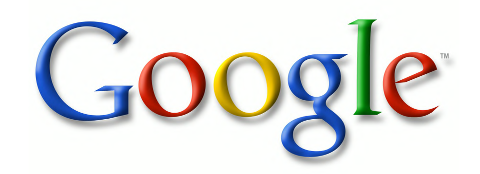

Google

600101846Q

HIPPOLYTI ROMANI

QUAE FERUNTUR OMNIA GRAECE

E RECOGNITIONE

PAULI ANTONII DE LAGARDE.

MDCCCLVIII.
LIPSIAE IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.
LONDINII APUD WILLIAMS ET NORGATE.

TYPIS EXPRESSUM IN TYPOGRAPHEO ACADEMIAE BEROLINENSIS.

manu scriptis Hippolyti nomine insignita inveniuntur, quamquam multum abest ut pura puta hippolytea credam esse quae hoc volumine continentur, quum permulta inesse sciam quae ad quartum quintumve post Christum natum saeculum ablegeanda esse videantur: qua de re gratulor quod artis praefatiunculae finibus loqui prohibeor. quae apud Syros et Arabes servata Hippolyti fragmenta ipse edidi in analectis meis p. 81—94 et appendice analectis addita p. 24—28 quaeque e codicibus armenicis Mechitharistarum studio descripta apud me habeo (de geoponicon versione syriaca p. 23), ea omnia huic volumini adiuncturus eram, sed per me non stetit quominus consilium exsequerer. cur non steterit exponere nolo, quum in summa horum temporum tristitia de me meisque rebus publice loqui taedeat. interim his graecis a me collectis utantur, si qui Hippolyti ingenium cognoscere accuratius cupiverint.

Berolini Kal. Septembr. MDCCCLVIII.

Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Κυριακοῦ, Ἱππολύτου, Μαξίμου, Χρυσῆς καὶ τῶν λοιπῶν.

Ἐν ταῖς ἡμέραις Κλαυδίου τοῦ παρανόμου βασιλέως, παρόντος βικαρίου Οὐλπίου Ῥωμύλλου, μέγιστος ἀνήφθη διωγμὸς τοῖς τηνικαῦτα οὖσιν χριστιανοῖς. ἦν οὖν τις ἀνὴρ Κενσουρῖνος, προηγούμενος τῆς τοῦ μαγιστορίου ἐξουσίας καὶ ἐν τῷ λεληθότι χριστιανὸς καὶ φοβούμενος τὸν θεόν. οὗτος ἀπὸ τῆς κατὰ πρόσωπον βασιλέως Κλαυδίου θέας οὐχ ὑπεχώρει, ἀλλ' εἴπερ τινὰς ἐκ τῶν χριστιανῶν ἑώρακε πρὸς ἀναίρεσιν ἑλκομένους ἢ καὶ πρὸς δημοσίαν εἱρκτὴν ἀπαγομένους, λεληθότως τούτους ἐνίσχυε καὶ ὅσον [ἐν] αὐτῷ, εὐπορεῖτο τροφὰς τοῖς ἐν φυλακαῖς τυγχάνουσι καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς καὶ τηρήσεσιν κατηχουμένοις διηκόνει. τοῦτο ἀκούσας ὁ δυσσεβέστατος Καῖσαρ Κλαύδιος καὶ ὀργισθεὶς κελεύει αὐτὸν κρατηθέντα ἐνώπιον αὐτοῦ παραστῆναι. καὶ τούτου παραστάντος οὕτως πως διεσάφησε λέγων Σὺ εἶ ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ὁ τῶν θεῶν θρησκευτὴς καὶ τῆς ἡμετέρας ἐξουσίας ἀεὶ διαλαλήσας; ἰδοὺ ἡ ἡμετέρα ἡμερότης οὐδένα δουλεύοντα αὐτῇ ἀπεσείσατο πώποτε, ἀλλὰ εἰς τὴν τούτων θεραπείαν διὰ παντὸς ἡμεῖς τὴν πολιτείαν πηδαλιουχοῦντες κατορθοῦμεν. τότε ὁ Κενσουρῖνος ἀπεκρίθη λέγων Ἐγὼ μαρτυρίαν λέξω περὶ τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ χριστοῦ, διότι αὐτός ἐστι θεὸς ἀληθινὸς ὁ σταυρωθεὶς καὶ ταφεὶς καὶ ἀναστὰς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ θεωμένων τῶν σταυρωσάντων αὐτόν, ὃς καὶ μετὰ τὸ ἀναστῆναι ἐμφανισθεὶς τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς "βλεπόντων αὐτῶν" ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανούς. οὗτος ἐν τοῖς ἡμετέροις καιροῖς κατηξίωσεν παραγίνεσθαι ἀπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ προελθεῖν ἐκ γαστρὸς παρθένου. οὗτος μέντοι κατῆλθεν διὰ φιλανθρωπίαν ἐπὶ τῆς γῆς, τοὺς οὐρανοὺς μὴ καταλιπών. τότε ὀργισθεὶς ὁ δυσσεβέστατος Κλαύδιος ἔφη Μαίνεαι, Κενσουρῖνε, καὶ παραχρῆμα ἐκέλευσεν αὐτὸν διὰ τῆς στρατιᾶς ἀπενεχθῆναι κατὰ τὴν Ὀστησίαν πόλιν καὶ πρὸς τὸ δεσμωτήριον, παραφυλάττεσθαι ἐκεῖ. τότε ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ οὐ μακρὰν ἀπὸ τοῦ ἄστεος Ῥώμης, ἀλλ'

Addere placet quae nulla re nisi raritate commendantur, licet editoris non esse sciam quae ad vitam editi ab se scriptoris cognoscendam faciant colligere. ‖ 5 si haec antiqua essent, Κηνσουρῖνος scribendum foret. ‖ 11 καὶ τηρήσεσιν L, καίτοι ῥήσεσιν cod.

21 Act. 1, 9.

ὡς ἀπὸ μιλίων πεντεκαίδεκα ἐν φρουρᾷ καὶ δεσμοῖς κατεχόμενος τῷ θεῷ τοὺς αἴνους ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἀνέπεμπεν. ἐν αὐτῷ τοιγαροῦν τῷ τόπῳ πλησίον τῆς αὐτῆς Ὀστησίας πόλεως ἦν τις συγκλητικὴ οἰκοδέσποινα ἐκ γένους τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ὑπάρχουσα, ὀνόματι Χρυσῆ, ἥτις πολλοὺς διωγμοὺς ὑπομείνασα καὶ καταδικασθεῖσα μετὰ ἀνδρῶν εὐλαβῶν καὶ παρθένων ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῆς χωρίῳ ἐτύγχανε σχολάζουσα. αὕτη ἐφ' ἑκάστης ἡμέρας τῷ ἁγίῳ Κενσουρίνῳ οἴκοθεν αὐτῆς τὰς τροφὰς ἐχορήγει, οὗτινος τὰ δεσμὰ ταῖς οἰκείαις χερσὶν ἀποπλύνουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ πρόσωπον ἀπήλειφεν. ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ὑπῆρχον ὅ τε ἁγιώτατος Μάξιμος ὁ πρεσβύτερος καὶ Ἀρχέλαος διάκονος, οἵτινες ἐφ' ἑκάστης ἡμέρας ἱερουργίας τῷ θεῷ μετὰ ὕμνων καὶ αἴνων προσεκόμιζον ἐκεῖ. ὥστε ὁ μακαριώτατος Μάξιμος πρεσβύτερος τοσαῦτα θαυμάσια ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ ἐξετέλει, ὥστε εἰσιέναι αὐτὸν πρὸς τὸν ἅγιον Κενσουρῖνον καὶ παραχρῆμα τὰ δεσμὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν αὐτοῦ διαλυθῆναι. τότε ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ὁ μακαριώτατος Μάξιμος ὁ πρεσβύτερος εἶπεν πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς φύλακας Ἀδελφοί, ἐγκαταλείψατε τοὺς δαίμονας καὶ τὰς προσκαίρους ἡδυπαθείας καὶ ἐπίγνωτε τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστὸν τὸν διηνεκῆ βασιλέα, ὃς ἦν πρὸ τῶν αἰώνων, τὸν ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ τὸν αἰῶνα τοῦτον διὰ πυρός. διότι ὁ ἡμέτερος αἰὼν παρέρχεται καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, ὁ δὲ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστὸς ἀεί ἐστιν καὶ ὁ αὐτὸς ἔσται. οἱ δὲ φύλακες εἶπον πρὸς τὸν μακάριον Μάξιμον τὸν πρεσβύτερον Καὶ τί ποιήσομεν περὶ τούτου οὗπερ σὺ κηρύττεις, ὃν καὶ ἐπέγνωμεν διὰ τῶν λαληθέντων παρὰ σοῦ καὶ δι' αὐτῶν γινομένων ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ σημείων; ὅτι ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ καὶ ταῖς σαῖς εὐχαῖς δεσμὰ διαλύονται. ἀπεκρίθη πρὸς αὐτοὺς ὁ μακάριος Μάξιμος ὁ πρεσβύτερος καὶ εἶπεν Ἵνα βαπτισθῇ ὁ καθ' εἷς ὑμῶν καὶ πιστεύσῃ εἰς χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ τὰ μάταια εἴδωλα ἐγκαταλείψῃ καὶ μετανοήσῃ, ὅτι ἀγνοοῦντες ἐβλασφημήσατε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, διὸ τοὺς ἁγίους ἐβασανίσατε. τότε ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες αὐτῶν ὅ τε Φῆλιξ, Μάξιμος, Ταυρῖνος, Ἑρκουλιανός, Νεβέριος, Στοράκινος, Μῆνας, Κομ[μ]όδιος, Ἑρμῆς, Μαῦρος, Εὐσέβιος, Ῥωστίκιος, Μονάκριος, Ἀμανδῖνος, Ὀλύμπιος, Κύπριος καὶ Θεόδωρος ὁ τριβοῦνος ἔβαλον ἑαυτοὺς ἅμα πρὸς τοὺς πόδας τοῦ μακαριωτάτου Μαξίμου τοῦ πρεσβυτέρου, δεόμενοι τοῦ ἀξιωθῆναι αὐτοὺς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ὅστις παρ' αὐτὰ κατὰ τὴν εἰωθυῖαν ἀκολουθίαν

9 ἀπείληφεν || 22 ποιήσωμεν.

πάντα ἐκτελέσας καὶ τὰς μακαρίας Χρυσῆς ἐσθῆτας διακοσμησάσης καὶ σιτία πρὸς διατροφὴν παρεχούσης, ἐβάπτισεν ἅπαντας εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ἰδόντες τε λοιπὸν ἐκομίσαντο τὴν χάριν τοῦ παντοκράτορος θεοῦ. νυκτὸς δὲ παραγινομένης ὁ μακαριώτατος Κυριακὸς ὁ ἐπίσκοπος τὸ τοῦ χριστοῦ μύρον χρίσας ἐσφράγισεν αὐτοὺς καὶ κατηχήσας τοῖς τῆς πίστεως λόγοις ἐσφράγισεν ἀπολούσας αὐτούς. σκυτεὺς δέ τις ἦν ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ, οὗτινος ὁ υἱὸς ἐν ταύτῃ [τῇ] ὥρᾳ ἦν τεθνηκώς· παριόντων δὲ τῶν μακαρίων Κυριακοῦ τε καὶ Μαξίμου μετὰ τῆς μακαρίας Χρυσῆς, ἀλλὰ μὴν καὶ τῶν ἁγίων τοῦ χριστοῦ στρατιωτῶν, ἐθρήνε[ι] ὁ σκυτεὺς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. τότε ὁ μακαριώτατος Μάξιμος ὁ πρεσβύτερος ἔφη πρὸς τὸν σκυτέα Πίστευσον εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστὸν κατενώπιον πάντων ἡμῶν καὶ σὺ ζήσεις καὶ τὸν υἱόν σου ἀπολήψῃ. ὁ δὲ μετὰ δακρύων εἶπεν Εἰς τίνα πιστεύσω; εἰς ὅνπερ ἀπὸ τῆς νεότητός μου μέχρι τοῦ νῦν ἐβλασφήμησα; Μάξιμος ὁ πρεσβύτερος εἶπεν Μεταμελήθητι ἐφ' οἷς ἔπραξας, διότι ὁ θεὸς ἡμῶν τῶν μετανοούντων ἐστίν, μὴ ἀποδιδοὺς κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἀλλὰ ποιῶν κατὰ τὸ μέγα αὐτοῦ ἔλεος. ὁ δὲ σκυτεὺς εἶπεν Οὐκοῦν βαπτίσατέ με ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἵνα πιστεύσω. τότε ἐβαπτίσθη εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας τριάδος. καὶ γενόμενος χριστιανὸς μετὰ τὸ δέξασθαι αὐτὸν τὴν σφραγῖδα τοῦ χριστοῦ χαίρων καὶ ἀγαλλιώμενος ἀπήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ὅνπερ ὡς ἐθεάσατο ὁ μακαριώτατος Μάξιμος ὁ πρεσβύτερος μετὰ δακρύων ἔφη Κύριε Ἰησοῦ χριστὲ ὁ καταξιώσας μορφὴν δούλου ἀναλαβεῖν, ἵνα ἡμᾶς ἀπὸ τῆς τοῦ διαβόλου δουλείας λυτρώσῃς, ἐπίβλεψον ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου, ὅπως ἐπιγνώσηταί σε τὸν ποιητὴν καὶ δημιουργὸν αὐτοῦ. τότε ὁ μακαριώτατος Κυριακὸς ὁ ἐπίσκοπος εἶπεν Κύριε, ἐν τῷ σῷ ὀνόματι κάμπτομεν τὰ γόνατα ἡμῶν. ὡς δὲ ηὔξαντο ἐπὶ πολύ, ἔφη πάλιν ὁ μακαριώτατος Κυριακὸς Κύριε Ἰησοῦ χριστέ, ὁ διὰ ἔλεος ἄμετρον καὶ τὴν ἀνθρώπων σωτηρίαν σταυρωθεὶς ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ὁ τὸν Λάζαρον ἐγείρας καὶ τὸν μονογενῆ υἱὸν τῆς χήρας ζωοποιήσας, δεῖξον καὶ τὰ νῦν τὰ θαυμάσιά σου ἐπὶ τοῦτον τὸν δοῦλόν σου, ἵνα ἐπιγνώσηταί σε θεὸν ζῶντα καὶ ἀληθινὸν ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ αὐτοῦ, ὅτι δημιουργὸς εἶ τῶν ἁπάντων καὶ βασιλεύεις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. καὶ ἐν τῷ πάντας ἀποκριθῆναι τὸ Ἀμὴν ἀνέζησεν ὁ τεθνηκὼς καὶ ἤρξατο λαλεῖν τοιάδε Ἐγὼ ἑώρακα τὸν κύριον Ἰησοῦν χριστὸν ἐπα-

1 init. τας ‖ 3 εἰδόντες. ‖ 9 μὴν L, μὲν cod. ‖ 13 ἀπολήψης.

ναστρέφοντά με ἀπὸ τοῦ σκότου[ς] εἰς τὸ φῶς. τότε κατήχησεν αὐτὸν καὶ ἐβάπτισεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, κομισάμενος τὴν σφραγῖδα τοῦ πνεύματος· ὅνπερ καὶ ἐδέξατο ἡ μακαρία Χρυσῆ, καλέσασα τὸ ὄνομα αὐτοῦ Φαυστῖνον, ὄντα ὡς ἐτῶν δώδεκα. ἐν αὐτῷ οὖν τῷ καιρῷ ἀνεκρίθη τῷ παρανόμῳ βασιλεῖ Κλαυδίῳ ὡς ὁ παῖς ὁ τετελευτηκὼς ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν διὰ προσευχῆς τῶν μακαρίων ἀνδρῶν, καὶ φησὶν ὁ Κλαύδιος Τοῦτο οὐκ ἔστιν ἄλλο εἰ μὴ τέχνη μαγική. καὶ κελεύει κληθῆναι τὸν βικάριον τοῦ ἄστεως Ῥώμης, ὀνόματι Οὔλπιον Ῥώμυλον, ᾧτινι προσέταξε λέγων Τὴν ἱερόσυλον Χρυσῆν, ἥτις ἀπημαύρωσε τὸ γένος τῆς βασιλικῆς αὐτῆς ἐξουσίας καὶ μετὰ μάγων τεχνιτῶν ἐπιποθεῖ διὰ παντὸς εἶναί τε καὶ κατοικεῖν, διαφόροις αὐτὴν τιμωρίαις σὺ σφίγξον, ἕως οὗ πει[σ]θεῖσα προσκυνήσειε τοὺς θεοὺς καὶ τὰς θεὰς καὶ εἰ μὲν πειθομένη, ζήσῃ. τότε καὶ ἡ γραφὴ ἡ ἐπ' αὐτῇ κυρωθεῖσα ἀπαλειφθήτω. εἰ δὲ καί τινες εὑρεθήσονται σὺν αὐτῇ, ποινκλατίαις αἰκισθήσονται. ἐλθὼν δὲ ὁ δυσσεβέστατος Οὔλπιος Ῥώμυλος ὁ βικάριος ἐν τῇ πόλει Ὀστησίᾳ ἐκέλευσε πάντας τοὺς ἁγίους ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἀσφαλισθῆναι. τῇ δὲ ἕωθεν ἀναστὰς προσέταξε τὴν μακαρίαν Χρυσῆν παραστῆναι, ἥτι[νι] οὕτως πως εἶπεν Ὦ μανία τῆς γοητικῆς τέχνης τῆς ἐν σοὶ ἐπανθούσης ἵνα ἀπολέσῃς τὴν βασιλικὴν δόξαν καὶ τὰ γενέσιά σου τὰ λαμπρὰ ἀμαυρώσῃς. ἡ δὲ μακαρία Χρυσῆ ἀποκριθεῖσα εἶπεν αὐτῷ Μᾶλλον ἐγὼ ἀπεσκότωσα τοὺς δαίμονας τοὺς ἀπατῶντας ὑμᾶς καὶ καταλείψασα τὰ μάταια εἴδωλα τὰ χειροποίητα ἐπέγνων ἕνα θεὸν ζῶντα καὶ ἀληθινὸν καὶ τὸν μονογενῆ υἱὸν αὐτοῦ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστόν, ὃς ἥξει κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ τὸν πατέρα σου τὸν διάβολον ἅμα τῷ παρανόμῳ βασιλεῖ Κλαυδίῳ ἐν σκοτίᾳ κατακρινεῖ. Οὔλπιος Ῥώμυλος βικάριος εἶπεν Ἐξηπάτηται αὕτη ἐκ τῆς μαγικῆς τέχνης. καὶ λέγει αὐτῇ Ἐγκατάλειπε λοιπὸν τὰς ματαιότητας ταύτας καὶ προνόησαι τῆς γενεαλογίας σου. ἡ δὲ μακαρία Χρυσῆ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ λέγουσα Ἄθλιε, εἰ ᾔδεις τὸν δημιουργὸν θεὸν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, οὐκ ἂν προέφερες ἐκ τοῦ στόματός σου βλασφημίαν. τηνικαῦτα δὲ ὀργισθεὶς ὁ βικάριος ἐκέλευσεν αὐτὴν ἐν τῇ ἄντυγι ἀναρτηθῆναι. ἐν δὲ τῷ διασπᾶσθαι αὐτὴν τοῖς νεύροις προθύμως τε καὶ ὡραιοτάτῳ προσώπῳ ἤρξατο λέγειν Εὐχαριστῶ σοι, κύριε Ἰησοῦ χριστέ, ὅς με ἐκ τοῦ ᾅδου πρὸς τὰ οὐράνια μετέωρα ἠξίωσας

6 τετελευτικώς. || 10 τεχνητῶν. || 14 κοινολαῖται [sic] vel ποικίλαις αἰκίαις pro ποινκλ. scribendum esse dicit Simeon de Magistris. || 29 in. εἶδες.

κουφισθῆναι. πρὸς ἣν ὁ βικάριος ἔφη Ἴδωμεν εἰ ὁ χριστός σου ἐλθὼν ῥύσεταί σε. ἀπεκρίθη ἡ μακαρία Χρυσῆ καὶ εἶπεν Ἐγὼ μὲν ἀξία οὐκ εἰμι, ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ καταξιώσας με ἐκ τῆς ἀχλύος τοῦ κόσμου τούτου ῥυσθῆναι δυνατός ἐστιν καὶ σὲ καὶ τὸν παράνομόν σου Κλαύδιον καταλῦσαι. ἐν δὲ τῷ ταῦτα λέγειν αὐτὴν ἄφνω συνεθλάσθη ἡ ἄντυξ. καὶ κατενεχθεῖσα ἐκεῖθεν ἔστη ὑγιής. ἐκέλευσεν οὖν ὁ παράνομος Ῥώμυλος ῥοπάλοις αὐτὴν τύπτεσθαι ὑπὸ φωνῆς τοῦ κήρυκος λέγοντος Ἡ ἱερόσυλα Χρυσῆ βλασφημήσασα τὰς θεὰς καὶ τὸ βασιλεῖον τοῦ κυβερνήτου τῆς ἡμῶν ἐλευθερίας Κλαυδίου βδελυξαμένη τυπτέσθω. ἡ δὲ ἁγία παρθένος ἐβόα λέγουσα Εὐλογητὸς εἶ, κύριε Ἰησοῦ χριστέ, ὅνπερ ἤδη ἐγὼ ὁρῶ. Ῥώμυλος βικάριος εἶπεν Δότε λαμπάδας καιομένας εἰς τὰς πλευρὰς αὐτῆς. ὡς δὲ προσέφερον αὐτῇ τὰς λαμπάδας, χαίρουσα λαμπρᾷ τῇ φωνῇ καὶ ὡραιοτάτῳ προσώπῳ ἔφη πρὸς τὸν δυσσεβέστατον Ῥώμυλον Ὦ ἀτυχέστατε, οὐκ ἔστιν σοι αἰσχύνη ἐνατενίζειν μέλεσιν σώματος τῆς τε γεν[ν]ησάσης σε, ἣν κατενώπιόν σου στήσας; Οὔλπιος Ῥώμυλος εἶπεν πρὸς αὐτὴν Ἡ σὴ δυστυχία ταῦτα ἐπιτεύξεται, ἡ ἐγκαταλιποῦσα τοὺς ἀθανάτους ἡμῶν θεοὺς καὶ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν καὶ ἐπιποθήσασα ταῖς μαγικαῖς τέχναις καταχρανθῆναι. τότε ὀφθεῖσα ἀπὸ τῆς γῆς ἡμίκαυστος ἐκέλευσεν αὐτὴν ἐγκατάκλειστον γενέσθαι. καὶ προσέταξε τοὺς μακαρίους ἄνδρας εἰσαγ[αγ]εῖν, Μάξιμον τὸν πρεσβύτερον καὶ Ἀρχέλαον τὸν διάκονον, καὶ λέγει πρὸς αὐτοὺς Ἵνα τί δι' ὑμῶν βλασφημοῦνται αἱ προσηγορίαι τῶν μεγίστων θεῶν καὶ ἀποπλανᾶτε τοὺς ἀνθρώπους, ἵνα μὴ πιστεύσωσιν αὐτούς; ἀπεκρίθη ὁ μακάριος Μάξιμος ὁ πρεσβύτερος καὶ εἶπεν Ἡμεῖς μὲν οὐκ ἀποπλανῶμεν τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τῆς χάριτος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ λυτρούμεθα πάντας ἀπὸ τῆς πλάνης τῶν εἰδώλων. τότε ὀργισθεὶς ὁ παράνομος Ῥώμυλος εἶπεν Οὗτοι μὲν οὖν ἄξιοι θανάτου εἰσίν, καὶ ἐκέλευσε τὸν μακάριον διάκονον Ἀρχέλαον ἀπενεχθῆναι εἰς τὴν καμάραν ἔμπροσθεν τοῦ θεάτρου κἀκεῖσε κεφαλικὴν τιμωρίαν ὑποστῆναι. καὶ ἐτραχηλοκοπήθη ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ. τὸν δὲ μακάριον Μάξιμον ἐκέλευσεν βληθῆναι ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ. τότε ὁ μακάριος Εὐσέβιος ὁ πρεσβύτερος συνέλεξε νυκτὸς τὸ σῶμα τοῦ μακαρίου Ἀρχελάου καὶ τοῦτο κατέθαψεν ἐν τῷ πεδίῳ. ἔτι μὴν καὶ οἱ στρατιῶται οἱ διὰ τοῦ μακαρίου Μαξίμου πιστεύσαντες τῷ

1 κουφισθῆναι. ‖ 1 ἴδομεν. ‖ 6 ὑγειής. ‖ 8 κυβερνίτου. ‖ 14. 15 vers. lat.: *membra genitricis tuae in conspectu tuo ignibus assari.* ‖ 16 ἐγκαταλειποῦσα. ‖ 23 ἀποπλανοῦμεν. ‖ 32 μὲν.

χριστῷ τῷ ὁμοίῳ θανάτῳ ἐτελειώθησαν. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ παράνομος Ῥώμυλος προσέταξεν ὥστε τοὺς ἁγίους μάρτυρας, Μάξιμον τὸν πρεσβύτερον καὶ Κυριακὸν τὸν ἐπίσκοπον ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὰς κεφαλὰς ἀποτμηθέντας τὰ τούτων σώματα ἐν τῇ θαλάσσῃ ῥιφῆναι, περὶ ὧν ὁ μακάριος Εὐσέβιος ὁ πρεσβύτερος ταῦτα εὑρηκὼς συνέλεξεν ἐπιμελῶς καὶ πρὸ[ς] τῷ αἰγιαλῷ τῆς θαλάσσης ἐν τῷ πεδίῳ πλησίον τῆς Ὀστησίας κατέθαψεν πόλεως, ἅτινα καὶ κατέθετο ἔγγιστα αὐτῆς ἐν τῇ κρυπτῇ τῇ πρὸ ἓξ εἰδῶν Αὐγούστων ἐν τῇ ὁδῷ τῆς Ὀστησίας. Ταυρῖνον δὲ καὶ Ἑρκουλιανὸν ἐν τῷ Πόρτῳ Ῥώμης κατέκρυψεν. μετὰ τετάρτην τοιγαροῦν ἡμέραν εὗρεν τὰ σώματα τῶν λοιπῶν ἁγίων ἐν τῷ αἰγιαλῷ τῆς θαλάσσης κείμενα καὶ τὸν μακάριον Θεόδωρον τὸν τριβοῦνον κατέθετο ἐν τῷ τρούλῳ. ἅμα δὲ τοὺς λοιποὺς πάντας συνέλεξεν καὶ ταῦτα πλησίον τῶν ἁγίων σωμάτων καὶ συμμαρτύρων Κυριακοῦ τε καὶ Μαξίμου κατέθετο. μετὰ οὖν ἡμέρας πέντε ἐκέλευσεν ὁ δυσσεβέστατος Ῥώμυλος παραστῆναι αὐτῷ τὴν μακαρίαν Χρυσῆν. ἡ ἁγία ὡς παρέστη τῷ ἡγεμόνι χαίρουσα εἶπεν αὐτῷ Ἄθλιε, ἱνατὶ ἀπόλλεις τὰς ἡμέρας σου; ἐπίγνωθι λοιπὸν τὸν δημιουργόν σου χριστὸν τὸν κύριον θεὸν εἶναι καὶ μὴ προσκυνήσῃς λίθους ἢ χαλκουργήματα εἴτε χρυσᾶ εἴτε ἀργυρᾶ, ἀλλὰ προσκύνησον τὸν κύριόν μου Ἰησοῦν χριστὸν τὸν ἐσταυρωμένον ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ὃς ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν τῇ τριημέρῳ ταφῇ αὐτοῦ, ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανούς, ὅθεν πάλιν ἥξει κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ τὸν αἰῶνα τοῦτον διὰ πυρός. ἥτινι ἀποκριθεὶς ὁ ὠμότατος Ῥώμυλος ἔφη Ἀρτίως ὄψει τὸν χριστόν σου, ἐὰν μὴ θύσῃς τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς. ἡ ἁγία Χρυσῆ εἶπεν αὐτῷ Καλῶς εἴρηκας σύ, ἐλεεινέ, κἂν ὀψέ ποτε προήγαγες τὴν ἀλήθειαν ἐκ τοῦ στόματος λέγων ὡς ἐὰν μὴ θυσιάσω τοῖς δαιμονίοις, ὄψομαι τὸν χριστόν μου. τότε θυμωθεὶς ὁ δυσσεβέστατος Ῥώμυλος, διότι λοιπὸν ἐν ταῖς λέξεσιν αὐτῆς ἡττημένος ἐγεγόνει, ἐκέλευσεν μετὰ λίθων τὰς σιαγόνας αὐτῆς συνθλασθῆναι. ἡ δὲ ἁγία Χρυσῆ ἐβόα φωνῇ μεγάλῃ λέγουσα Δόξα σοι, κύριέ μου Ἰησοῦ χριστέ, ὅτι ἀξίαν με ἐποίησας μετὰ τῶν δούλων καὶ θεραπαινῶν σου συναριθμηθῆναι. ὁ ἀσεβέστατος Ῥώμυλος λέγει αὐτῇ Λοιπὸν προνόησαι τὴν γενεαλογίαν σου καὶ προσκυνήσασα τοῖς θεοῖς ἡμῶν θῦσον αὐτοῖς καὶ λαβέ σου ἄνδρα κατὰ τὴν γενεάν σου. πρὸς ὃν ἐπαρρησιασμένη ἡ ἁγία παρθένος ἀναβοήσασα λαμπρᾷ τῇ φωνῇ εἶπεν Ἐγὼ ἤδη ἄνδρα ἔχω τὸν δημιουργὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς Ἰησοῦν χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὅνπερ σὺ ἀγνοεῖς εἰδέναι, ἀλλὰ

μᾶλλον τοὺς δαίμονας ἐπίστασαι, οἵτινες τὴν καρδίαν σου θυμὸν λυσσώδη ἐπλήρωσαν. αὐτῇ δὲ τῇ ὥρᾳ ὀργισθεὶς ὁ παράνομος Ῥώμυλος ἐκέλευσεν τοῖς ὑπηρέταις αὐτοῦ ταῖς μολυβδίναις σφαίραις τύπτεσθαι αὐτήν, ἥτις πολὺ τυπτηθεῖσα μᾶλλον ἐνεδυναμοῦτο. ἐκέλευσε δὲ πάλιν λίθον μέγαν δεσμευθῆναι κατὰ τοῦ τραχήλου αὐτῆς καὶ οὕτως κρεμασθῆναι ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἥστινος τὸ ἅγιον σῶμα περιῆλθεν ἕως τοῦ αἰγιαλοῦ, ὅπερ ὁ μακαριώτατος Νόνος ὁ καὶ μετονομασθεὶς Ἱππόλυτος συνήγαγεν καὶ τοῦτο κατέθαψεν ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῆς χωρίῳ, ἔνθα καὶ κατῴκει, ἔξω τῶν τειχέων τῆς Ὀστησίας πόλεως τῇ πρὸ ἐννέα Καλανδῶν Σεπτεμβρίων. τότε οὖν ὁ παράνομος βικάριος ἐκράτησεν Σαβινιανόν τινα ἐπιμελητὴν τοῦ τόπου ἐκείνου καὶ ἤρξατο παρ' αὐτοῦ ἐπιζητεῖν τὰς ὑπάρξεις τῆς μακαρίας Χρυσῆς λέγων Ἡ ἱερόσυλος Χρυσῆ, ἥτις ἐξελέξατο διὰ τῆς μαγικῆς αὐτῆς τέχνης μᾶλλον τὸν θάνατον ἤπερ τὴν ζωήν, πολὺν ἐκέκτητο πλοῦτον. τοὺς οὖν θησαυροὺς αὐτῆς καὶ τὰ κόσμια κατενώπιον ἡμῶν φέρων θῦσον τοῖς θεοῖς καὶ ζῆθι ὑποκύπτων καὶ τοῖς προστάγμασι τῶν αὐτοκρατόρων. Σαβινιανὸς εἶπεν Ἐγὼ πάντοτε ταπεινοφροσύνην ἐδιδάχθην παρὰ τῆς ἁγίας παρθένου Χρυσῆς, ἥτις καὶ ἐδίδαξέν με καθομολογεῖν ἕνα θεόν, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστὸν τὸν γεννηθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, ἐπεὶ χρυσὸς ἡμῖν καὶ ἄργυρος ἢ μαργαρῖται οὐχ ὑπάρχουσιν. ὁ δὲ δυσσεβέστατος Ῥώμυλος ἔφη αὐτῷ Σύνδραμε σεαυτῷ καὶ τοὺς ἀποκρύφους θησαυροὺς τοῖς αὐτοκράτορσιν ἀπόδος καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς. Σαβινιανὸς εἶπεν Ἐγὼ μὲν οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἵνα ὑπὲρ τῶν ἐμῶν ἁμαρτιῶν τί ποτε ἐπιτεύξομαι, ἀλλ' ὅσον ὁ κύριός μου καὶ θεὸς ἐπινεύσας χαρίσασθαι καταξιώσειεν, οὕτω πιστεύω. ἐπὶ τοῦτο γίνωσκε χρυσὸν ἐπίκαιρον μὴ ἔχειν με μηδὲ βουλὴν τὸ γόνυ κάμψαι τοῖς εἰδώλοις. ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια λέγοντος τοῦ μακαρίου Σαβινιανοῦ, ὀργισθεὶς ὁ παράνομος Ῥώμυλος ἐκέλευσεν τοῖς ὑπηρέταις αὐτοῦ, ὅπως μετὰ τῶν μολυβδίνων σφαιρῶν τὸν αὐχένα αὐτοῦ συνθλάσωσι. τοῦτο δὲ ἀκούσας ὁ μακαριώτατος Ἱππόλυτος ὁ πρεσβύτερος ἐλθὼν ἔστη ἐνώπιον τοῦ Ῥωμύλου καὶ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ εἶπεν Ὦ ἄθλιε, εἰ ᾔδεις χριστὸν τὸν τοῦ θεοῦ υἱόν, οὐκ ἂν οὕτως ἐβασάνισας τοὺς αὐχένας τῶν ὁσίων αὐτοῦ ὅπως ταπεινωθῶσι τοῖς ματαίοις ὑμῶν εἰδώλοις, ἀλλὰ μᾶλλον σαυτὸν ἐταπείνωσας τῷ κτίστῃ καὶ δημιουργῷ τῶν ἀπάντων καὶ τοῖς αὐτοῦ δούλοις καὶ

3 μολιβδίναις σφέραις. || 9 ἐννεακαίδεκα vult S. de Magistris. || 13 εἴπερ. || 14 θύσον καὶ. || 25 ἐπίκηρον. || 28 μολιβδίνων. || 30 εἰ ἴδῃς χρ.

οὐχὶ λίθοις ματαίοις καὶ κωφοῖς καὶ ἀψύχοις ὑπέκυψας. ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀσεβέστατος Ῥώμυλος ἐθυμώθη σφόδρα καὶ προσέταξε τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ τὰς χεῖρας δεδεμένον εἰς βόθυνον κατακρημνισθῆναι. τοῦ οὖν μακαρίου Ἱππολύτου βυθιζομένου ἐν τῷ τείχει εἰς τὸν βόθυνον πόρτον τὸν ἀναγορευόμενον Πόρτον, ἄφνω φωνὴ ἠκούσθη ὡσεὶ διαστήματος ὥρας μιᾶς καθάπερ νηπίων λεγόντων εὐχαριστίας τῷ θεῷ. καὶ ἐν τῷ ταῦτα εἰπεῖν ἀφῆκεν τὸ πνεῦμα τῷ κυρίῳ τῇ πρὸ δεκαμιᾶς Καλανδῶν Σεπτεμβρίων. τότε ἔφη ὁ παράνομος Ῥώμυλος Αὕτη ἡ μανία μαγικῆς τέχνης εἶναι διαγινώσκεται. καὶ ἤρξατο μετὰ θυμοῦ βοᾶν καὶ λέγειν Οὗτος ὁ Σαβινιανὸς ἐθηρεύθη διὰ τῆς μαγικῆς αὐτοῦ τέχνης τῇ φιλαργυρίᾳ καὶ τῶν χρημάτων ἡδυπαθείᾳ. τοῦτον ἐν ῥοπῇ καταλύσω ἀπὸ τῆς μανιώδους ὁδοῦ αὐτοῦ, εἰ μὴ ταπεινωθήσεται καὶ θύσει τοῖς μεγίστοις ἡμῶν θεοῖς. τούτων οὖν καὶ τοιούτων λεγομένων ἐκέλευσεν αὐτὸν ξύλοις τυπτηθῆναι ὑπὸ φωνῆς τοῦ κήρυκος λέγοντος Ἀπόδος τοὺς θησαυροὺς τοῖς αὐτοκράτορσιν ἡμῶν καὶ ταπεινώθητι τοῖς παντοδυνάμοις θεοῖς, δι' ὧν πηδαλιουχεῖται ἡ σύμπασα ἡμῶν πολιτεία. ὁ δὲ μακάριος Σαβινιανὸς ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἔλεγεν Εὐχαριστῶ σοι, κύριέ μου Ἰησοῦ χριστέ, ὁ καταξιώσας με μετὰ τῶν δούλων σου συγκαταριθμηθῆναι. ὡς δὲ ἐπὶ πολὺ ἐτύπτετο, ἑδραῖον ἦν καὶ πρόθυμον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. τότε θυμωθεὶς ὁ ἀσεβέστατος Ῥώμυλος ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐν τῷ ἀρμενταρίῳ ἀναρτηθῆναι. καὶ ἐν τῷ διασπασθῆναι αὐτὸν τοῖς νεύροις καὶ τῆς φωνῆς τοῦ κήρυκος ἐπιβοώσης, αὐτὸς οὐδὲν ἄλλο ἔλεγεν εἰ μὴ Εὐχαριστῶ τῷ κυρίῳ μου Ἰησοῦ χριστῷ. ὁ δὲ βικάριος ἔφη πρὸς τοὺς παρεστῶτας αὐτῷ Οὗτος μαίνεται καὶ ἀμέριμνός ἐστιν τῶν μαγικῶν συμβουλιῶν. καὶ προσέταξεν φλογαῖς κατακαῆναι αὐτόν. ἐν δὲ τῷ προσάγεσθαι τὰς φλόγας ταῖς τοῦ ἁγίου Σαβινιανοῦ πλευραῖς ἤρξατο βοᾶν ὁ παρανομώτατος Ῥώμυλος καὶ λέγειν πρὸς αὐτὸν Ἄθλιε, προνόησαι σαυτοῦ καὶ ἀπόδος τοὺς θησαυρούς, οὓς παρὰ σοῦ ἔγνωμεν εἶναι ἐν ἀποκρύφοις. ὁ δὲ μακάριος Σαβινιανὸς ὁ μάρτυς τοῦ χριστοῦ ηὐχαρίστει τῷ κυρίῳ λέγων Κύριε ὁ θεός μου, λαβὲ τὸ πνεῦμά μου ἀπ' ἐμοῦ. καὶ τοῦτο εἰπὼν ἀφῆκεν ἐν εἰρήνῃ τὸ πνεῦμα, οὗτινος τὸ σῶμα ἐκέλευσεν εἰς φρέαρ ῥιφῆναι. τῷ αὐτῷ οὖν καιρῷ ἐλθών τις, Κόρδιος τοὔνομα, πρεσβύτερος, νυκτὸς ἀνείλετο τὸ σῶμα ἐκ τοῦ φρέατος καὶ συ-

4 „*locus corruptus facile restituendus* ἐκ τῆς τύχης εἰς τὸν βόθυνον πόρτου, τοῦ ἀναγορευομένου Πόρτου" Simeon de Magistris. ‖ 12 θύσῃ. ‖ 13 λεγόμενος. ‖ 13 τυφθῆναι corrigere videtur Simeon, sed cf. Lobeck Phrynich. p. 764.

νήρμοσεν αὐτὸ μετὰ τῆς ἁγίας Χρυσῆς ὑπὸ μίαν ἡμέραν πρὸ πέντε Καλανδῶν Φεβρουαρίων, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Acta martyrum ad Ostia tiberina sub Claudio Gothico. (e codice taurinensi) Romae a. 1795 p. XLV—LXV.

Passio sancti Sixti Laurentii Hippolyti.

Magnas martyrum praecelsasque virtutes humili sensu et ingenio tenuis attenuat potius quam explicat sermo, nihil tamen amittunt ex proprio dignitatis quae per se eminere noscuntur.

Xystus igitur Romae urbis episcopus apud Athenas natus et doctus, prius quidem philosophus, postea vero Christi discipulus, audiens Decium C[a]esarem Romam esse venturum ait: Omnes priores nostri diversa perpessi sunt tormenta, ut ad nos incolomis (*sic*) status ecclesiae perveniret. Nam et ipse dominus noster Iesus Christus passus est ut eam adquireret et apostoli eam patiendo servaverunt. Nihil igitur renitendum est nihilque laborandum, nisi aut cum iustitia cubamus aut (quod est gloriosius) pro iustitia etiam moriamur. [*sic*] Cumque haec et his similia sanctus Xystus suo sermone disseruisset, vocavit Laurentium archidiaconem [*sic*] suum, civem romanum, dignum deo virum, iustissimum habitu et vultu et sanctitate conspicuum, et tradidit ei universas facultates ecclesiae dicens: Sint hae penes te diligenti cura reposita, quatinus [*sic*] non possit ad ea avari regis cupiditas pervenire. Tunc Laurentius sanctus omnia quae perceperat christianis artificibus vendidit et omne pretium pauperibus erogavit. Ingressus igitur Romam Decius iniquissimus C[a]esar cum Abdo et Senne civibus Persis viris christianissimis, quos pro nomine Christi vinctos et diversis maceratos suppliciis ex oriente adduxerat, datis muneribus, ferarum eos devorandos morsibus tradidit. Et statim soluta sunt ligamenta manuum eorum: quibus ferarum omnium insatiata rapacitas ita prostrato collo submisit ut oves magis quam bestiae putarentur. Tunc impiissimus C[a]esar praecepit ut eos gladiatores interfi-

cerent. Qui cum percussi fuissent, iussit corpora eorum extra amphitheatrum proici et inhumata canibus derelinqui, quae noctu a christianis sublata sunt et posita in cimiterio [*sic*] Pontiani die III Kal. Aug. Post haec autem iussit ad se adduci Xystum urbis episcopum et ait ei: Consule senectuti tuae et sacrifica diis. Cui beatus Xystus confidenter ita respondit dicens: Isti dii non sunt, sed effigies sine voce, absque auditu, absque visu, absque gressu. sunt plane lapides miserrimi, opera manuum hominum, modolata [*sic*] arte composita, et in quocumque loco arbitrio humano derelicta fuerint, se movere non possunt, ita ut ex una eademque marmoris crusta sculpantur, et exinde plateae sternantur, ita ut quod in vultu colis pedibus conculces. Exce [*sic*] quales sunt dii vestri, quos colitis et veneramini et nos vobiscum persuadetis adorare. Tunc indignatus rex iussit ei capitis subire sententiam. Decollatus est autem extra muros urbis via Appia in loco qui appellatur clivus martyrum. Rapuerunt autem christiani corpus eius et posuerunt in cimiterio Calisti [*sic*] die octavo Id. Augs. Eodem namque die Decius C[a]esar adduci in conspectum suum beatum Laurentium pr[a]ecepit et ait: Ubi sunt thesauri ecclesiae, quos penes te esse cognovimus? Cui beatus Laurentius dicit: Biduo mihi dentur induciae, ut ex omnibus ecclesiis universa deferam. Tunc C[a]esar iussit ut sub custodia Hippolyti ducis Laurentius ageret. Traditus est autem Hippolyto et cepit ex locis omnibus pauperes adunare qui se Christo credere fatebantur. Quod cum videret Hippolytus, ait ad eum: Ostende mihi thesauros ecclesiae. Laurentius autem ait ei: Si mihi tuum praeberes assensum ita ut crederes Christo, ostenderem tibi in[a]estimabiles thesauros. Hippolytus dicit: Si dictum facto compleas, faciam quae ortaris [*sic*]. Tunc beatus Laurentius c[o]epit super c[a]ecorum oculos crucem Christi signare et aperiebantur oculi eorum. Quod cum videret Hippolytus, statim ad pedes eius provolutus orabat ut christianus efficeretur. Cumque fidem domini percepisset, altera die ingressus ad C[a]esarem ait: Laurentius prae foribus est cum turbis pauperum et asserit se non posse pandere omnia nisi cum omnibus fuerit intromissus. Tunc C[a]esar iussit eum cum omnibus ingredi, quem in ingressu ita percunctatus est inquirens: Ubi

sunt thesauri ecclesiae, quos te hodie allaturum spoponderas? Laurentius dixit: ecce isti sunt thesauri ecclesiae sempiterni. Tunc indignatus Decius C[a]esar tradidit eum Valeriano praefecto urbis dicens: Nisi hodie sacrificaverit diis nostris, diversis eum poenis interfice. Statim autem intra palatium tiberianum pro tribunali sedens sic eum interrogavit: Cuius te muniri [a]estimas patrocinio, quod neque deos neque C[a]esarem velis habere propitium? Laurentius dicit: omnis qui sacrificat idolis cum eisdem erit in igne perpetuo. Tunc iussit eum in conspectu suo vivum in graticula [*sic, hinc gall. graillon*] assari. Cum autem assaretur, hilari vultu benedicebat dominum, ita ut omnes mirarentur virtutem animi et constantiam eius. Et ait ad eum Valerianus: Ubi sunt ignes quos diis promiseras? Laurentius dicit: disce, miser, quanta sit virtus domini nostri Iesu Christi. Nam carbones isti non dolorem sed refrigerium mihi faciunt. Gaudeo plane quia hostia Christi effici merui. Accusatus non negavi. Interrogatus Christum confessus sum. Assatus gratias ago. Nam hi ignes tui temporales, quibus me poenis affligis, cito ad cineres et favillam deducentur: sed tibi venient dies illi, qui te et C[a]esarem tuum in aeterna poena consumant. Et haec dicens emisit spiritum. Die vero eadem rapuit corpus ejus Hippolytus et condivit aromatibus et posuit in crypta abditissima quarto iduum augustarum, fecitque [*fuitque?*] illic biduum ieiunans et orans. Egressus autem tertia die Hippolytus venit ut ingrederetur domum, et priusquam caperet cibum, a militibus conprehensus est et perductus ad C[a]esarem. Cui C[a]esar ait: Nunquid et tu magus effectus es, ut corpus Laurentii abstulisse dicaris? Sanctus Hippolytus, cuius iam gloriae corona parata erat, ad laudem intrepidus respondens dixit: Hoc feci non quasi magus sed ut christianus. Quo audito Decius C[a]esar ira commotus iussit os eius contundi lapidibus et exui [*exuit cod.*] eum vestem quam habuit et extensum ad cardos ferreos c[a]edi. Post haec autem seminecem iussit duci extra urbem et pedes eius ligari pedibus equorum indomitorum et dimitti in cardeto. Dum autem eum traherent, reddidit spiritum. Tunc corpus eius rapuerunt christiani et posuerunt in crypta, quae est iuxta agrum praetorianum die id. augs̄. Post diem autem septimum passionis eius dedit munera Decius et

sedit in curru una cum Valeriano praefecto urbis; ut iam descenderent et amphitheatrum introirent, uno momento ambo expiraverunt. Clamabat autem Decius in hora mortis suae dicens: O Hippolyte, quasi captivum me vinctum ducis. Valerianus autem clamabat O Laurenti, igneis me catenis vinxisti et trahis. hoc autem notum factum est in universo mundo et omnes credentes in fide confortati sunt et domino gratias egerunt, patri et filio et spiritui sancto, cui est honor et gloria in s[a]ecula s[a]eculorum. amen.

Cod. musei britann. 11880 fol. 21a—24a saeculi noni. *xistus* et *ippolytus* vel *yppolitus* plerumque scribitur.

I Libri dogmatici et polemici.

1. περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ καὶ περὶ τοῦ ἀντιχρίστου p. 1—36.
2. λόγος εἰς τὰ ἅγια θεοφάνεια p. 36—43.
3. εἰς τὴν αἵρεσιν Νοήτου τινός p. 43—57.
4. κατὰ Βήρωνος καὶ Ἥλικος περὶ θεολογίας καὶ σαρκώσεως p. 57—63.
5. ἀποδεικτικὴ πρὸς Ἰουδαίους p. 63—68.
6. ἐκ τοῦ πρὸς Ἕλληνας λόγου τοῦ ἐπιγεγραμμένου κατὰ Πλάτωνος περὶ τῆς τοῦ παντὸς αἰτίας (cf. § 17) p. 68—73.
7. διατάξεις τῶν ἁγίων ἀποστόλων περὶ χειροτονιῶν p. 73—89.
8. ἐκ τοῦ περὶ θεολογίας λόγου (cf. § 4) p. 89.
9. ἐκ τοῦ περὶ ἀναστάσεως καὶ ἀφθαρσίας λόγου p. 80.
10. ἐκ τῆς πρὸς Βασιλίδα τινὰ ἐπιστολῆς p. 90.
11. ex memoria haeresium p. 90. 91.
12. ἐν τῷ πρὸς ἁπάσας τὰς αἱρέσεις συντάγματι p. 91. 92.
13. ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ τοῦ περὶ τοῦ ἁγίου πάσχα συγγράμματος p. 92.
14. περὶ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου καὶ περὶ τοῦ ἀντιχρίστου p. 92—123.

II Exegetica.

15—52 in pentateuchum (cf. § 129 p. 195) p. 123—141.
53—124 in prophetas priores et posteriores p. 141—187.
125—138 in hagiographa p. 187—201.
139—143 in novum testamentum p. 202—203.

III Historicum § 144 p. 204—205.

IV Fragmentum incertum § 145 p. 206.

V Photii de Hippolyti et Iosephi libris narrationes p. 206—208.

Ἱππολύτου περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ καὶ περὶ τοῦ ἀντιχρίστου. 1

Βουληθέντος σου κατ' ἀκρίβειαν ἐκμαθεῖν τὰ προτεθέντα σοι ὑπ' ἐμοῦ κεφάλαια, ἀγαπητέ μου ἀδελφὲ Θεόφιλε, εὔλογον ἡγησάμην, ἀφθόνως ἀρυσάμενος ὡς ἐξ ἁγίας πηγῆς ἐξ αὐτῶν τῶν ἁγίων γραφῶν, παραστῆσαί σοι κατ' ὀφθαλμὸν τὰ ζητούμενα, ἵνα μὴ μόνον ταῖς ἀκοαῖς τῶν ὤτων ἐγκαταθέμενος ταῦτα εὐφρανθῇς, ἀλλὰ δυνάμει καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα ἀνιστορήσας κατὰ πάντα τὸν θεὸν δοξάσαι δυνηθῇς. τοῦτο γάρ σοι ἐφόδιον ἐν τῷ νῦν βίῳ ἀκίνδυνον ἤτω παρ' ἡμῶν, ὅπως τοῖς πολλοῖς δύσγνωστα καὶ δύσληπτα ἐξ ἑτοίμων λόγων προσενέγκας ἐγκατασπείρῃς τῷ πλάτει τῆς καρδίας σου ὡς σπόρον καθαρᾷ γῇ, δυσωπήσῃς δὲ διὰ τούτων τοὺς ἀντιτιθεμένους καὶ ἀντιλέγοντας τῷ σωτηρίῳ λόγῳ. ὅρα δὲ μὴ εἰς ἀπίστους καὶ βλασφήμους γλώσσας ἐγκαταθῇ ταῦτα (κίνδυνος γὰρ οὐχ ὁ τυχών), μετάδος δὲ εὐλαβέσι καὶ πιστοῖς ἀνθρώποις τοῖς ἐθέλουσιν "ὁσίως καὶ δικαίως" μετὰ φόβου ζῆν. οὐ γὰρ μάτην ὁ μακάριος ἀπόστολος παραινῶν Τιμοθέῳ λέγει "ὦ Τιμόθεε, τὴν παρακαταθήκην φύλαξον, ἐκτρεπόμενος τὰς βεβήλους κενοφωνίας καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, ἥν τινες ἐπαγγελλόμενοι περὶ τὴν πίστιν ἠστόχησαν". καὶ πάλιν "σὺ οὖν, τέκνον μου, ἐνδυναμοῦ ἐν τῇ χάριτι τῇ ἐν χριστῷ Ἰησοῦ καὶ ἃ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ πολλῶν παρακλήσεων, ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀν-

16 Thess. α 2,10. ‖ 17 Tim. α 6,20.21. ‖ 20 Tim. β 2,1.2.

7 ὤτων Gudius, ἀνθρώπων Combefisius, ἴντων codd. ‖ 10 ἤτω codd, ἔσται Gud. msc. ‖ 12 ὡς σπόρον L, ὡς πίων codd., ὡς πίονι Gud., ὥσπερ οὖν Comb., ὡς πυρὸν Faber, recte de Luca 8, 5 conferendo cogitans. tritici sationem Graeci non πυροῦ sed σίτου σπόρον vocant, v. Geopon. nostra. rem conficit Irenaeus praef. fin. ab Hippolyto expressus: οἱονεὶ σπέρματα καὶ ἀρχὰς λαβὼν παρ' ἡμῶν καὶ ἐν τῷ πλάτει σου τοῦ νοῦ ἐπὶ πολὺ καρποφορήσεις ..... ἀλλὰ καὶ ἐφόδια δοῦναι πρὸς τὸ ἐπιδεικνύειν αὐτὴν ψευδῆ. ‖ 12 καθαρᾷ γῇ Gud. Combef. Faber, καθαρὰ γῆ codd. ‖ 12 Δυσωπήσεις codd. ‖ 15 γὰρ οὐ τυχὼν Comb.

θρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἑτέρους διδάξαι." εἰ οὖν ὁ μακάριος [ἀπόστολος] μετ' εὐλαβείας παρεδίδου ταῦτα ἅπερ ἅπασιν εὔγνωστα ἦν, βλέπων τῷ πνεύματι ὅτι οὐ "πάντων ἦν ἡ πίστις": πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς κινδυνεύσομεν, εἰ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τὰ τοῦ θεοῦ λόγια μεταδώσομεν βεβήλοις καὶ ἀναξίοις ἀνδράσιν; 2. ἐπειδὴ γὰρ οἱ μακάριοι προφῆται ὀφθαλμοὶ ἡμῶν ἐγένοντο, προορῶντες διὰ πίστεως τὰ τοῦ λόγου μυστήρια: τινὰ καὶ ταῖς μεταγενεστέραις γενεαῖς διηκόνησαν, οὐ μόνον τὰ παρῳχηκότα εἰπόντες, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνεστῶτα καὶ τὰ μέλλοντα ἀπαγγείλαντες, ἵνα μὴ μόνον πρόσκαιρος εἶναι ὁ προφήτης δειχθῇ, ἀλλὰ καὶ πάσαις γενεαῖς προλέγων τὰ μέλλοντα ἀληθῶς προφήτης εἶναι νομισθῇ. οὗτοι γὰρ πνεύματι προφητικῷ οἱ πατέρες κατηρτισμένοι καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λόγου ἀξίως τετιμημένοι, ὀργάνων δίκην ἑαυτοῖς ἡνωμένοι, ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς ἀεὶ τὸν λόγον ὡς πλῆκτρον, δι' οὗ κινούμενοι ἀπήγγελλον ταῦτα ἅπερ ἤθελεν ὁ θεὸς οἱ προφῆται. οὐ γὰρ ἐξ ἰδίας δυνάμεως ἐφθέγγοντο (μὴ πλανῶ) οὐδὲ ἅπερ αὐτοὶ ἐβούλοντο ταῦτα ἐκήρυττον, ἀλλὰ πρῶτον μὲν διὰ τοῦ λόγου ἐσοφίζοντο ὀρθῶς, ἔπειτα δι' ὁραμάτων προεδιδάσκοντο τὰ μέλλοντα καλῶς, εἶθ' οὕτω πεπεισμένοι ἔλεγον ταῦτα, ἅπερ αὐτοῖς ἦν μόνοις ἀπὸ τοῦ θεοῦ [ἀποκεκαλυμμένα, τοῖς δὲ λοιποῖς] ἀποκεκρυμμένα. ἐπεὶ κατὰ τίνα λόγον ὁ προφήτης προφήτης λεχθήσεται, εἰ μή τοι πνεύματι προεώρα τὰ μέλλοντα; εἰ γὰρ περὶ συμβεβηκότος τινὸς ἔλεγεν ὁ προφήτης, οὐκ ἂν ἦν προφήτης, ταῦτα λέγων ἅπερ ἅπαντες ὑπ' ὀφθαλμὸν ἦσαν στησάμενοι· ἀλλ' ὁ τὰ μέλλοντα ἐκδιηγούμενος δικαίως προφήτης ἐκρίνετο. διὸ εὐλόγως προφῆται ἀπ' ἀρχῆς "οἱ βλέποντες" ἐκαλοῦντο. ὅθεν καὶ ἡμεῖς, τὰ ὑπ' αὐτῶν προειρημένα καλῶς μαθητευθέντες, λέγομεν οὐκ ἐξ ἰδίας ἡμῶν ἐπινοίας. οὐδὲ γὰρ καινοτομεῖν ἐπιχειροῦμεν ἀλλήλοις τὰ προειρημένα πάλαι ῥήματα, ὧν τὰ ἔγγραφα ἐκτιθέντες εἰς φῶς [ἐὰν] ἀναγνῶμεν τοῖς ὀρθῶς πιστεύειν δυναμένοις, ἐπιγίνεται ἀμφοτέροις κοινὴ

3 Thess. β 3, 2. ‖ 26 Reg. α 9, 9.

7 τινὰ Gud., ἅτινα codd. ‖ 8. 9. εἶπον … ἀπήγγειλαν Gud. msc. ‖ 11 ἀληθῶς vel ὄντως L, ὡς codd. ‖ 13 δίκην ἡνωμένον deleto ἑαυτοῖς Combef. ‖ 16 μὴ πλ. codd., ὡς πλάνοι Faber. ‖ 20 [ ] supplevit Comb., ἀποκεκρυμμένα in ἀποκεκαλυμμένα mutari voluerat Gudius. ‖ 30 ἐπιγίνεται L, ἐπεὶ γίνεται codd.

ὠφέλεια, τῷ μὲν λέγοντι τὸ διὰ μνήμης κρατήσαντα ὀρθῶς ἐκθέσθαι τὰ προκείμενα, τῷ δὲ ἀκούοντι ἐπιστῆσαι τὸν νοῦν πρὸς τὰ λεγόμενα. ἐπεὶ οὖν ὁ κάματος κοινὸς ἀμφοτέροις πρόκειται, τῷ μὲν λέγοντι τὸ ἀκίνδυνον ἐξειπεῖν, τῷ δὲ ἀκούοντι πιστῶς ἀκούσαντα καταδέξασθαι τὰ λεγόμενα: παρακαλῶ συναγωνίσασθαί μοι ἐν τῇ πρὸς θεὸν δεήσει. 3. πῶς ἂν πάλαι τοῖς μακαρίοις προφήταις ἀπεκάλυψεν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος αὐτὸς πάλιν ὁ τοῦ θεοῦ παῖς ὁ πάλαι μὲν λόγος τυχεῖν ἐπιζητεῖς. ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἑαυτοῦ εὔσπλαγχνον καὶ ἀπροσωπόληπτον ἐνδείκνυται διὰ πάντων τῶν ἁγίων ὁ λόγος, ἐφοδιάζων καὶ ῥυθμίζων αὐτὸν ὡς ἔμπειρος ἰατρὸς πρὸς τὰ ἡμῖν συμφέροντα, ἐπιστάμενος τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀσθένειαν, τοὺς μὲν ἀγνοοῦντας ἐκδιδάσκειν πειρᾶται, τοὺς δὲ πλανωμένους ἐπιστρέφει εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἀληθινὴν ὁδόν, τοῖς μὲν μετὰ πίστεως ζητοῦσιν εὐκόλως εὑρισκόμενος, τοῖς δὲ καθαροῖς ὄμμασι καὶ ἁγνῇ καρδίᾳ κρούειν τὴν θύραν ἐπιθυμοῦσιν εὐθὺς ἀνοιγόμενος. οὐδένα γὰρ ἀποβάλλεται τῶν ἑαυτοῦ δούλων ὡς μὴ ὄντα ἄξιον τῶν θείων μυστηρίων, οὐ πλούσιον προτιμῶν πένητος οὐδὲ πένητα διὰ τὸ μέτριον ἐξουθενῶν οὐδὲ βάρβαρον ὀνειδίζων οὐδὲ τὸν εὐνοῦχον ὡς μὴ ἄνθρωπον ἀφορίζων οὐδὲ θῆλυ διὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς γενομένην παρακοὴν μισῶν οὐδὲ τὸν ἄρρενα διὰ τὴν παράβασιν ἀτιμάζων, ἀλλὰ πάντας θάλπων καὶ πάντας σώζειν ἐπιθυμῶν, πάντας υἱοὺς θεοῦ καταρτίσαι θέλων καὶ τοὺς πάντας ἁγίους εἰς ἕνα τέλειον ἄνθρωπον καλῶν. εἷς γὰρ καὶ ὁ τοῦ θεοῦ παῖς, δι' οὗ καὶ ἡμεῖς τυχόντες τὴν διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀναγέννησιν "εἰς ἕνα τέλειον καὶ ἐπουράνιον ἄνθρωπον οἱ πάντες καταντῆσαι" ἐπιθυμοῦμεν. 4. ἐπειδὴ γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἄσαρκος ὢν ἐνεδύσατο τὴν ἁγίαν σάρκα ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου: ὡς νυμφίος ἱμάτιον ἐξυφάνας ἑαυτῷ ἣν τῷ σταυρικῷ πάθει, ὅπως συγκεράσας τὸ θνητὸν ἡμῶν σῶμα τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει καὶ μίξας τῷ ἀφθάρτῳ τὸ φθαρτὸν καὶ τὸ ἀσθενὲς

24 Eph. 4, 13.

2 προκ. codd., προειρημένα Comb. || 4 ἀκινδύνως Comb. || 6 ἂν codd., ἃ Gud. || 10 ἐφοδιάζων L, φωτίζων codd. || 10 αὐτὸν L, αὐτὸν codd., αὐτοὺς Comb. || 11. 12. ἀσθένειαν καὶ τοὺς codd. || 13 ὁδὸν καὶ τοῖς codd. || 21 θάλπων L [Thess. α 2, 7], θέλων codd. || 26 ὢν codd., ἣν Gud. || 27 ἣν L, ἐν codd.

τῷ ἰσχυρῷ σώσῃ τὸν ἀπολλύμενον ἄνθρωπον. ἔστι μὲν οὖν ὁ ἱστὸς τοῦ κυρίου τὸ πάθος, τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ γεγενημένον, στήμων δὲ ἐν αὐτῷ ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος δύναμις, κρόκη δὲ ἡ ἁγία σὰρξ ἐνυφαινομένη πνεύματι, μίτος δὲ ἡ δι' ἀγάπης χριστοῦ χάρις σφίγγουσα καὶ ἑνοῦσα τὰ ἀμφότερα εἰς ἕν, κερκίδες δὲ ὁ λόγος, οἱ δὲ διαζόμενοι πατριάρχαι τε καὶ προφῆται, οἱ τὸν καλὸν ποδήρη καὶ τέλειον χιτῶνα ὑφαίνοντες χριστοῦ, δι' ὧν ὁ λόγος διικνούμενος κερκίδων δίκην ἐξυφαίνει δι' αὐτῶν ταῦθ' ἅπερ βούλεται ὁ πατήρ.

5. Ἀλλ' ἐπειδὴ καιρὸς λοιπὸν ἀπαιτεῖ πρὸς τὰ ὑποκείμενα, αὐτάρκων ὄντων τῶν ἐν τῷ προοιμίῳ εἰς δόξαν θεοῦ εἰρημένων: δίκαιόν ἐστιν ἡμᾶς ἐφαψαμένους αὐτῶν τῶν θείων γραφῶν ἐπιδεῖν δι' αὐτῶν, τίς καὶ ποταπὴ ἡ τοῦ ἀντιχρίστου παρουσία, ποίῳ δὲ καιρῷ καὶ χρόνῳ ὁ ἄνομος ἀποκαλυφθήσεται, πόθεν δὲ καὶ ἐκ ποίας φυλῆς, καὶ τί τούτου ὄνομα τὸ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ ἐν τῇ γραφῇ μηνυόμενον, πῶς δὲ πλάνην μὲν τῷ λαῷ ἐγγεννήσει, ἐπισυνάξας αὐτοὺς ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς, θλῖψιν δὲ καὶ διωγμὸν ἐπὶ τοὺς ἁγίους ἐπεγερεῖ, καὶ πῶς ἑαυτὸν δοξάσει ὡς θεόν, τίς δὲ ἡ τούτου συντέλεια, πῶς δὲ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ κυρίου ἀποκαλυφθήσεται ἀπ' οὐρανῶν καὶ τίς ἡ τοῦ σύμπαντος κόσμου ἐκπύρωσις, τίς δὲ ἡ τῶν ἁγίων ἔνδοξος καὶ ἐπουράνιος βασιλεία τῶν συμβασιλευόντων τῷ χριστῷ καὶ τίς ἡ τῶν ἀνόμων διὰ πυρὸς κόλασις.

6. Τοῦ μὲν οὖν κυρίου Ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ θεοῦ διὰ τὸ βασιλικὸν καὶ ἔνδοξον ὡς λέοντος προκεκηρυγμένου, τῷ αὐτῷ τρόπῳ καὶ τὸν διάβολον ὁμοίως λέοντα προανηγόρευσαν αἱ γραφαὶ διὰ τὸ τυραννικὸν αὐτοῦ καὶ βίαιον. κατὰ πάντα γὰρ ἐξομοιοῦσθαι

6 δὲ διαζόμενοι L coll. Iud. 16, 13 cod. alex. et Aquila Psalm. 2, 6. διεργαζόμενοι codd., δ' ἐργαζόμενοι Gud. ‖ 10 λοιπὸν codd., οὐδὲν Faber. ‖ 10 ἀπαιτεῖ codd., ἐπείγει Comb. sed ὁ καιρὸς ἀπαιτεῖ dixit Ignat. ad Polyc. 2, ὁ χρόνος ἀπῄτει Herodianus α 1, 5. ‖ 12 ἐφαψαμένους Gud., ἐφαψαμένων codd. ‖ 23 Τοῦ usque ad βίαιον 26 laudat Cat. Niceph. I. p. 533 γδ sed post γεννηθήσεται p. 7, 16. ‖ 23 οὖν om. Nic. ‖ 23 καὶ σωτῆρος ἡμῶν add. Nic. post κυρίου. ‖ 23 χρ. υἱοῦ τοῦ θ. Nic. ‖ 24 ὡς om. Nic. ‖ 25 διάβολον Nic., ἀντίχριστον codd. ‖ 25 προηγόρευσαν Combef. ‖ 25 προανηγόρευσεν ἡ γραφὴ Nic.

βούλεται ὁ πλάνος τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ. λέων μὲν ὁ Χριστὸς καὶ λέων ὁ ἀντίχριστος. βασιλεὺς ὁ χριστὸς καὶ βασιλεὺς ὁ ἀντίχριστος. ἐδείχθη ὁ σωτὴρ ὡς ἀρνίον καὶ αὐτὸς ὁμοίως φανήσεται ὡς ἀρνίον, ἔνδοθεν λύκος ὤν. ἐν περιτομῇ ὁ σωτὴρ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ αὐτὸς ὁμοίως ἐλεύσεται.. ἀπέστειλεν ὁ κύριος ἀποστόλους εἰς πάντα τὰ ἔθνη καὶ αὐτὸς ὁμοίως πέμψει ψευδαποστόλους. συνήγαγε τὰ διεσκορπισμένα πρόβατα ὁ σωτὴρ καὶ αὐτὸς ὁμοίως ἐπισυνάξει τὸν διεσκορπισμένον λαόν. ἔδωκεν ὁ κύριος σφραγῖδα τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι καὶ αὐτὸς δώσει ὁμοίως. ἐν σχήματι ἀνθρώπου ἐφάνη ὁ σωτὴρ καὶ αὐτὸς ἐν σχήματι ἀνθρώπου ἐλεύσεται. ἀνέστησεν ὁ σωτὴρ καὶ ἔδειξε τὴν ἁγίαν σάρκα ὡς ναὸν καὶ αὐτὸς ἀναστήσει ἐν Ἱεροσολύμοις τὸν λίθινον ναόν. καὶ τὰ μὲν πλάνα αὐτοῦ τεχνήματα ἐν τοῖς ἑξῆς δηλώσομεν, νυνὶ δὲ πρὸς τὸ προκείμενον τραπῶμεν. 7. λέγει οὖν ὁ μακάριος Ἰακὼβ ἐν ταῖς εὐλογίαις προαναφωνῶν τὰ περὶ τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν οὕτως· "Ἰούδα, σὲ αἰνεσάτωσαν οἱ ἀδελφοί σου, αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν, προσκυνήσουσί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρός σου. σκύμνος λέοντος Ἰούδα. ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβης. ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων καὶ ὡς σκύμνος· τίς ἐγερεῖ αὐτόν; οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται καὶ αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν. δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὴν ὄνον αὐτοῦ καὶ τῇ ἕλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ. πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ. χαροποὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς ἀπὸ οἴνου καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα". 8. ταῦτα μὲν οὖν παραφράζειν ἐπιστάμενός σοι αὐτὰ ἐδόκει τανῦν παρατίθεσθαι· ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ ῥήματα προτρέπει τοῦ λέγειν, οὐδὲ τοῦτο παραλείψομαι· ἔστι γὰρ ὄντως θεῖα καὶ ἔνδοξα, δυνάμενα ὠφελῆσαι ψυχήν. σκύμνον λέοντος εἶπεν ὁ προφήτης τὸν ἐξ Ἰούδα καὶ Δαβὶδ κατὰ σάρκα γε-

1 Apoc. 5, 5. ‖ 3 Apoc. 5, 6. ‖ 4 Matth. 7, 15. ‖ 7 Joh. 11, 52. ‖ 8 Tim. β 2, 19?? ‖ 9 Apoc. 16, 2. ‖ 10 Phil. 2, 7. 8. ‖ 11 Joh. 2, 19. ‖ 15 Gen. 49, 8—12.

26 ἐδόκει L, δοκεῖ codd., δοκῶ Faber. sed non scripsit ἐπισταμένῳ ne cum σοὶ coniungeretur. ‖ 29 εἶπεν L, εἰπὼν codd.

γεννημένον, μὴ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ γενόμενον, ἀλλ' ἐξ ἁγίου πνεύματος συλλαμβανόμενον, καὶ τοῦτο ἐκ βλαστοῦ ἁγίου ἐκ γῆς προερχομένου. Ἠσαΐας μὲν γὰρ λέγει "ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ καὶ ἄνθος ἐξ αὐτῆς ἀναβήσεται". τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Ἠσαΐου ἄνθος εἰρημένον ὁ Ἰακὼβ βλαστὸν εἴρηκε· πρῶτον γὰρ ἐβλάστησεν, εἶτα ἤνθησεν ἐν τῷ κόσμῳ. τὸ δὲ λέγειν "ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων καὶ ὡς σκύμνος" τὴν τριήμερον τοῦ χριστοῦ ἐδήλωσε κοίμησιν, ὡς καὶ Ἠσαΐας λέγει "πῶς ἐγένετο πόρνη πιστὴ Σιών, πλήρης κρίσεως; ἐν ᾗ δικαιοσύνη ἐκοιμήθη ἐν αὐτῇ, νῦν δὲ φονευταί." καὶ ὁ Δαβὶδ ὁμοίως "ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ ὕπνωσα, ἐξηγέρθην, ὅτι κύριος ἀντιλήψεταί μου", ἵνα δείξῃ ἐν τῷ ῥητῷ τὴν κοίμησιν αὐτοῦ καὶ ἀνάστασιν γεγενημένην. Ἰακὼβ δὲ λέγει "τίς ἐγερεῖ αὐτόν"; [ὃ] ὁ Δαβίδ, καθὼς καὶ Παῦλος, λέγει "καὶ θεοῦ πατρὸς τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν." 9. τῷ δὲ εἰπεῖν "οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα" πληρουμένην [τὴν προφητείαν] ἐπὶ τὸν χριστὸν ἐδήλωσεν· αὐτὸς γὰρ ἡμῶν ἐστι προσδοκία· προσδεχόμεθα γὰρ αὐτόν, ἐρχόμενον ἀπ' οὐρανοῦ δυνάμει διὰ πίστεως ἡμῶν βλέπομεν. 10. "δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὴν ὄνον αὐτοῦ," τοῦτ' ἐστὶ τὸν ἐκ περιτομῆς λαὸν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ κλῆσιν. αὐτὸς γὰρ ἦν ἡ ἄμπελος. "καὶ τῇ ἕλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ," τὸν λαὸν τὸν ἐξ ἐθνῶν ὡς νέον πῶλον εἰς αὐτὸν ἄγων, ὡς περιτομὴν καὶ ἀκροβυστίαν εἰς μίαν πίστιν καλῶν. 11. "πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ," τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος κατελθοῦσαν ἐπὶ Ἰορδάνην πατρικὴν φωνήν. "καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ," αἵματι οὖν σταφυλῆς ποίας ἀλλ' ἢ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ὡς βότρυος ἐπὶ ξύλου βληθείσης; ἐξ ἧς πλευρᾶς ἔβλυσαν δύο πηγαί, αἵματος καὶ ὕδατος, δι' ὧν τὰ ἔθνη ἀπολουόμενα καθαί-

3 Esaj. 11, 1. ‖ 8 Esaj. 1, 21. ‖ 10 Psalm. 3, 6. ‖ 13 Gal. 1, 1.

2 τοῦτο Gud., τούτου codd., τοῦτον Combef. ‖ 3 προερχόμενον Combef. ‖ 6 τὸ codd., τῷ Combef. ‖ 13 [ ] suppl. Gud. τοῦτ' ἐστὶν ὃ Δ. Combef. ‖ 15 post Ἰούδα Gudio visa sunt excidisse et e Genesi l. l. supplenda non pauca, quae Hippolytus quum omnibus nota essent, non opus habebat adscribere. ‖ 15 [ ] supplevit Combef. ‖ 17 αὐτὸν καὶ ἐρχ. Comb. ‖ 23 τὴν τοῦ codd., κατὰ τὴν διὰ τοῦ Combef. ‖ 26 θλιβείσης Combef.?

ρονται, ἅτινα ὡς περιβόλαιον λελόγισται ἔχων. 12. "χαροποὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ οἴνου." ὀφθαλμοὶ χριστοῦ τίνες ἀλλ' ἢ οἱ μακάριοι προφῆται; οἱ προϊδόντες τῷ πνεύματι καὶ προκηρύξαντες τὰ εἰς αὐτὸν συμβησόμενα πάθη, ὃν δυνάμει ἔχαιρον βλέποντες πνευματικοῖς ὀφθαλμοῖς, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λόγου καὶ τῆς αὐτοῦ χάριτος καταρτιζόμενοι. 13. τῷ δὲ εἰπεῖν "καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα" τὰς ἐξ ἁγίου στόματος χριστοῦ ἐκπορευομένας ἐντολὰς ἐσήμαινε, καθαρὰς οὔσας ὡσεὶ γάλα. 14. τοῦτον οὖν λέοντα καὶ σκύμνον λέοντος προανεφώνησαν αἱ γραφαί. τὸ ὅμοιον καὶ ἐπὶ τοῦ ἀντιχρίστου εἴρηται· φησὶ γὰρ Μωϋσῆς οὕτως· "σκύμνος λέοντος Δὰν καὶ ἐκπηδήσεται ἐκ Βασάν." ἀλλ' ἵνα μὴ σφαλῇ τις, νομίσας περὶ τοῦ σωτῆρος εἰρῆσθαι τὸ ῥητὸν τοῦτο, ἐπιστησάτω τὸν νοῦν. "Δάν," φησί, "σκύμνος λέοντος." τὴν φυλήν, ὀνομάσας τὸν Δάν, ἐσαφήνισεν, ἐξ ἧς μέλλει ὁ διάβολος γεννᾶσθαι. ὥσπερ γὰρ ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς ὁ χριστὸς γεννᾶται, οὕτως ἐκ τῆς Δὰν φυλῆς ὁ ἀντίχριστος γεννηθήσεται. ὅτι δὲ οὕτως ἔχει, φησὶν ὁ Ἰακὼβ "γεννηθήτω Δὰν ὄφις, ἐπὶ τὴν γῆν καθήμενος, δάκνων πτέρναν ἵππου." ὄφις οὖν τίς ἀλλ' ἢ ὁ ἀπ' ἀρχῆς πλάνος ὁ ἐν τῇ γενέσει εἰρημένος ὁ πλανήσας τὴν Εὔαν καὶ πτερνίσας τὸν Ἀδάμ; ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ πλειόνων μαρτυριῶν ἀποδεῖξαι δεῖ τὰ λεγόμενα, οὐκ ἀποκνήσομεν. 15. ὅτι μὲν γὰρ ὄντως ἐκ τῆς Δὰν φυλῆς μέλλει γεννᾶσθαι καὶ ἀνίστασθαι τύραννος καὶ βασιλεύς, κριτὴς

11 Deut. 33, 22. ‖ 17 Gen. 49, 17.

8 ἐσήμανε Comb. ‖ 8 καθ. οὔσας L, καθαιρούσας codd. καθαρευούσας Comb. ‖ 9—16 laudat Cat. Niceph. I. p. 533 βγ sed tamquam post γῇ p. 8, 7 posita. ‖ 10 ἐπὶ codd., περὶ Comb. ‖ 10. 11 φησὶ γ. Μ. οὕτως codd., καὶ πάλιν Μωϋσῆς φησι Nic. ‖ 11 ἐκ τοῦ Β. Nic. ‖ 12 μή τις σφαλῇ Nic. ‖ 12 νομίσας om. Nic. ‖ 13 σκύμνος Comb. atque ita Cat. Nic., σκύμνον codd. ‖ 14 τὸν L., τοῦ codd., Nic. ‖ 14 ἐσαφήνισε τὸ προκείμενον ἐξ Nic. ‖ 14 διάβολος Nic., ἀντίχριστος codd. ‖ 15 τῆς φυλῆς Ἰούδα γενν. ὁ χριστός Nic. ‖ 16 ὁ ἀντ. γεννηθήσεται codd., γεννήσεται ὁ ἀντ. Nic. ‖ 17 γεννηθήτω codd. ‖ 18 ὄφις usque ad Ἀδάμ 20 laudat cat. Niceph. I. p. 533 α ‖ 18 οὖν τίς codd., τίς ἦν Niceph. ‖ 18 ἀπ' ἀρχῆς Niceph., ἀντίχριστος codd. ‖ 21 ἀποκνήσομαι Combef. ‖ 21 ὅτι — p. 8, 7 γῇ laudat cat. Niceph. I. p. 533 αβ ‖ 21 ὄντως codd., οὗτος Nic. ‖ 21 Δὰν φυλῆς codd., φυλῆς τοῦ Δὰν Nic. ‖ 22 καὶ ἀντιτάσσεσθαι τύραννος ὢν β. Nic.

δεινός, υἱὸς τοῦ διαβόλου, φησὶν ὁ προφήτης "Δὰν κρινεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὡσεὶ καὶ μία φυλὴ ἐν Ἰσραήλ." ἀλλ' ἐρεῖ τις τοῦτο ἐπὶ τὸν Σαμψὼν εἰρῆσθαι, ὃς ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Δὰν γεννηθεὶς ἔκρινε τὸν λαὸν εἴκοσι ἔτη. τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ Σαμψὼν μερικῶς γεγένηται, τὸ δὲ καθ' ὅλου γενήσεται ἐπὶ τὸν ἀντίχριστον. λέγει γὰρ καὶ Ἱερεμίας οὕτως· "φωνὴν ἐκ Δὰν ἀκουσόμεθα ὀξύτητος ἵππων αὐτοῦ. ἀπὸ φωνῆς χρεμετισμοῦ ἱππασίας ἵππων αὐτοῦ ἐσείσθη πᾶσα ἡ γῆ." λέγει δὲ καὶ ἕτερος προφήτης "ξυνάξει πᾶσαν δύναμιν αὐτοῦ ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν ἄχρις ἡλίου δυσμῶν· οὓς κεκλήκοι καὶ οὓς οὐ κεκλήκοι πορευθήσονται μετ' αὐτοῦ· λευκανεῖ τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῶν ἱστίων τῶν πλοίων καὶ μελανεῖ τὸ πεδίον ἀπὸ τῶν θυρεῶν τῶν ὅπλων· καὶ πᾶς ὃς ἂν συναντήσῃ αὐτῷ ἐν πολέμῳ, μαχαίρᾳ πεσεῖται." ὅτι μὲν οὖν ταῦτα οὐκ ἐπ' ἄλλον τινὰ εἴρηται ἀλλ' ἐπὶ τὸν τύραννον καὶ ἀναιδῆ καὶ θεομάχον, δείξομεν διὰ τῶν ἑξῆς. 16. λέγει καὶ Ἡσαΐας οὕτως. "καὶ ἔσται ὅταν συντελέσῃ κύριος πάντα ποιῶν ἐπὶ τῷ ὄρει τῷ Σιὼν καὶ Ἱερουσαλὴμ, ἐπάξει ἐπὶ τὸν νοῦν τὸν μέγαν, ἐπὶ τὸν ἄρχοντα τῶν Ἀσσυρίων καὶ ἐπὶ τὸ ὕψος τῆς δόξης τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. εἶπε γὰρ Τῇ ἰσχύι ποιήσω καὶ τῇ σοφίᾳ τῆς συνέσεως ἀφελῶ ὅρια ἐθνῶν καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν προνομεύσω καὶ σείσω πόλεις κατοικουμένας καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρί μου ὡς νοσσιὰν καὶ ὡς καταλελειμμένα ὠὰ ἀρῶ. καὶ οὐκ ἔστιν ὃς διαφεύξεται ἢ ἀντείπῃ μοι. ...καὶ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ ἀποστελεῖ Ἀδωναΐ κύριος εἰς τὴν σὴν τιμὴν ἀτιμίαν καὶ εἰς τὴν σὴν δόξαν πῦρ καιόμενον καυθήσεται. καὶ τὸ φῶς τοῦ Ἰσραὴλ πῦρ καὶ ἁγιάσει αὐτὸν ἐν φλογὶ καὶ φάγεται ὡς χόρτον τὴν ὕλην." 17. καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ λέγει "πῶς ἀναπέπαυται ὁ ἀπαιτῶν

1 Genes. 49, 16. ‖ 6 Jerem. 8, 16. ‖ 15 Esaj. 10, 12—17. ‖ 26 Esaj. 14, 4—21.

1 υἱὸς τοῦ διαβόλου codd., καὶ διάβολος Nic. ‖ 1 κρίνει codd., correxit Combef., κρινεῖ Nic. ‖ 2 μίαν φυλὴν Nic. ‖ 2. 3 τις ὅτι τοῦτο .... εἴρηται Nic. ‖ 3 τῆς om. Comb. ‖ 4 αὐτοῦ add. post λαὸν Nic. ‖ 4 εἴκοσιν codd., Nic. ut nos. ‖ 4 μερικὸν Nic. ‖ 5 γενήσεται codd., πληρωθήσεται Nic. ‖ 5 τοῦ ἀντιχρίστου Combef. ‖ 6 φωνὴν Nic. post ἀκουσόμεθα. ‖ 6 ἀκουσώμεθα codd., Nic. ut nos. ‖ 6 verba ἀπὸ ... 7 αὐτοῦ servata apud Nicephorum exciderunt in codd. Gudii. ‖ 9 ἄχρι Comb. ‖ 23 ἀλλ' Comb.

καὶ πῶς ἀναπέπαυται ὁ ἐπισπουδαστής; συνέτριψεν ὁ θεὸς τὸν ζυγὸν τῶν ἀρχόντων τῶν ἁμαρτωλῶν· πατάξας ἔθνος ἐν θυμῷ καὶ ἐν πληγῇ ἀνιάτῳ· παίων ἔθνος πληγῇ ἀνιάτῳ, ᾗ οὐκ ἐφείσατο· ἀνεπαύσατο πεποιθώς· πᾶσα ἡ γῆ βοᾷ μετ' εὐφροσύνης· τὰ ξύλα τοῦ Λιβάνου ηὐφράνθησαν ἐπὶ σοὶ καὶ ἡ κέδρος· ἀφ' οὗ σὺ κεκοίμησαι, οὐκ ἀνέβη ὁ κόπτων ἡμᾶς· ὁ ᾅδης κάτω ἐπικράνθη συναντήσας σοι· συνηγέρθησαν πάντες οἱ γίγαντες οἱ ἄρξαντες τῆς γῆς, οἱ κοίρανοι ἐκ τῶν θρόνων αὐτῶν, πάντες βασιλεῖς ἐθνῶν. ἅμα πάντες ἀποκριθήσονται καὶ ἐροῦσι Καὶ σὺ ἑάλως ὥσπερ καὶ ἡμεῖς, ἐν ἡμῖν δὲ κατελογίσθης· κατέβη εἰς γῆν ἡ δόξα σου, ἡ πολλὴ εὐφροσύνη σου· ὑποκάτω σου στρώσουσι σῆψιν, τὸ δὲ κατάλειμμά σου σκώληξ. πῶς ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἑωσφόρος, ὁ πρωῒ ἀνατέλλων. συνετρίβη εἰς τὴν γῆν ὁ ἀποστέλλων εἰς πάντα τὰ ἔθνη. σὺ δὲ εἶπας ἐν τῇ διανοίᾳ σου Εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσομαι, ἐπάνω τῶν ἄστρων τοῦ οὐρανοῦ θήσω τὸν θρόνον μου, καθιῶ ἐν ὄρεσιν ὑψηλοῖς τοῖς πρὸς βορρᾶν, ἀναβήσομαι ἐπάνω τῶν νεφελῶν, ἔσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ. νυνὶ δὲ εἰς ᾅδην καταβήσῃ καὶ εἰς τὰ θεμέλια τῆς γῆς. οἱ ἰδόντες σε θαυμάσουσιν ἐπὶ σοὶ καὶ ἐροῦσιν Οὗτος ὁ ἄνθρωπος ὁ παροξύνων τὴν γῆν, ὁ σείων βασιλεῖς, ὁ θεὶς τὴν οἰκουμένην ὅλην ἔρημον καὶ τὰς πόλεις καθεῖλε, τοὺς ἐν ἐπαγωγῇ οὐκ ἔλυσε. πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἐκοιμήθησαν ἐν τιμῇ, ἄνθρωπος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· σὺ δὲ ῥιφήσῃ ἐν τοῖς ὄρεσιν ὡς νεκρὸς ἐβδελυγμένος μετὰ πολλῶν πεπτωκότων ἐκκεκεντημένων μαχαίρᾳ, καταβαινόντων εἰς ᾅδην. ὃν τρόπον ἱμάτιον ἐν αἵματι πεφυρμένον οὐκ ἔστι καθαρόν, οὕτως οὐδὲ σὺ ἔσῃ κομψός, ὅτι τὴν γῆν μου ἀπώλεσας καὶ τὸν λαόν μου ἀπέκτεινας· οὐ μὴ μείνῃς εἰς τὸν αἰῶνα χρόνιος. σπέρμα πονηρόν, ἑτοίμασον τὰ τέκνα σου εἰς σφαγὴν ταῖς ἁμαρτίαις τοῦ πατρός σου, ἵνα μὴ ἀναστῶσι· καὶ τὴν γῆν μου οὐ κληρονομήσουσιν." 18. Ἰεζεκιὴλ δὲ ὁμοίως λέγει περὶ αὐτοῦ οὕτως· "τάδε λέγει κύριος ὁ θεός· ἀνθ' ὧν ὑψώθη ἡ καρδία σου καὶ εἶπας Θεός εἰμι ἐγώ, κατοικίαν θεοῦ ἐνῴκησα ἐν καρδίᾳ θαλάσσης·

30 Ezech. 28, 2—10.

11 τὸ δὲ κατακάλυμμά Comb. || 15 ἀστέρων Comb. || 20 ἀπαγωγῇ Comb.

σὺ δὲ ἄνθρωπος καὶ οὐ θεός, ἔδωκας τὴν καρδίαν σου ὡς καρδίαν θεοῦ. μὴ σοφώτερος εἶ τοῦ Δανιήλ; σοφοὶ οὐκ ἐπαίδευσάν σε τῇ ἐπιστήμῃ αὐτῶν· μὴ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ σου ἢ ἐν τῇ φρονήσει σου ἐποίησας σεαυτῷ δύναμιν καὶ χρυσίον καὶ ἀργύριον ἐν τοῖς θησαυροῖς σου; μὴ ἐν τῇ πολλῇ ἐπιστήμῃ σου καὶ ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ σου ἐπλήθυνας δύναμίν σου; ὑψώθη ἡ καρδία σου ἐν τῇ δυνάμει σου. διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος ὁ θεός· ἐπειδὴ ἔδωκας τὴν καρδίαν σου ὡς καρδίαν θεοῦ, ἀντὶ τούτου ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω ἐπὶ σὲ ἀλλοτρίους λοιμοὺς ἀπὸ ἐθνῶν καὶ ἐκκενώσουσι τὰς μαχαίρας αὐτῶν ἐπὶ σὲ καὶ ἐπὶ τὸ κάλλος τῆς ἐπιστήμης σου καὶ στρώσουσι τὸ κάλλος σου εἰς ἀπώλειαν καὶ καταβιβάσουσί σε καὶ ἀποθανῇ θανάτῳ τραυματιῶν ἐν καρδίᾳ θαλάσσης. μὴ λέγων ἐρεῖς Θεός εἰμι ἐγὼ ἐνώπιον ..... ἀλλοτρίων, ὅτι ἐγὼ ἐλάλησα, λέγει κύριος." 19. τούτων οὖν τῶν ῥημάτων δεδειγμένων, ἴδωμεν λεπτομερέστερον τί λέγει Δανιὴλ ἐν τοῖς ὁράμασιν. οὗτος γὰρ διαστέλλων τὰς μετὰ ταῦτα ἐσομένας βασιλείας ἐπέδειξεν ἐν ἐσχάτοις καιροῖς καὶ τὴν τοῦ ἀντιχρίστου παρουσίαν καὶ τὴν τοῦ παντὸς κόσμου συντέλειαν. λέγει οὖν ἐπιλύων τὸ ὅραμα Ναβουχοδονόσορ "σὺ βασιλεῦ ἐθεώρεις καὶ ἰδοὺ εἰκὼν μεγάλη ἑστῶσα πρὸ προσώπου σου, ἧς ἡ κεφαλὴ χρυσίου χρηστοῦ, οἱ βραχίονες αὐτῆς καὶ οἱ ὦμοι ἀργυροῖ, ἡ κοιλία καὶ οἱ μηροὶ χαλκοῖ, καὶ αἱ κνῆμαι σιδηραῖ, οἱ πόδες μέρος μέν τι σιδηροῦν καὶ μέρος ὀστράκινον. ἐθεώρεις οὖν ἕως οὗ ἐσχίσθη λίθος ἄνευ χειρῶν καὶ ἐπάταξε τὴν εἰκόνα ἐπὶ τοὺς πόδας τοὺς σιδηροῦς καὶ ὀστρακίνους καὶ ἐλέπτυνεν αὐτοὺς εἰς τέλος. τότε ἐλεπτύνθησαν εἰσάπαξ τὸ ὄστρακον, ὁ σίδηρος, ὁ χαλκός, ὁ ἄργυρος, ὁ χρυσὸς καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ κονιορτὸς ἀπὸ ἅλωνος θερινῆς καὶ ἐξῆρεν αὐτὰ τὸ πλῆθος τοῦ πνεύματος καὶ τόπος οὐχ εὑρέθη ἐν αὐτοῖς καὶ ὁ λίθος ὁ πατάξας τὴν εἰκόνα ἐγενήθη εἰς ὄρος μέγα καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν. 20. συνάψοντες οὖν πρὸς

19 Dan. 2, 31—35.

5. 6 ἐμπορίᾳ Comb. ‖ 9 ἀπὸ codd., τῶν Comb. ‖ 17 ἐπέδειξεν ἐν codd., ἀπέδειξεν ἐν τοῖς Combef. ‖ 23 τι Comb., τοι codd. ‖ 24 τοὺς del. Comb. ‖ 29 ἐν del. Comb. ‖ 30 συνάψαντες Comb.

τούτοις καὶ τὰς αὐτοῦ τοῦ Δανιὴλ ὁράσεις μίαν ἀμφοτέροις τὴν διήγησιν ποιησόμεθα, ἐπιδεικνύντες ὅπως εἴη σύμφωνα καὶ ἀληθῆ. λέγει γὰρ οὕτως. "ἐγὼ Δανιὴλ ἐθεώρουν καὶ ἰδοὺ οἱ τέσσαρες ἄνεμοι τοῦ οὐρανοῦ προσέβαλον εἰς τὴν θάλασσαν τὴν μεγάλην καὶ τέσσαρα θηρία μεγάλα ἀνέβαινον ἐκ τῆς θαλάσσης διαφέροντα ἀλλήλων. τὸ πρῶτον ὡσεὶ λέαινα καὶ πτερὰ αὐτῇ ὡς ἀετοῦ. ἐθεώρουν ἕως ἐξετίλη τὰ πτερὰ αὐτῆς καὶ ἐξήρθη ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἐπὶ ποδῶν ἀνθρώπου ἐστάθη καὶ καρδία ἀνθρώπου ἐδόθη αὐτῇ. καὶ ἰδοὺ θηρίον δεύτερον ὅμοιον ἄρκτῳ καὶ εἰς μέρος ἐστάθη ἓν καὶ τρία πλευρὰ ἐν τῷ στόματι αὐτῆς.... ἐθεώρουν καὶ ἰδοὺ θηρίον ὡσεὶ πάρδαλις καὶ αὐτῇ πτερὰ τέσσαρα πετεινοῦ ὑπεράνω αὐτῆς καὶ τέσσαρες κεφαλαὶ τῷ θηρίῳ. ὀπίσω τούτου ἐθεώρουν καὶ ἰδοὺ θηρίον τέταρτον φοβερὸν καὶ ἔκθαμβον καὶ ἰσχυρὸν περισσῶς· οἱ ὀδόντες αὐτοῦ σιδηροῖ.... ἐσθίον καὶ λεπτῦνον καὶ τὰ ἐπίλοιπα τοῖς ποσὶν αὐτοῦ συνεπάτει. καὶ αὐτὸ διαφόρως ἔχον παρὰ πάντα τὰ θηρία τὰ ἔμπροσθεν αὐτοῦ καὶ κέρατα δέκα αὐτῷ. προσενόουν τοῖς κέρασιν αὐτοῦ καὶ ἰδοὺ κέρας ἕτερον μικρὸν ἀνέβη ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ τρία κέρατα τῶν ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐξερριζώθη ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ. καὶ ἰδοὺ ὀφθαλμοὶ ὡσεὶ ἀνθρώπου ἐν τῷ κέρατι τούτῳ καὶ στόμα λαλοῦν μεγάλα. 21. ἐθεώρουν ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν καὶ ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν ἐκάθητο καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιὼν καὶ ἡ θρὶξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον καθαρόν. ὁ θρόνος αὐτοῦ φλὸξ πυρός, οἱ τρόχοι αὐτοῦ πῦρ φλέγον. ποταμὸς πυρὸς εἷλκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ καὶ μύριαι μυριάδες περιειστήκεισαν αὐτῷ. κριτήριον ἐκάθισε καὶ βίβλοι ἠνεῴχθησαν. ἐθεώρουν τότε ἀπὸ φωνῆς τῶν λόγων τῶν μεγάλων, ὧν τὸ κέρας ἐκεῖνο ἐλάλει ἕως ἀνῃρέθη τὸ θηρίον καὶ ἀπώλετο καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐδόθη εἰς καῦσιν πυρὸς καὶ τῶν λοιπῶν θηρίων ἡ ἀρχὴ μετεστάθη. 22. ἐθεώρουν ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἦν καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε καὶ προσηνέχθη αὐτῷ. καὶ αὐτῷ

3 Dan. 7, 2—14.

14 post σιδηροῖ Gud. [καὶ οἱ ὄνυχες αὐτοῦ χαλκοῖ], cf. p. 16, 7. quae uncis inclusit, a codd. videntur abfuisse. ‖ 23 οἱ codd., καὶ Comb.

ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία καὶ πάντες οἱ λαοί, φυλαὶ καὶ γλῶσσαι δουλεύσουσιν αὐτῷ. ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται. 23. ἐπεὶ οὖν δυσνόητά τισι δοκεῖ εἶναι ταῦτα τὰ μυστικῶς εἰρημένα, οὐδὲν τούτων ἀποκρύψομεν πρὸς ἐπίγνωσιν τοῖς ὑγιῆ νοῦν κεκτημένοις. λέαιναν γὰρ εἰπὼν ἀναβαίνουσαν ἐκ τῆς θαλάσσης τὴν τῶν Βαβυλωνίων βασιλείαν ἐν τῷ κόσμῳ ἐσήμανε, ταύτην οὖσαν τῆς εἰκόνος χρυσῆν κεφαλήν. τὸ δὲ λέγειν "πτερὰ αὐτῇ ὡσεὶ ἀετοῦ," ὅτι ὑψώθη ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ καὶ κατὰ τοῦ θεοῦ ἐπήρθη. εἶτα, φησίν, "ἐξετίλη τὰ πτερὰ αὐτῆς," ὅτι καθῃρέθη αὐτοῦ ἡ δόξα· ἐξεδιώχθη γὰρ ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ. τὸ δὲ εἰπεῖν "καρδία ἀνθρώπου ἐδόθη αὐτῇ καὶ ἐπὶ ποδῶν ἀνθρώπου ἐστάθη", ὅτι μετενόησεν, ἐπιγνοὺς ἑαυτὸν ὅτι ἄνθρωπός ἐστι, καὶ ἔδωκε τὴν δόξαν τῷ θεῷ. 24. μετὰ γοῦν τὴν λέαιναν δεύτερον θηρίον ὁρᾷ ὅμοιον ἄρκτῳ, ὅπερ ἦσαν οἱ Πέρσαι· μετὰ γὰρ Βαβυλωνίους Πέρσαι διεκράτησαν. τὸ δὲ λέγειν "τρία πλευρὰ ἐν τῷ στόματι αὐτῆς" τρία ἔθνη ἔδειξε, Ἀσσυρίους καὶ Μήδους καὶ Βαβυλωνίους, ὅπερ δέδεικται μετὰ τὸν χρυσὸν ὁ ἄργυρος ἐν τῇ εἰκόνι. ἔπειτα τὸ τρίτον θηρίον πάρδαλις, οἵτινες ἦσαν οἱ Ἕλληνες· μετὰ γὰρ Πέρσας Ἀλέξανδρος ἐκράτησεν ὁ Μακεδών, καθελὼν Δαρεῖον, ὃς δέδεικται ἐν τῇ εἰκόνι ὁ χαλκός. τὸ δὲ λέγειν "πτερὰ τέσσαρα πετεινοῦ" σαφέστατα ἐδίδαξε πῶς διεμερίσθη ἡ βασιλεία Ἀλεξάνδρου· τέσσαρας γὰρ κεφαλὰς εἰπὼν τοὺς τέσσαρας βασιλεῖς τοὺς ἐξ αὐτῆς ἀναστάντας ἐμνημόνευσε. τελευτῶν γὰρ Ἀλέξανδρος διεῖλε τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰς τέσσαρα μέρη. 25. ἔπειτα, φησί, "θηρίον τέταρτον φοβερὸν καὶ ἔκθαμβον· οἱ ὀδόντες αὐτοῦ σιδηροῖ καὶ οἱ ὄνυχες αὐτοῦ χαλκοῖ." τίνες οὗτοι ἀλλ' ἢ Ῥωμαῖοι; ὅπερ ἐστὶν ὁ σίδηρος, ἡ νῦν ἑστῶσα βασιλεία· αἱ κνῆμαι γὰρ αὐτῆς σιδηραῖ. μετὰ γὰρ τοῦτο τί παραλείπεται,

4 usque ad p. 13, 10 πολέμου laud. cod. monac. 551 p. 64 (περὶ τῶν θηρίων ὧν Δανιὴλ ἐθεάσατο. Ἱππολύτου Ῥώμης.) v. Hardtii catalogum. ἐπεὶ οὖν codd. Gud., ἐπειδὴ monac. ‖ 6 εἰπὼν Comb., εἶπεν codd. cf. p. 5, 29. ‖ 8. 11. 16. 21 τὸ codd., τῷ Gud. msc. ‖ 17 Ἀσσυρίους L coll. Anal. Syr. suis p. 80, 8. Πέρσας codd.: verba τὸ 16 — Βαβυλ. 17 post εἰκόνι 18 ponenda videntur. ‖ 20 ὃς Comb., ὡς codd. ‖ 28 τοῦτο codd., ταῦτα Comb. ‖ 28 παραλείπεται L, παρείλειπται codd.

ἀγαπητέ, ἀλλ' ἢ τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν τῆς εἰκόνος, ἐν οἷς μέρος μέν τι ἐστὶ σιδηροῦν, μέρος δέ τι ὀστράκινον, ἀναμεμιγμένον εἰς ἄλληλα. μυστικῶς ἐδήλωσε διὰ τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν τοὺς βασιλεῖς τοὺς ἐξ αὐτῶν ἐγειρομένους, ἅπερ λέγει Δανιὴλ "προσενόουν τὸ θηρίον καὶ ἰδοὺ δέκα κέρατα ὀπίσω αὐτοῦ, ἐν οἷς ἀναβήσεται ἕτερον παραφυάδιον καὶ τρία τῶν πρὸ αὐτοῦ ἐκριζώσει"· ὅπερ δέδεικται οὐχ ἕτερον ἀλλ' ἢ ὁ ἀντίχριστος ὁ ἐγειρόμενος, ὃς καὶ αὐτὸς τὴν Ἰουδαίων βασιλείαν ἀναστήσει. τρία κέρατα λέγει ὑπ' αὐτοῦ ἐκριζοῦσθαι, τοὺς τρεῖς βασιλεῖς Αἰγύπτου Λιβύων τε καὶ Αἰθιόπων, οὓς ἀναιρεῖ ἐν παρατάξει πολέμου, ος κρατήσας πάντων δεινῶς, ὠμὸς τύραννος ὤν, θλίψιν καὶ διωγμὸν ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους ποιήσει, ἐπαιρόμενος κατ' αὐτῶν. λέγει γὰρ Δανιὴλ "προσενόουν τῷ κέρατι καὶ ἰδοὺ τὸ κέρας ἐκεῖνο ἐποίει πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων καὶ ἴσχυε πρὸς αὐτούς, ἕως ἀνῃρέθη τὸ θηρίον καὶ ἀπώλετο καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐδόθη εἰς καῦσιν πυρός. 26. μετ' ὀλίγον ἥξει ἀπ' οὐρανῶν ὁ λίθος ὁ πατάξας τὴν εἰκόνα καὶ συντρίψας αὐτὴν καὶ μεταστήσας πάσας τὰς βασιλείας καὶ δοὺς τὴν βασιλείαν ἁγίοις ὑψίστου. οὗτος ὁ γενηθεὶς εἰς ὄρος μέγα καὶ πληρώσας πᾶσαν τὴν γῆν, περὶ οὗ Δανιὴλ λέγει "ἐθεώρουν ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος καὶ ἔφθασε[ν] ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν καὶ προσηνέχθη· καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία καὶ πάντες οἱ λαοί, φυλαὶ καὶ γλῶσσαι δουλεύσουσιν αὐτῷ καὶ ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται". τὴν ἐξουσίαν πᾶσαν τὴν δεδομένην παρὰ τοῦ πατρὸς τῷ υἱῷ ὑπέδειξεν, ὃς ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων βασιλεὺς καὶ κριτὴς πάντων ἀποδέδεικται, ἐπουρανίων μέν, ὅτι λόγος τοῦ πατρὸς πρὸ πάντων γεγε[ν]νημένος ἦν, ἐπιγείων δέ, ὅτι ἄνθρωπος ἐν ἀνθρώποις ἐγεννήθη, ἀναπλάσσων δι' ἑαυτοῦ τὸν Ἀδάμ, καταχθονίων δέ, ὅτι καὶ ἐν νεκροῖς κατελογίσθη, εὐαγγελιζόμενος τὰς τῶν ἁγίων ψυχάς, διὰ θανάτου τὸν θάνατον νι-

1 ἀλλ' del. Comb. ‖ 1 μέν τι Comb., μέντοι codd. ‖ 2 ἀναμεμιγμένα Gud. ‖ 7 ὁ ἐγ. del. Comb. ‖ 10 ἀναιρεῖ ἐν codd. Gudii, ἀνεῖλεν cod. monac. ‖ 11 ὠμὸς Gud. [Macc. β 7, 27], ὅμως codd., ὅπως Gud. msc. ‖ 21 πρ. αὐτῷ καὶ Com.

κων. 27. τούτων οὖν ἐσομένων καὶ τῶν δέκα δακτύλων τῆς εἰκόνος εἰς δημοκρατίας χωρησάντων καὶ τῶν δέκα κεράτων τοῦ τετάρτου θηρίου εἰς δέκα βασιλείας μερισθέντων, ἴδωμεν σαφέστερον τὰ προκείμενα καὶ κατανοήσωμεν αὐτὰ ὀφθαλμοφανῶς. 28. κεφαλὴ τῆς εἰκόνος χρυσῆ (ἡ λέαινα) Βαβυλώνιοι ἦσαν· ὦμοι καὶ βραχίονες ἀργυροῖ (ἡ ἄρκτος) Πέρσαι καὶ Μῆδοι· κοιλία καὶ μηρὸς χαλκοῦς (ἡ πάρδαλις) οἱ ἀπὸ Ἀλεξάνδρου κρατήσαντες Ἕλληνες· κνῆμαι σιδηραῖ (θηρίον ἔκθαμβον καὶ φοβερόν) Ῥωμαῖοι οἱ νῦν κρατοῦντες· ἴχνη ποδῶν, ὄστρακον καὶ σίδηρος, καὶ τὰ δέκα κέρατα τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι· κέρας ἕτερον μικρὸν ἀναφυόμενον ὁ ἐν αὐτοῖς ἀντίχριστος· λίθος πατάσσων τὴν εἰκόνα καὶ συντρίβων ὁ πληρώσας τὴν γῆν καὶ ἐπάγων τῷ κόσμῳ τὴν κρίσιν [χριστός.] 29. ταῦτά σοι, ἀγαπητέ, μετὰ φόβου μεταδίδομεν εὐκόλως διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν χριστοῦ ἀγάπην. εἰ γὰρ οἱ πρὸ ἡμῶν μακάριοι προφῆται γεγενημένοι εἰδότες αὐτὰ οὐκ ἠθέλησαν μετὰ παρρησίας κηρῦξαι, ἵνα μὴ τάραχον [ἐμ]ποιήσωσι ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς, ἀλλὰ μυστικῶς διηγήσαντο διὰ παραβολῶν καὶ αἰνιγμάτων, λέγοντες "ὧδε ὁ νοῦς ὁ ἔχων σοφίαν": πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς κινδυνεύσομεν τολμῶντες τὰ ὑπ' ἐκείνων ἀποκρύφως εἰρημένα εἰς φανερὸν λέγειν; ἴδωμεν τοίνυν τὰ συμβησόμενα ἐπ' ἐσχάτων ἐπὶ τὴν πόρνην τὴν ἀκάθαρτον ταύτην, ὁποία δὲ καὶ ποταπὴ ἡ κατὰ χόλον θεοῦ ἐπελεύσεται αὐτῇ πρὸ τῆς κρίσεως μερικὴ βάσανος. 30. δεῦρο οὖν, ὦ μακάριε Ἡσαΐα, ἐξεγέρθητι, εἰπὲ σαφῶς τί προεφήτευσας περὶ τῆς πόλεως τῆς μεγάλης Βαβυλῶνος· εἶπας γὰρ καὶ περὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ τετέλεσται. σὺ γὰρ εἶπας μετὰ παρρησίας "ἔστω ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος, αἱ πόλεις ὑμῶν πυρίκαυστοι· τὴν χώραν ὑμῶν ἀλλότριοι κατεσθίουσιν αὐτὴν ἐνώπιον ὑμῶν καὶ ἠρήμωται κα-

18 Apoc. 17, 9. ‖ 25 Esaj. 1, 7.

2 τετάρτου θηρίου Combef., θυσιαστηρίου codd. ‖ 10 post ἔσεσθαι signum lacunae ponendum videtur. ἴχνη Dan. 2, 33 idem significare vult Hippolytus ac δέκα κέρατα Dan. 7, 7 sed deest explicatio aut tota aut substantivum cum μέλλοντα coniungendum. nunc video etiam Gud. msc. perspexisse orationis τὸ ἐλλιπές. ‖ 13 [ ] add. Comb. ‖ 23 τί codd., ἃ Comb. ‖ 25 ἔστω codd., ἔστι Comb. ‖ 27 κα- codd., με- Comb.

τεστραμμένη ὑπὸ πολλῶν ἀλλοτρίων. ἐγκαταλειφθήσεται ἡ θυγάτηρ Σιὼν ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυηράτῳ, ὡς πόλις πολιορκουμένη". τί οὖν; οὐ γεγένηται ἤδη ταῦτα; οὐ πεπλήρωται τὰ ὑπὸ σοῦ εἰρημένα; οὐκ ἠρήμωται αὐτῶν ἡ ἰουδαία γῆ; οὐκ ἐμπέπρησται τὸ ἁγίασμα; οὐ κατέστραπται αὐτῶν τὰ τείχη; οὐκ ἀνῃρέθησαν αἱ πόλεις; οὐ τὴν χώραν ἀλλότριοι κατεσθίουσιν; οὐ τὴν γῆν αὐτῶν Ῥωμαῖοι κρατοῦσι; καὶ γὰρ μισήσαντές σε οἱ ἄνομοι ἔπρισαν καὶ χριστὸν ἐσταύρωσαν. ἀπέθανες ἐν κόσμῳ, ἀλλ' οὖν ἐν χριστῷ ζῇς. 31. τίνα οὖν ὑμῶν πλεῖον ἀγαπήσω ἢ σέ; ἀλλὰ καὶ Ἱερεμίας λιθάζεται. εἰ Ἱερεμίας δὲ διεῖδεν, ἀλλὰ καὶ Δανιὴλ μαρτυρεῖ. Δανιήλ, ὑπὲρ πάντας ἐπαινῶ σε, ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης οὐ ψεύδεται. πόσοις ὑμᾶς στόμασι καὶ γλώσσαις δοξάσω, μᾶλλον δὲ τὸν ἐν ὑμῖν λαλήσαντα λόγον; ἀπεθάνετε σὺν χριστῷ, ζήσεσθε δὲ σὺν χριστῷ· ἀκούσατε καὶ χαίρετε. ἰδοὺ τὰ ἀφ' ὑμῶν λελαλημένα κατὰ καιρὸν πεπλήρωται. εἴδετε γὰρ αὐτὰ πρῶτον, εἶθ' οὕτως ἐκηρύξατε πάσαις γενεαῖς. τὰ τοῦ θεοῦ λόγια διηκονήσατε πάσαις γενεαῖς. προφῆται ἐκλήθητε, ἵνα πάντας σῶσαι δυνηθῆτε. τότε γὰρ ὄντως [προφήτης] ὁ προφήτης, ὅταν τὰ μέλλοντα γενέσθαι προκηρύξας ὕστερον συμβάντα αὐτὰ ἀποδείξῃ. καλοῦ διδασκάλου ἐγένεσθε μαθηταί. ταῦτα ὑμῖν ἀξίως ὡς ζῶσιν ἐπιφωνῶ· ἔχετε γὰρ ἤδη τὸν τῆς ζωῆς καὶ ἀφθαρσίας ἀποκείμενον ὑμῖν ἐν τοῖς οὐρανοῖς στέφανον. 32. λέγε μοι, ὦ μακάριε Δανιήλ, πληροφόρησόν μοι, παρακαλῶ. προφητεύεις περὶ τῆς λεαίνης ἐν Βαβυλῶνι· αἰχμάλωτος γὰρ ἧς ἐκεῖ. διήγησαι τὰ μέλλοντα περὶ τῆς ἄρκτου· ἔτι γὰρ ἐν κόσμῳ ἧς καὶ εἶδες αὐτὰ γεγενημένα. ἔπειτα λέγεις μοι πάρδαλιν. καὶ πόθεν σοι ταῦτα εἰδέναι; ἤδη γὰρ κεκοίμησαι. τίς σε ταῦτα ἐδίδαξε λαλεῖν ἀλλ' ἢ "ὁ πλάσας σε ἐκ κοιλίας μητρός";

20 Tim. β 4, 8. ‖ 27 Ierem. 7, 4.

1 πολλῶν codd., λαῶν Comb. ‖ 2 σικυηλάτῳ cod. ebroic. ‖ 8 οἱ ἄν. om. Comb. ‖ 9 ἀλλὰ νῦν σὺν χριστῷ Faber. ‖ 9 οὖν om. Comb. ‖ 9 post σέ add. ἢ Ἱερεμίαν Comb. ‖ 10 εἰ del. Comb. ‖ 10 Ἱερεμίαν post εἰ Gud. ‖ 10 διεῖδεν L, μᾶλλον codd. ‖ 12 Persius 5, 1. 2 Vergil. Georg. 2, 42. ‖ 14 χαίρετε Comb., χαρεῖτε suasit Fabricius, χάρητε codd. ‖ 16 τὰ — 17 γενεαῖς om. Comb. ‖ 27 πλάσας codd., ἁγιάσας vel καλέσας Gud. msc., καλέσας Faber.

θεός, λέγεις. εἶπας γὰρ καὶ οὐκ ἐψεύσω. ἀνέστη ἡ πάρδαλις, ἦλθεν ὁ τράγος τῶν αἰγῶν, ἔτυψε τὸν κριόν, συνέτριψεν αὐτοῦ τὰ κέρατα, κατεπάτησεν αὐτὸν τοῖς ποσίν, ἐκράτησεν, ὑψώθη ἐν τῷ πεσεῖν αὐτόν, ἀνέστησαν τέσσαρα κέρατα ὑποκάτωθεν αὐτοῦ· εὐφραίνου, μακάριε Δανιήλ, οὐκ ἐπλανήθης, γεγένηται ταῦτα πάντα. 33. μετὰ τοῦτο πάλιν μοι διήγησαι "θηρίον τέταρτον φοβερὸν καὶ ἔκθαμβον· οἱ ὀδόντες αὐτοῦ σιδηροῖ καὶ οἱ ὄνυχες αὐτοῦ χαλκοῖ, ἐσθίον καὶ λεπτῦνον καὶ τὰ ἐπίλοιπα τοῖς ποσὶν αὐτοῦ συνεπάτει." ἤδη κρατεῖ νῦν ὁ σίδηρος, ἤδη δαμάζει καὶ λεπτύνει πάντα, ἤδη ὑποτάσσει πάντας τοὺς μὴ θέλοντας, ἤδη βλέπομεν αὐτὰ ἡμεῖς, ἤδη δοξάζομεν τὸν θεὸν ὑπὸ σοῦ διδασκόμενοι. 34. ἀλλ' ἐπειδὴ προὔκειτο ἡμῖν περὶ τῆς πόρνης εἰπεῖν, πάρελθε, ὦ μακάριε Ἡσαΐα. ἴδωμεν τί λέγεις περὶ Βαβυλῶνος. "κατάβηθι, κάθισον ἐπὶ γῆς, θυγάτηρ παρθένος Βαβυλῶνος, κάθισον, θυγάτηρ Χαλδαίων, οὐκέτι προστεθήσῃ κληθῆναι ἁπαλὴ καὶ τρυφερά. λάβε μύλωνα, ἄλεσον ἄλευρον, ἀποκάλυψαι τὸ κάλυμμά σου, ἀναξύρισον τὰς πολιάς, ἀνακάλυψαι τὰς κνήμας, διάβηθι ποταμούς. ἀνακαλυφθήσεται ἡ ἀσχημοσύνη σου, φανήσονται οἱ ὀνειδισμοί σου. τὸ δίκαιον ἐκ σοῦ λήψομαι, οὐκέτι οὐ μὴ παραδῶ σε ἀνθρώποις. ὁ ῥυσάμενός σε κύριος Σαβαώθ, ὄνομα αὐτῷ ἅγιος Ἰσραήλ. κάθισον κατανενυγμένη, εἴσελθε εἰς τὸ σκότος, θυγάτηρ Χαλδαίων, οὐκέτι οὐ μὴ κληθήσῃ ἰσχὺς βασιλείας. 35. παρωξύνθην ἐπὶ τὸν λαόν μου, ἐμίανας τὴν κληρονομίαν μου. ἐγὼ ἔδωκα εἰς τὴν χεῖρά σου, σὺ δὲ οὐκ ἔδωκας αὐτοῖς ἔλεον, σὺ δὲ ἐπὶ τοὺς πρεσβυτέρους ἐβάρυνας τὸν ζυγὸν καὶ εἶπας Εἰς τὸν αἰῶνα ἔσομαι ἄρχουσα. οὐκ ἐνόησας ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ σου οὐδὲ ἐμνήσθης τὰ ἔσχατά σου. νῦν δὲ ἄκουε ταῦτα, ἡ τρυφερά, ἡ καθημένη, ἡ πεποιθυῖα, ἡ λέγουσα ἐν τῇ καρδίᾳ Ἐγώ εἰμι καὶ οὐκ ἔστιν ἑτέρα, οὐ καθιῶ χήρα οὐδὲ γνώσομαι ὀρφανή· νυνί δὲ ἥξει ἐπὶ σὲ τὰ δύο ταῦτα ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, χηρεία καὶ ἀτεκνία, ἥξει ἐξαίφνης ἐπὶ σὲ ἐν τῇ φαρμακείᾳ

1 Dan. 7, 6. ‖ 7 Esaj. 47, 1.

14 προστεθήσῃ Comb.?, προστεθῇ σοι codd. Cobetus Luciani tempore personam passivi secundam in ει exiisse monstravit var. lect. p. 39. 40. atque h. l. προστεθήσει scriptum fuisse credo. ‖ 22 ἐμίανα Comb. ‖ 28 ὀρφανίαν Comb.

σου, ἐν τῇ ἰσχύϊ τῶν ἐπαοιδῶν σου σφόδρα, τῇ ἐλπίδι τῆς πορνείας σου. σὺ γὰρ εἶπας Ἐγώ εἰμι καὶ οὐκ ἔστιν ἑτέρα, καὶ ἔσται ἡ πορνεία σου σοὶ αἰσχύνη, ὅτι εἶπας ἐν τῇ καρδίᾳ σου Ἐγώ εἰμι. καὶ ἥξει ἐπὶ σὲ ἀπώλεια καὶ οὐ μὴ γνῷς. ... στῆθι νῦν ἐν ταῖς ἐπαοιδαῖς σου καὶ ἐν τῇ πολλῇ φαρμακείᾳ σου ἃ ἐμάνθανες ἐκ νεότητός σου, εἰ δυνήσῃ ὠφεληθῆναι. κεκοπίακας ἐν ταῖς βουλαῖς σου, στήτωσαν καὶ σωσάτωσάν σε οἱ ἀστρολόγοι τοῦ οὐρανοῦ, οἱ ὁρῶντες τοὺς ἀστέρας ἀναγγειλάτωσάν σοι, τί μέλλει ἐπὶ σὲ ἔρχεσθαι. ἰδοὺ πάντες ὡς φρύγανα πυρὸς οὕτω καυθήσονται καὶ οὐ μὴ ἐξέλωνται τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐκ φλογός. ὅτι ἔχεις ἄνθρακας πυρός, κάθισαι ἐπ' αὐτούς· οὕτως ἔσται σου εἰς βοήθειαν. ἐκοπίασας ἐν τῇ μεταβολῇ σου ἐκ νεότητος, ἄνθρωπος καθ' ἑαυτὸν ἐπλάγχθη, σοὶ δὲ οὐκ ἔστι σωτηρία." ταῦτα μὲν προφητεύει σοι Ἡσαΐας, ἴδωμεν δὲ εἰ τὰ ὅμοια αὐτῶν ἐφθέγξατο ὁ Ἰωάννης. 36. οὗτος γὰρ ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ ὢν ὁρᾷ ἀποκάλυψιν μυστηρίων φρικτῶν, ἅτινα διηγούμενος ἀφθόνως καὶ ἑτέρους διδάσκει. λέγε μοι, μακάριε Ἰωάννη, ἀπόστολε καὶ μαθητὰ τοῦ κυρίου, τί εἶδες καὶ ἤκουσας περὶ Βαβυλῶνος· γρηγόρησον καὶ εἰπέ· καὶ γὰρ αὐτή σε ἐξώρισε. "καὶ ἦλθεν εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων τῶν ἐχόντων τὰς ἑπτὰ φιάλας καὶ ἐλάλησέ μοι λέγων Δεῦρο, δείξω σοι τὸ κρίμα τῆς πόρνης τῆς μεγάλης τῆς καθημένης ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν, μεθ' ἧς ἐπόρνευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ ἐμεθύσθησαν οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν ἐκ τοῦ οἴνου τῆς πορνείας αὐτῆς. καὶ ἀπήνεγκέ με εἰς ἔρημον ἐν πνεύματι. καὶ εἶδον γυναῖκα καθημένην ἐπὶ θηρίον κόκκινον, γέμον ὀνομάτων βλασφημίας, ἔχον κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ κέρατα δέκα. καὶ ἡ γυνὴ ἦν περιβεβλημένη πορφυροῦν καὶ κόκκινον, κεχρυσωμένη χρυσῷ καὶ λίθῳ τιμίῳ καὶ μαργαρίταις, ἔχουσα ποτήριον χρυσοῦν ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς γέμον βδελυγμάτων καὶ τὰ ἀκάθαρτα τῆς πορνείας τῆς γῆς· ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς ὄνομα γεγραμμένον Μυστήριον, Βαβυλὼν ἡ μεγάλη, ἡ μήτηρ τῶν πορνῶν καὶ τῶν βδελυγμάτων τῆς γῆς. 37. καὶ

18 Apoc. 17, 1—18, 24.

11 σου codd., σοὶ Comb. || 12 ἐπλάγχθη codd., ἐπλανήθη Comb. || 13 ἔστι codd., ἔσται Comb.

εἶδον τὴν γυναῖκα μεθύουσαν ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἁγίων καὶ ἐκ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων τοῦ Ἰησοῦ. καὶ ἐθαύμασα ἰδὼν αὐτὴν θαῦμα μέγα. καὶ εἶπέ μοι ὁ ἄγγελος Διὰ τί ἐθαύμασας; ἐγὼ ἐρῶ σοι τὸ μυστήριον τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ θηρίου τοῦ βαστάζοντος αὐτήν, τοῦ ἔχοντος τὰς ἑπτὰ κεφαλὰς καὶ τὰ δέκα κέρατα. τὸ θηρίον, ὃ εἶδες, ἦν καὶ οὐκ ἔστι καὶ μέλλει ἀναβαίνειν ἐκ τῆς ἀβύσσου καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγειν καὶ θαυμάσουσιν οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν, ὧν οὐ γέγραπται τὸ ὄνομα ἐν βίβλῳ τῆς ζωῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, βλέποντες τὸ θηρίον ὅτι ἦν καὶ οὐκ ἔστι καὶ παρέσται. ὧδε ὁ νοῦς ὁ ἔχων σοφίαν. ἑπτὰ κεφαλαὶ ἑπτὰ ὄρη εἰσίν, ὅπου ἡ γυνὴ κάθηται ἐπ' αὐτῶν, καὶ βασιλεῖς ἑπτά εἰσιν· οἱ πέντε ἔπεσαν, ὁ δὲ εἷς ἔστιν, ὁ ἄλλος οὔπω ἦλθε καὶ ὅταν ἔλθῃ, ὀλίγον αὐτὸν δεῖ μεῖναι. καὶ τὸ θηρίον ὃ ἦν οὐκ ἔστι ... καὶ ἐκ τῶν ἑπτά ἐστι καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει. καὶ τὰ δέκα κέρατα, ἃ εἶδες, δέκα βασιλεῖς εἰσιν, οἵτινες βασιλείαν οὔπω ἔλαβον, ἀλλ' ἐξουσίαν ὡς βασιλεῖς μίαν ὥραν λαμβάνουσι. μετὰ τοῦ θηρίου τὴν μίαν γνώμην ἔχουσι καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν τῷ θηρίῳ διαδώσουσιν. οὗτοι μετὰ τοῦ ἀρνίου πολεμήσουσι καὶ τὸ ἀρνίον νικήσει αὐτούς, ὅτι κύριος κυρίων ἐστὶ καὶ βασιλεὺς βασιλευόντων ἐστὶ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ κλητοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ καὶ πιστοί.

39. καὶ λέγει μοι Τὰ ὕδατα ἃ εἶδες, οὗ κάθηται ἡ πόρνη, λαοὶ καὶ ὄχλοι καὶ ἔθνη εἰσὶ καὶ γλῶσσαι. καὶ τὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες καὶ τὸ θηρίον, οὗτοι μισήσουσι τὴν πόρνην καὶ ἠρημωμένην αὐτὴν ποιήσουσι καὶ γυμνὴν καὶ τὰς σάρκας αὐτῆς φάγονται καὶ αὐτὴν κατακαύσουσιν ἐν πυρί. ὁ γὰρ θεὸς ἔδωκεν εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν ποιῆσαι τὴν γνώμην αὐτοῦ καὶ ποιῆσαι γνώμην μίαν καὶ δοῦναι τὴν βασιλείαν αὐτῶν τῷ θηρίῳ ἄχρι τελεσθήσονται οἱ λόγοι τοῦ θεοῦ. καὶ ἡ γυνὴ ἣν εἶδες ἐστὶν ἡ πόλις ἡ μεγάλη ἡ ἔχουσα βασιλείαν ἐπὶ τῶν βασιλέων τῆς γῆς. 40. μετὰ ταῦτα εἶδον ἄλλον ἄγγελον καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἔχοντα ἐξουσίαν μεγάλην, καὶ ἡ γῆ ἐφωτίσθη ἐκ τῆς δόξης αὐτοῦ. καὶ ἔκραξεν ἰσχυρᾷ φωνῇ

10 ὁ prim. om. Comb. || 17 τὴν ante μίαν codd., οὗτοι Comb. verbis μ. τ. θ. ad λαμβ. 16 relatis. || 26 μίαν γν. Comb. || 31 ἰσχυρᾷ codd., ἐν ἰσχύι Comb.

μεγάλῃ λέγων Ἔπεσεν, ἔπεσε Βαβυλὼν ἡ μεγάλη καὶ ἐγένετο κατοικητήριον δαιμόνων καὶ φυλακὴ παντὸς πνεύματος ἀκαθάρτου ... καὶ μεμισημένου, ὅτι ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς πορνείας αὐτῆς πέπωκε πάντα τὰ ἔθνη. καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς μετ' αὐτῆς ἐπόρνευσαν καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ στρήνους αὐτῆς ἐπλούτησαν. καὶ ἤκουσα ἄλλην φωνὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσαν Ἐξέλθετε ἐξ αὐτῆς, ὁ λαός μου, ἵνα μὴ συγκοινωνήσητε ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῆς καὶ ἐκ τῶν πληγῶν αὐτῆς ἵνα μὴ λάβητε, ὅτι ἐκολλήθησαν αἱ ἁμαρτίαι ἕως τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐμνημόνευσεν ὁ θεὸς τὰ ἀδικήματα αὐτῆς. 41. ἀπόδοτε αὐτῇ ὡς καὶ αὐτὴ ἀπέδωκε καὶ διπλάσατε τὰ διπλᾶ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῆς· ἐν τῷ ποτηρίῳ ᾧ ἐκέρασε κεράσατε αὐτῇ διπλοῦν. ὅσα ἐδόξασεν ἑαυτὴν καὶ ἐστρηνίασε, τοσοῦτον δότε αὐτῇ βασανισμὸν καὶ πένθος, ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς λέγει Κάθημαι βασίλισσα καὶ χήρα οὐκ εἰμὶ καὶ πένθος οὐ μὴ ἴδω. διὰ τοῦτο ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἥξουσιν αἱ πληγαὶ αὐτῆς, θάνατος καὶ πένθος καὶ λιμὸς καὶ ἐν πυρὶ κατακαυθήσεται, ὅτι ἰσχυρὸς κύριος ὁ θεὸς ὁ κρίνας αὐτήν. καὶ κλαύσονται καὶ κόψονται ἐπ' αὐτὴν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς οἱ μετ' αὐτῆς πορνεύσαντες καὶ στρηνιάσαντες, ὅταν βλέπωσι τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς, ἀπὸ μακρόθεν ἑστηκότες διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς, λέγοντες Οὐαί, οὐαί, ἡ πόλις ἡ μεγάλη, Βαβυλών, ἡ πόλις ἡ ἰσχυρά, ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἦλθεν ἡ κρίσις σου. καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς κλαύσουσι καὶ πενθήσουσιν ἐπ' αὐτήν, ὅτι τὸν γόμον αὐτῶν οὐδεὶς ἀγοράσει οὐκέτι, γόμον χρυσίου καὶ ἀργυρίου καὶ λίθου τιμίου καὶ μαργαρίτου καὶ βύσσου καὶ πορφύρας καὶ σηρικοῦ καὶ κοκκίνου καὶ πᾶν ξύλον θύινον καὶ πᾶν σκεῦος ἐλεφάντινον καὶ πᾶν σκεῦος ἐκ ξύλου τιμιωτάτου καὶ χαλκοῦ καὶ σιδήρου καὶ μαρμάρου καὶ κιναμώμου καὶ ἄμωμον καὶ θυμίαμα καὶ μύρον καὶ λίβανον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον καὶ σεμίδαλιν καὶ σῖτον καὶ κτήνη καὶ πρόβατα καὶ τράγους καὶ ἵππων καὶ ῥεδῶν καὶ σωμάτων καὶ ψυχὰς ἀνθρώπων. καὶ ἡ ὀπώρα τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς

9 αὐτῆς post ἐκολλ. add. Comb. ‖ 10. 11 ἀπέδωκεν ὑμῖν καὶ διπλώσατε Comb. ‖ 17 κύριος del. Comb. ‖ 21 ἡ πόλις om. Comb.

σου ἀπῆλθεν ἀπὸ σοῦ καὶ πάντα τὰ λιπαρὰ καὶ τὰ λαμπρὰ ἀπώλετο ἀπὸ σοῦ καὶ οὐκέτι οὐ μὴ αὐτὰ εὕρῃς. οἱ ἔμποροι τούτων οἱ πλουτήσαντες ἀπὸ μακρόθεν στήσονται διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς κλαίοντες καὶ πενθοῦντες καὶ λέγοντες Οὐαί, οὐαί, ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἡ περιβεβλημένη βύσσινον καὶ πορφυροῦν καὶ κόκκινον καὶ κεχρυσωμένη ἐν χρυσίῳ καὶ λίθῳ τιμίῳ καὶ μαργαρίταις, ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἠρημώθη ὁ τοσοῦτος πλοῦτος. καὶ πᾶς κυβερνήτης καὶ πᾶς ἐπὶ τῶν πλοίων ὁ ὅμιλος καὶ ναῦται καὶ ὅσοι τὴν θάλασσαν ἐργάζονται ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν καὶ ἔκραξαν βλέποντες τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς λέγοντες Τίς ὁμοία τῇ πόλει τῇ μεγάλῃ; καὶ ἔβαλον χοῦν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ ἔκραξαν κλαίοντες καὶ πενθοῦντες λέγοντες Οὐαί, οὐαί, ἡ πόλις ἡ μεγάλη ἐν ᾗ ἐπλούτησαν πάντες οἱ ἔχοντες τὰ πλοῖα ἐν τῇ θαλάσσῃ ἐκ τῆς τιμιότητος αὐτῆς, ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἠρημώθη. 42. εὐφραίνου ἐπ' αὐτῇ, οὐρανὲ καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ προφῆται, ὅτι ἔκρινεν ὁ θεὸς τὸ κρίμα ὑμῶν ἐξ αὐτῆς. καὶ ἦρεν εἷς ἄγγελος ἰσχυρὸς λίθον ὡς μύλον μέγαν καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν θάλασσαν λέγων Οὕτως ὁρμήματι βληθήσεται Βαβυλὼν ἡ μεγάλη πόλις καὶ οὐ μὴ εὑρεθῇ ἔτι. καὶ φωνὴ κιθαρῳδῶν καὶ μουσικῶν καὶ αὐλητῶν καὶ σαλπιγκτῶν οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι ... καὶ φωνὴ νυμφίου καὶ νύμφης οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι, ὅτι οἱ ἔμποροί σου ἦσαν οἱ μεγιστᾶνες τῆς γῆς, ὅτι ἐν τῇ φαρμακείᾳ σου ἐπλανήθησαν πάντα τὰ ἔθνη καὶ ἐν αὐτῇ αἷμα τῶν προφητῶν καὶ ἁγίων εὑρέθη καὶ πάντων τῶν ἐσφαγμένων ἐπὶ τῆς γῆς." 43. περὶ μὲν τῆς τῶν βασάνων τῶν ἐπερχομένων αὐτῇ ἐπ' ἐσχάτων ὑπὸ τῶν τότε ἐσομένων τυράννων μερικῆς κρίσεως σαφέστατα ἐν τοῖς ῥητοῖς τούτοις δεδήλωται. δεῖ δὲ ἡμᾶς καὶ τὸν χρόνον ἐξηκριβωμένους ἐκθέσθαι, ἐν οἷς καιροῖς ταῦτα συμβήσεται καὶ ὡς τὸ κέρας τὸ μικρὸν ἐν αὐτοῖς ἀναφανήσεται. τῶν γὰρ κνημῶν τῶν σιδηρῶν τῶν νῦν ἔτι κρατουσῶν ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν καὶ τοὺς δακτύλους χωρησάντων κατὰ τὴν τῆς εἰκόνος φανέρωσιν καὶ τὴν

7 τοιοῦτος Comb. ‖ 12 ἡ prius om. Comb. ‖ 26 ὑπὸ codd., ἀπὸ Comb. ‖ 27 ἐξακριβαζομένους cod. ebroic., ἐξηκριβωμένως Gud. msc.

τοῦ θηρίου τοῦ φοβεροῦ δεῖξιν, καθὼς σεσήμανται ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, οἷς καιροῖς ὁ σίδηρος καὶ τὸ ὄστρακον εἰς ταὐτὸν ἀναμιγήσεται. δείξει δὲ ἡμῖν Δανιὴλ τὰ προκείμενα. λέγει γὰρ "καὶ διαθήσει διαθήκην πολλοῖς ἑβδομὰς μία. καὶ ἔσται ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος ἀρθήσεταί μου θυσία καὶ σπονδή". μίαν μὲν οὖν ἑβδομάδα ἐτῶν τὴν ἐσχάτην τὴν ἐπὶ τῷ τέρματι τοῦ σύμπαντος κόσμου ἐσομένην ἐπ' ἐσχάτων ἐσήμανεν, ἧς ἑβδομάδος τὸ μὲν ἥμισυ λήψονται οἱ δύο προφῆται Ἐνὼχ καὶ Ἠλίας. οὗτοι γὰρ κηρύξουσιν "ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἑξήκοντα, περιβεβλημένοι σάκκους," μετάνοιαν τῷ λαῷ καὶ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι καταγγέλλοντες.

44. ὥσπερ γὰρ δύο παρουσίαι τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν διὰ τῶν γραφῶν ἐδείχθησαν, μία μὲν ἡ πρώτη κατὰ σάρκα γενομένη ἄτιμος διὰ τὸ ἐξουδενωθῆναι αὐτόν (καθὼς προανεφώνει Ἡσαΐας λέγων "εἴδομεν αὐτὸν καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλεῖπον παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους· ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν ... ἠτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη), ἡ δὲ δευτέρα παρουσία αὐτοῦ κεκήρυκται ἔνδοξος, ὡς παραγενήσεται ἀπ' οὐρανῶν μετὰ δυνάμεως ἀγγέλων καὶ πατρικῆς δόξης (ὥς φησιν ὁ προφήτης "βασιλέα μετὰ δόξης ὄψεσθε" καὶ "ἐθεώρουν μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς υἱὸν ἀνθρώπου ἐρχόμενον καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε καὶ προσηνέχθη αὐτῷ καὶ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ βασιλεία· πᾶσαι αἱ φυλαὶ [καὶ] γλῶσσαι δουλεύσουσιν αὐτῷ· ἡ βασιλεία αὐτοῦ βασιλεία αἰώνιος, ἥτις οὐ διαφθαρήσεται"): οὕτω καὶ δύο πρόδρομοι ἐδείχθησαν. ὁ μὲν πρῶτος γενόμενος Ἰωάννης ὁ τοῦ Ζαχαρίου υἱός, κατὰ πάντα πρόδρομος καὶ κῆρυξ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γενηθείς, εὐαγγελιζόμενος τὸ ἐπουράνιον φῶς τὸ ἐν κόσμῳ φανέν, προέδραμεν ἐκ κοιλίας μητρός, πρῶτος συλληφθεὶς ὑπὸ τῆς Ἐλισάβετ, ἵνα καὶ

3 Dan. 9, 27. ‖ 9 Apoc. 11, 3. ‖ 14 Esaj. 53, 2. 3. ‖ 19 Esaj. 33, 17. ‖ 19 Dan. 7, 13. 14.

7 ἐσχάτου Combef. ‖ 13 ἐξουδενηθῆναι codd., mutavit Combef. ‖ 17 ἔνδοξος Faber, ἐνδόξως codd., cf. Lagarde rel. iur. eccl. p. 94 adn. ‖ 23 [ ] add. Comb. ‖ 26 γεννηθεὶς codd., mutavit Comb.

τοῖς ἐκ κοιλίας μητρὸς νηπίοις ὑπάρχουσιν ἐπιδείξῃ τὴν ἐσομένην αὐτοῖς διὰ πνεύματος ἁγίου καὶ παρθένου καινὴν γέννησιν. 45. οὗτος ἀκούσας τὸν ἀσπασμὸν τῆς Ἐλισάβετ ἐσκίρτησεν ἐν κοιλίᾳ μητρὸς ἀγαλλόμενος, ἐνορῶν τὸν ἐν κοιλίᾳ τῆς παρθένου συνειλημμένον θεὸν λόγον. ἔπειτα κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ παρεγένετο, βάπτισμα μετανοίας τῷ λαῷ καταγγέλλων, προμηνύων σωτηρίαν τοῖς ἐν ἐρημίᾳ κόσμου πολιτευομένοις ἔθνεσι. μετὰ ταῦτα ἐν τῷ Ἰορδάνῃ αὐτοψεὶ δεικνύει τὸν σωτῆρα καὶ λέγει "Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου." οὗτος προέφθασε καὶ τοῖς ἐν ᾅδῃ εὐαγγελίσασθαι, ἀναιρεθεὶς ὑπὸ Ἡρώδου πρόδρομος γενόμενος ἐκεῖ, σημαίνειν μέλλων κἀκεῖσε κατελεύσεσθαι τὸν σωτῆρα λυτρούμενον τὰς ἁγίων ψυχὰς ἐκ χειρὸς θανάτου. 46. ἀλλ' ἐπειδὴ ἀρχὴ ἀναστάσεως πάντων ἀνθρώπων ἦν ὁ σωτήρ, ἔδει τὸν κύριον μόνον ἀνίστασθαι ἐκ τῶν νεκρῶν, δι' οὗ ἡ κρίσις παντὶ τῷ κόσμῳ εἰσελεύσεται, ἵνα οἱ ἀξίως ἀγωνισάμενοι ἀξίως καὶ παρ' αὐτοῦ στεφανωθῶσιν ὑπὸ τοῦ καλοῦ ἀγωνοθέτου, πρώτου τὸ στάδιον διηνυκότος, τοῦ ἀναληφθέντος εἰς οὐρανοὺς καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς καθεσθέντος καὶ πάλιν ἐπὶ τῇ συντελείᾳ τοῦ κόσμου κριτοῦ πεφανερωσομένου. ἀναγκαίως δεῖ πρώτους τοὺς προδρόμους αὐτοῦ φανερωθῆναι, καθὼς διὰ Μαλαχίου καὶ Ἀγγαίου φησὶ "πέμψω ὑμῖν Ἠλίαν τὸν θεσβίτην πρὶν ἢ ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ, ὃς ἀποκαταστήσει καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων, μήποτε ἐλθὼν πατάξω τὴν γῆν ἄρδην." οὗτοι οὖν παραγενόμενοι κηρύξουσι τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι ἀπὸ οὐρανῶν χριστοῦ ἐπιφάνειαν, οἳ καὶ ποιήσουσι σημεῖα καὶ τέρατα εἰς τὸ κἂν οὕτως δυσωπῆσαι καὶ ἐπιστρέψαι τοὺς ἀνθρώπους εἰς μετάνοιαν διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτῶν ἀνομίαν τε καὶ ἀσέβειαν. 47. λέγει γὰρ Ἰωάννης "καὶ δώσω τοῖς δυσὶ μάρτυσί μου καὶ προφητεύσουσιν ἡμέρας χιλίας διακοσίους ἑξήκοντα, περιβεβλημένοι σάκκους"· τοῦτ' ἔστι τὸ ἥμισυ τῆς ἑβδομάδος

8 Ioh. 1, 29. ‖ 21 Malach. 3, 23. 24. ‖ 23 Luc. 1, 17. ‖ 28 Apoc. 11, 3.

1 ὑπάρχουσι Comb. ‖ 4 ἀγαλλιώμενος Gud. ‖ 19 πεφανερωσομένου Faber, πεφανερωμένου codd. ‖ 20 Ἀγγ. codd., ἀγγέλου Comb., ad Luc. 1, 17 provocans.

ἧς εἴρηκε Δανιήλ. "οὗτοί εἰσιν αἱ δύο ἐλαῖαι καὶ αἱ δύο λυχνίαι αἱ ἐνώπιον τοῦ κυρίου τῆς γῆς ἑστῶσαι. καὶ εἴ τις αὐτοὺς θελήσει ἀδικῆσαι, πῦρ ἐξελεύσεται ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν καὶ κατεσθίει τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. καὶ εἴ τις θελήσει ἐν τούτοις ἀδικῆσαι, οὕτως δεῖ αὐτὸν ἀποκτανθῆναι. οὗτοι ἔχουσιν ἐξουσίαν κλεῖσαι τὸν οὐρανόν, ἵνα μὴ ὑετὸς βρέξῃ τὰς ἡμέρας τῆς προφητείας αὐτῶν. καὶ ἐξουσίαν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ὑδάτων στρέφειν αὐτὰ εἰς αἷμα καὶ πατάξαι τὴν γῆν ἐν πάσῃ πληγῇ ὁσάκις ἐὰν [θελήσωσι. καὶ ὅταν] τελέσωσι τὸν δρόμον αὐτῶν καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν," τί φησιν ὁ προφήτης; "τὸ θηρίον τὸ ἀναβαῖνον ἐκ τῆς ἀβύσσου ποιήσει μετ' αὐτῶν πόλεμον καὶ νικήσει αὐτοὺς καὶ ἀποκτενεῖ αὐτούς" διὰ τὸ μὴ θέλειν αὐτοὺς δόξαν δοῦναι τῷ ἀντιχρίστῳ (τοῦτ' ἔστι τὸ ἀναφύον μικρὸν κέρας), ὃς ἐπαρθεὶς λοιπὸν τῇ καρδίᾳ ἄρχεται ἑαυτὸν ὑψοῦν καὶ δοξάζειν ὡς θεόν, διώκων τοὺς ἁγίους καὶ βλασφημῶν τὸν χριστόν, κα ὡς λέγει Δανιὴλ "προσενόουν τῷ κέρατι καὶ ἰδοὺ ὀφθαλμοὶ ὡσεὶ ἀνθρώπου ἐν τῷ κέρατι καὶ στόμα λαλοῦν μεγάλα καὶ ἤνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ εἰς βλασφημίαν πρὸς τὸν θεὸν καὶ τὸ κέρας ἐκεῖνο ἐποίει πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων καὶ ἴσχυσε πρὸς αὐτούς, ἕως ἂν ἀνῃρέθη τὸ θηρίον καὶ ἀπώλετο καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐδόθη εἰς καῦσιν πυρός."

48. ἀλλ' ἐπεὶ δεῖ λεπτομερέστερον περὶ αὐτοῦ διηγήσασθαι πῶς τε τὸ ἅγιον πνεῦμα δι' ἀριθμοῦ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μυστικῶς ἐδήλωσε: σαφέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ διηγησόμεθα. λέγει γὰρ Ἰωάννης οὕτως· "καὶ εἶδον ἄλλο θηρίον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς γῆς καὶ εἶχε κέρατα δύο ὅμοια ἀρνίῳ καὶ ἐλάλει ὡς δράκων καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρώτου θηρίου πᾶσαν ἐποίει ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ ἐποίει τὴν γῆν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας ἵνα προσκυνήσωσι τὸ θηρίον τὸ πρῶτον, οὗ ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. καὶ ἐποίει σημεῖα μεγάλα, ἵνα καὶ πῦρ ποιῇ καταβῆναι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν κατενώπιον τῶν ἀνθρώπων, καὶ πλανᾷ τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τὰ σημεῖα, ἃ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι ἐνώπιον τοῦ θηρίου, λέ-

1 Dan. 9, 27. ‖ 1 Apoc. 11, 4—7. ‖ 9 cf. Tim. β 4, 7. ‖ 15 Dan. 7, 8-11. ‖ 23 Apoc. 13, 11—18.

5 οὕτω Comb. ‖ 8 [ ] suppl. Gud. ‖ 12 τῷ del. Comb.

γον τοῖς κατοικοῦσι τὴν γῆν ποιῆσαι εἰκόνα τῷ θηρίῳ, ὃ ἔχει τὴν πληγὴν τῆς μαχαίρας καὶ ἔζησε. καὶ ἐδόθη αὐτῷ πνεῦμα δοῦναι τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου ... καὶ ποιήσῃ ἵνα ὅσοι ἐὰν μὴ προσκυνήσωσι τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου ἀποκτανθῶσι. καὶ ποιεῖ πάντας τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ἐλευθέρους καὶ τοὺς δούλους ἵνα δώσῃ αὐτοῖς χάραγμα ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτῶν τῆς δεξιᾶς ἢ ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῶν, ἵνα μή τις δύνηται ἀγοράσαι ἢ πωλῆσαι εἰ μὴ ὁ ἔχων τὸ χάραγμα, τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. ὧδε ἡ σοφία ἐστίν. ὁ ἔχων νοῦν ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου· ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστὶ καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ ἐστιν χξς." 49. τὸ μὲν οὖν "θηρίον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς γῆς" τὴν βασιλείαν τὴν τοῦ ἀντιχρίστου ἐσομένην λέγει. τὰ δὲ δύο κέρατα καὶ τὸν μετ' αὐτὸν ψευδοπροφήτην. τὸ δὲ εἰπεῖν "τὰ κέρατα αὐτοῦ ὅμοια ἀρνίῳ," ὅτι ἐξομοιοῦσθαι μέλλει τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν βασιλέα ἐπιδεικνύειν. τὸ δὲ "λαλεῖν ὡς δράκων" ὅτι πλάνος ἐστὶ καὶ οὐκ ἀληθής. τὸ δὲ "καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρώτου ἐποίει καὶ ποιεῖ τὴν γῆν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας ἵνα προσκυνήσωσι τὸ θηρίον τὸ πρῶτον, οὗ ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ," τοῦτο σημαίνει ὅτι κατὰ τὸν Αὐγούστου νόμον, ἀφ' οὗ καὶ ἡ βασιλεία Ῥωμαίων συνέστη, οὕτω καὶ αὐτὸς κελεύσει καὶ διατάξει ἅπαντα ἐπικυρῶν, διὰ τούτου δόξαν ἑαυτοῦ πλείονα περιποιούμενος. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θηρίον τὸ τέταρτον, οὗ ἐπλήγη ἡ κεφαλὴ καὶ πάλιν ἐθεραπεύθη διὰ τὸ καταλυθῆναι αὐτὴν ἢ καὶ ἀτιμασθῆναι καὶ εἰς δέκα διαδήματα ἀναλυθῆναι. ὃς τότε πανοῦργος ὢν ὥσπερ θεραπεύσει αὐτὴν καὶ ἀνανεώσει. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ προφήτου ὅτι "δώσει πνεῦμα τῇ εἰκόνι καὶ λαλήσει ἡ εἰκὼν τοῦ θηρίου." ἐνεργήσει γὰρ καὶ ἰσχύσει πάλιν διὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ ὁριζόμενον νόμον καὶ ποιήσει ἵνα ὅσοι ἐὰν μὴ προσκυνήσωσι τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου ἀποκτανθῶσιν. ὧδε ἡ πίστις καὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν ἁγίων φα-

11 αὐτοῦ ἐστι Comb. || 12 καταβαῖνον codd. || 13 post κέρατα add. αὐτόν τε Comb. || 13 αὐτοῦ pro αὐτὸν scribi voluerat Gud. || 17 πρώτ. θηρίου ἐπ. Comb. || 21 οὕτως Comb. || 22 του καὶ δόξαν Comb. || 24 κατ. ταύτην ἢ Comb.

νήσεται. φησὶ γὰρ "καὶ ποιήσει πάντας τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ἐλευθέρους καὶ τοὺς δούλους, ἵνα δώσῃ αὐτοῖς χάραγμα ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτῶν τῆς δεξιᾶς ἢ ἐπὶ τὸ μέτωπον, ἵνα μή τις δύνηται ἀγοράσαι ἢ πωλῆσαι εἰ μὴ ὁ ἔχων τὸ χάραγμα, τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ." δόλιος γὰρ ὢν καὶ ἐπαιρόμενος κατὰ τῶν δούλων τοῦ θεοῦ, βουλόμενος ἐκθλίβειν καὶ ἐκδιώκειν αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου καὶ διὰ τὸ μὴ διδόναι αὐτοὺς αὐτῷ δόξαν κελεύσει πάντας πανταχοῦ πειρατήρια τεθῆναι, ἵνα μηδεὶς δύνηται τῶν ἁγίων μήτε ἀγοράσαι μήτε πωλῆσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον ἐπιθύσῃ. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ χάραγμα τὸ ἐπὶ τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς διδόμενον. τὰ δὲ "ἐπὶ τὸ μέτωπον" εἰπεῖν, ἵνα πάντες ὦσιν ἐστεφανωμένοι, πύρινον καὶ οὐ ζωῆς ἀλλὰ θανάτου στέφανον μεθ' ἑαυτῶν περιφέροντες. οὕτω γὰρ ἐτεχνάσατο κατὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανὴς ὁ τῆς Συρίας γενόμενος βασιλεύς, ὢν ἔκγονος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος. καὶ αὐτὸς τοῖς τότε καιροῖς, ἐπαρθεὶς τῇ καρδίᾳ, ἔγραψε ψήφισμα βωμοὺς πρὸ τῶν θυρῶν τιθέντας ἐπιθύσειν καὶ κισσοῖς ἐστεφανωμένους πομπεύειν τῷ Διονύσῳ, τοὺς δὲ μὴ βουλομένους ὑποτάσσεσθαι, τούτους μετὰ ἐμπαιγμὸν καὶ ἐτασμὸν βασάνων ἀναιρεῖσθαι. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς τὰ ἀντάξια παρὰ τοῦ κυρίου καὶ δικαιοκρίτου καὶ παντεπόπτου θεοῦ ἔλαβε. γενόμενος γὰρ σκωληκόβρωτος μετήλλαξε τὸν βίον. καὶ ταῦτα μὲν εἴ τις βούλοιτο λεπτομερῶς ἐνιστορῆσαι, σεσήμανται ἐν τοῖς μακκαβαϊκοῖς·

50. νυνὶ δὲ πρὸς τὸ προκείμενον ἐροῦμεν. ταῦτα γὰρ καὶ αὐτὸς τεχνάσεται, κατὰ πάντα θλίβειν τοὺς ἁγίους θέλων. λέγει γὰρ ὁ προφήτης καὶ ἀπόστολος "ὧδε ὁ νοῦς. ὁ ἔχων σοφίαν ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου· ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστὶ καὶ ὁ ἀρι-

17 Macc. α 1, 41. ‖ 22 Macc. β 9, 9. cf. Act. 12, 23.

9 πειρ. codd., πυρεῖα Comb. ‖ 11 τὸ primum et secundum del. Comb. ‖ 13 ἐπιφέροντες Comb. ‖ 18 κισσοῖς Faber, κισσοῦ Comb., κισσοὺς codd. ‖ 19 ἐμπαιγμὸν Wesseling. ad Diodor. II p. 525, ἐπαχνισμὸν codd., ἐπαγχονισμὸν Gud., τυμπανισμὸν Faber, ἀπαγχισμὸν Comb. confirmatur inventum Wesselingii loco Macc. β 7, 7.

θμὸς αὐτοῦ ἐστιν χξς". περὶ μὲν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ οὐκ ἐν ἡμῖν τοσοῦτον ἀκριβὲς ἐξειπεῖν, ὡς ἐνενόησε καὶ ἐδιδάχθη περὶ αὐτοῦ ὁ μακάριος Ἰωάννης, ὅσον μόνον ὑπονοῆσαι (ἀναφαίνοντος γὰρ αὐτοῦ δείξει ὁ μακάριος τὸ ζητούμενον)· πλὴν ὅσον νοοῦμεν ἀμφιβάλλοντες λέγομεν. πολλὰ γὰρ εὑρίσκομεν ὀνόματα τούτῳ τῷ ἀριθμῷ ἰσόψηφα περιεχόμενα, οἷον ὥσπερ εἰπεῖν τὸ Τειτάν ἐστιν, ἀρχαῖον καὶ ἐξ ὁδοῦ ὄνομα, ἢ τὸ Εὐάνθας· καὶ γὰρ αὐτὸ τῇ αὐτῇ ψήφῳ ἐμπεριέχεται. καὶ ἕτερα πλείονα εὑρεθῆναι δυνάμενα. ἀλλ' ἐπειδὴ προέφθημεν λέγοντες, ὅτι ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θηρίου τοῦ πρώτου καὶ ποιήσει λαλεῖν τὴν εἰκόνα, τοῦτ' ἔστιν ἴσχυσε: φανερόν ἐστι πᾶσιν ὅτι οἱ κρατοῦντες ἔτι νῦν εἰσι Λατ[ε]ῖνοι. εἰς ἑνὸς οὖν ἀνθρώπου ὄνομα μεταγόμενον γίνεται Λατεῖνος, ὥστε οὔτε προκηρύσσειν δεῖ ὡς ὄντος τούτου [τοῦ] ὀνόματος οὔτε πάλιν ἀγνοεῖν ὅτι μὴ ἄλλως δύναται λέγεσθαι, ἔχοντες δὲ τὸ μυστήριον τοῦ θεοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ μετὰ φόβου φυλάσσειν πιστῶς τὰ ὑπὸ τῶν μακαρίων προφητῶν προειρημένα, ἵνα γινομένων αὐτῶν προϊδόντες μὴ σφαλλώμεθα. τῶν γὰρ καιρῶν ἐπιγινομένων καὶ αὐτὸς περὶ οὗ ταῦτα εἴρηται φανερωθήσεται.

51. ἀλλ' ἵνα μὴ μόνοις τοῖς ῥητοῖς τούτοις πείσωμεν τοὺς τὰ τοῦ θεοῦ λόγια φιλοπονοῦντας, δείξομεν δι' ἑτέρων ἀποδείξεων

1 sqq. locus corruptus qui vide an emendandus sit ex Irenaeo 5, 30. 3: ἡμεῖς οὖν οὐκ ἀποκινδυνεύσομεν περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀντιχρίστου ἀποφαινόμενοι βεβαιωτικῶς· εἰ γὰρ ἔδει ἀναφανδὸν τῷ νῦν καιρῷ κηρύττεσθαι τοὔνομα αὐτοῦ, δι' ἐκείνου ἂν ἐρρέθη τοῦ καὶ τὴν ἀποκάλυψιν εὑρηκότος. Andreas ap. Cram. Cat. Apoc. p. 384 εἰ γὰρ ἔδει, καθώς φασί τινες τῶν διδασκάλων, σαφῶς γνωσθῆναι τὸ τοιοῦτον ὄνομα, ὁ τεθεαμένος αὐτὸ ἂν ἀπεκάλυψεν. ‖ 5 γὰρ codd., μὲν Comb. ‖ 6 περιεχόμενα delet Gud. msc. sed Iren. 5, 30. 2 multa nomina inveniri possunt habentia praedictum numerum = τυχὸν ἐπὶ πολλῶν ὀνομάτων εὑρεθῆναι δυναμένου τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ Euseb. HE. 5, 8. ‖ 7 ἐξ ὁδοῦ L, ἔνδοξον codd. mutavi ad Irenaeum respiciens 5, 30. 3 teitan ... [nomen] vetus et semotum. idem vitium insedit Constit. 1, 6 τὸν ἔνδοξον κυρίου τοῦ θεοῦ νόμον, ubi bene Syrus a me editus Didasc. p. 4, 22 τὴν Ἔξοδον κ. τ. θ., deleto νόμον. cf. Const. II 5, 4. ‖ 7 γὰρ καὶ αὐτὸ Comb. ‖ 9 προέφθημεν Gud. msc., προέφημεν codd. ‖ 10 ποιήσει codd., ἐποίησε Comb. ‖ 11 ἰσχύσει Gud. ‖ 11 φ. δ' ἐστὶ codd. ‖ 11 Irenaeus 5, 30. 3.

πλειόνων. λέγει γὰρ Δανιὴλ "καὶ οὗτοι σωθήσονται ἐκ χειρὸς αὐτοῦ, Ἐδὼμ καὶ Μωὰβ καὶ ἀρχὴ υἱῶν Ἀμμών". Ἀμμὼν καὶ Μωὰβ οἱ ἐκ τῶν θυγατέρων τοῦ Λὼτ υἱοὶ γεγεν[ν]ημένοι, ἐξ ὧν τὸ γένος ἕως τοῦ νῦν διαμένει. λέγει γὰρ Ἡσαΐας "καὶ πετασθήσονται ἐν πλοίοις ἀλλοφύλων, θάλασσαν ἅμα προνομεύοντες καὶ τοὺς ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν. καὶ ἐπὶ Μωὰβ πρῶτον τὰς χεῖρας ἐπιβαλοῦσιν. οἱ δὲ υἱοὶ Ἀμμὼν πρῶτοι ὑπακούσονται". 52. οὗτος οὖν τοῖς τότε καιροῖς ἀναδειχθεὶς ὑπαντεῖ καὶ κρατήσας ἐν παρατάξει πολέμου τῶν τριῶν κεράτων ἐκ τῶν δέκα καὶ ἐκριζώσας αὐτά, ὅπερ ἐστὶν Αἰγύπτου καὶ Λιβύων καὶ Αἰθιόπων, λαβὼν τὰ σκῦλα καὶ τὰ λάφυρα, ὑποταγέντων αὐτῷ καὶ τῶν λοιπῶν κεράτων τῶν περιβλαπτομένων, ἄρξει ὑψοῦσθαι τῇ καρδίᾳ καὶ ἐπαίρεσθαι κατὰ τοῦ θεοῦ, πάσης τῆς οἰκουμένης κρατῶν. τὸ δὲ ὅρμημα αὐτοῦ πρῶτον ἔσται ἐπὶ Τύρον καὶ Βήρυτον καὶ τὴν πέριξ χώραν. ταύτας γὰρ πρῶτον τὰς πόλεις ἐκπορθήσας ταῖς ἑτέραις φόβον ἐγγεννήσει, καθώς φησιν Ἡσαΐας "αἰσχύνθητι, Σιδών, εἶπεν ἡ θάλασσα· ἡ δὲ ἰσχὺς τῆς θαλάσσης εἶπεν Οὐκ ὤδινον οὐδ' ἔτεκον οὐδ' ἐξέθρεψα νεανίσκους οὐδὲ ὕψωσα παρθένους. ὅταν δὲ ἀκουστὸν γένηται Αἰγύπτῳ, λήψεται αὐτοὺς ὀδύνη περὶ Τύρου." 53. τούτων οὕτως ἐσομένων, ἀγαπητέ, καὶ τῶν τριῶν κεράτων ὑπ' αὐτοῦ ἐκκοπέντων, μετὰ ταῦτα ἄρξεται ὡς θεὸν ἑαυτὸν ἐπιδεικνύναι, ὡς προεῖπεν Ἰεζεκιὴλ "ἀνθ' ὧν ὑψώθη ἡ καρδία σου καὶ εἶπας Θεός εἰμι ἐγώ." καὶ Ἡσαΐας ὁμοίως "σὺ δὲ εἶπας ἐν τῇ καρδίᾳ σου Εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσομαι, ἐπάνω τῶν ἄστρων τοῦ οὐρανοῦ θήσω τὸν θρόνον μου, ἔσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ. νῦν δὲ εἰς ᾅδην καταβήσῃ, εἰς τὰ θεμέλια τῆς γῆς". ὡσαύτως καὶ Ἰεζεκιὴλ "λέγων ἐρεῖς τοῖς ἀναιροῦσί σε Θεός εἰμι ἐγώ, σὺ δὲ ἄνθρωπος καὶ οὐ θεός." 54. δεδειγμένων οὖν διὰ τῶν ῥητῶν τούτων τῆς φυλῆς καὶ τῆς ἀναδείξεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἀναιρέσεως τοῦ τε ὀνόματος μυστικῶς σεσημασμένου: ἴδωμεν καὶ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. αὐτὸς γὰρ προ-

1 Dan. 11, 41. ‖ 4 Esaj. 11, 14. ‖ 22 Ezech. 28, 6. ‖ 23 Esaj. 14, 14. 15. ‖ 26 Ezech. 28, 9.

8 ὑπαντήσει Faber. ‖ 17 οὐδὲ bis Comb. ‖ 24 ἀστέρων Comb. ‖ 30 πρᾶξιν codd., πλάνην Faber.

συγκαλέσεται πάντα τὸν λαὸν πρὸς ἑαυτὸν ἐκ πάσης χώρας τῆς διασπορᾶς, ἰδιοποιούμενος ὡς τέκνα ἴδια, ἐπαγγελλόμενος ἀποκαταστήσειν τὴν χώραν καὶ ἀναστήσειν αὐτῶν τὴν βασιλείαν καὶ τὸν λαόν, ἵνα ὑπ' αὐτῶν ὡς θεὸς προσκυνηθῇ, ὡς λέγει ὁ προφήτης "συνάξει πᾶσαν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου ἄχρι δυσμῶν· οὓς κεκλήκοι καὶ οὓς οὐ κεκλήκοι πορεύσονται μετ' αὐτοῦ." καὶ Ἱερεμίας δὲ εἰς αὐτὸν χρώμενος παραβολῇ φησιν οὕτως· "πέρδιξ ἐφώνησε, συνήγαγεν ἃ οὐκ ἔτεκε, ποιῶν τὸν πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως· ἐν ἡμίσει ἡμερῶν καταλείψουσιν αὐτὸν καὶ ἔσται ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν αὐτοῦ ἄφρων." **55.** οὐ βλάψει οὖν διὰ τὸ προκείμενον καὶ τὴν τέχνην τοῦ ζῴου διηγήσασθαι καὶ ὅτι οὐ μάτην ἀπεφήνατο ὁ προφήτης τὸ ῥητόν [τῇ τοῦ ζῴου παραβολῇ χρώμενος. τοῦ γάρ πέρδικος κενοδόξου ζῴου ὑπάρχοντος, ἐπὰν πλησίον ἴδῃ ἑτέρου] πέρδικος καλιὰν ἔχουσαν νεοσσούς, ἀποπτάντος τοῦ πατρὸς αὐτῶν εἰς τὴν νομήν, μιμούμενος τὴν τοῦ ἀλλοτρίου φωνὴν προσκαλεῖται πρὸς ἑαυτὸν τοὺς νεοσσούς· οἱ δέ, νομίσαντες τὸν ἴδιον πατέρα αὐτῶν ὑπάρχειν, προστρέχουσιν αὐτῷ. ὁ δὲ ἐγγαυριᾷ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις τέκνοις ὡς ἐν ἰδίοις. ἐπανελθόντος δὲ τοῦ ἀληθινοῦ πατρὸς καὶ βοήσαντος τῇ ἰδίᾳ φωνῇ, ἐπιγνόντες οἱ νεοσσοί, καταλείψαντες τὸν πλάνον πορεύονται ἐπὶ τὸν ἀληθινὸν πατέρα. τῷ αὐτῷ ὁμοίως μετεχρήσατο ὁ προφήτης τρόπῳ περὶ τοῦ ἀντιχρίστου, ὃς προσκαλέσεται πρὸς ἑαυτὸν τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλότρια ἰδιοποιεῖσθαι βουλόμενος, λύτρωσιν πᾶσιν ἐπαγγελλόμενος, ἑαυτὸν σῶσαι μὴ δυνάμενος. **56.** οὗτος οὖν, ἐπισυνάξας πρὸς ἑαυτὸν τὸν πάντοτε ἀπειθῆ λαὸν γεγενημένον, ἔρχεται, παρακαλούμενος ὑπ' αὐτῶν διώκειν τοὺς ἁγίους, ἐχθροὺς καὶ ἀντιδίκους αὐτῶν ὑπάρχοντας, καθώς φησιν ὁ ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστὴς "κριτὴς

8 Ier. 17, 11. ‖ 24 Matth. 27, 42. ‖ 27 Luc. 18, 2—5.

8 συνήγαγε et ἔτεκεν Comb. ‖ 9 καταλήψουσιν codd. ‖ 12 seqq. in catena in Ierem. Ghislerii II p. 449 (ad Ier. 17, 11) laudantur, quam ego Berolini frustra quaesivi, Comb. et Fabricius viderunt. ‖ 12 ἀπεφήνατο Ghisl., ἀπεκρίνατο codd. ‖ 12 ὁ προφ. ante ἀπεφ. Comb. ‖ 12—14 [ ] e Ghisl., τὴν τοῦ codd. Gud. ‖ 14 ἀποπτάντος Gud., ἀπὸ παντὸς codd. ‖ 17 ἐγγαυ- codd., γαυ- Comb. ‖ 18 ἐπανελθόντος Gud., ἐπελθόντος codd. ‖ 22 ὃς Comb., ὡς codd.

ἣν ἐν πόλει τὸν θεὸν μὴ φοβούμενος καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρεπόμενος. χήρα δέ τις ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, ἣ παρεκάλει αὐτὸν λέγουσα Ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου. ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν ἐπὶ χρόνον, ὕστερον μέντοι εἶπεν ἐν ἑαυτῷ λέγων Εἰ καὶ τὸν θεὸν οὐ φοβοῦμαι οὐδὲ ἄνθρωπον ἐντρέπομαι, ἀλλά γε διὰ τὸ παρενοχλεῖν με τὴν χήραν ταύτην ἐκδικήσω αὐτήν." 57. κριτὴν μὲν οὖν ἀδικίας τὸν μήτε τὸν θεὸν φοβούμενον μήτε ἄνθρωπον ἐντρεπόμενον ἀδιστάκτως τὸν ἀντίχριστον λέγει ὡς υἱὸν ὄντα τοῦ διαβόλου καὶ σκεῦος τοῦ Σατανᾶ. ἄρξεται γὰρ βασιλεύσας κατὰ τοῦ θεοῦ ἐπαίρεσθαι, μήτε ἀληθῶς τὸν θεὸν φοβούμενος μήτε τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ κριτὴν πάντων ὄντα ἐντρεπόμενος. χήραν δὲ λέγων εἶναι ἐν τῇ πόλει αὐτὴν τὴν Ἱερουσαλὴμ σημαίνει, ἥτις ὄντως ἐστὶ χήρα, καταλειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ τελείου καὶ ἐπουρανίου θεοῦ νυμφίου, ἥτις τοῦτον ἀντίδικον ἑαυτῆς καὶ οὐ σωτῆρα ἀποκαλοῦσα, μὴ ἐπιγνοῦσα τὸ εἰρημένον ὑπὸ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου "ἀνθ' ὧν ἠπείθησαν τῇ ἀληθείᾳ τότε λαλήσει τῷ λαῷ τούτῳ καὶ τῇ Ἱερουσαλὴμ πνεῦμα πλανήσεως". καὶ Ἡσαΐας δὲ ὁμοίως "διὰ τὸ μὴ βουληθῆναι τὸν λαὸν τὸ ὕδωρ τοῦ Σιλοὰμ τὸ πορευόμενον ἡσυχῇ πιεῖν, ἀλλὰ … βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων." βασιλέα [Ἀσσυρίων] ἐν συμβόλῳ τὸν ἀντίχριστον λέγει, καθὼς καὶ ἕτερος προφήτης φησὶ "καὶ ἔσται αὕτη ἡ παρ' ἐμοῦ εἰρήνη, ὅταν ὁ Ἀσσύριος ἐπέλθῃ ἐπὶ τὴν γῆν ὑμῶν καὶ ἐπιβῇ ἐπὶ τὰ ὄρη ὑμῶν." καὶ Μωϋσῆς δὲ ὁμοίως προγινώσκων ὅτι μελλήσει ὁ λαὸς ἀπωθεῖσθαι καὶ ἀποβάλλεσθαι τὸν ἀληθῆ τοῦ κόσμου σωτῆρα, συναίρεσθαι δὲ τῇ πλάνῃ ἐπίγειον βασιλέα αἱρούμενος, τὸν δὲ ἐπουράνιον ἀθετεῖν, φησὶν "οὐκ ἰδοὺ ταῦτα συνῆκται παρ' ἐμοῦ καὶ ἐσφράγισται ἐν τοῖς θησαυροῖς μου; ἐν ἡμέρᾳ ἐκδικήσεως ἀνταποδώσω καὶ ἐν καιρῷ ὅταν σφαλῇ ὁ ποὺς αὐτῶν." ἐσφάλησαν οὖν κατὰ πάντα, ἐν μηδενὶ σύμφωνοι τῇ ἀληθείᾳ εὑρισκόμενοι, μήτε κατὰ τὸν νόμον διὰ τὸ παραβάτας αὐτοὺς γενέσθαι μήτε κατὰ τοὺς προφήτας διὰ τὸ καὶ αὐτοὺς τοὺς προφήτας ἀνῃρηκέναι

15 Ier. 4, 11? ‖ 17 Esaj. 8, 6.7. ‖ 20 Mich. 5, 4. ‖ 25 Deut. 32, 34. 35.

18 Σιλωάμ Comb. ‖ 24 τῇ om. Comb. ‖ 29 αὐτοὺς codd., αὐτοῦ Comb.

μήτε κατὰ τὴν τῶν εὐαγγελίων φωνὴν διὰ τὸ καὶ αὐτὸν τὸν σωτῆρα σταυρωθῆναι, μήτε τοῖς ἀποστόλοις πειθόμενοι διὰ τὸ καὶ αὐτοὺς ἐκδιωχθῆναι, πάντοτε ἐπίβουλοι καὶ προδόται τῆς ἀληθείας γενόμενοι, μισόθεοι καὶ μὴ φιλόθεοι εὑρισκόμενοι καὶ ἀπὸ τότε λαβόμενοι καιρόν. ἐκδικίαν γὰρ παρὰ ἀνθρώπου θνητοῦ τυχεῖν εὔχονται κατὰ τῶν δούλων τοῦ θεοῦ ἐγειρόμενοι, ὃς φυσιωθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἄρχεται βίβλους κατὰ τῶν ἁγίων ἐκπέμπειν τοῦ πάντας πανταχοῦ ἀναιρεῖσθαι τοὺς μὴ θέλοντας αὐτὸν σεβάζειν καὶ προσκυνεῖν ὡς θεόν, καθώς φησιν Ἡσαΐας "οὐαὶ γῆς πλοίων πτέρυγες ἐπέκεινα ποταμῶν Αἰθιοπίας, ὁ ἀποστέλλων ἐν θαλάσσῃ ὅμηρα καὶ ἐπιστολὰς βιβλίνας... πρὸς ἔθνος μετέωρον καὶ ξένον λαὸν καὶ χαλεπὸν εἰς αὐτούς, ἔθνος ἀνέλπιστον καὶ καταπεπατημένον." 59. ἀλλ' ἡμεῖς οἵτινες ἐλπίζοντες εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ διωκόμεθα καταπατούμενοι ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀπίστων. πλοίων γὰρ πτέρυγές εἰσιν αἱ ἐκκλησίαι, θάλασσα δέ ἐστιν ὁ κόσμος, ἐν ᾧ ἡ ἐκκλησία ὡς ναῦς ἐν πελάγει χειμάζεται μὲν ἀλλ' οὐκ ἀπόλλυται. ἔχει γὰρ μεθ' ἑαυτῆς τὸν ἔμπειρον κυβερνήτην χριστόν. φέρει δὲ ἐν μέσῳ καὶ τὸ τρόπαιον τὸ κατὰ τοῦ θανάτου, ἱστὸν [τὸν] σταυρὸν τοῦ κυρίου μεθ' ἑαυτῆς βαστάζουσα. ἔστι γὰρ αὐτῆς μὲν πρῷρα ἡ ἀνατολή, πρύμνα δὲ ἡ δύσις, τὸ δὲ ἄντλον μεσημβρία, οἴακες δὲ αἱ δύο διαθῆκαι, σχοινία δὲ περιτεταμένα ἡ ἀγάπη τοῦ χριστοῦ σφίγγουσα τὴν ἐκκλησίαν, πλοῖον δὲ ὃ φέρει μεθ' ἑαυτῆς τὸ "λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας," ἀνανεούσης τοὺς πιστεύοντας. ὅθεν δὲ ταῦτα [τὰ] λαμπρά, πάρεστιν ὡς πνεῦμα τὸ ἀπ' οὐρανῶν, δι' οὗ σφραγίζονται οἱ πιστεύοντες τῷ θεῷ. παρέπονται δὲ αὐτῇ καὶ ἄγκυραι σιδηραῖ, αὐτοῦ τοῦ χριστοῦ αἱ ἅγιαι ἐντολαί, δυναταὶ οὖσαι ὡς σίδηρος.

7 cf. Macc. α 1, 41. ‖ 9 Esaj. 18, 1. 2. ‖ 22 Tit. 3, 5.

4 ἀπὸ L, οἱ codd. alluditur ad Iudam Matth. 26, 16. ‖ 5 γὰρ del. Comb. ‖ 7 τοῦ Comb., τοὺς codd. ‖ 18 ἱστὸν Wordsworth p. 303, ὡς τὸν codd. ‖ 20 ἄντλον L coll. Polluc. 1, 92 et Sophocl. Philoct. 482 ἐς ἀντλίαν, ἐς πρῷραν, ἐς πρύμναν. sed κύκλον codd., κοῖλον Gud., κύτος Combef. coll. Polluc. 1, 87 Athenae. 5, 39. ‖ 21 οἴακες δύο αἱ cod. ebroic. ‖ 22 πλοῖον codd. recte, agitur enim de σκάφῃ παρασήμῳ sive cumbula maiori navi adhaerescente. λίνον Comb., λοιπὸν Wordsworth. ‖ 22 δὲ pro eo quod codd. praebent δὴ Wordsworth., qui etiam τὰ addidit.

ἔχει δὲ καὶ ὡς ναύτας δεξιοὺς καὶ εὐωνύμους [τοὺς] ἁγίους ἀγγέλους παρέδρους, δι' ὧν ἀεὶ κρατεῖται καὶ φρουρεῖται ἡ ἐκκλησία. κλίμαξ ἐν αὐτῇ εἰς ὕψος ἀνάγουσα ἐπὶ τὸ κέρας εἰκὼν σημείου πάθους χριστοῦ, ἕλκουσα τοὺς πιστοὺς εἰς ἀνάβασιν οὐρανῶν. σίφαροι δὲ ἐπὶ τὸ κέρας ἐφ' ὑψηλοῦ αἰρόμενοι τάξις προφητῶν μαρτύρων τε καὶ ἀποστόλων εἰς βασιλείαν χριστοῦ ἀναπαυομένων.

60. περὶ μὲν οὖν τῆς θλίψεως τοῦ διωγμοῦ τῆς ἐσομένης ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου καὶ Ἰωάννης φησὶ "καὶ εἶδον σημεῖον μέγα καὶ θαυμαστόν, γυναῖκα περιβεβλημένην τὸν ἥλιον καὶ ἡ σελήνη ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς στέφανος ἀστέρων δεκαδύο. καὶ ἐν γαστρὶ ἔχουσα κράζει, ὠδίνουσα καὶ βασανιζομένη τεκεῖν. καὶ ὁ δράκων ἕστηκεν ἐνώπιον τῆς γυναικὸς τῆς μελλούσης τίκτειν, ἵνα ὅταν τέκῃ, τὸ τέκνον αὐτῆς καταφάγῃ. καὶ ἔτεκεν υἱὸν ἄρρενα, ὃς μέλλει ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη. καὶ ἡρπάγη τὸ τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν θεὸν καὶ εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ. καὶ ἡ γυνὴ ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου ἔχει τὸν τόπον ἐκεῖ ἡτοιμασμένον ἀπὸ τοῦ θεοῦ, ἵνα ἐκεῖ τρέφωσιν αὐτὴν ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἑξήκοντα. καὶ τότε ἰδὼν ὁ δράκων ἐδίωξε τὴν γυναῖκα, ἥτις ἔτεκε τὸν ἄρρενα. καὶ ἐδόθησαν τῇ γυναικὶ δύο πτέρυγες τοῦ ἀετοῦ τοῦ μεγάλου, ἵνα πέτηται εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου τρέφεται ἐκεῖ καιρὸν καὶ καιροὺς καὶ ἥμισυ καιροῦ ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄφεως. καὶ ἔβαλεν ὁ ὄφις .... ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. καὶ ὠργίσθη ὁ δράκων ἐπὶ τῇ γυναικὶ καὶ ἀπῆλθε ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων τοῦ σπέρματος αὐτῆς τῶν τηρούντων τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ καὶ ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ.

61. τὴν μὲν οὖν γυναῖκα τὴν περιβεβλημένην τὸν ἥλιον σαφέστατα τὴν ἐκκλησίαν ἐδήλωσεν, ἐνδεδυμένην τὸν λόγον τὸν πατρῷον ὑπὲρ

8 Apoc. 12, 1—6. 13—17.

1 ὡς codd. ante ἁγίους, transposuit Wordsworth. || 4 post οὐρανῶν codd. δι' οὗ σφραγίζονται οἱ πιστεύοντες τῷ θεῷ, quod tanquam e p. 30, 24 male repetitum deleri iussit Gud. || 4 σίφαροι L, ψηφαροὶ codd., ψηφαρὰ Wordsworth. || 5 αἰρόμενοι Comb. marg., αἰνούμενοι codd., αἰρούμενοι [sic] Gud., αἰωρούμενοι vel ἀρτώμενοι Gud. msc., ᾐωρημένοι Faber, αἰωρούμενα Wordsworth. cf. Epict. 3, 2 fin. ἐπαίρειν σιφάρους.

ἥλιον λάμποντα· σελήνην δὲ λέγων ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτῆς δόξῃ ἐπουρανίῳ ὡς σελήνην κεκοσμημένην.... τῷ δὲ λέγειν "ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς στέφανος ἀστέρων δεκαδύο" δηλοῖ τοὺς δώδεκα ἀποστόλους, δι' ὧν καθίδρυται ἡ ἐκκλησία. "καὶ ἐν γαστρὶ ἔχουσα κράζει, ὠδίνουσα καὶ βασανιζομένη τεκεῖν," ὅτι οὐ παύσεται ἡ ἐκκλησία γεννῶσα ἐκ καρδίας τὸν λόγον τὸν ἐν κόσμῳ ὑπὸ ἀπίστων διωκόμενον. "καὶ ἔτεκε", φησίν, "υἱὸν ἄρρενα, ὃς μέλλει ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη," τὸν ἄρρενα καὶ τέλειον χριστόν, παῖδα θεοῦ, θεὸν καὶ ἄνθρωπον καταγγελλόμενον ἀεὶ τίκτουσα ἡ ἐκκλησία διδάσκει πάντα τὰ ἔθνη. τὸ δὲ λέγειν "ἡρπάγη τὸ τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν θεὸν καὶ πρὸς τὸν θρόνον αὐτοῦ," ὅτι ἐπουράνιός ἐστι βασιλεὺς καὶ οὐκ ἐπίγειος ὁ δι' αὐτῆς ἀεὶ γεννώμενος, καθὼς καὶ Δαβὶδ προανεφώνει λέγων "εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου." "καὶ εἶδε", φησίν, "ὁ δράκων καὶ ἐδίωξε τὴν γυναῖκα, ἥτις ἔτεκε τὸν ἄρρενα. καὶ ἐδόθησαν τῇ γυναικὶ αἱ δύο πτέρυγες τοῦ ἀετοῦ τοῦ μεγάλου, ἵνα πέτηται εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου τρέφεται ἐκεῖ καιρὸν καὶ καιροὺς καὶ ἥμισυ καιροῦ ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄφεως." αὗταί εἰσιν αἱ "χίλιαι διακόσιαι ἑξήκοντα", τὸ ἥμισυ τῆς ἑβδομάδος, ἃς κρατήσει τύραννος διώκων τὴν ἐκκλησίαν φεύγουσαν "ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν" καὶ ἐν ἐρημίᾳ κρυπτομένην ἐν τοῖς ὄρεσιν, ἔχουσαν μεθ' ἑαυτῆς οὐδὲν ἕτερον εἰ μὴ τὰς δύο πτέρυγας τοῦ ἀετοῦ τοῦ μεγάλου, τοῦτ' ἔστιν Ἰησοῦ χριστοῦ ... πίστιν, ὃς ἐκτείνας τὰς ἁγίας χεῖρας ἐν ἁγίῳ ξύλῳ ἥπλωσε δύο πτέρυγας, δεξιὰν καὶ εὐώνυμον, προσκαλούμενος πάντας τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας καὶ σκεπάζων "ὡς ὄρνις νεοσσούς." καὶ γὰρ διὰ Μαλαχίου φησὶ "καὶ ὑμῖν τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά μου ἀνατελεῖ ἥλιος δικαιοσύνης καὶ ἴασις ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ." 62. λέγει δὲ καὶ ὁ κύριος "ὅταν ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἑστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ (ὁ ἀναγινώσκων νοείτω),

6 Psalm. 110, 3? ‖ 13 Psalm. 110, 1. ‖ 18 Apoc. 11, 3. ‖ 20 Matth. 10, 23. ‖ 25 Matth. 23, 37. ‖ 26 Malach. 4, 2. ‖ 28 Matth. 24, 15.

2 sign. lacunae L.: adde Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν. ‖ 2 τῷ codd., τὸ Comb. ‖ 3 αὐτῆς del. Comb. ‖ 9 ἡ del. Comb. ‖ 23 sign. lacunae L.

τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη, καὶ ὁ ἐπὶ δώματος μὴ καταβαινέτω ἆραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ὁ ἐν ἀγρῷ μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω ἆραί τι ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ. οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. ἔσται γὰρ τότε θλῖψις μεγάλη, ὁποία οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου. καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ." Δανιὴλ δὲ λέγει "καὶ δώσουσι βδέλυγμα ἐρημώσεως ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἐννενήκοντα. μακάριος ὁ ὑπομείνας καὶ φθάσας εἰς ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἐννενήκοντα πέντε." 63. ὁ δὲ μακάριος Παῦλος ὁ ἀπόστολος γράφων πρὸς Θεσσαλονικεῖς φησιν "ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ καὶ ἡμῶν ἐπισυναγωγῆς ἐπ' αὐτῆς εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοὸς μήτε θροεῖσθαι μήτε διὰ πνεύματος μήτε διὰ λόγου μήτε δι' ἐπιστολῶν, ὡς δι' ἡμῶν, ὡς ὅτι ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα τοῦ κυρίου. μή τις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μηδένα τρόπον. ὅτι ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος καὶ ἐπαιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα, ὥστε ἑαυτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ καθίσαι, ἀποδεικνύντα ἑαυτὸν ὡς ὅτι ἐστὶ θεός. οὐ μνημονεύετε ὅτι ἔτι ὢν πρὸς ὑμᾶς ταῦτα ἔλεγον ὑμῖν; καὶ νῦν τὸ κατέχον οἴδατε, εἰς τὸ ἀποκαλυφθῆναι αὐτὸν τῷ ἑαυτοῦ καιρῷ. τὸ γὰρ μυστήριον ἤδη ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας, μόνον ὁ κατέχων ἄρτι ἕως ἐκ μέσου γένηται. καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος, ὃν ὁ κύριος Ἰησοῦς ἀνελεῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ καὶ καταργήσει τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, οὗ ἐστιν ἡ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ ἐν πάσῃ δυνάμει καὶ σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους καὶ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ τῆς ἀδικίας ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, ἀνθ' ὧν τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας οὐκ ἐδέξαντο. καὶ διὰ τοῦτο πέμψει αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐνέργειαν πλάνης εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτοὺς τὸ ψεῦδος, ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ ἀλλ' εὐδοκήσαντες τῇ ἀδικίᾳ." Ἡσαΐας δὲ λέγει "ἀρθήτω ὁ ἀσεβής, ἵνα μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν κυρίου."

7 **Dan. 11, 31. 12, 11. 12. || 13 Thess. β 2, 1—12. || 32 Esaj.** 26, 10.

64. τούτων οὖν ἐσομένων, ἀγαπητέ, καὶ τῆς μιᾶς ἑβδομάδος εἰς δύο μερισθείσης καὶ τοῦ βδελύγματος τῆς ἐρημώσεως τότε ἀναφανέντος καὶ τῶν δύω προφητῶν καὶ προδρόμων τοῦ κυρίου τελειωσάντων τὸν ἴδιον δρόμον καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου εἰς συντέλειαν λοιπὸν ἐρχομένου: τί περιλείπεται ἀλλ' ἢ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἀπ' οὐρανῶν, εἰς ὃν ἠλπίκαμεν; ὃς ἐπάξει τὴν ἐκπύρωσιν καὶ τὴν δικαιοκρισίαν πᾶσι τοῖς ἀπειθήσασιν αὐτῷ. λέγει γὰρ ὁ κύριος ".ἀρχομένων λοιπὸν τούτων γίνεσθαι, ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν, ὅτι ἤγγισεν ἡ ἀπολύτρωσις ὑμῶν." "καὶ θρὶξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόλλυται." "ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἐγείρεται ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ φαίνεται ἄχρι δυσμῶν, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. ὅπου ἂν ᾖ τὸ πτῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται καὶ οἱ ἀετοί." πτῶμα δὲ γεγένηται ἐν παραδείσῳ· ἐκεῖ γὰρ Ἀδὰμ πέπτωκεν. ὃς καὶ πάλιν λέγει "τότε ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων τοῦ οὐρανοῦ." καὶ Δαβὶδ προμηνύων τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κυρίου φησὶν "ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος αὐτοῦ καὶ τὸ κατάντημα αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἀποκρυβήσεται τῆς θέρμης αὐτοῦ." θέρμην δὲ λέγει τὴν ἐκπύρωσιν. Ἡσαΐας δὲ οὕτω· "βάδιζε λαός μου, εἴσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου, ἀπόκλεισον τὴν θύραν σου, ἀποκρύβηθι μικρὸν ὅσον ἕως ἂν παρέλθῃ ἡ ὀργὴ κυρίου." Παῦλος δὲ ὁμοίως "ἀποκαλύπτεται γὰρ ὀργὴ θεοῦ ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀνομίαν ἀνθρώπων τῶν τὴν ἀλήθειαν τοῦ θεοῦ ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων."

65. περὶ μὲν οὖν τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς βασιλείας τῶν ἁγίων λέγει Δανιὴλ "καὶ πολλοὶ τῶν καθευδόντων ἐν γῆς χώματι ἀναστήσονται ... οὗτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον." Ἡσαΐας λέγει "ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις, ὅτι ἡ δρόσος ἡ παρὰ σοῦ ἴαμα αὐτοῖς ἐστιν." ὁ κύριος λέγει "πολλοὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ

8 Luc. 21, 28. ‖ 10 Act. 27, 34. ‖ 11 Matth. 24, 27. 28. ‖ 15 Matth. 24, 31. ‖ 18 Psalm. 19, 7. ‖ 21 Esaj. 26, 20. ‖ 23 Rom. 1, 18. ‖ 27 Dan. 12, 2. ‖ 28 Esaj. 26, 19. ‖ 30 Joh. 5, 25.

5 ἢ om. Comb. ‖ 19 καὶ τὸ — αὐτοῦ om. Comb. ‖ 28 lac. Comb.

ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται." ὁ δὲ προφήτης λέγει "ἔγειραι ὁ καθεύδων καὶ ἐξεγέρθητι ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ χριστός." Ἰωάννης δὲ λέγει "μακάριος καὶ ἅγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ, ἐπὶ τοῦτον ὁ δεύτερος θάνατος οὐκ ἔχει ἐξουσίαν." "ὁ γὰρ δεύτερος θάνατός ἐστιν ἡ λίμνη τοῦ πυρὸς" τοῦ καιομένου. καὶ πάλιν ὁ κύριος λέγει "τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος" φαίνει ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. καὶ τοῖς ἁγίοις ἐρεῖ "δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου." πρὸς δὲ τοὺς ἀνόμους τί φησιν; "ὑπάγετε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ," ὃ ἡτοίμασεν ὁ πατήρ μου. Ἰωάννης δὲ λέγει "ἔξω οἱ κύνες καὶ οἱ φαρμακοὶ καὶ πόρνοι καὶ φονεῖς καὶ οἱ εἰδωλολάτραι καὶ πᾶς ποιῶν καὶ φιλῶν ψεῦδος, ὅτι τὸ μέρος ὑμῶν ἐστιν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός." ὁμοίως δὲ καὶ Ἡσαΐας φησὶ "καὶ ἐξελεύσονται καὶ ὄψονται τὰ κῶλα τῶν παραβεβηκότων ἐν ἐμοί. καὶ ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται καὶ ἔσονται εἰς ὅρασιν πάσῃ σαρκί."

66. Παῦλος δὲ ὁ ἀπόστολος περὶ ἀναστάσεως τῶν δικαίων πρὸς Θεσσαλονικεῖς γράφων φησὶν "οὐ θέλομεν ὑμᾶς ἀγνοεῖν περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπῆσθε ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ. τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας, ὅτι αὐτὸς ὁ κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ καὶ σάλπιγγι θεοῦ, καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ καὶ οἱ νεκροὶ ἐν χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον, ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ἅμα σὺν αὐτοῖς ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν κυρίῳ ἐσόμεθα."

2 Eph. 5, 14. ‖ 3 Apoc. 20, 6. ‖ 5 Apoc. 20, 14. ‖ 7 Matth. 13, 43. ‖ 8 Matth. 25, 34. ‖ 10 Matth. 25, 41. ‖ 13 Apoc. 22, 15. 21, 8. ‖ 16 Esaj. 66, 24. ‖ 20 Thess. α 4, 13—17.

6 πάλιν om. Comb.

67. Ταῦτά σοι παρέστησα διὰ βραχέων, [ἀπὸ τῶν ἁγίων γραφῶν] ἀρυσάμενος, Θεόφιλε, ὅπως φυλάσσων μετὰ πίστεως τὰ γεγραμμένα καὶ προβλέπων τὰ ἐσόμενα ἀπρόσκοπον ἑαυτὸν καὶ θεῷ καὶ ἀνθρώποις φυλάξῃς, "προσδεχόμενος τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν," ἐν ᾗ ἀναστήσας τοὺς ἁγίους ἡμῶν, σὺν αὐτοῖς εὐφρανθήσεται, δοξάζων πατέρα. αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Hunc librum e duobus codicibus, altero rhemensi, altero eburovicensi, primus edidit M. Gudius Parisiis 1661: post Gudium Fr. Combefisius in auctario bibliothecae graecorum patrum novissimo 1672 tom. I. p. 26—50. Gudii adnotationes habentur in cod. guelferbytano Gud. 290, quibus iam Fabricius usus est. titulum libri eum feci quem Gudius in codicibus suis fuisse testis est (p. 104).

2.

Ἱππολύτου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος λόγος εἰς τὰ ἅγια θεοφάνεια.

Πάντα μὲν καλά, καὶ καλὰ λίαν τὰ τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν δημιουργήματα, ὅσα τε ὀφθαλμὸς ὁρᾷ καὶ ὅσα ψυχὴ διανοεῖται, ὅσα τε λόγος ἑρμηνεύει καὶ ὅσα χεὶρ περιστρέφει, ὅσα ἡ διάνοια περιέχει καὶ ὅσα ἡ ἀνθρωπότης καταλαμβάνει. τί γὰρ τοῦ οὐρανίου δίσκου πολυμορφώτερον κάλλος; τί δὲ τοῦ ἐπιγείου χορίου πολυανθέστερον εἶδος; τί δὲ τοῦ ἡλιακοῦ ἅρματος ὀξυτικώτερον εἰς δρόμον; τί δὲ τοῦ σεληνιακοῦ στοιχείου χαριέστερον ζεῦγος; τί δὲ τοῦ πολυστίκτου τῶν ἄστρων μουσ[ε]ίου ἀξιαγασ[τό]τερον ἔργον; τί δὲ τῶν ἐπιτηδείων ἀνέμων πλουσιώτερον εἰς πρόσοδον; τί δὲ τοῦ ἡμερινοῦ φωτὸς ἀκηλιδότερον ἔσοπτρον; τί δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἐντιμότερον ζῷον; πάντα μὲν οὖν καλὰ λίαν τὰ τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν δημιουργήματα. τί δὲ καὶ τῆς τοῦ ὕδατος φύσεως ἀναγκαιότερον χάρισμα; πάντα γὰρ τοῖς ὕδασιν καὶ λούεται καὶ τρέφεται καὶ καθαίρεται καὶ ἀρδεύεται. ὕδωρ τὴν γῆν βαστάζει, ὕδωρ τὴν δρόσον

4 Tit. 2, 13.

1 [ ] suppl. Comb., sed ante ὅπως 2. ‖ 23. 24 πολυστίκτου L, πολυπηγήτου cod. ‖ 26 ἀκηλιδώτερον et ἐντιμώτερον.

τίκτει, τὴν ἄμπελον ἱλαρύνει. ὕδωρ τὸν στάχυν τελεσφορεῖ, ὕδωρ τὸν βότρυν ἀπομφακίζει, ὕδωρ ἔλαιον ἀπαλύνει, ὕδωρ τὸν φοίνικα γλυκαίνει, ὕδωρ τὸ ῥόδον ἐρυθραίνει καὶ τὸ ἴον ἀνθίζει, ὕδωρ τὸ κρίνον λαμπροῖς τοῖς κάλυξιν τρέφει. καὶ τί μακρολογῶ; ἄνευ τῆς τῶν ὑδάτων φύσεως οὐδὲν τῶν παρόντων συνίσταται. οὕτως ἡ τῶν ὑδάτων φύσις ἀναγκαία, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα στοιχεῖα ὑπὸ τῶν καμαρωδεστάτων οὐρανῶν τὴν οἴκησιν ἔλαβεν, ἡ δὲ τῶν ὑδάτων φύσις καὶ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν τὴν μονὴν ἐδέξατο. καὶ τούτου μάρτυς αὐτὸς ὁ προφήτης βοῶν "αἰνεῖτε τὸν κύριον, οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν." 2. οὐ μόνον δὲ τοῦτο τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ ὕδατος παρίστησιν, ἀλλὰ καὶ τὸ πάντων αἰδεσιμώτερον, ὅτι ὁ πάντων δημιουργὸς χριστὸς ὡς ὑετὸς κατῆλθεν καὶ ὡς πηγὴ ἐγνώσθη καὶ ὡς ποταμὸς διεδόθη καὶ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ἐβαπτίσθη. ἤκουες γὰρ ἀρτίως, πῶς ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τὸν Ἰωάννην ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ἐβαπτίσθη ὑπ' αὐτοῦ. ὢ παραδόξων πραγμάτων. πῶς ὁ ἀπερίγραπτος "ποταμὸς ὁ εὐφραίνων τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ" ἐν ὀλίγῳ ὕδατι ἐλούετο, ἡ ἀκατάληπτος πηγὴ ἡ ζωὴν βλαστάνουσα πᾶσιν ἀνθρώποις καὶ τέλος μὴ ἔχουσα ὑπὸ πενιχρῶν καὶ προσκαίρων ὑδάτων ἐκαλύπτετο. ὁ πάντη παρὼν καὶ μηδαμοῦ ἀπολιμπανόμενος, ὁ ἀκατάληπτος ἀγγέλοις καὶ ἀόρατος ἀνθρώποις ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἔρχεται, ὡς ηὐδόκησεν. ταῦτα ἀκούων, ἀγαπητέ, μὴ φυσικῶς ἐκλάμβανε τὰ λεγόμενα, ἀλλ' οἰκονομικῶς δέχου τὰ παρατιθέμενα, διὸ καὶ ὁ κύριος τῇ φιλανθρωπίᾳ τῆς συγκαταβάσεως οὐκ ἔλαθεν τὴν τῶν ὑδάτων φύσιν, ὅπερ ἐποίησεν ἐν κρυφῇ. εἶδον γὰρ αὐτὸν τὰ ὕδατα καὶ ἐφοβήθησαν, ἐξέστησαν μικροῦ δεῖν καὶ τῆς ὁροθεσίας ἀπέφυγον· ὅθεν ὁ προφήτης ἐκ πολλῶν τῶν χρόνων τοῦτο θεωρήσας ἐπερωτᾷ λέγων "τί σοι ἐστίν, θάλασσα, ὅτι ἔφυγες καὶ σύ, Ἰορδάνη, ὅτι ἐστράφης εἰς τὰ ὀπίσω;" αὐτὰ δὲ ἀποκριθέντα εἶπον Τὸν πάντων κτιστὴν ἐν μορφῇ δούλου εἴδομεν καὶ τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας ἀγνοήσαντες ἀπὸ τῆς δειλίας ἠλαυνό-

13 Esaj. 66, 12. ‖ 16 Psalm. 46, 5. ‖ 28 Psalm. 114, 5.

13 διεδώθη cod. ‖ 31 ἐλαυνό- cod.

μεθα, 3. νῦν δὲ γνόντες τὴν οἰκονομίαν προσκυνοῦμεν αὐτοῦ τὴν εὐσπλαγχνίαν, ὅτι παραγέγονε σῶσαι καὶ οὐ κρῖναι τὴν οἰκουμένην. ὅθεν Ἰωάννης ὁ τοῦ κυρίου πρόδρομος ἀγνοήσας τοῦτο τὸ μυστήριον καὶ μαθὼν ὅτι ἀληθῶς ὁ κύριός ἐστιν, ἐβόα λέγων τοῖς ἐπερχομένοις ὑπ' αὐτοῦ βαπτισθῆναι "γεννήματα ἐχιδνῶν," τί μοι σφοδρῶς ἀτενίζετε; "οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ χριστός." ὑπηρέτης εἰμὶ καὶ οὐκ αὐθέντης. ἰδιώτης εἰμί, οὐ βασιλεύς. πρόβατόν εἰμι, οὐ ποιμήν. ἄνθρωπός εἰμι, οὐ θεός. στείρωσιν ἔλυσα μητρὸς γεννηθείς, οὐ παρθενίαν ἐστείρωσα. ἐκ τῶν κάτωθεν ἀνεδόθην, ἐκ τῶν ἄνωθεν οὐ κατῆλθον. πατρικὴν ἔδησα γλῶσσαν, οὐ θεϊκὴν ἥπλωσα χάριν. ὑπὸ μητρὸς ἐγνώσθην, ὑπὸ ἀστέρος δὲ οὐκ ἐμηνύθην. ἐγὼ εὐτελὴς καὶ ἐλάχιστος, "ἔρχεται δὲ ὀπίσω μου ὃς ἔμπροσθέν μου ἐστίν," ὀπίσω διὰ τὸν χρόνον, ἔμπροσθεν δὲ διὰ τὸ ἀπρόσιτον καὶ ἀνέκφραστον τῆς θεότητος φῶς. "ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι, αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί." ἐγὼ ὑπεξούσιος, αὐτὸς δὲ αὐτεξούσιος. ἐγὼ ἁμαρτιῶν ἔνοχος, αὐτὸς δὲ ἁμαρτιῶν ἀφαιρετής. ἐγὼ τὸν νόμον παράπτω, αὐτὸς δὲ τὴν χάριν φωταγωγεῖ. ἐγὼ ὡς δοῦλος κατηχῶν, αὐτὸς δὲ ὡς δεσπότης κρίνων. ἐγὼ τὸ ἔδαφος κλίνην ἔχω, αὐτὸς τὸν οὐρανὸν ἔχει. ἐγὼ μετανοίας βαπτίζω βάπτισμα, αὐτὸς δὲ υἱοθεσίας δωρεῖται χάρισμα. "αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί." τί ἐμοὶ προσανέχετε; "οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ χριστός." 4. ταῦτα τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν ὄχλον λέγοντος καὶ τοῦ λαοῦ καραδοκοῦντος ξένον τι θέαμα τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς θεάσασθαι καὶ τοῦ διαβόλου καταπληττομένου ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ τοῦ Ἰωάννου μαρτυρίᾳ, ἰδοὺ ὁ κύριος παραγίνεται λιτός, μόνος, γυμνός, ἀπροστάτευτος, ἔνδυμα ἔχων τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, κρύπτων δὲ τὸ τῆς θεότητος ἀξίωμα, ἵνα λάθῃ τοῦ δράκοντος τὸ πανούργημα. καὶ οὐ μόνον ὡς κύριος ἐκτὸς τῆς βασιλικῆς δορυφορίας πρὸς τὸν Ἰωάννην παραγέγονεν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρω-

5 Luc. 3, 7. ‖ 6 Ioh. 1, 20. ‖ 12 Ioh. 1, 30. ‖ 14 Marc. 1, 7. 8. ‖ 21 Matth. 3, 11.

5 ἀπερχομένοις. ‖ 9 ἀνεδώθην.

πος λιτὸς καὶ ὑπόχρεως ἁμαρτιῶν ἔκλινεν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ βαπτισθῆναι ὑπὸ Ἰωάννου. ὅθεν ὁ Ἰωάννης θεασάμενος τὴν τοσαύτην ταπεινοφροσύνην θαμβηθεὶς ἐπὶ τῷ πράγματι ἤρξατο διακωλύειν αὐτὸν λέγων, καθὼς ἀρτίως ἠκούσατε, "ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς μέ;" τί ποιεῖς, ὦ δέσποτα; ἀκανόνιστα δογματίζεις. ἄλλα κατήγγειλα καὶ ἄλλα μετέρχῃ. ἄλλα ἤκουσεν ὁ διάβολος καὶ ἄλλα κατανοεῖ. βάπτισόν με τῷ πυρὶ τῆς θεότητος· τί περιμένεις τὸ ὕδωρ; φώτισον τῷ πνεύματι· τί προσανέχεις τῷ κτίσματι; βάπτισόν με τὸν βαπτιστήν, ἵνα γνωσθῇ σου ἡ ὑπεροχή. ἐγώ, δέσποτα, μετανοίας βαπτίζω βάπτισμα καὶ τοὺς προσερχομένους πρὸς μὲ ἀμήχανον βαπτίσαι, ἐὰν μὴ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν ἐξομολογήσωνται. κείσθω ὅτι βαπτίζω σε, τί ἔχεις ἐξομολογήσασθαι; ἁμαρτιῶν ἀφαιρετὴς ὑπάρχεις καὶ τὸ τῆς μετανοίας θέλεις βαπτισθῆναι βάπτισμα; εἰ καὶ ἐγώ σε τολμήσω βαπτίσαι, ὁ Ἰορδάνης οὐ τολμᾷ πλησιάσαι. "ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς μέ;"

5. τί οὖν ὁ κύριος πρὸς αὐτόν; "ἄφες ἄρτι, οὕτως γὰρ πρέπον ἡμῖν ἐστιν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην." ἄφες ἄρτι, Ἰωάννη, οὐκ εἶ μου σοφώτερος. σὺ ὡς ἄνθρωπος βλέπεις, ἐγὼ ὡς θεὸς προγινώσκω. πρῶτόν με δεῖ ποιῆσαι καὶ οὕτως διδάξαι. οὐδὲν ἀπρεπὲς μετέρχομαι, "εὐπρέπειαν" γὰρ περιβέβλημαι. θαυμάζεις, ὦ Ἰωάννη, ὅτι οὐκ ἦλθον μετὰ τοῦ ἀξιώματός μου. ἰδιώτῃ μὲν γὰρ οὐ πρέπει βασιλικὴ ἀλουργίς, βασιλεῖ δὲ πρέπει στρατιωτικὸν σχῆμα. πρὸς τύραννον ἦλθον, μὴ γὰρ πρὸς φίλον; "ἄφες ἄρτι, οὕτως γὰρ πρέπον ἡμῖν ἐστιν πᾶσαν δικαιοσύνην πληρῶσαι." πληρωτής εἰμι νόμου, οὐδὲν βούλομαι ἐλλιπὲς καταλεῖψαι εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα, ἵνα μετ' ἐμὲ βοήσῃ ὁ Παῦλος "πλήρωμα νόμου ὁ χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι." "ἄφες ἄρτι, οὕτως γὰρ πρέπον ἡμῖν ἐστιν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην." βάπτισόν με, Ἰωάννη, ἵνα μηδεὶς βαπτίσματος καταφρονήσῃ. ὑπὸ σοῦ τοῦ δούλου βαπτίζομαι, ἵνα μηδεὶς βασιλέων ἢ ὑπερεχόντων διαπτύσῃ ὑπὸ πενιχροῦ ἱερέως βαπτισθῆναι. ἄφες ἐν τῷ Ἰορδάνῃ κατέλθω, ἵνα ἀκούσωσιν τὴν

4 Matth. 3, 14. ‖ 17 Matth. 3, 15. ‖ 21 Psalm. 93, 1. ‖ 27 Rom. 10, 4.

πατρῴαν μαρτυρίαν καὶ ἐπιγνώσωνται τὴν τοῦ υἱοῦ δύναμιν. "ἄφες ἄρτι, οὕτως γὰρ πρέπον ἡμῖν ἐστιν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. τότε λοιπὸν ἀφίησιν αὐτὸν ὁ Ἰωάννης καὶ βαπτισθεὶς ὁ Ἰησοῦς εὐθέως ἀνέβη ἀπὸ τοῦ ὕδατος καὶ ἠνεῴχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί, καὶ ἰδοὺ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ κατέρχεται ἐν εἴδει περιστερᾶς καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτὸν καὶ φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσα Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ηὐδόκησα." 6. εἶδες, ἀγαπητέ, πόσων καὶ πηλίκων ἀγαθῶν ἐμέλλομεν ζημιοῦσθαι, εἰ εἶξεν ὁ κύριος τῇ τοῦ Ἰωάννου παρακλήσει καὶ παρῃτήσατο τὸ βάπτισμα. κεκλεισμένοι γὰρ ἦσαν πρὸ τούτου οἱ οὐρανοί, ἄβατον ἦν τὸ ἄνω χωρίον. ἐν τοῖς κάτω κατῄειμεν, ἐν τοῖς ἄνω δὲ οὐκ ἀνῄειμεν. μόνον δὲ ὁ δεσπότης ἐβαπτίσθη καὶ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀνεκαίνισεν καὶ τὰ σκῆπτρα τῆς υἱοθεσίας αὐτῷ πάλιν ἐπίστευσεν. "εὐθέως γὰρ ἠνεῴχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί." διαλλαγὴ γέγονεν τῶν ὁρατῶν πρὸς τὰ ἀόρατα, ἐχαροποιήθησαν τὰ οὐράνια τάγματα, ἰάθη τὰ ἐπίγεια νοσήματα, ἐγνώσθη τὰ ἀπόρρητα πράγματα, ἐφιλιώθη τὰ ἐχθραίνοντα. ἤκουες γὰρ τοῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος "ἀνεῴχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί." τριῶν παραδόξων πραγμάτων χάριν. τοῦ γὰρ νυμφίου χριστοῦ βαπτιζομένου ἔδει τὸν οὐράνιον θάλαμον τὰς λαμπροφόρους ἀνοῖξαι πύλας. ὡσαύτως δὲ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐν εἴδει περιστερᾶς κατιόντος καὶ τῆς πατρῴας φωνῆς πανταχοῦ διαδεδρα[μη]μένης, ἔδει τὰς ἐπουρανίους πύλας ἐπηρμένας ὑπάρχειν. καὶ ἰδοὺ "ἠνεῴχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοὶ καὶ φωνὴ ἐγένετο λέγουσα Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ηὐδόκησα." 7. ἀγαπητὸς ἀγάπην γεννᾷ καὶ φῶς ἄυλον φῶς ἀπρόσιτον. "οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς" ὁ κάτω ἐπιφανεὶς καὶ τῶν πατρῴων κόλπων μὴ χωρισθείς. ἐπεφάνη, οὐκ ἐφάνη. ἄλλο γὰρ τὸ φανῆναι, ἐπειδὴ πρὸς τὸ φαινόμενον ὁ βαπτίζων τοῦ βαπτιζομένου προσέχει. τούτου ἕνεκεν ὁ πατὴρ οὐρανόθεν τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐπὶ τὸν βαπτιζόμενον κατέπεμπεν. ὥσπερ γὰρ ἐν τῇ κιβωτῷ τοῦ

3 Matth. 3, 15—17. ‖ 13 Matth. 3, 16. ‖ 25 Tim. α 6, 16. cf. infra c. Noetum 10, Irenaeum β 21, 4 ibique Grabium.

7 ἴδες. sic etiam p. 42, 26. ‖ 11 κατείημεν. ‖ 11 ἀνίειμεν.

Νῶε διὰ περιστερᾶς μηνύεται ἡ φιλανθρωπία τοῦ θεοῦ, οὕτως καὶ νῦν τὸ ἐν εἴδει περιστερᾶς κατελθὸν πνεῦμα ὡς καρπὸν ἐλαίας βαστάσαν ἐπὶ τὸν μαρτυρούμενον κατέστη. διὰ τί; ἵνα καὶ τῆς πατρῴας φωνῆς τὸ βέβαιον γνωρισθῇ καὶ ἡ προφητικὴ πρόρρησις ἐκ πολλῶν τῶν χρόνων πιστωθῇ. ποία ταύτη; "φωνὴ κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ὁ θεὸς τῆς δόξης ἐβρόντησεν, κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν." ποία φωνή; "οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ηὐδόκησα." οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ Ἰωσὴφ ὀνομαζόμενος υἱός, καὶ ἐμὸς μονογενὴς κατὰ τὴν θεϊκὴν οὐσίαν. "οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός," ὁ πεινῶν καὶ τρέφων μυριάδας, καὶ κοπιῶν καὶ ἀναπαύων τοὺς κοπιῶντας, ὁ μὴ ἔχων ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι καὶ πάντα ἐν τῇ χειρὶ βαστάζων, ὁ πάσχων καὶ τὰ πάθη ἰώμενος, ὁ ῥαπιζόμενος καὶ ἐλευθερίαν τῷ κόσμῳ δωρούμενος, ὁ τὴν πλευρὰν νυττόμενος καὶ τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδὰμ διορθούμενος. 8. ἀλλὰ συντείνατέ μοι τὸν νοῦν, παρακαλῶ, μετὰ ἀκριβείας· βούλομαι γὰρ ἐπὶ τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς ἀναδραμεῖν καὶ θεάσασθαι τὴν πηγὴν τῶν ἰαμάτων πηγάζουσαν. ὁ τῆς ἀθανασίας πατὴρ τὸν ἀθάνατον υἱὸν καὶ λόγον ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ὃς ἀφικόμενος εἰς τὸν ἄνθρωπον λούσασθαι ὕδατι καὶ πνεύματι, καὶ ἀναγεννήσας πρὸς ἀφθαρσίαν ψυχῆς τε καὶ σώματος, ἐνεφύσησεν ἡμῖν πνεῦμα ζωῆς, περιαμφιέσας ἡμᾶς ἀφθάρτῳ πανοπλίᾳ. εἰ οὖν ἀθάνατος γέγονεν ὁ ἄνθρωπος, ἔσται καὶ θεός. εἰ δὲ θεὸς δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἁγίου μετὰ τὸν τῆς κολυμβήθρας ἀναγέννησιν γίνεται, εὑρίσκεται καὶ συγκληρονόμος χριστοῦ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν. διὸ κηρύσσω λέγων Δεῦτε πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν ἐπὶ τὴν τοῦ βαπτίσματος ἀθανασίαν· ζωὴν ὑμῖν εὐαγγελίζομαι τοῖς ἐν τῷ ζόφῳ τῆς ἀγνωσίας ἐνδιατρίβουσιν· δεῦτε εἰς ἐλευθερίαν ἐκ δουλείας, εἰς βασιλείαν ἐκ τυραννίδος, εἰς ἀφθαρσίαν ἐκ τῆς φθορᾶς. καὶ πῶς, φησίν, ἐλευσόμεθα; πῶς; δι' ὕδατος καὶ ἁγίου πνεύματος. τοῦτο δέ ἐστιν τὸ ὕδωρ τὸ πνεύματι κοινωνοῦν, δι' οὗ παράδεισος ποτίζεται, δι' οὗ ἡ γῆ πιαίνεται, δι' οὗ φυτὸν αὔξει,

5 Psalm. 29, 3. ‖ 7 Matth. 3, 16. ‖ 10 Matth. 11, 28. ‖ 11 Matth. 8, 20.

δι' οὗ ζῷα τεκνογονεῖ καὶ (ἵνα πάντα συνελὼν εἴπω) δι' οὗ ἀναγεννώμενος ζωογονεῖται ἄνθρωπος, ἐν ᾧ καὶ ὁ χριστὸς ἐβαπτίσατο, ἐν ᾧ καὶ τὸ πνεῦμα κατήρχετο ἐν εἴδει περιστερᾶς. 9. τοῦτο δέ ἐστιν τὸ πνεῦμα τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἐπιφερόμενον ἐπάνω τῶν ὑδάτων, δι' οὗ κόσμος κινεῖται, δι' οὗ κτίσις ἵσταται καὶ τὰ σύμπαντα ζωογονεῖται, τὸ ἐν προφήταις ἐνεργῆσαν, τὸ ἐπὶ χριστὸν καταπτάν. τοῦτό ἐστιν τὸ πνεῦμα τὸ δοθὲν τοῖς ἀποστόλοις ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν. τοῦτο τὸ πνεῦμα ἐζήτει Δαβὶδ λέγων "καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ θεός, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου." περὶ τούτου καὶ Γαβριὴλ ἔλεγεν τῇ παρθένῳ "πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι." διὰ τούτου τοῦ πνεύματος Πέτρος ἐφθέγξατο τὴν μακαρίαν ἐκείνην φωνὴν "σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ζῶντος." διὰ τούτου τοῦ πνεύματος ἐστερεώθη ἡ πέτρα τῆς ἐκκλησίας. τοῦτό ἐστιν τὸ πνεῦμα ὁ παράκλητος τὸ διὰ σὲ πεμπόμενον, ἵνα δείξῃ σε τέκνον θεοῦ. 10. δεῦρο τοίνυν, ἀναγεννήθητι, ἄνθρωπε, εἰς υἱοθεσίαν θεοῦ. καὶ πῶς; φησίν. ἐὰν μηκέτι μοιχεύσῃς μηδὲ φονεύσῃς μηδὲ εἰδωλολατρεύσῃς, ἐὰν μὴ κρατηθῇς ὑφ' ἡδονῆς, ἐὰν μὴ πάθος ὑπερηφανίας κυριεύσῃ σου, ἐὰν ἀποξέσῃς τὸν ῥύπον τῆς ἀκαθαρσίας καὶ ἀπορρίψῃς τὸ φορτίον τῆς ἁμαρτίας, ἐὰν ἀποδύσῃ τὴν πανοπλίαν τοῦ διαβόλου καὶ ἐνδύσῃ τὸν θώρακα τῆς πίστεως, καθώς φησιν Ἡσαΐας "λούσασθε καὶ ζητήσατε κρίσιν. ῥύσασθε ἀδικούμενον. κρίνατε ὀρφανῷ καὶ δικαιώσατε χήραν. καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει κύριος. καὶ ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ· ἐὰν δὲ ὦσιν ὡς κόκκινον ὡσεὶ ἔριον λευκανῶ. καὶ ἐὰν θέλητε καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσητε, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε." εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς προεῖπεν ὁ προφήτης τὸ τοῦ βαπτίσματος καθάρσιον. ὁ γὰρ καταβαίνων μετὰ πίστεως εἰς τὸ τῆς ἀναγεννήσεως λουτρὸν διατάσσεται τῷ πονηρῷ, συντάσσεται δὲ τῷ χριστῷ. ἀπαρνεῖται τὸν ἐχθρόν, ὁμολογεῖ δὲ τὸ θεὸν εἶναι τὸν χριστόν. ἀποδύεται τὴν δουλείαν, ἐνδύεται δὲ τὴν υἱοθεσίαν. ἀνέρχεται ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος λαμπρὸς ὡς ὁ ἥλιος,

4 Gen. 1, 1. ‖ 8 Psalm. 51, 12. ‖ 10 Luc. 1, 35. ‖ 13 Matth. 16, 16. ‖ 21 Esaj. 1, 16—19.

ἀπαστράπτων τὰς τῆς δικαιοσύνης ἀκτῖνας. τὸ δὲ μέγιστον, ἄνεισιν υἱὸς θεοῦ καὶ συγκληρονόμος χριστοῦ. αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς σύμπαντας αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Ex apographo Rogeri Gale primus edidit Fabricius. codex Thomae Gale, unde desumpta est oratio, nunc Cantabrigiae servatur, in coll. trinit. O 5. 36. v. Wordsworth Hippol. p. 171.

3.

Ὁμιλία Ἱππολύτου εἰς τὴν αἵρεσιν Νοήτου τινός.

Ἕτεροί τινες ἑτέραν διδασκαλίαν παρεισάγουσιν, γενόμενοί τινος Νοήτου μαθηταί, ὃς τὸ μὲν γένος ἦν σμυρναῖος, οὐ πρὸ πολλοῦ χρόνου γενόμενος. οὗτος φυσιωθεὶς εἰς ἐπηρμένον ἤχθη, οἰήσει πνεύματος ἀλλοτρίου ἐπαχθείς. ἔφη τὸν χριστὸν αὐτὸν εἶναι τὸν πατέρα καὶ αὐτὸν τὸν πατέρα γεγεννῆσθαι καὶ πεπονθέναι καὶ ἀποτεθνηκέναι. ὁρᾶτε ὅσον ἔπαρμα καρδίας καὶ φυσίωμα πνεύματος ἀλλοτρίου ὑπεισῆλθεν εἰς αὐτόν. ἤδη μὲν οὖν ἐκ τῶν ἑτέρων πράξεων εἰς τοῦτο φέρεται ὁ ἔλεγχος αὐτοῦ ὅτι μὴ καθαρῷ πνεύματι ἐφθέγγετο. ὁ γὰρ εἰς πνεῦμα ἅγιον βλασφημῶν ἔκβλητος [γε]γένηται κλήρου ἁγίου. οὗτος ἔλεγεν ἑαυτὸν εἶναι Μωϋσῆν καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀαρών. ταῦτα ἀκούσαντες οἱ μακάριοι πρεσβύτεροι, προσκαλεσάμενοι ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας ἐξήταζον. ὁ δὲ ἠρνεῖτο, λέγων τὰς ἀρχὰς μὴ φρονεῖν, ὕστερον δὲ ἐμφωλεύσας ἔν τισιν καὶ συσκευάσας ἑαυτῷ συμπλανωμένους, καθαρὸν ὕστερον ἱστᾶν τὸ δόγμα ἐβούλετο, ὃν πάλιν προσκαλεσάμενοι οἱ μακάριοι πρεσβύτεροι ἤλεγξαν. ὁ δὲ ἀνθίστατο λέγων Τί οὖν κακὸν ποιῶ δοξάζων τὸν χριστόν; πρὸς ὃν ἀνταποκρίνονται οἱ πρεσβύτεροι Καὶ ἡμεῖς ἕνα θεὸν οἴδαμεν ἀληθῶς. οἴδαμεν χριστόν, οἴδαμεν τὸν υἱὸν παθόντα καθὼς ἔπαθεν, ἀποθανόντα καθὼς ἀπέθανεν, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ ὄντα ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς καὶ ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. καὶ ταῦτα λέγομεν ἃ ἐμάθομεν. τότε τοῦτον ἐλέγξαντες

13 ἐπαρθείς Turrianus? ‖ 18 [γε] add. Routhius. ‖ 23 καθαρὸν cod., καὶ θαρρῶν Routhius.

ἐξέωσαν τῆς ἐκκλησίας, ὃς εἰς τοσοῦτο φυσίωμα ἠνέχθη ὡς διδασκαλεῖον συστῆσαι. 2. οἳ καὶ δεῖξαι βούλονται σύστασιν τῷ δόγματι λέγοντες Εἶπεν ἐν νόμῳ "ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς τῶν πατέρων ὑμῶν. οὐκ ἔσονται ὑμῖν θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ." καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ "ἐγώ," φησίν, "πρῶτος καὶ ἔσχατος καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ ἔστιν οὐδείς." οὕτω φάσκουσιν συνιστᾶν ἕνα θεόν, οἳ [καὶ] ἀποκρίνονται λέγοντες Εἰ οὖν χριστὸν ὁμολογῶ θεόν, αὐτὸς ἄρα ἐστὶν ὁ πατήρ, εἴ γε ἔστιν ὁ θεός. ἔπαθεν δὲ χριστός, αὐτὸς ὢν θεός, ἄρα οὖν ἔπαθεν πατήρ, πατὴρ γὰρ αὐτὸς ἦν. ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει· οὐδὲ γὰρ οὕτως αἱ γραφαὶ διηγοῦνται. χρῶνται δὲ καὶ ἑτέραις μαρτυρίαις λέγοντες οὕτω· γέγραπται "οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. ἐξηῦρεν πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. μετὰ ταῦτα ἐπὶ γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη." ὁρᾷς οὖν, φησίν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ θεὸς ὁ μόνος ὢν καὶ ὕστερον ὀφθεὶς καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφείς; ἐν ἑτέρῳ δέ, φησίν, λέγει "ἐκοπίασεν Αἴγυπτος καὶ ἐμπόρια Αἰθιόπων καὶ οἱ Σαβαείμ, ἄνδρες ὑψηλοί, ἐπὶ σὲ διαβήσονται καὶ σοὶ ἔσονται δοῦλοι καὶ πορεύσονται ὀπίσω σου δεδεμένοι ἐν χειροπέδαις καὶ ἐν σοὶ προσκυνήσουσιν, ὅτι ἐν σοὶ ὁ θεός ἐστιν, καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται, καὶ οὐκ ἔστιν θεὸς πλὴν σοῦ. σὺ γὰρ ἧς ὁ θεὸς καὶ οὐκ ᾔδειμεν, ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σωτήρ." ὁρᾷς, φησίν, πῶς ἕνα θεὸν κηρύσσουσιν αἱ γραφαί; τούτου ἐμφανοῦς δεικνυμένου, [τού]των οὕτως μαρτυρουμένων, ἀνάγκην, φησίν, ἔχω, ἑνὸς ὁμολογουμένου, τοῦτον ὑπὸ πάθος φέρειν. χριστὸς γὰρ ἦν θεὸς καὶ ἔπασχεν δι' ἡμᾶς αὐτὸς ὢν πατήρ, ἵνα καὶ σῶσαι ἡμᾶς δυνηθῇ. ἄλλο δέ, φησίν, οὐ δυνάμεθα λέγειν. καὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος ἕνα θεὸν ὁμολογεῖ λέγων "ὧν οἱ πατέρες, ἐξ ὧν ὁ χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας." 3. καὶ ταῦτα βούλονται οὕτω διηγεῖσθαι,

3 Exod. 3, 6 : 20, 2. 3. ‖ 5 Esaj. 44, 6 : 45, 5. ‖ 11 Baruch. 3, 36. ‖ 17 Esaj. 45, 14. 15. ‖ 27 Rom. 9, 5.

6. 23 [ ] add. R. ‖ 8 γε R, γάρ cod. ‖ 21 ἧς cod., εἶς R. sic p. 46, 6.

καὶ αὐτοῖς μονοκώλως χρώμενοι, ὃν τρόπον εἶπεν Θεόδοτος, ἄνθρωπον συνιστᾶν ψιλὸν βουλόμενος. ἀλλ' οὔτε ἐκεῖνοί τι νενοήκασιν ἀληθὲς οὔθ' οὗτοι, καθὼς αὐταὶ αἱ γραφαὶ ἐλέγχουσιν αὐτῶν τὴν ἀμαθίαν, μαρτυροῦσαι τῇ ἀληθείᾳ. ὁρᾶτε, ἀδελφοί, πῶς προπετὲς καὶ τολμηρὸν δόγμα παρεισήνεγκαν, ἀναισχύντως λέγοντες Αὐτός ἐστι χριστὸς ὁ πατὴρ, αὐτὸς υἱός, αὐτὸς ἐγεννήθη, αὐτὸς ἔπαθεν, αὐτὸς ἑαυτὸν ἤγειρεν. ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει. αἱ μὲν γραφαὶ ὀρθῶς λέγουσιν, ἄλλα ἂν καὶ Νόητος νοῇ. οὐκ ἤδη δὲ εἰ Νόητος μὴ νοεῖ, παρὰ τοῦτο ἔκβλητοι αἱ γραφαί. τίς γὰρ οὐκ ἐρεῖ ἕνα θεὸν εἶναι; ἀλλ' οὐ τὴν οἰκονομίαν ἀναιρήσει. ὄντως μὲν οὖν τὰ κεφάλαια δύο ταῦτα πρότερον δεῖ ἀνατραπῆναι κατὰ τὸν ἐκείνων νοῦν, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν δειχθῆναι. πρότερον γὰρ ὄντως ἐστὶν διηγήσασθαι ὅτι εἷς θεὸς ὁ πατήρ, "ἐξ οὗ πᾶσα πατριά," "δι' οὗ τὰ πάντα, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς ἐν αὐτῷ."

4. ἴδωμεν, ὡς εἶπον, τὴν αὐτοῦ ἀνατροπήν, εἶθ' οὕτως τὴν ἀλήθειαν διηγησώμεθα. φησὶν γὰρ "ἐκοπίασεν Αἴγυπτος καὶ ἐμπόρια Αἰθιόπων καὶ οἱ Σαβαεὶμ" καὶ τὰ λοιπά, ἵνα εἴπῃ "σὺ γὰρ ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σωτήρ," οὐ νοῶν τὸ προειρημένον. ὁπόταν γὰρ θελήσωσιν πανουργεύεσθαι, περικόπτουσι τὰς γραφάς. ὁλοκλήρως δὲ εἰπάτω καὶ εὑρήσει τὴν αἰτίαν, πρὸς τίνα λέγεται. ἀνωτέρω γὰρ μικρὸν ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου τυγχάνει, ὅθεν δεῖ ἀρξάμενον δεῖξαι, πρὸς τίνα λέγει καὶ περὶ τίνος. ἄνωθεν γὰρ ἡ ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου τοῦτ' ἔχει "ἐρωτήσατέ με περὶ τῶν υἱῶν μου καὶ τῶν θυγατέρων μου καὶ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν μου ἐντείλασθέ μοι. ἐγὼ ἐποίησα γῆν καὶ ἄνθρωπον ἐπ' αὐτῆς. ἐγὼ τῇ χειρί μου ἐστερέωσα τὸν οὐρανόν. ἐγὼ πᾶσιν τοῖς ἄστροις ἐνετειλάμην. ἐγὼ ἤγειρα αὐτὸν [μετὰ δικαιοσύνης] καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ εὐθεῖαι. οὗτος οἰκοδομήσει τὴν πόλιν μου καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ἐπιστρέψει οὐ μετὰ λύτρων οὐδὲ μετὰ δώρων, εἶπεν κύριος Σαβαώθ. οὔ-

13 Eph. 3, 15. ‖ 14 Cor. α 8, 6. ‖ 16 Esaj. 45, 14. ‖ 23 Esaj. 45, 11—15.

1 μονοκώλως L ex Epiphanio p. 481, μονόκωλα cod. ‖ 2 τι L, τε cod., γε R. ‖ 8 ἄλλα ἂν cod., ἀλλ' ἀνοήτως R. ‖ 8 νοῇ L, νοεῖ cod. ‖ 11 δύο R, διὰ cod. ‖ 16 διηγησόμεθα R. ‖ 19 πανουργεῖσθαι R. ‖ 27 [ ] add. R.

τως εἶπεν κύριος Σαβαώθ· Ἐκοπίασεν Αἴγυπτος καὶ ἐμπόρια Αἰθιόπων καὶ οἱ Σαβαείν, ἄνδρες ὑψηλοί, ἐπὶ σὲ διαβήσονται καὶ σοὶ ἔσονται δοῦλοι καὶ ὀπίσω σου ἀκολουθήσουσιν δεδεμένοι χειροπέδαις καὶ ἐν σοὶ προσκυνήσουσιν καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται, ὅτι ἐν σοὶ ὁ θεός ἐστιν καὶ οὐκ ἔστι θεὸς πλὴν σοῦ. σὺ γὰρ ἦς θεὸς καὶ οὐκ ᾔδειμεν, ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σωτήρ." "ἐν σοὶ" οὖν, φησίν, "ὁ θεός ἐστιν." ἐν τίνι δὲ ὁ θεὸς ἀλλ' ἢ ἐν χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ πατρῴῳ λόγῳ καὶ τῷ μυστηρίῳ τῆς οἰκονομίας; περὶ οὗ πάλιν δεικνύων τὸ κατὰ σάρκα αὐτοῦ σημαίνει "ἐγὼ ἤγειρα αὐτὸν μετὰ δικαιοσύνης καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ εὐθεῖαι." τί οὖν; περὶ τίνος μαρτυρεῖ πατήρ; περὶ τοῦ υἱοῦ πατὴρ λέγει "ἐγὼ ἤγειρα αὐτὸν μετὰ δικαιοσύνης." ὅτι δὲ πατὴρ ἤγειρεν αὐτοῦ τὸν υἱὸν ἐν δικαιοσύνῃ, μαρτυρεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγων "εἰ δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος χριστὸν Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὁ ἐγείρας τὸν χριστὸν Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑμῖν." ἰδοὺ συνέστηκεν τὸ διὰ τοῦ προφήτου εἰρημένον "ἐγὼ ἤγειρα μετὰ δικαιοσύνης." τὸ δὲ εἰπεῖν "ὅτι ἐν σοὶ ὁ θεός ἐστιν" ἐδείκνυεν μυστήριον οἰκονομίας, ὅτι σεσαρκωμένου τοῦ λόγου καὶ ἐνανθρωπήσαντος ὁ πατὴρ ἦν ἐν τῷ υἱῷ καὶ ὁ υἱὸς ἐν τῷ πατρί, ἐμπολιτευομένου τοῦ υἱοῦ ἐν ἀνθρώποις. τοῦτο οὖν ἐσημαίνετο, ἀδελφοί, ὅτι ὄντως μυστήριον οἰκονομίας ἐκ πνεύματος ἁγίου ἦν οὗτος ὁ λόγος καὶ παρθένου, ἕνα υἱὸν θεῷ ἀπεργασάμενος. τοῦτο δὲ οὐκ ἐγὼ λέγω, ἀλλ' αὐτὸς μαρτυρεῖ ὁ καταβὰς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. οὕτω γὰρ λέγει "οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ." τί οὖν ζητεῖ παρὰ τὸ εἰρημένον; μήτι ἐρεῖ ὅτι ἐν οὐρανῷ σὰρξ ἦν; ἔστιν μὲν οὖν σὰρξ ἡ ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ πατρῴου προσενεχθεῖσα δῶρον, ἡ ἐκ πνεύματος καὶ παρθένου, τέλειος υἱὸς θεοῦ ἀποδεδειγμένος. πρόδηλον οὖν, ὅτι αὐτὸς ἑαυτὸν προσέφερεν τῷ πατρί. πρὸ δὲ τούτου ἐν οὐρανῷ σὰρξ οὐκ ἦν. τίς οὖν ἦν ἐν οὐρανῷ ἀλλ' ἢ λό-

13 Rom. 8, 11. ‖ 25 Ioh. 3, 13.

8 λ. κατὰ τὸ μυστήριον R. ‖ 18 ἐδείκνυεν τὸ μ. R. ‖ 22 ἐν μυστηρίῳ R.

γος ἄσαρκος, ἀποσταλεὶς ἵνα δείξῃ αὐτὸν ἐπὶ γῆς ὄντα εἶναι καὶ ἐν οὐρανῷ; λόγος σὰρξ ἦν, πνεῦμα ἦν, δύναμις ἦν, ὃς τὸ κοινὸν ὄνομα καὶ παρὰ ἀνθρώποις χωρητὸν ἀνελάμβανεν εἰς ἑαυτόν, τοῦτο καλούμενος ἀπ' ἀρχῆς, υἱὸς ἀνθρώπου διὰ τὸ μέλλον, καίτοι μήπω ὢν ἄνθρωπος, καθὼς ὁ Δανιὴλ μαρτυρεῖ λέγων "εἶδον καὶ ἰδοὺ ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενον ὡς υἱὸν ἀνθρώπου." δικαίως οὖν ἐν τῷ οὐρανῷ ὄντα ἔλεγεν τούτῳ [τῷ] ὀνόματι, τοῦτο ἀπ' ἀρχῆς ὄντα, καλεῖσθαι ἀπ' ἀρχῆς λόγον θεοῦ. 5. ἀλλὰ τί μοι, φησίν, λέγει ἐν ἑτέρῳ "οὗτος ὁ θεός, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν;" καλῶς εἶπεν. πρὸς γὰρ τὸν πατέρα τίς λογισθήσεται; ὃ δὲ λέγει "οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. ἐξεῦρεν πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ" καλῶς λέγει. τίς γάρ ἐστιν "Ἰακὼβ ὁ παῖς αὐτοῦ, Ἰσραὴλ ὁ ἠγαπημένος ὑπ' αὐτοῦ" ἀλλ' ἢ οὗτος περὶ οὗ βοᾷ λέγων "οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου [ὁ] ἀγαπητός, εἰς ὃν ηὐδόκησα, τούτου ἀκούετε." πᾶσαν οὖν τὴν ἐπιστήμην παρὰ τοῦ πατρὸς λαβὼν ὁ τέλειος Ἰσραήλ, ὁ ἀληθινὸς Ἰακώβ, "μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη." Ἰσραὴλ δὲ τίς ἐστιν ἀλλ' ἢ ἄνθρωπος ὁρῶν τὸν θεόν; ὁρῶν δὲ τὸν θεὸν οὐδεὶς εἰ μὴ μόνος ὁ παῖς καὶ τέλειος ἄνθρωπος καὶ μόνος διηγησάμενος τὴν βουλὴν τοῦ πατρός. λέγει γὰρ καὶ Ἰωάννης "θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν πώποτε, μονογενὴς υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρός, αὐτὸς διηγήσατο." καὶ πάλιν "ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς ὃ ἤκουσεν καὶ ἑώρακεν μαρτυρεῖ." οὗτος οὖν ἐστιν ᾧ πᾶσαν ἐπιστήμην πατὴρ ἔδωκεν, ὃς "ἐπὶ γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη." 6. ὃ δὲ λέγει ὁ ἀπόστολος "ὧν οἱ πατέρες, ἐξ ὧν ὁ χριστὸς ὁ κατὰ σάρκα ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας" καλῶς διηγεῖται. καὶ λαμπρὸν τὸ τῆς ἀληθείας μυστήριον. οὗτος ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεός ἐστιν. λέγει γὰρ οὕτω μετὰ παρρησίας "πάντα

5 Dan. 7, 13. ‖ 9 Baruch 3, 36—38. ‖ 15 Matth. 17, 5: 3, 17. ‖ 22 Ioh. 1, 18. ‖ 23 Ioh. 3, 13. ‖ 26 Rom. 9, 5.

2 ὃς R, εἰς cod. ‖ 7. 8 τοῦτο ἀπ' ἀρχῆς ὄντα deleri vult R. ‖ 28 λαμπρῶς R, puncto ante καὶ deleto.

μοι παραδέδοται ὑπὸ τοῦ πατρός." "ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς" γεγένηται καὶ ἄνθρωπος γενόμενος θεός ἐστιν "εἰς τοὺς αἰῶνας." οὕτως γὰρ καὶ Ἰωάννης εἶπεν "ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ." καλῶς εἶπεν παντοκράτορα χριστόν. τοῦτο γὰρ εἶπεν ὅ, τι καὶ αὐτὸς μαρτυρήσει ὁ χριστός. μαρτυρῶν γὰρ χριστὸς ἔφη "πάντα μοι παραδέδοται παρὰ τοῦ πατρὸς". καὶ [εἰ] πάντων κρατεῖ, παντοκράτωρ παρὰ πατρὸς κατεστάθη χριστός. ἤδη δὲ καὶ Παῦλος, δεικνὺς ὅτι πάντα αὐτῷ παραδέδοται, οὕτως ἔφη· "ἀπαρχὴ χριστός, ἔπειτα οἱ τοῦ χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, εἶτα τὸ τέλος, ὅταν παραδιδῷ τὴν βασιλείαν τῷ θεῷ καὶ πατρί, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν." δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν ἄχρις οὗ θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος. πάντα γὰρ ὑποτέτακται αὐτῷ. ὅταν δὲ εἴπῃ Πάντα ὑποτέτακται αὐτῷ, δῆλον ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα. τότε καὶ αὐτὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα, ἵνα ᾖ ὁ θεὸς πάντα ἐν πᾶσιν." εἰ οὖν τὰ πάντα ὑποτέτακται αὐτῷ ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος, πάντων κρατεῖ, αὐτοῦ δὲ ὁ πατήρ, ἵνα ἐν πᾶσιν εἷς θεὸς φανῇ, ᾧ τὰ πάντα ὑποτάσσεται ἅμα χριστῷ ᾧ τὰ πάντα πατὴρ ὑπέταξεν παρὲξ ἑαυτοῦ. τοῦτο γὰρ χριστὸς ἔφη, ὃς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ καὶ πατέρα ἴδιον καὶ θεὸν ὡμολόγησεν. λέγει γὰρ οὕτως· "ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν καὶ θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν." εἰ οὖν Νόητος τολμᾷ λέγειν αὐτὸν εἶναι τὸν πατέρα, πρὸς ποῖον πατέρα ἐρεῖ πορεύεσθαι χριστὸν κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν φωνήν; εἰ δὲ ἀξιοῖ καταλείψαντας ἡμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τῇ αὐτοῦ ἀφροσύνῃ πιστεύειν, μάτην κάμνει. "πειθαρχεῖν γὰρ δεῖ θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις."

7. ἐὰν δὲ λέγῃ Αὐτὸς εἶπεν "ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν": ἐπιστανέτω τὸν νοῦν καὶ μανθανέτω ὅτι οὐκ εἶπεν ὅτι ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν εἰμι, ἀλλὰ ἕν ἐσμεν. τὸ γὰρ "ἐσμὲν" οὐκ ἐφ' ἑνὸς λέγεται, ἀλλ'

3 Apoc. 1, 8. ‖ 6 Matth. 11, 27. ‖ 8 Cor. α 15, 23. 24. ‖ 21 Ioh. 20, 17. ‖ 26 Act. 5, 29. ‖ 27 Ioh. 10, 30.

5 αὐτὸς R, αὐτῷ cod. ‖ 6 εἰ add. R. ‖ 20 ὃς R, ὡς cod. ‖ 27 λέγει cod. ‖ 27 ἐπίσταιτο R.

ἐπεὶ δύο πρόσωπα ἔδειξεν, δύναμιν δὲ μίαν. αὐτὸς δὲ αὐτὸ ἐπέλυσεν, εἰπὼν περὶ μαθητῶν πρὸς τὸν πατέρα "τὴν δόξαν, ἣν ἔδωκάς μοι, ἔδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὦσιν ἕν, καθὼς ἡμεῖς ἕν. ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ὦσιν τετελειωμένοι εἰς ἕν, ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος ὅτι σύ με ἀπέστειλας." τί πρὸς ταῦτα ἔχουσι λέγειν οἱ νοητιανοί; μὴ πάντες ἓν σῶμα ἐσμὲν κατὰ τὴν οὐσίαν ἢ τῇ δυνάμει καὶ τῇ διαθέσει τῆς ὁμοφρονίας ἓν γινόμεθα; τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ὁ παῖς, ὁ πεμφθεὶς καὶ ὑπ' αὐτῶν "μὴ γινωσκόμενος," ὄντων ἐν κόσμῳ, ὡμολόγησεν εἶναι ἐν τῷ πατρὶ δυνάμει [καὶ] διαθέσει. εἷς γὰρ νοῦς πατρός, ὁ παῖς. οἱ νοῦν πατρὸς ἔχοντες τούτῳ πιστεύομεν, οἱ δὲ τὸν νοῦν μὴ ἔχοντες τὸν υἱὸν ἤρνηνται. εἰ δὲ καὶ Φίλιππον ἐπερωτᾶν περὶ πατρὸς βούλοιντο λέγειν ("δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν," πρὸς ὃν ἀπεκρίθη ὁ κύριος λέγων "τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, Φίλιππε, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με; ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα. οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν;") καὶ θέλουσι λέγειν διὰ τούτου κρατύνεσθαι τὸ δόγμα αὐτῶν, ὁμολογοῦντος αὐτοῦ ἑαυτὸν πατέρα: γνώτωσαν ὅτι μέγιστον ἑαυτοῖς ἐναντίωμα ἐπιφέρουσιν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ῥητοῦ ἐλεγχόμενοι. τοῦ γὰρ χριστοῦ ἑαυτὸν ἐν πᾶσιν υἱὸν εἰπόντος καὶ δείξαντος, οὐκ ἐπέγνωσαν οὐδὲ καταλαβέσθαι ἢ ἀτενίσαι τὴν δύναμιν ἐδυνήθησαν. καὶ τοῦτο μὴ χωρήσας Φίλιππος, καθ' ὃ ἦν ἰδεῖν, τὸν πατέρα ἠξίου βλέπειν, πρὸς ὃν ὁ κύριος ἔφη "Φίλιππε, τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι καὶ οὐκ ἔγνωκάς με; ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα." τοῦτ' ἐστὶν εἰ ἐμὲ ἑώρακας, δι' ἐμοῦ τὸν πατέρα γνῶναι δύνῃ. διὰ γὰρ τῆς εἰκόνος ὁμοίας τυγχανούσης εὔγνωστος ὁ πατὴρ γίνεται. εἰ δὲ τὴν εἰκόνα, ἥτις ἐστὶν ὁ υἱός, οὐκ ἔγνως, πῶς ἰδεῖν θέλεις τὸν πατέρα; ὅτι ταῦθ' οὕτως ἔχει, τὰ ἐπικείμενα τῷ κεφαλαίῳ καὶ ὑποκείμενα ἐπιλύει, τὸν προκείμενον υἱὸν "ἀπεσταλμένον παρὰ πατρὸς" καὶ "πρὸς πατέρα πορευόμενον" σημαίνοντα. 8. πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα, μᾶλ-

8 Ioh. 1, 10. ‖ 12 Ioh. 14, 8—10. ‖ 28 Ioh. 5, 36. 14, 12.

1 ἐπεὶ R, ἐπὶ cod. ‖ 2 ἐπέλυσεν R, ἀπέλυσεν cod. ‖ 6 ἐσμὲν R, ἐστιν cod. ‖ 9 [καὶ] add. R. ‖ 9 εἷς cod., ἔστι R. ‖ 10 τούτῳ R, οὕτω cod. ‖ 11 ἐπερωτῶντα R. ‖ 28 ἐπιλύει R, ἀπολύει cod. ‖ 29 σημαίνονται cod.

λον δὲ πάντα, ἐστὶν μαρτυροῦντα τῇ ἀληθείᾳ. ἀνάγκην οὖν ἔχει καὶ μὴ θέλων ὁμολογεῖν πατέρα θεὸν παντοκράτορα καὶ χριστὸν Ἰησοῦν υἱὸν θεοῦ θεὸν ἄνθρωπον γενόμενον, ᾧ πάντα πατὴρ ὑπέταξε παρεκτὸς ἑαυτοῦ καὶ πνεύματος ἁγίου καὶ τούτους εἶναι ὄντως τρία. εἰ δὲ βούλεται μαθεῖν, πῶς εἷς θεὸς ἀποδείκνυται, γινωσκέτω ὅτι μία δύναμις τούτου, καὶ ὅσον μὲν κατὰ τὴν δύναμιν, εἷς ἐστι θεός, ὅσον δὲ κατὰ τὴν οἰκονομίαν, τριχὴς ἡ ἐπίδειξις, ὡς ὕστερον ἀποδειχθήσεται, ἀποδιδόντων ἡμῶν περὶ ἀληθείας λόγον. ταῦτα μὲν οὖν, ἀδελφοί, δείκνυται ἡμῖν συμφώνως εἰρημένα. εἷς γὰρ θεός ἐστιν ᾧ δεῖ πιστεύειν, ἀλλ' ἀγένητος, ἀπαθής, ἀθάνατος, πάντα ποιῶν ἃ θέλει, καθὼς θέλει, ὅτε θέλει. τί οὖν πρὸς ταῦτα τολμήσει Νόητος μὴ νοῶν τὴν ἀλήθειαν; ἐπειδὴ οὖν ἤδη καὶ ὁ Νόητος ἀνατέτραπται, ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἀπόδειξιν, ἵνα συστήσωμεν τὴν ἀλήθειαν, καθ' ἧς πᾶσαι τοσαῦται αἱρέσεις γεγένηνται μηδὲν δυνάμεναι εἰπεῖν. 9. εἷς θεός, ὃν οὐκ ἄλλοθεν ἐπιγινώσκομεν, ἀδελφοί, ἢ ἐκ τῶν ἁγίων γραφῶν. ὃν γὰρ τρόπον ἐάν τις βουληθῇ τὴν σοφίαν τοῦ αἰῶνος τούτου ἀσκεῖν, οὐκ ἄλλως δυνήσεται τούτου τυχεῖν, ἐὰν μὴ δόγμασι φιλοσόφων ἐντύχῃ: τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον, ὅσοι θεοσέβειαν ἀσκεῖν βουλόμεθα, οὐκ ἄλλοθεν ἀσκήσομεν ἢ ἐκ τῶν λογίων τοῦ θεοῦ. ὅσα τοίνυν κηρύσσουσιν αἱ θεῖαι γραφαί ἴδωμεν, καὶ ὅσα διδάσκουσιν, ἐπιγνῶμεν, καὶ ὡς θέλει πατὴρ πιστεύεσθαι, πιστεύσωμεν, καὶ ὡς θέλει υἱὸν δοξάζεσθαι, δοξάσωμεν, καὶ ὡς θέλει πνεῦμα ἅγιον δωρεῖσθαι, λάβωμεν, μὴ κατ' ἰδίαν προαίρεσιν μηδὲ κατ' ἴδιον νοῦν μηδὲ βιαζόμενοι τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ δεδομένα, ἀλλ' ὃν τρόπον αὐτὸς ἐβουλήθη διὰ τῶν ἁγίων γραφῶν δεῖξαι, οὕτως ἴδωμεν.

10. θεὸς μόνος ὑπάρχων καὶ μηδὲν ἔχων ἑαυτῷ σύγχρονον, ἐβουλήθη κόσμον κτίσαι. ὁ κόσμον ἐννοηθεὶς θελήσας τε καὶ φθεγξάμενος ἐποίησεν, ᾧ παραυτίκα παρέστη τὸ γενόμενον ὡς ἠθέλησεν. αὔταρκες οὖν ἡμῖν ἐστιν μόνον εἰδέναι ὅτι σύγχρονον θεοῦ οὐδὲν πλὴν αὐτὸς ἦν, αὐτὸς δὲ μόνος ὢν πολὺς ἦν. οὔτε γὰρ ἄλογος οὔτε ἄσοφος οὔτε ἀδύνατος οὔτε ἀβούλευτος ἦν. πάντα δὲ ἦν ἐν αὐτῷ,

4 ὄντως R e Turriano, οὕτως cod. || 7 τριχῶς vel τριχῇ R. || 11 ἃ R, ὡς cod.

αὐτὸς δὲ ἦν τὸ πᾶν. ὅτε ἠθέλησεν, καθὼς ἠθέλησεν, ἔδειξε τὸν λόγον αὐτοῦ, καιροῖς ὡρισμένοις παρ' αὐτῷ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐποίησεν. ὅτε μὲν θέλει, ποιεῖ, ὅτε δὲ ἐνθυμεῖται, τελεῖ, ὅτε δὲ φθέγγεται, δεικνύει, ὅτε πλάσσει, σοφίζεται. πάντα γὰρ τὰ γενόμενα διὰ λόγου καὶ σοφίας τεχνάζεται, λόγῳ μὲν κτίζων, σοφίᾳ δὲ κοσμῶν. ἐποίησεν οὖν ὡς ἠθέλησεν, θεὸς γὰρ ἦν. τῶν δὲ γινομένων ἀρχηγὸν καὶ σύμβουλον καὶ ἐργάτην ἐγέννα λόγον, ὃν λόγον ἔχων ἐν ἑαυτῷ ἀόρατόν τε ὄντα τῷ κτιζομένῳ κόσμῳ ὁρατὸν ποιεῖ, προτέραν φωνὴν φθεγγόμενος, καὶ φῶς ἐκ φωτὸς γεννῶν προῆκεν τῇ κτίσει κύριον τὸν ἴδιον νοῦν, αὐτῷ μόνῳ πρότερον ὁρατὸν ὑπάρχοντα, τῷ δὲ γινομένῳ κόσμῳ ἀόρατον ὄντα ὁρατὸν ποιεῖ, ὅπως διὰ τοῦ φανῆναι ἰδὼν ὁ κόσμος σωθῆναι δυνηθῇ. 11. καὶ οὕτως παρίστατο αὐτῷ ἕτερος. ἕτερον δὲ λέγων οὐ δύο θεοὺς λέγω, ἀλλ' ὡς φῶς ἐκ φωτὸς ἢ ὡς ὕδωρ ἐκ πηγῆς ἢ ὡς ἀκτῖνα ἀπὸ ἡλίου. δύναμις γὰρ μία ἡ ἐκ τοῦ παντός, τὸ δὲ πᾶν πατήρ, ἐξ οὗ δύναμις λόγος. οὗτος δὲ νοῦς, ὃς προβὰς ἐν κόσμῳ ἐδείκνυτο παῖς θεοῦ. "πάντα τοίνυν δι' αὐτοῦ," αὐτὸς δὲ "μόνος ἐκ πατρός." τίς τοίνυν ἀποφαίνεται πληθὺν θεῶν παραβαλλομένην κατὰ καιρούς; καὶ γὰρ πάντες ἀπεκλείσθησαν εἰς τοῦτο ἄκοντες εἰπεῖν ὅτι τὸ πᾶν εἰς ἕνα ἀνατρέχει. εἰ οὖν τὰ πάντα εἰς ἕνα ἀνατρέχει καὶ κατὰ Οὐαλεντῖνον καὶ κατὰ Μαρκίωνα Κήρινθόν τε καὶ πᾶσαν τὴν ἐκείνων φλυαρίαν, καὶ ἄκοντες εἰς τοῦτο περιέπεσαν, ἵνα τὸν ἕνα ὁμολογήσωσιν αἴτιον τῶν πάντων: οὕτως οὖν συντρέχουσιν καὶ αὐτοὶ μὴ θέλοντες τῇ ἀληθείᾳ ἕνα θεὸν λέγειν ποιήσαντα ὡς ἠθέλησεν. οὗτος δὲ ἔδωκεν νόμον καὶ προφήτας καὶ δοὺς διὰ πνεύματος ἁγίου ἠνάγκασεν τούτους φθέγξασθαι, ὅπως τῆς πατρῴας δυνάμεως τὴν ἀπόπνοιαν λαβόντες τὴν βουλὴν καὶ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς καταγγείλωσιν. 12. ἐν τούτοις τοίνυν πολιτευόμενος ὁ λόγος ἐφθέγγετο περὶ ἑαυτοῦ (ἤδη γὰρ αὐτὸς ἑαυτοῦ κῆρυξ ἐγένετο) δεικνύων μέλλοντα λόγον φαίνεσθαι ἐν ἀνθρώποις, δι' ἣν αἰτίαν οὕτως ἐβόα· "ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν, εὑρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν." τίς δέ ἐστιν ὁ ἐμφανὴς γε-

16 Ioh. 1, 3. || 30 Esaj. 65, 1.

24 λέγοντες R, qui dummodo ὡς ante 23 ἕνα addatur, λέγειν retinere vult.

νόμενος ἀλλ' ἢ ὁ λόγος τοῦ πατρός; ὃν ἀποστέλλων πατὴρ ἐδείκνυεν ἀνθρώποις τὴν παρ' ἑαυτοῦ ἐξουσίαν. οὕτως οὖν ἐμφανὴς ἐγένετο ὁ λόγος, καθὼς λέγει. ἀνακεφαλαιοῦται γὰρ ὁ μακάριος Ἰωάννης τὰ διὰ τῶν προφητῶν εἰρημένα, δεικνὺς τοῦτον εἶναι τὸν λόγον, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. φησὶν γὰρ οὕτω· "ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν." ὑποβὰς δὲ ἔφη "ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον." εἰ οὖν, ἔφη, ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ γεγένηται, καθὼς λέγει ὁ προφήτης "τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν": ἄρα οὗτός ἐστιν ὁ λόγος ὁ καὶ ἐμφανὴς δεικνύμενος. οὐκοῦν ἔνσαρκον λόγον θεωροῦμεν, πατέρα δι' αὐτοῦ νοοῦμεν, υἱῷ δὲ πιστεύομεν, πνεύματι ἁγίῳ προσκυνοῦμεν. ἴδωμεν οὖν τὰ γεγραμμένα. ὅτι μὲν ἐμφανὴς ὁ λόγος ἐσόμενος ἐκηρύσσετο **13.** καὶ Ἱερεμίας λέγει. "τίς ἔστη ἐν ὑποστήματι κυρίου καὶ εἶδεν τὸν λόγον αὐτοῦ;" λόγος δὲ θεοῦ μόνος ὁρατός, ἀνθρώπου δὲ ἀκουστός· ὅπου ὁρᾶν τὸν λόγον λέγει, ἀνάγκην ἔχω πιστεύειν ὁρατὸν τοῦτον ἀπεσταλμένον. οὐκ ἄλλος ἦν ἀλλ' ἢ ὁ λόγος. ὅτι δὲ ἀπεστάλη, μαρτυρεῖ Πέτρος πρὸς τὸν ἑκατόνταρχον Κορνήλιον λέγων "ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν λόγον αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ διὰ κηρύγματος Ἰησοῦ χριστοῦ. οὗτός ἐστιν ὁ θεὸς ὁ πάντων κύριος." εἰ δὲ οὖν λόγος ἀποστέλλεται διὰ Ἰησοῦ χριστοῦ, τὸ θέλημα τοῦ πατρός ἐστι Ἰησοῦς χριστός. **14.** ταῦτα μὲν οὖν, ἀδελφοί, σημαίνουσιν αἱ γραφαί, ταύτην τὴν οἰκονομίαν παραδίδωσιν ἡμῖν καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης ἐν εὐαγγελίῳ μαρτυρῶν καὶ τοῦτον τὸν λόγον θεὸν ὁμολογεῖ οὕτως λέγων· "ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος." εἰ δὲ οὖν ὁ λόγος πρὸς τὸν θεὸν θεὸς ὤν, τί οὖν φήσειεν ἄν τις Δύο λέγεις θεούς; δύο μὲν οὐκ ἐρῶ θεοὺς ἀλλ' ἢ ἕνα, πρόσωπα δὲ δύο, οἰκονομίᾳ δὲ τρίτην τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος. πατὴρ μὲν γὰρ εἷς, πρόσωπα δὲ δύο,

5 Ioh. 1, 1—3. ‖ 8 Ioh. 1, 10. ‖ 10 Psalm. 33, 6. ‖ 15 Ierem. 23, 18. ‖ 20 Act. 10, 36. ‖ 26 Ioh. 1, 1.

15 sic Fabr. ‖ 28 λέγεις R, λέγειν cod. ‖ 29 οἰκονομίᾳ R, οἰκονομίαν cod.

ὅτι καὶ ὁ υἱός, τὸ δὲ τρίτον τὸ ἅγιον πνεῦμα. πατὴρ ἐντέλλεται, λόγος ἀποτελεῖ, υἱὸς δὲ δείκνυται, δι' οὗ πατὴρ πιστεύεται. οἰκονομίᾳ συμφωνία συνάγεται εἰς ἕνα θεόν. εἷς γάρ ἐστιν ὁ θεός. ὁ γὰρ κελεύων πατήρ, ὁ δὲ ὑπακούων υἱός, τὸ δὲ συνετίζον ἅγιον πνεῦμα. ὁ ὢν πατὴρ ἐπὶ πάντων, ὁ δὲ υἱὸς διὰ πάντων, τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα ἐν πᾶσιν. ἄλλως τε ἕνα θεὸν νομίσαι μὴ δυνάμεθα, ἐὰν μὴ ὄντως πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι πιστεύσωμεν. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ ἐδόξασαν πατέρα, ἀλλ' οὐκ ηὐχαρίστησαν· υἱὸν γὰρ οὐκ ἐπέγνωσαν. μαθηταὶ ἐπέγνωσαν υἱόν, ἀλλ' οὐκ ἐν πνεύματι ἁγίῳ· δι' ὃ καὶ ἠρνήσαντο. γινώσκων οὖν ὁ πατρῷος λόγος τὴν οἰκονομίαν καὶ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς ὅτι οὐκ ἄλλως βούλεται δοξάζεσθαι ὁ πατὴρ ἢ οὕτως, ἀναστὰς παρέδωκεν τοῖς μαθηταῖς λέγων "πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος," δεικνύων ὅτι πᾶς ὃς ἂν ἕν τι τούτων ἐκλίπῃ, τελείως θεὸν οὐκ ἐδόξασεν. διὰ γὰρ τῆς τριάδος ταύτης πατὴρ δοξάζεται. πατὴρ γὰρ ἠθέλησεν, υἱὸς ἐποίησεν, πνεῦμα ἐφανέρωσεν. πᾶσαι τοίνυν αἱ γραφαὶ περὶ τούτου κηρύσσουσι. 15. ἀλλ' ἐρεῖ μοι τὶς Ξένον μοι φέρεις λόγον λέγων υἱόν. Ἰωάννης μὲν γὰρ λέγει λόγον, ἀλλ' ἄλλως ἀλληγορεῖ. οὕτως γὰρ δεικνύων τὸν λόγον τοῦ θεοῦ τοῦτον ὄντα ἀπ' ἀρχῆς καὶ νῦν ἀπεσταλμένον, ὑποβὰς ἐν τῇ ἀποκαλύψει ἔφη "καὶ εἶδον τὸν οὐρανὸν ἠνεῳγμένον· καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτοῦ πιστὸς καὶ ἀληθινός, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρινεῖ καὶ πολεμεῖ. οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ φλὸξ πυρός, διαδήματα πολλὰ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἔχων ὄνομα γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ αὐτός, καὶ περιβεβλημένος ἱμάτιον ἐρραντισμένον αἵματι. καὶ κέκληται τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ." ὁρᾶτε οὖν, ἀδελφοί, πῶς ἐν συμ-

13 Matth. 28, 19. ‖ 22 Apoc. 19, 11—13.

3 *οἰκονομίας συμφωνίας* apographum Montefalconii, *οἰκονομίᾳ συμφωνίας* legerat Turrianus. Routhius duo suasit: aut *π. πιστεύεται οἰκονομίᾳ συμφωνίας συνάγεσθαι* aut *π. πιστ., καὶ οἰκονομίᾳ συμφωνίας συνάγεται.* ‖ 4 *γὰρ* cod., *γε* R. ‖ 5 *ὢν* cod., *οὖν* R. ‖ 20 *ἀλλ' ἀλληγορεῖ. Οὐκ ἀλληγορεῖ. οὕτος γὰρ* R.

βόλῳ τὸ ἱμάτιον τὸ ἐρραντισμένον αἵματι τὴν σάρκα διηγήσατο, δι' ἧς καὶ ὑπὸ πάθος ἦλθεν ὁ ἀπαθὴς τοῦ θεοῦ λόγος, καθὼς μαρτυροῦσίν μοι οἱ προφῆται. λέγει γὰρ οὕτως ὁ μακάριος Μιχαίας· "οἶκος Ἰακὼβ παρώργισε πνεῦμα κυρίου. ταῦτα τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῖς ἐστιν. οὐχ οἱ λόγοι αὐτοῦ καλοὶ μετ' αὐτῶν καὶ ὀρθοὶ πορεύονται; καὶ αὐτοὶ ἀντέστησαν εἰς ἔχθραν κατὰ πρόσωπον τῆς εἰρήνης αὐτοῦ, τὴν δόξαν ἐξέδειραν αὐτοῦ," τοῦτ' ἐστὶν τὸ σαρκὶ παθεῖν αὐτόν. ὡσαύτως καὶ ὁ μακάριος Παῦλος λέγει "τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει, ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας κατέκρινεν τὴν ἁμαρτίαν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου φανερωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα." ποῖον οὖν υἱὸν ἑαυτοῦ ὁ θεὸς διὰ τῆς σαρκὸς κατέπεμψεν ἀλλ' ἢ τὸν λόγον; ὃν υἱὸν προσηγόρευε διὰ τὸ μέλλειν αὐτὸν γενέσθαι. καὶ τὸ κοινὸν ὄνομα τῆς εἰς ἀνθρώπους φιλοστοργίας ἀναλαμβάνει ὁ υἱὸς καλούμενος. οὔτε γὰρ ἄσαρκος καὶ καθ' ἑαυτὸν ὁ λόγος τέλειος ἦν υἱός (καίτοι τέλειος λόγος ὢν μονογενής), οὐθ' ἡ σὰρξ καθ' ἑαυτὴν δίχα τοῦ λόγου ὑποστῆναι ἠδύνατο διὰ τὸ ἐν λόγῳ τὴν σύστασιν ἔχειν. οὕτως οὖν εἷς υἱὸς τέλειος θεοῦ ἐφανερώθη. 16. καὶ ταῦτα μὲν περὶ σαρκώσεως τοῦ λόγου μαρτύρια. ἔστιν δὲ καὶ ἕτερα πλεῖστα. ἴδωμεν δὲ καὶ τὸ προκείμενον, ὅτι ὄντως, ἀδελφοί, ἡ δύναμις ἡ πατρῴα (ὅ ἐστιν λόγος) ἀπ' οὐρανοῦ κατῆλθεν καὶ οὐκ αὐτὸς ὁ πατήρ. λέγει γὰρ οὕτως "ἐγὼ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἥκω." τί δέ ἐστιν τὸ "ἐξῆλθον ἐκ τοῦ πατρὸς" ἀλλ' ἢ ὁ λόγος; τί δὲ τὸ ἐξ αὐτοῦ γεννηθὲν ἀλλ' ἢ πνεῦμα, τοῦτ' ἔστιν ὁ λόγος; ἀλλ' ἐρεῖς μοι Πῶς γεγέννηται; τὴν μὲν κατὰ σὲ διήγησιν ὡς γεγέννησαι οὐ δύνῃ ἐξειπεῖν, καίτοι τῆς ἑκάστης ἡμέρας ὁρῶν τὴν κατὰ ἄνθρωπον αἰτίαν, καὶ τὴν περὶ τοῦτο οἰκονομίαν ἀκριβῶς ἐξειπεῖν οὐ δύνασαι. οὐ γὰρ πάρεστίν σοι γινώσκειν τὴν τοῦ δημιουργήσαντος ἔμπειρον καὶ ἀνεκδιήγητον τέχνην ἀλλ' ἢ μόνον ὁρῶντα νοεῖν καὶ πιστεύειν ὅτι ἔργον θεοῦ ἄνθρωπος. περὶ δὲ λόγου γένεσιν ζητεῖς, ὅνπερ βουληθεὶς

4 Mich. 2, 7. 8. || 8 Rom. 8, 3. 4. || 23 Ioh. 16, 28.

14 τῇ, 15 φιλοστοργίᾳ R? || 18 ὑποστᾶναι cod. || 23. 24 ὃ ἐξῆλθεν R, τὸ ἐξῆλθον cod.

ὁ θεὸς πατὴρ ἐγέννησεν ὡς ἠθέλησεν. οὐ γὰρ αὔταρκές σοι ἐστὶν μαθεῖν ὅτι κόσμον ὁ θεὸς ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ πόθεν ἐποίησεν τολμᾷς ἐπιζητεῖν. ἢ οὐκ αὔταρκές σοι ἐστὶν μαθεῖν ὅτι υἱὸς θεοῦ σοι ἐφανερώθη εἰς σωτηρίαν, ἐὰν πιστεύσῃς, ἀλλὰ καὶ πῶς ἐγεννήθη κατὰ πνεῦμα πολυπραγμονεῖς. καὶ τὴν μὲν κατὰ σάρκα γέννησιν αὐτοῦ οὐ πλείονες ἐπιστεύθησαν διηγήσασθαι πλὴν δύο. καὶ σὺ τολμᾷς ἐπιζητεῖν τὴν κατὰ πνεῦμα διήγησιν, ἣν παρ' ἑαυτῷ φυλάττει πατήρ, ἀποκαλύπτειν μέλλων τότε τοῖς ἁγίοις καὶ ἀξίοις ἰδεῖν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. αὔταρκές σοι ἤτω τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ χριστοῦ ὅτι "τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος πνεῦμά ἐστιν," καθὼς διὰ τοῦ προφήτου τὴν τοῦ λόγου γέννησιν σημαίνων ὅτι γεγέννηται, τὸ δὲ πῶς φυλάσσει καιρῷ ὡρισμένῳ παρ' αὐτῷ μέλλων ἀποκαλύπτειν. λέγει δὲ οὕτως· "ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐξεγέννησά σε." 17. *αὐτάρκεις αὗται αἱ μαρτυρίαι πιστοῖς ἀλήθειαν ἀσκοῦσιν. οἱ δὲ ἄπιστοι οὐδενὶ πιστεύουσιν· καὶ γὰρ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ προσώπου τῶν ἀποστόλων διεμαρτύρατο λέγον "καὶ τίς ἐπίστευσεν τῇ ἀκοῇ ἡμῶν;" ὥστε μὴ γενώμεθα ἄπιστοι, μήποτε ἐφ' ἡμῖν τελεσθῇ τὸ εἰρημένον. πιστεύσωμεν οὖν, μακάριοι ἀδελφοί, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀποστόλων, ὅτι θεὸς λόγος ἀπ' οὐρανῶν κατῆλθεν εἰς τὴν ἁγίαν παρθένον* Μαρίαν, *ἵνα σαρκωθεὶς ἐξ αὐτῆς, λαβὼν δὲ καὶ ψυχὴν ἀνθρωπίνην (λογικὴν δὲ λέγω), γεγονὼς πάντα ὅσα ἐστὶν ἄνθρωπος ἐκτὸς ἁμαρτίας, σώσῃ τὸν πεπτωκότα καὶ ἀφθαρσίαν ἀνθρώποις παράσχῃ τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. ἐν πᾶσιν οὖν ἀποδέδεικται ἡμῖν τῆς ἀληθείας λόγος ὅτι εἷς ἐστιν ὁ πατήρ, οὗ πάρεστι λόγος, δι' οὗ τὰ πάντα ἐποίησεν, ὃν ὑστέροις καιροῖς (καθὼς εἴπαμεν ἀνωτέρω) ἀπέστειλεν ὁ πατὴρ πρὸς σωτηρίαν ἀνθρώπων. οὗτος διὰ νόμου καὶ προφητῶν ἐκηρύχθη παρεσόμενος εἰς τὸν κόσμον. καθ' ὃν οὖν τρόπον ἐκηρύχθη, κατὰ τοῦτον καὶ παρὼν ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν ἐκ παρθένου καὶ ἁγίου πνεύματος, καινὸς ἄνθρωπος γενόμενος, τὸ μὲν οὐράνιον ἔχων τὸ πατρῷον ὡς λόγος, τὸ δὲ ἐπίγειον ὡς ἐκ παλαιοῦ* Ἀδὰμ *διὰ παρθένου σαρκούμενος. οὗτος προελθὼν εἰς κόσμον θεὸς ἐν σώ-*

9 Ioh. 3, 6. ‖ 12 Psalm. 110, 3. ‖ 16 Esaj. 53, 1.

6 τότε cod., ποτε R. ‖ 14 post ἅγιον R add. ἵνα φοβήσῃ, nam *ut terreret* habet Turrianus ‖ 23 οὗ cod., ᾧ R ante πάρεστι.

ματι ἐφανερώθη, ἄνθρωπος τέλειος προελθών, οὐ γὰρ κατὰ φαντασίαν ἢ τροπὴν ἀλλ' ἀληθῶς γενόμενος ἄνθρωπος. **18.** οὕτως οὖν καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἑαυτοῦ οὐκ ἀπαναίνεται ἐνδεικνύμενος θεὸς ὤν, ὅτε πεινᾷ καὶ κοπιᾷ καὶ κάμνων διψᾷ καὶ δειλιῶν φεύγει καὶ προσευχόμενος λυπεῖται καὶ ἐπὶ προσκεφάλαιον καθεύδει ὁ ἄυπνον ἔχων τὴν φύσιν ὡς θεὸς καὶ ποτηρίου πάθος παραιτεῖται ὁ διὰ τοῦτο παραγεγονὼς ἐν κόσμῳ καὶ ἀγωνιῶν ἱδροῖ καὶ ὑπ' ἀγγέλου ἐνδυναμοῦται ὁ ἐνδυναμῶν τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας καὶ θανάτου καταφρονεῖν ἔργῳ διδάξας. καὶ ὑπὸ Ἰούδα παραδίδοται ὁ γινώσκων τὸν Ἰούδαν τίς ἐστιν, καὶ ἀτιμάζεται ὑπὸ Καιάφα ὁ πρότερον ὑπ' αὐτοῦ ἱερατευόμενος ὡς θεός. καὶ ὑπὸ Ἡρώδου ἐξουθενεῖται ὁ μέλλων κρῖναι πᾶσαν τὴν γῆν. καὶ μαστίζεται ὑπὸ Πιλάτου ὁ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἀναδεξάμενος. καὶ ὑπὸ στρατιωτῶν παίζεται, ᾧ παρεστήκουσι χίλιαι χιλιάδες καὶ μυρίαι μυριάδες ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων. καὶ ὑπὸ Ἰουδαίων ξύλῳ προσπήγνυται ὁ πήξας ὡς καμάραν τὸν οὐρανόν. καὶ πρὸς πατέρα βοῶν παρατίθεται τὸ πνεῦμα ὁ ἀχώριστος τοῦ πατρός. καὶ κλίνων κεφαλὴν ἐκπνεῖ ὁ εἴπας "ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν" (ὅτι δὲ οὐκ ἐκυριεύετο ὑπὸ θανάτου ὡς ζωὴ εἶπεν "ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ τίθημι αὐτήν"). καὶ πλευρὰν λόγχῃ νύσσεται ὁ τὴν ζωὴν πᾶσιν χαριζόμενος καὶ σινδόνι ἑλισσόμενος ἐν μνημείῳ τίθεται ὁ τοὺς νεκροὺς ἐγείρων. καὶ τριήμερος ὑπὸ πατρὸς ἀνίσταται αὐτὸς ὢν ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή. ταῦτα γὰρ πάντα ἡμῖν κατώρθωσεν ὃ δι' ἡμᾶς γέγονεν καθ' ἡμᾶς. "αὐτὸς γὰρ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἀνεδέξατο καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν καὶ περὶ ἡμῶν ὠδυνᾶτο," καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ προφήτης. ὁ ὑπ' ἀγγέλων ὑμνούμενος καὶ ὑπὸ ποιμένων θεωρούμενος καὶ ὑπὸ Συμεῶνος προσδοκώμενος καὶ ὑπὸ Ἄννα μαρτυρούμενος, οὗτος ἦν ὁ ζητούμενος ὑπὸ μάγων καὶ σημαινόμενος ὑπ' ἀστέρος, ὁ καὶ ἐν οἴκῳ πατρὸς πολιτευόμενος καὶ ὑπὸ Ἰωάννου δακτυλοδεικτούμενος, ὁ ὑπὸ πατρὸς ἄνωθεν μαρτυρούμενος "οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἀκούετε αὐτοῦ." οὗτος στεφανοῦται κατὰ διαβόλου, οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ ναζαραῖος ὁ ἐν Κανᾶ ἐν γάμοις κληθεὶς καὶ τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μεταβα-

18 Ioh. 10, 18. ‖ 24 Esaj. 53, 4. ‖ 31 Matth. 17, 5·

λῶν καὶ θαλάσσῃ ὑπὸ βίας ἀνέμων κινουμένῃ ἐπιτιμῶν καὶ ἐπὶ θαλάσσης περιπατῶν ὡς ἐπὶ ξηρᾶς γῆς καὶ τυφλὸν ἐκ γενετῆς ὁρᾶν ποιῶν καὶ νεκρὸν Λάζαρον τετραήμερον ἀνιστῶν καὶ ποικίλας δυνάμεις ἀποτελῶν καὶ ἁμαρτίας ἀφεὶς καὶ ἐξουσίαν διδοὺς μαθηταῖς καὶ αἷμα καὶ ὕδωρ ἐξ ἁγίας πλευρᾶς ῥεύσας λόγχῃ νυγείς. τούτου χάριν ἥλιος σκοτίζεται, ἡμέρα οὐ φωτίζεται, ῥήγνυνται πέτραι, σχίζεται καταπέτασμα, τὰ θεμέλια γῆς σείεται, ἀνοίγονται τάφοι καὶ ἐγείρονται νεκροὶ καὶ ἄρχοντες καταισχύνονται· τὸν γὰρ κοσμήτορα τοῦ παντὸς ἐπὶ σταυροῦ βλέποντες καμμύσαντα τὸν ὀφθαλμὸν καὶ παραδώσαντα τὸ πνεῦμα ἰδοῦσα ἡ κτίσις ἐταράσσετο καὶ τὴν αὐτοῦ ὑπερβάλλουσαν δόξαν χωρῆσαι οὐ δυναμένη ἐσκοτίζετο. οὗτος ἐμφυσῶν δίδωσι τὸ πνεῦμα μαθηταῖς καὶ θυρῶν κεκλεισμένων εἰσέρχεται καὶ βλεπόντων μαθητῶν ὑπὸ νεφέλης ἀναλαμβάνεται εἰς οὐρανοὺς καὶ ἐκ δεξιῶν πατρὸς καθίζεται καὶ ζώντων καὶ νεκρῶν παραγίνεται κριτής. οὗτος ὁ θεὸς ὁ ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς γεγονώς, ᾧ πάντα ὑπέταξεν πατήρ. αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος ἅμα πατρὶ καὶ ἁγίῳ πνεύματι ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Latine versum a Fr. Turriano edidit G. Vossius cum Gregorio thaumaturgo Moguntiae 1604, Graeca a B. de Montfaucon e cod. vaticano descripta primus Fabricius: post hunc Routhius in scriptorum eccles. opusculis Oxon. 1841, cuius editionem iter faciens in Britannia perlegi.

4.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου ἐπισκόπου Πόρτου (ἤγουν τοῦ λιμένος)

8 γάρ cod., γε R. ‖ 25 Servavit Anastasius apocrisiarius romanus. qui apud Combefisium opp. Maximi confessoris I. p. lxix *misi* ait, *rotulam habentem testimonia ex dictis sancti Hippolyti episcopi Portus Romani ac martyris Christi dei nostri ..... quaerite sane diligenter huiuscemodi sacrum patris illius librum, secundum superscriptionem, quae testimoniis praeeminet. si enim inveneritis eum, multa et necessaria poteritis ex ipso legere testimonia super eisdem salvatoris nostri naturis et operationibus. hunc quippe librum Byzantii nobis, antequam passi fuissemus, delatum, cum hunc totum vellemus transscribere, subito iuxta consuetudinem suam insistentes adversarii latronum more rapuerunt et non valuimus ex ipso plus quam haec octo testimonia tollere.* ‖ Τοῦ — p. 58, 17 κένωσιν laudat Nicephorus constant. v. Pitra spicil. solesm. I. p. 347.

Ῥώμης καὶ μάρτυρος τῆς ἀληθείας ἐκ τοῦ κατὰ Βήρωνος καὶ Ἥλικος τῶν αἱρετικῶν περὶ θεολογίας καὶ σαρκώσεως κατὰ στοιχεῖον λόγου, οὗ ἡ ἀρχὴ "ἅγιος ἅγιος ἅγιος κύριος Σαβαὼθ" ἀσιγήτῳ φωνῇ βοῶντα Σεραφὶμ τὸν θεὸν δοξάζουσιν.

1. Ἀπειροδυνάμῳ γὰρ θελήσει τοῦ θεοῦ καὶ γέγονε πάντα καὶ σώζεται τὰ γενόμενα (κατὰ τοὺς ἑαυτῶν εὐκρινῶς ἕκαστα συντηρούμενα λόγους) αὐτῷ τῷ κατὰ φύσιν ἀπειροδυνάμῳ θεῷ καὶ ποιητῇ τῶν ὅλων, τῆς θείας αὐτοῦ θελήσεως, ᾗ τὰ πάντα πεποίηκέ τε καὶ κινεῖ (τοῖς ἑαυτῶν ἕκαστα φυσικοῖς διεξαγόμενα νόμοις), ἀκινήτου συνδιαμενούσης· τὸ γὰρ ἄπειρον κατ' οὐδένα τρόπον ἢ λόγον ἐπιδέχεται κίνησιν, οὐκ ἔχον ὅποι καὶ περὶ ὃ κινηθήσεται. τροπὴ γὰρ τοῦ κατὰ φύσιν ἀπείρου, κινεῖσθαι μὴ πεφυκότος, ἡ κίνησις· διὸ καὶ καθ' ἡμᾶς ἀληθῶς γενόμενος ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτίας ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ἐνεργήσας τε καὶ παθὼν ἀνθρωπίνως ὅσα τῆς φύσεώς ἐστιν ἀναμάρτητα, καὶ φυσικῆς σαρκὸς περιγραφῆς ἀνασχόμενος δι' ἡμᾶς, τροπὴν οὐχ ὑπέμεινεν, μηδενὶ παντελῶς ὃ ταὐτόν ἐστι τῷ πατρὶ γενόμενος ταὐτὸν τῇ σαρκὶ διὰ τὴν κένωσιν. ἀλλ' ὥσπερ ἦν δίχα σαρκός, πάσης ἔξω περιγραφῆς μεμένηκε, καὶ διὰ σαρκὸς θεϊκῶς ἐνεργήσας ἅπερ θεότητός ἐστιν, ἀμφότερα δεικνὺς ἑαυτόν, δι' ὧν ἀμφοτέρως (θεϊκῶς δή φημι καὶ ἀνθρωπίνως) ἐνήργησε κατ' αὐτὴν τὴν ὄντως ἀληθῆ καὶ φυσικὴν ὕπαρξιν, θεὸν ἄπειρον ὁμοῦ καὶ περίγραπτον ἄνθρωπον ὄντα τε καὶ νοούμενον, τὴν οὐσίαν ἑκατέρου τελείως τελείαν ἔχοντα μετὰ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ἤγουν φυσικῆς ἰδιότητος, ἐξ ὧν μένουσαν ἀεὶ κατὰ φύσιν δίχα τροπῆς τὴν αὐτῶν ἴσμεν διαφοράν, ἀλλ' οὐχ ὡς τινές φασι, κατὰ σύγκρισιν, ἵνα μὴ τὸν αὐτὸν ἑαυτῷ κατὰ τὸ αὐτὸ παρ' ὃ δεῖ μείζονα καὶ μείονα λέγωμεν. ὁμοφυῶν γάρ, οὐχ ἑτεροφυῶν, αἱ συγκρίσεις. θεῷ δὲ ποιητῇ τῶν ὅλων ποιητόν, ἀπείρῳ περατόν, καὶ ἀπειρίᾳ πέρας

3 Esaj. 6, 3.

1 τῆς ἀλ. om. Nic. ‖ 2 Ἥλικος et Ἡλικόνος codd. teste Pitra. ἡλικιωτῶν deleto τῶν seq. Fabricius. ‖ 2 περὶ — 3 λόγου om. Nic. ‖ 3 λόγου om. Comb. ‖ 4 δοξάζουσι Sirm. ‖ 16 ὃ Sirm., ᾧ Comb. ‖ 17 κέν. S, ἕνωσιν Nic. Anast. ‖ 26 ἑαυτῷ post αὐτὸ Comb.

κατ' οὐδένα συγκρίνεται λόγον, ἀεὶ κατὰ πάντα φυσικῶς ἀλλ' οὐ συγκριτικῶς ἀλλήλων διαφέροντα, κἂν ἄρρητός τις καὶ ἄρρηκτος εἰς μίαν ὑπόστασιν ἀμφοτέρων γέγονεν ἕνωσις, πᾶσαν παντὸς γεννητοῦ παντελῶς διαφεύγουσα γνῶσιν. τὸ γὰρ θεῖον, ὡς ἦν πρὸ σαρκώσεως, ἐστὶ καὶ μετὰ σάρκωσιν, κατὰ φύσιν ἄπειρον, ἄσχετον, ἀπαθές, ἀσύγκριτον, ἀναλλοίωτον, ἄτρεπτον, αὐτοσθενὲς καὶ (τὸ πᾶν εἰπεῖν) ὑφεστὸς οὐσιῶδες, μόνον ἀπειροσθενὲς ἀγαθόν.

2. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Γέγονεν οὖν ἀληθῶς κατὰ τὰς γραφὰς (μὴ τραπείς) ὁ τῶν ὅλων θεὸς ἄνθρωπος ἀναμάρτητος, ὡς οἶδεν αὐτὸς μόνος, ὑπάρχων τεχνίτης φυσικὸς τῶν ὑπὲρ ἔννοιαν, κατ' αὐτὴν ἅμα τὴν σωτήριον σάρκωσιν τῆς ἰδίας θεότητος ἐμποιήσας τῇ σαρκὶ τὴν ἐνέργειαν, οὐ περιγραφομένην αὐτῇ διὰ τὴν κένωσιν οὐδ' ὥσπερ τῆς αὐτοῦ θεότητος, οὕτω καὶ αὐτῆς φυσικῶς ἐκφυομένην, ἀλλ' ἐν οἷς ἂν σαρκωθεὶς θεϊκῶς ἐνήργησε δι' αὐτῆς ἐκφαινομένην. οὐ γὰρ γέγονε φύσει θεότης, μεταβληθεῖσα τὴν φύσιν, ἡ σάρξ, γενομένη τῇ φύσει θεότητος σάρξ, ἀλλ' ὅπερ ἦν, καὶ θεότητι συμφυεῖσα μεμένηκε τὴν φύσιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, καθὼς εἶπεν ὁ σωτὴρ "τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής," καθ' ἣν ἐνεργήσας τε καὶ παθὼν ἅπερ ἦν ἀναμαρτήτου σαρκός, τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἐπιστώσατο κένωσιν θεότητος, θαύμασι καὶ σαρκὸς παθήμασι φυσικῶς βεβαιουμένην. διὰ γὰρ τοῦτο γέγονεν ἄνθρωπος ὁ τῶν ὅλων θεός, ἵνα σαρκὶ μὲν παθητῇ πάσχων ἅπαν ἡμῶν τὸ τῷ θανάτῳ πραθὲν λυτρώσηται γένος, ἀπαθεῖ δὲ θεότητι διὰ σαρκὸς θαυματουργῶν πρὸς τὴν ἀκήρατον αὐτοῦ καὶ μακαρίαν ἐπαναγάγῃ ζωήν, [ἧς ἐξέπεσεν τῷ διαβόλῳ πειθόμενος,] καὶ τὰ κατ' οὐρανοὺς ἅγια τάγματα τῶν νοερῶν οὐσιῶν στομώσῃ πρὸς ἀτρεψίαν τῷ μυστηρίῳ τῆς αὐτοῦ σωματώσεως, ἧς ἔργον ἡ τῶν ὅλων ἐστὶν εἰς αὐτὸν ἀνακεφαλαίωσις. μεμένηκεν οὖν καὶ σαρκωθεὶς κατὰ τὴν φύσιν θεὸς ὑπεράπειρος, τὴν

18 Matth. 26, 41.

7 ὑφεστῶς SC. ‖ 10 τεχνήτης C. ‖ 12 ἐμποιοῦσα C. ‖ 15 θεότητος C. ‖ 17 μεμένηκε· ἤγουν σὰρξ ἀσθενὴς καὶ παθητὴ τὴν φύσιν C. ‖ 25 ἀπαναγάγῃ C. ‖ 25 [] suppl. e vers. latina C, qui tamen ἀπέπεσεν edidit. ἐξέπ. L. ‖ 28 ἐστὶν εἰς αὐτὸν om. Comb.

ἑαυτῷ συγγενῆ καὶ κατάλληλον ἔχων ἐνέργειαν, τῆς μὲν θεότητος οὐσιωδῶς ἐκφυομένην, διὰ δὲ τῆς αὐτοῦ παναγίας σαρκὸς ἐν τοῖς θαύμασιν οἰκονομικῶς ἐκφαινομένην, ἵνα πιστευθῇ θεὸς εἶναι, δι' ἀσθενοῦς φύσει σαρκὸς αὐτουργῶν τὴν τοῦ παντὸς σωτηρίαν.

3. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

Κἀμοὶ γάρ, ἵνα τρανώσω παραδείγματι τὸ περὶ σωτῆρος λεχθέν, ὁ φυσικός μου λόγος συγγενής ἐστι καὶ κατάλληλος, ὄντι λογικῷ τε καὶ νοερῷ τὴν ψυχήν, ἧς κατὰ φύσιν ἐστὶν αὐτοκίνητος ἐνέργειά τε καὶ πρώτη δύναμις ἀεικίνητος ὁ λόγος φυσικῶς αὐτῆς πηγαζόμενος, ὃν ῥηματίσας τε καὶ γραμμαῖς εὖ χαράξας, γλώσσῃ μὲν ὀργανικῶς, ὅτε χρή, προφέρω, καὶ γράμμασι τεχνικῶς διὰ τῶν ἀνομοίων [μὲν ὑπάρχοντα καὶ διὰ τῶν ἀνομοίων] μὴ τραπέντα δεικνὺς αὐτὸν ἐξακουόμενον. οὐ γὰρ γλώσσης καὶ γραμμάτων ὁ φυσικός μου λόγος ἐστί, κἂν δι' αὐτῶν αὐτοῦ ποιῶμαι τὴν προφοράν, ἀλλ' ἐμοῦ τοῦ κατὰ φύσιν λαλοῦντος καὶ δι' ἀμφοῖν αὐτὸν ὡς ἐμὸν ἐκφωνοῦντος, τῆς μὲν νοερᾶς μου ψυχῆς φυσικῶς ἀεὶ πηγαζόμενον, διὰ δὲ τῆς σωματικῆς μου γλώσσης ὀργανικῶς, ὡς ἔφην, ὅτε χρή, προφερόμενον. ὥσπερ οὖν ἐφ' ἡμῶν, ὅσον εἰκάσαι τὸ παντελῶς ἀνείκαστον, διὰ τῆς σωματικῆς ἡμῶν γλώσσης ἀτρέπτως ἡ κατὰ φύσιν τῆς ψυχῆς λογικὴ προφέρεται δύναμις: οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ὑπερφυοῦς τοῦ θεοῦ σωματώσεως, διὰ τῆς αὐτοῦ παναγίας σαρκός, ἐν οἷς ἂν θεϊκῶς ἐνήργησε, δίχα τροπῆς ἡ παντοκρατορικὴ καὶ τῶν ὅλων ποιητικὴ τῆς ὅλης θεότητος ἐνέργεια διεδείκνυτο, πάσης ἐκτὸς κατὰ φύσιν περιγραφῆς διαμένουσα, κἂν διὰ σαρκὸς διέλαμψε φύσει πεπερασμένης. οὐ γὰρ πέφυκε περιγράφεσθαι γεννητῇ φύσει τὸ κατὰ φύσιν ἀγέν[ν]ητον, κἂν συνέφυ αὐτῷ κατὰ σύλληψιν πάντα περιγράφουσαν νοῦν, οὔτε μὴν εἰς ταὐτὸν αὐτῷ φέρεσθαι φύσεώς ποτε καὶ φυσικῆς ἐνεργείας, ἕως ἂν ἑκάτερον τῆς ἰδίας ἐντὸς μένῃ φυσικῆς ἀτρεψίας. ὁμοφυῶν γὰρ μόνων ἡ ταὐτουργός ἐστι κίνησις σημαίνουσα τὴν

12 *μὲν* C, *μὴ* Anast. ‖ 12 [ ] add. C. ‖ 14 *ποιῶμαι* L, *ποιοῦμαι* S, *ποιοῦμεν* S mg., *ποιουμένου* C. ‖ 18 *ὥσπερ* — 24 *πεπερ.* Niceph. v. Pitra spic. Sol. I. p. 348. ‖ 23 *διαδείκνυται* SC; sed S mg. ut nos. *ἐδείκνυτο* Nic. ‖ 24 *διέλαμπε* Nic. ‖ 28 *μένει* codd.

οὐσίαν, ἧς φυσικὴ καθέστηκε δύναμις, ἑτεροφυοῦς οὐσίας εἶναι κατ' οὐδένα λόγον ἢ γενέσθαι δίχα τροπῆς δυναμένην.

4. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Τὸ γὰρ μυστήριον τῆς θείας σαρκώσεως ἀποστόλοις τε καὶ προφήταις καὶ διδασκάλοις διττὴν καὶ διάφορον ἔχον διέγνωσται τὴν ἐν πᾶσι φυσικὴν θεωρίαν, ἀνελλιποῦς ὑπάρχον θεότητος καὶ πλήρους ἐνδεικτικὸν ἀνθρωπότητος ὄν, ἕως ἂν οὐχ εἷς κατὰ τὴν οὐσίαν γνωρίζεται λόγος μιᾶς ἐνεργείας, οὐδέποτε καθ' ὁτιοῦν ἀμφοτέρων γνωσθήσεται κίνησις. ὁ γὰρ ἀεὶ κατὰ φύσιν ὑπάρχων θεός, ὑπεραπείρῳ δυνάμει γενόμενος, ὡς ἠθέλησεν, ἄνθρωπος ἀναμάρτητος, ὅπερ ἦν, ἔστι, μεθ' ὅσων νοεῖται θεός, καὶ ὅπερ γέγονεν, ἔστι, μεθ' ὅσων νοεῖται καὶ γνωρίζεσθαι πέφυκεν ἄνθρωπος, ἑαυτοῦ καθ' ἑκάτερον ἀεὶ μένων ἀνέκπτωτος, οἷς θεϊκῶς ὁμοῦ καὶ ἀνθρωπίνως ἐνήργησε, τέλειον κατὰ τὸν ἑκατέρου λόγον σῴζων ἑαυτοῦ φυσικῶς ἀναλλοίωτον.

5. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Βήρων γάρ τις ἔναγχος μεθ' ἑτέρων τινῶν τὴν Βαλεντίνου φαντασίαν ἀφέντες, χείρονι κακῷ κατεπάρησαν, λέγοντες τὴν μὲν προσληφθεῖσαν τῷ λόγῳ σάρκα γενέσθαι ταὐτουργὸν τῇ θεότητι διὰ τὴν πρόσληψιν, τὴν θεότητα δὲ γενέσθαι ταὐτοπαθῆ τῇ σαρκὶ διὰ κένωσιν, τροπὴν ὁμοῦ καὶ φύρσιν καὶ σύγχυσιν καὶ τὴν εἰς ἀλλήλους ἀμφοτέρων μεταβολὴν δογματίζοντες. εἰ γὰρ προσληφθεῖσα ἡ σὰρξ γέγονε ταὐτουργὸς τῇ θεότητι, δῆλον ὅτι καὶ φύσει θεὸς μεθ' ὅσων φυσικῶς νοεῖται θεός. καὶ εἰ γέγονε κενωθεῖσα τῇ σαρκὶ ταὐτοπαθὴς ἡ θεότης, δῆλον ὅτι καὶ φύσει σὰρξ μεθ' ὅσων φυσικῶς γνωρίζεσθαι πέφυκε σάρξ. τὰ γὰρ ἀλλήλοις ὁμοεργῆ καὶ ταὐτουργὰ καὶ ὁμόφυλα πάντως καὶ ταὐτοπαθῆ διαφορὰν οὐκ ἐπιδέχεται φύσεως. καὶ φύσεων αὐτοῖς συγκεχυμένων ἔσται δυὰς ὁ χριστὸς καὶ προσώπων μεμερισμένων τετράς, τὸ φευκτότατον. καὶ πῶς αὐτοῖς εἷς καὶ ὁ αὐτὸς θεὸς ὁμοῦ φύσει καὶ ἄνθρωπος ὁ χριστός; ποίαν δὲ κατ' αὐτοὺς ἕξει τὴν ὕπαρξιν, μεταβολῇ θεότητος γενόμενος ἄνθρωπος καὶ σαρκὸς μεταποιήσει θεός; ἡ γὰρ εἰς

1 ἧς S, ᾗ C. ‖ 1 ἑτ. ἰδιότητος οὐ. C. ‖ 2 δυναμένην C. ‖ 7 οὐχ cod., οὖν Capperonn. ‖ 13 ἑκάτερον C. ‖ 21 ἡ ante πρ. C. ‖ 27 αὐτῶν C.

ἀλλήλας τούτων μετάπτωσις παντελής ἐστιν ἀμφοτέρων ἀναίρεσις. σκοπείσθω δὴ πάλιν ἡμῖν ἑτέρως ὁ λόγος,

6. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Εὐσεβὲς κεκύρωται δόγμα χριστιανοῖς, κατ' αὐτήν τε φύσιν καὶ τὴν ἐνέργειαν καὶ πᾶν ἕτερον αὐτῷ προσφυὲς ἴσον ἑαυτῷ καὶ ταὐτὸν εἶναι τὸν θεόν, μηδὲν ἑαυτῷ τῶν ἑαυτοῦ παντελῶς ἄνισον ἔχοντα καὶ ἀκατάλληλον. εἰ τοίνυν κατὰ Βήρωνα τῆς αὐτῆς αὐτῷ προσληφθεῖσα φυσικῆς ἐνεργείας γέγονεν ἡ σάρξ, δῆλον ὅτι καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ γέγονε φύσεως μεθ' ὅσων ἡ φύσις, ἀναρχίας, ἀγεννησίας, ἀπειρίας, ἀιδιότητος, ἀκαταληψίας καὶ τῶν ὅσα τούτων καθ' ὑπεροχὴν ὁ θεολογικὸς ὑπερφυῶς ἐνορᾷ τῇ θεότητι λόγος, καὶ τροπὴν ἀμφότερα πέπονθεν, μηδετέρου τὸν τῆς ἰδίας φύσεως οὐσιώδη λόγον ἔτι σωζόμενον ἔχοντος. ὁ γὰρ ἑτεροφυῶν εἰδὼς ταὐτουργίαν σύγχυσιν ὁμοῦ φυσικὴν καὶ διαίρεσιν αὐτῶν εἰσηγεῖται προσωπικήν, ἀδιαγνώστου παντελῶς τῇ τῶν ἰδιωμάτων μεταβολῇ τῆς φυσικῆς αὐτῶν γενομένης ὑπάρξεως.

7. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Εἰ δὲ τῆς αὐτῆς αὐτῷ μὴ γέγονε φύσεως, οὐδὲ τῆς αὐτῆς αὐτῷ ποτε γενήσεται φυσικῆς ἐνεργείας, ἵνα μὴ δειχθῇ τῇ φύσει τὴν ἐνέργειαν ἄνισον ἔχων καὶ ἀκατάλληλον καὶ τῆς αὐτοῦ δι' ὅλων τῶν ἑαυτοῦ φυσικῆς ἔξω γεγονὼς ἰσότητος καὶ ταὐτότητος· ὅπερ ἀσεβές.

8. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Εἰς ταύτην δὲ τὴν πλάνην κατήχθησαν, κακῶς πεισθέντες ἰδίαν γενέσθαι τῆς σαρκὸς τὴν δι' αὐτῆς ἐκφανθεῖσαν ἐν τοῖς θαύμασι θείαν ἐνέργειαν, ᾗ τὸ πᾶν ὁ χριστὸς οὐσιώσας, καθ' ὃ νοεῖται θεός, συνέχει κρατούμενον. οὐ γὰρ ἔγνωσαν ἀδύνατον εἶναι θείας ἐνέργειαν φύσεως ἑτεροφανοῦς οὐσίας ἰδίωμα γενέσθαι δίχα τροπῆς, οὐδὲ συνῆκαν ὡς οὐ πάντως ἴδιόν ἐστι σαρκὸς τὸ δι' αὐτῆς μὲν ἐκφαινόμενον, οὐκ αὐτῆς δὲ φυσικῶς ἐκφυόμενον, καίτοι σαφοῦς αὐτοῖς οὔσης καὶ προφανοῦς τῆς ἀποδείξεως. ἐγὼ γὰρ γλώσσῃ λαλῶν καὶ χειρὶ γράφων μίαν καὶ τὴν αὐτὴν δι' ἀμφοῖν τῆς νοερᾶς μου ψυχῆς ἐκφαίνω διάνοιαν,

19 μὴ Anast., μὲν SC. ‖ 28 παντὸς S, corr. C.

ἐνέργειαν αὐτῆς ὑπάρχουσαν φυσικήν, μηδενὶ λόγῳ δείξας αὐτὴν γλώσσης ἢ χειρὸς φυσικῶς ἐκφυομένην, μήτε μὴν γενομένην αὐτῶν ἢ λεγομένην διάνοιαν διὰ τὴν δι' ἀμφοῖν αὐτῆς ἔκφανσιν. γλῶσσαν γὰρ ἢ χεῖρα· διανοητικὴν συνετὸς οἶδεν οὐδείς, ὥσπερ οὐδὲ τὴν παναγίαν τοῦ θεοῦ σάρκα διὰ τὸ προςληφθῆναι καὶ τὸ δι' αὐτῆς ἐκφανθῆναι τὴν θείαν ἐνέργειαν, γενομένην κατ' αὐτὸν φύσει δημιουργόν· ἀλλ' εὐσεβῶς ὁμολογεῖ πιστεύων ὅτι διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν καὶ τὸ δῆσαι πρὸς ἀτρεψίαν τὸ πᾶν ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς ἐκ τῆς παναγίας ἀειπαρθένου Μαρίας κατὰ σύλληψιν ἄχραντον δίχα τροπῆς ἐνουσιώσας ἑαυτῷ ψυχὴν νοερὰν μετὰ αἰσθητικοῦ σώματος γέγονεν ἄνθρωπος φύσει κακίας ἀλλότριος, ὅλος θεὸς ὁ αὐτὸς [καὶ ὅλος ἄνθρωπος ὁ αὐτός, ὅλος θεὸς ὁμοῦ φύσει καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός,] θεότητι μὲν τὰ θεῖα διὰ τῆς αὐτοῦ παναγίας σαρκός, οὐκ ὄντα φύσει τῆς σαρκός, ἐνεργῶν, ἀνθρωπότητι δὲ τὰ ἀνθρώπινα, οὐκ ὄντα φύσει θεότητος, ἀνοχῇ πάσχων θεότητος, μηδὲν θεῖον γυμνὸν σώματος ἐνεργήσας μηδὲ ἀνθρώπινον ὁ αὐτὸς ἄμοιρον δράσας θεότητος, τηρῶν ἑαυτῷ καὶ καθ' ὃν ἐνήργησεν ἀμφότερα καινοπρεπῆ τρόπον τὸ κατ' ἄμφω φυσικῶς ἀναλλοίωτον εἰς πίστωσιν τῆς ἑαυτοῦ τελείας ἐνανθρωπήσεως τῆς ὄντως ἀληθοῦς καὶ μηδὲν ἐχούσης φαυλότητος. ὁ μὲν οὖν Βήρων, οὕτως ἔχων, ὡς ἔφην, ἐνεργ[ε]ίας μονάδι τὴν θεότητα τοῦ χριστοῦ καὶ τὴν ἀνθρωπότητα συγχέας ὁμοῦ φυσικῶς καὶ προσωπικῶς μερίζων, καταλύει τὸν βίον, ἀγνοήσας μόνης τῆς τῶν ὁμοφυῶν προσώπων ὁμοφυοῦς ταὐτότητος τὴν ταὐτουργίαν εἶναι δηλωτικήν.

Iac. Sirmondus a. 1620 [opera tom. 3. p. 383. sqq. 1728]. Fr. Combefis in Maximi confessoris operibus 1675 tom. I. p. lxiij [sic= lxxi] — lxxvi.

5.

Ἱππολύτου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος ἀποδεικτικὴ πρὸς Ἰουδαίους.

Οὐκοῦν κλῖνον τὸ οὖς σου ἐμοὶ καὶ εἰσάκουσον τῶν ῥημάτων

10 μετ' C. ‖ 11—13 [ ] suppl. C. ‖ 11 ὅλος C, ὁ λόγος S. ‖ 19 αὐτοῦ C.

μου καὶ πρόσεχε, ὦ Ἰουδαῖε. σὺ δὲ πολλάκις ἐκκαυχώμενος ὅτι τὸν Ἰησοῦν τὸν ναζωραῖον θανάτῳ κατέκρινας καὶ ὄξος καὶ χολὴν αὐτὸν ἐπότισας, καὶ σεμνύνῃ ἐπὶ τούτῳ. δεῦρο οὖν, κοινῶς ἐπισκεψώμεθα, μήπως ἀδίκως [κε]καύχασαι, ὦ Ἰσραήλ, μήπως τὸ μικρὸν ἐκεῖνο ὄξος καὶ ἡ χολὴ τὴν φοβεράν σοι ταύτην ἐπήγαγεν ἀπειλήν, μήπως δι' αὐτοῦ ἐν τοῖς μυρίοις τούτοις ὑπάρχεις δεινοῖς. 2. προαγέσθω τοίνυν εἰς μέσον ὁ διὰ πνεύματος ἁγίου λαλῶν, ἀψευδὴς ὑπάρχων, Δαυῒδ ὁ τοῦ Ἰεσσαί. οὗτος ψάλλων τινὰ προφητικῶς εἰς τὸν ἀληθῆ χριστόν, τὸν θεὸν ἡμῶν ἐμελῴδησεν διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος. πάντα τὰ ὑπὸ Ἰουδαίων εἰς αὐτὸν ἐν τῷ πάθει γινόμενα σαφῶς κατηγγείλατο, ἐν ᾧ χριστός, ὁ ταπεινώσας ἑαυτὸν καὶ τὴν μορφὴν τοῦ δούλου Ἀδὰμ ἐνδυσάμενος, ὡς ἐκ προσώπου ἡμῶν ἐπικαλεῖται τὸν ἐν οὐρανοῖς θεὸν πατέρα καὶ λέγει ἐν τῷ ξη ψαλμῷ "σῶσόν με, ὁ θεός, ὅτι εἰσήλθοσαν ὕδατα ἕως ψυχῆς μου, ἐνεπάγην εἰς ἰλὺν βυθοῦ," τοῦτ' ἔστιν εἰς τὴν φθορὰν τοῦ ᾅδου διὰ τῆς ἐν παραδείσῳ παρακοῆς. "καὶ οὐκ ἔστιν ὑπόστασις" ἤγουν ἀντίληψις· "ἐξέλειπον οἱ ὀφθαλμοί μου ἀπὸ τοῦ ἐλπίζειν με ἐπὶ τὸν θεόν μου, πότε ἥξει καὶ σώσει με." 3. εἶτα εἰπὼν τὰ ἑξῆς λέγει λοιπὸν ὡς ἐξ οἰκείου προσώπου ὁ χριστός. "ἃ οὐχ ἥρπαζον," φησίν, "τότε ἀπετίννυον," τοῦτ' ἐστὶν ἅπερ οὐχ ἥμαρτον, ὑπὲρ τοῦ ἁμαρτήματος τοῦ Ἀδὰμ ὑπέμεινα τὸν θάνατον. "ἐπεί, ὁ θεός, σὺ οἶδας τὴν ἀφροσύνην μου, καὶ αἱ πλημμέλειαί μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπεκρύβησαν," τοῦτ' ἐστὶν οὐ γὰρ ἐπλημμέλησα, φησίν, δι' ὃ "μὴ αἰσχυνθείησαν οἱ ὑπομένοντές μου ἰδεῖν" τὴν τριήμερον ἀνάστασιν, τοῦτ' ἐστὶν οἱ ἀπόστολοι, "ὅτι ἕνεκα σοῦ," χάριν τοῦ ὑπακοῦσαί σου, "ὑπήνεγκα ὀνειδισμόν," τοῦτ' ἐστὶν τὸν σταυρόν, ὅτε "ἐκάλυψαν ἐντροπῇ τὸ πρόσωπόν μου" οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτε ἀπηλλοτριωμένος ἐγενήθην τοῖς κατὰ σάρκα ἀδελφοῖς μου καὶ ξένος τοῖς υἱοῖς τῆς μητρός μου," τοῦτ' ἐστὶ συναγωγῆς. "διότι ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου," πάτερ, "κατέφαγέ με, καὶ οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε" καὶ θυόντων τοῖς εἰδώλοις "ἐπέπεσαν ἐπ' ἐμέ. διὸ κατ' ἐμοῦ ἠδολέσχουν οἱ καθήμενοι ἐν πύλαις," "ἔξω γὰρ τῆς

12 Psalm. 69. ‖ 32 Hebr. 13, 12.

πύλης" με ἐσταύρωσαν, "καὶ εἰς ἐμὲ ἔψαλλον οἱ πίνοντες οἶνον," τοῦτ' ἐστὶ τῇ τοῦ πάσχα ἑορτῇ. ἐγὼ δὲ "τῇ προσευχῇ μου πρὸς σέ, κύριε," ἔλεγον "Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς," τοῖς ἔθνεσιν, διότι "καιρὸς εὐδοκίας" τῶν ἐθνῶν. "μὴ τοίνυν καταποντισάτω με καταιγὶς" πειρασμῶν, "μηδὲ καταπιέτω με βυθός," τοῦτ' ἔστιν ὁ ᾅδης. "οὐ γὰρ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδην, μηδὲ συσχέτω ἐπ' ἐμὲ φρέαρ τὸ στόμα αὐτοῦ," τοῦτ' ἔστιν τὸ μνημεῖον. "ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου ῥῦσαί με," ἵνα μὴ καυχήσωνται οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες Καταπίωμεν αὐτόν. 4. ταῦτα δὲ πάντα χριστὸς οἰκονομικῶς ὡς ἄνθρωπος ηὔχετο, θεὸς ὢν ἀληθινός. ἀλλ' ὡς φθάσας εἶπον, ἡ μορφὴ τοῦ δούλου ἦν ταῦτα λέγουσα καὶ πάσχουσα. διὸ ἐπήγαγε λέγων "ὀνειδισμὸν προσεδόκησεν ἡ ψυχή μου καὶ ταλαιπωρίαν," τοῦτ' ἔστιν ἑκουσίως ἔπαθον, οὐκ ἔκ τινος βίας. ὅμως "ὑπέμεινα συλλυπούμενον καὶ οὐχ ὑπῆρξε ("ἀφέντες γὰρ πάντες οἱ ἐμοὶ μαθηταὶ ἔφυγον") καὶ παρακαλοῦντα καὶ οὐχ εὗρον." 5. ἄκουσον νουνεχῶς, ὦ Ἰουδαῖε. τί φησιν ὁ χριστός; "ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολὴν καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος." καὶ ταῦτα μὲν ἔπαθεν ἐξ ὑμῶν. ἄκουσον τοῦ ἁγίου πνεύματος λέγοντος καὶ τί ἀνταπέδωκεν ὑμῖν ἀντὶ τοῦ μικροῦ ἐκείνου ὄξους. λέγει γὰρ ὁ προφήτης ὡς ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ "γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν εἰς παγίδα καὶ εἰς ἀνταπόδοσιν." ποίαν ἀνταπόδοσιν λέγει, εὔδηλον· τὴν νῦν κατέχουσάν σε δυστυχίαν. 6. εἶτα ἄκουσον καὶ τὰ ἑξῆς. "σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν." ἀλλ' ἐσκοτίσθητε τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς σκοτισμὸν ἀφεγγῆ καὶ αἰώνιον. ἀνατείλαντος γὰρ τοῦ φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ, ὑμεῖς ὡς ἐν νυκτὶ πλανᾶσθε, καὶ ἀνοδίαις προσκόπτοντες καὶ κρημνιζόμενοι ὡς καταλείψαντες τὴν ὁδὸν τὴν λέγουσαν "ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός." εἶτα ἄκουσον καιριώτερον. "καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διὰ παντὸς σύγκαμψον," τοῦτ' ἔστιν ἵνα δουλεύωσιν τοῖς ἔθνεσιν, οὐ τετρακόσια ἔτη καὶ τριάκοντα, ὡς ἐν Αἰγύπτῳ, οὔτε ἑβδομήκοντα, ὡς ἐν Βαβυλῶνι, ἀλλὰ "διὰ παντός," φησίν, "εἰς δουλείαν σύγκαμψον." λοιπὸν τί κενὰς ἐλπίδας ἔχεις, ἀπαλλαγῆναι προσδοκῶν τῆς κατεχούσης σε ταλαιπωρίας; τὸ γὰρ παραδοξότερον, καὶ οὐκ ἀδίκως τὴν τῶν ὀμμά-

3 Luc. 23,34. || 5 Psalm. 16, 10. || 14 Matth. 26, 56. || 26 Ioh. 14, 6.

των σου τύφλωσιν ἐπηύξατο, ἀλλ' ὅτι ἐκάλυψας τὰ τοῦ χριστοῦ ὄμματα. οὕτως αὐτὸν ἐρ[ρ]άπιζες καὶ διὰ τοῦτο "τὸν νῶτόν σου διὰ παντὸς σύγκαμψον" εἰς δουλείαν. καὶ ἐπειδὴ τὸ αἷμα αὐτοῦ μετὰ ὀργῆς ἐξέχεας, ἄκουσον τὸ ἀντίδωρον "ἔκχεον ἐπ' αὐτοὺς τὴν ὀργήν σου, καὶ ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς σου καταλάβοι αὐτούς, καὶ γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτῶν ἠρημωμένη," πρόδηλον ὁ ναὸς ὁ περιβόητος. 7. διὰ τί, ὦ προφῆτα; εἰπὲ ἡμῖν. τίνος χάριν ὁ ναὸς ἠρημώθη; ἆρα διὰ τὴν πάλαι μοσχοποιΐαν; ἆρα διὰ τὴν τοῦ λαοῦ εἰδωλολατρείαν; ἆρα διὰ τὸ τῶν προφητῶν αἷμα; ἆρα διὰ τὴν μοιχείαν καὶ πορνείαν Ἰσραήλ; οὐδαμῶς, φησίν. ἐπὶ πᾶσιν γὰρ ἐκείνοις πάντοτε συγγνώμης καὶ φιλανθρωπίας ἠξιοῦτο. ἀλλ' ὅτι τὸν υἱὸν τοῦ εὐεργέτου ἐθανάτωσαν. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ τῷ πατρὶ συναΐδιος. ὅθεν λέγει "γενηθήτω," ὦ πάτερ, "ὁ ναὸς αὐτῶν ἠρημωμένος," ὅτι ὃν σὺ πρὸς σωτηρίαν κόσμου ἐθελοντὶ ἐπάταξας "αὐτοὶ κατεδίωξαν." σημαίνει δὲ Αὐτοὶ δὲ βιαίῳ καὶ καταδίκῳ θανάτῳ με κατεδίωξαν. "καὶ ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν τραυμάτων μου προσέθηκαν;" πρότερον μὲν ἄλγος εἶχον ὡς φιλάνθρωπος διὰ τὴν πλάνην τῶν ἐθνῶν, ἀλλ' ἐπὶ τὸ ἄλγος προσέθηκάν μοι ἕτερον, πλανηθέντες καὶ αὐτοί. διόπερ "πρόσθες ἀνομίαν ἐπὶ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν καὶ θλῖψιν ἐπὶ θλῖψιν καὶ μὴ εἰσελθέτωσαν ἐν δικαιοσύνῃ σου," τοῦτ' ἔστιν εἰς τὴν βασιλείαν σου, "ἀλλ' ἐξαλειφθ[ήτ]ωσαν ἐκ βίβλου ζώντων καὶ μετὰ δικαίων μὴ γραφήτωσαν," τοῦτ' ἔστιν μετὰ τῶν ἁγίων πατέρων καὶ πατριαρχῶν αὐτῶν. 8. τί λέγεις πρὸς τοῦτο, ὦ Ἰουδαῖε; οὐ λέγει Ματθαῖος οὐδὲ Παῦλος, ἀλλὰ Δαυὶδ ὁ σὸς χριστός, ὁ τὰς φοβερὰς ἀποφάσεις διὰ χριστὸν ἀντιδιδόμενος καὶ φθεγγόμενος καὶ ὡς ὁ μέγας Ἰὼβ ἐρῶν πρὸς ὑμᾶς τῷ δικαίῳ καὶ ἀψευδεῖ λέγοντας οὕτως· Ἠγόρασας τὸν χριστὸν δουλοπρεπῶς, ἦλθες πρὸς αὐτὸν λῃστρικῶς ἐν τῷ κήπῳ. 9. φέρω δὴ ἐς μέσον καὶ τὴν προφητείαν Σολομών, τὴν λέγουσαν περὶ χριστοῦ, τὰ πρὸς Ἰουδαίους σαφῶς καὶ ἀριδήλως διαγγέλλουσαν, οὐ μόνον τὰ κατὰ τὸν παρόντα καιρόν, ἀλλὰ τὰ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα αὐτοῖς συμβαίνειν διὰ

1 Marc. 14, 65. || 26 Matth. 26, 15. 55.

9. 10 τῆς μοιχείας — πορνείας. || 17 εἶχον L, ἦχον cod.

τὴν αὐθάδειαν καὶ τόλμαν, ἣν ἐποίησαν "ἀρχηγῷ τῆς ζωῆς." λέγει γὰρ ὁ προφήτης "οὐ διελογίσαντο οἱ ἀσεβεῖς," περὶ χριστοῦ εἰπόντες, "ὀρθῶς Ἐνεδρεύσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστιν καὶ ἐναντιοῦται τοῖς ἔργοις καὶ τοῖς λόγοις ἡμῶν καὶ ὀνειδ[ίζ]ει ἡμῖν ἁμαρτήματα νόμου καὶ ἐπαγγέλλεται γνῶσιν ἔχειν θεοῦ καὶ παῖδα θεοῦ ἑαυτὸν ὀνομάζει." εἶτά φησιν "βαρὺς ἡμῖν ἐστι καὶ βλεπόμενος, ὅτι ἀνόμοιός ἐστι τοῖς ἄλλοις ὁ βίος αὐτοῦ καὶ ἐξηλλαγμέναι αἱ τρίβοι αὐτοῦ. εἰς κίβδηλον ἐλογίσθημεν αὐτῷ καὶ ἀπέχεται τὴν ὁδὸν ἡμῶν ὡς ἀπὸ ἀκαθαρσιῶν καὶ μακαρίζει ἔσχατα δικαίων." καὶ πάλιν ἄκουσον, ὦ Ἰουδαῖε. οὐδεὶς ἐκ τῶν δικαίων ἢ προφητῶν ἐκάλεσεν ἑαυτὸν υἱὸν θεοῦ. λέγει οὖν αὖθις ὡς ἐκ προσώπου Ἰουδαίων ὁ Σολομὼν περὶ τούτου τοῦ δικαίου, ὅς ἐστιν ὁ χριστός, ὅτι "ἐγένετο ἡμῖν εἰς ἔλεγχον ἐννοιῶν ἡμῶν καὶ ἀλαζονεύεται πατέρα θεόν. ἴδωμεν οὖν, εἰ οἱ λόγοι αὐτοῦ ἀληθεῖς εἰσιν, καὶ πειράσωμεν τὰ ἐν ἐκβάσει αὐτοῦ. εἰ γάρ ἐστιν ὁ δίκαιος υἱὸς θεοῦ, ἀντιλήψεται αὐτοῦ καὶ ῥύσεται αὐτὸν ἐκ χειρὸς ἀνθεστηκότων. θανάτῳ ἀσχήμονι καταδικάσωμεν αὐτόν. ἔστι γὰρ ἐπισκοπὴ αὐτοῦ ἐκ λόγων αὐτοῦ." 10. καὶ πάλιν ὁ Δαυὶδ ἐν ψαλμοῖς λέγει περὶ τὸν μέλλοντα αἰῶνα "τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ὁ χριστὸς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταράξει αὐτούς." καὶ πάλιν Σολομὼν περὶ χριστοῦ καὶ Ἰουδαίων φησὶν ὅτι ὅτε στήσεται ὁ δίκαιος ἐν παρρησίᾳ πολλῇ κατὰ πρόσωπον τῶν θλιψάντων καὶ τῶν ἀθετούντων τοὺς λόγους αὐτοῦ, "ἰδόντες ταραχθήσονται φόβῳ δεινῷ καὶ ἐκστήσονται ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ. καὶ ἐροῦσιν ἐν ἑαυτοῖς μετανοοῦντες καὶ διὰ στενοχωρίαν πνεύματος στενάζοντες Οὗτός ἐστιν ὃν ἔσχομέν ποτε εἰς γέλωτα καὶ εἰς παραβολὴν ὀνειδισμοῦ οἱ ἄφρονες. τὸν βίον αὐτοῦ ἐλογισάμεθα μανίαν καὶ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ ἄτιμον. πῶς κατελογίσθη ἐν υἱοῖς θεοῦ, καὶ ἐν ἁγίοις ὁ κλῆρος αὐτοῦ ἐστιν; ἄρα ἐπλανήθημεν ἀπὸ ὁδοῦ ἀληθείας καὶ τὸ τῆς δικαιοσύνης φῶς οὐκ ἀπέλαμψεν ἡμῖν. ὁ

1 Act. 3, 15. ‖ 2 Sap. 2, 1. 12—16. id est sticho codicis taurinensis sahidici 44. 75—87. ‖ 19 Psalm. 2, 5. ‖ 23 Sap. 5, 2—9.

14 εἴδωμεν cod. ‖ 17 καταδικάσομεν cod.

ἥλιος οὐκ ἀνέτειλεν ἡμῖν. ἀνομίας ἐνεπλήσθημεν τρίβους καὶ ἀπωλείας. διωδεύσαμεν ἐρήμους ἀβάτους, τὴν δὲ ὁδὸν κυρίου οὐκ ἐγνώσαμεν. τί ὠφέλησεν ἡμᾶς ἡ ὑπερηφανία ἡμῶν; παρῆλθεν ἐκεῖνα πάντα ὡς σκιά."

Cod. vatic. 1431 p. 361. ex apographo Bernardi de Montfaucon primus edidit I. A. Fabricius.

6.

Ἱππολύτου ἐκ τοῦ πρὸς Ἕλληνας λόγου τοῦ ἐπιγεγραμμένου κατὰ Πλάτωνος περὶ τῆς τοῦ παντὸς αἰτίας.

Καὶ οὗτος μὲν ὁ περὶ δαιμόνων τόπος. περὶ δὲ ᾅδου, ἐν ᾧ συνέχονται ψυχαὶ δικαίων τε καὶ ἀδίκων, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. ὁ ᾅδης τόπος ἐστὶν ἐν τῇ κτίσει ἀκατασκεύαστος, χωρίον ὑπόγειον, ἐν ᾧ φῶς κόσμου οὐκ ἐπιλάμπει. φωτὸς τοίνυν ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ μὴ καταλάμποντος, ἀνάγκη σκότος διηνεκῶς τυγχάνειν. τοῦτο τὸ χωρίον ὡς φρούριον ἀπενεμήθη ψυχαῖς, ἐφ' ᾧ κατεστάθησαν ἄγγελοι φρουροί, πρὸς τὰς ἑκάστων πράξεις διανέμοντες τὰς τῶν τόπων προσκαίρους κολάσεις. ἐν τούτῳ δὲ τῷ χωρίῳ τόπος ἀφώρισταί τις, λίμνη πυρὸς ἀσβέστου, ἐν ᾧ μὲν οὐδέπω τινὰ καταρερῖφθαι ὑπειλήφαμεν, ἐσκευάσθαι δὲ εἰς τὴν προωρισμένην ἡμέραν ὑπὸ θεοῦ, ἵνα δικαίας κρίσεως ἀπόφασις μία πᾶσιν ἀξίως προσενεχθῇ καὶ οἱ μὲν ἄδικοι καὶ θεῷ ἀπειθήσαντες τά τε μάταια ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, κατεσκευασμένα εἴδωλα, ὡς θεὸν τιμήσαντες, ταύτης τῆς αἰδίου κολάσεως (ὡς αἴτιοι μιασμάτων γενόμενοι) προσκριθῶσι[ν], οἱ δὲ δίκαιοι τῆς ἀφθάρτου καὶ ἀνεκλείπτου βασιλείας τύχωσιν, οἳ ἐν τῷ ᾅδῃ νῦν μὲν συνέχονται, ἀλλ' οὐ τῷ αὐτῷ τόπῳ ᾧ καὶ οἱ ἄδικοι.

8 Ἱππολύτου St. Le Moyne varia sacra p. 1119. Ἰωσήπου Hb. Ἰωσήππου ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ἀναγεγραμμένου κατὰ Πλάτωνα Ioh. Damasc. = D, II p. 789. 790, qui laudat usque ad ποιεῖν p. 70, 6. ‖ 8 πρὸς Ἕλληνας om. barocc. = b. ‖ 9 Πλάτωνα Hoeschel = H. ‖ 9 post αἰτ. b περὶ — ἀδίκων e vers. 10. 11. ‖ 10 τόπος Hb, λόγος D. ‖ 11 σ. αἱ ψ. D. ‖ 16 ἑκάστου D. ‖ 17 τρόπων H, b? ‖ 18 λίμνης D. ‖ 18 καταρερῖφθαι L (D -ί-) coll. ῥεραντισμένοι Hebr. 10, 22: ῥεριμμένοι Matth. 9, 36. καταρερείφθαι b, καταῤῥερίφθαι H, qui κατεῤῥίφθαι (sic) suasit. ‖ 19 ἐσκευάσθαι D, ἐσκεύασται Hb. ‖ 20 παρὰ θεοῦ D. ‖ 20 ἵνα L, ἐν ᾗ HDb. ‖ 20 προσενεχθῇ LD, προσενέχθη b, προσενεχθείη H. ‖ 25 τόπῳ ὡς αἱ δίκαιοι D.

μία γὰρ εἰς τοῦτο τὸ χωρίον κάθοδος, οὗ τῇ πύλῃ ἐφεστῶτα ἀρχάγγελον ἅμα στρατιᾷ πεπιστεύκαμεν, ἣν πύλην διελθόντες οἱ καταγόμενοι ὑπὸ τῶν ἐπὶ τὰς ψυχὰς τεταγμένων ἀγγέλων οὐ μιᾷ ὁδῷ πορεύονται, ἀλλ' οἱ μὲν δίκαιοι εἰς δεξιὰ φωταγωγούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν ἐφεστώτων κατὰ τόπον ἀγγέλων ὑμνούμενοι, ἄγονται εἰς χωρίον φωτεινόν, ἐν ᾧ οἱ ἀπ' ἀρχῆς δίκαιοι πολιτεύονται, οὐχ ὑπ' ἀνάγκης κρατούμενοι, ἀλλὰ τῆς τῶν ὁρωμένων ἀγαθῶν θέας ἀεὶ ἀπολαύοντες καὶ τῇ τῶν ἑκάστοτε καινῶν ὁρωμένων προσδοκίᾳ ἡδόμενοι κἀκεῖνα τούτων βελτίω ἡγούμενοι. οἷς ὁ τόπος οὐ καματηφόρος γίνεται, οὐ καύσων, οὐ κρύος, οὐ τρίβολος ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἡ τῶν πατέρων δικαίων τε ὁρωμένη ὄψις πάντοτε μειδιᾷ, ἀναμενόντων τὴν μετὰ τοῦτο τὸ χωρίον ἀνάπαυσιν καὶ αἰωνίαν ἀναβίωσιν ἐν οὐρανῷ. τούτῳ δὲ ὄνομα κικλήσκομεν "κόλπον 'Αβραάμ." οἱ δὲ ἄδικοι εἰς ἀριστερὰ ἕλκονται ὑπὸ ἀγγέλων κολαστῶν, οὐκέτι ἑκουσίως πορευόμενοι, ἀλλὰ μετὰ βίας ὡς δέσμιοι ἑλκόμενοι, οἷς οἱ ἐφεστῶτες ἄγγελοι ἐπιγελῶντες διαπέμπονται, ἐπονειδίζοντες καὶ φοβερῷ ὄμματι ἐπαπειλοῦντες εἰς τὰ κατώτερα ὠθοῦντες. οὓς ἀγομένους ἕλκουσιν οἱ ἐφεστῶτες ἕως πλησίον τῆς γεέννης. οἱ ἔγγιον ὄντες τοῦ μὲν βρασμοῦ ἀδιαλείπτως ἐπακούουσι καὶ τοῦ τῆς θέρμης ἀτμοῦ οὐκ ἀμοιροῦσιν, αὐτῆς δὲ τῆς ἐγγίονος ὄψεως τὴν φοβερὰν καὶ ὑπερβαλλόντως ξανθὴν θέαν τοῦ πυρὸς ὁρῶντες καταπεπήγασι, τῇ προσδοκίᾳ τῆς μελλούσης κρίσεως ἤδη δυνάμει κολαζόμενοι, ἀλλὰ καὶ οὗτοι τὸν τῶν πατέρων χορὸν καὶ τοὺς δικαίους ὁρῶσι, καὶ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ κολαζόμενοι. "χάος" γὰρ βαθὺ καὶ "μέγα" ἀνὰ μέσον "ἐστήρικται," ὥστε μήτε δίκαιον συμπαθήσαντα προσδέξασθαι μήτε ἄδικον τολμήσαντα διελθεῖν. οὗτος ὁ περὶ ᾅδου λόγος, ἐν ᾧ αἱ ψυχαὶ πάντων κατέχονται ἄχρι καιροῦ, ὃν ὁ θεὸς ὥρισεν, ἀνάστασιν τότε πάντων ποιησόμενος, οὐ ψυχὰς

3 ἀγγ. om. D. ‖ 4 ἐφεστότων b. ‖ 7 ἀ. θεωρίας D. ‖ 8 ὁρωμένων om. H. ‖ 8 βελτίονα D. ‖ 9 ἡγ. οὗ ὁ D. ‖ 10 τε om. D. ‖ 13 εἰς om. Hb, suppl. H, habet D. ‖ 15 ἐπιγ. D, ἐπιτελοῦντες b, neutrum H. ‖ 16 ὀνειδίζοντες H. ‖ 17 οὓς ἀγομένους Db, *ἃς ἀγομένας H. ‖ 18 ἐγγίονες D. ‖ 18 ὑπακούουσι Hb. ‖ 20 καὶ del. Bunsen = B. ‖ 20 ξ. ex D. ‖ 21 καταπεπλήγασι D. ‖ 21 δυν. om. D. ‖ 22 οὗτοι D, οὗ Hb, αὐ B. ‖ 22 πατέρων Hb, δικαίων D. ‖ 22 χορὸν Fabricius, χῶρον D, χωρὸν Hb. ‖ 24 ὥστε Hb, ὡς D. ‖ 24 μήτε D, μὴ Hb. ‖ 26 αἱ om. Hb. ‖ 26 μέχρι D.

ἀλλήλας τούτων μετάπτωσις παντελής ἐστιν ἀμφοτέρων ἀναίρεσις. σκοπείσθω δὴ πάλιν ἡμῖν ἑτέρως ὁ λόγος,

6. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Εὐσεβὲς κεκύρωται δόγμα χριστιανοῖς, κατ' αὐτήν τε φύσιν καὶ τὴν ἐνέργειαν καὶ πᾶν ἕτερον αὐτῷ προσφυὲς ἴσον ἑαυτῷ καὶ ταὐτὸν εἶναι τὸν θεόν, μηδὲν ἑαυτῷ τῶν ἑαυτοῦ παντελῶς ἄνισον ἔχοντα καὶ ἀκατάλληλον. εἰ τοίνυν κατὰ Βήρωνα τῆς αὐτῆς αὐτῷ προσληφθεῖσα φυσικῆς ἐνεργείας γέγονεν ἡ σάρξ, δῆλον ὅτι καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ γέγονε φύσεως μεθ' ὅσων ἡ φύσις, ἀναρχίας, ἀγεννησίας, ἀπειρίας, ἀιδιότητος, ἀκαταληψίας καὶ τῶν ὅσα τούτων καθ' ὑπεροχὴν ὁ θεολογικὸς ὑπερφυῶς ἐνορᾷ τῇ θεότητι λόγος, καὶ τροπὴν ἀμφότερα πέπονθεν, μηδετέρου τὸν τῆς ἰδίας φύσεως οὐσιώδη λόγον ἔτι σωζόμενον ἔχοντος. ὁ γὰρ ἑτεροφυῶν εἰδὼς ταὐτουργίαν σύγχυσιν ὁμοῦ φυσικὴν καὶ διαίρεσιν αὐτῶν εἰσηγεῖται προσωπικήν, ἀδιαγνώστου παντελῶς τῇ τῶν ἰδιωμάτων μεταβολῇ τῆς φυσικῆς αὐτῶν γενομένης ὑπάρξεως.

7. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Εἰ δὲ τῆς αὐτῆς αὐτῷ μὴ γέγονε φύσεως, οὐδὲ τῆς αὐτῆς αὐτῷ ποτε γενήσεται φυσικῆς ἐνεργείας, ἵνα μὴ δειχθῇ τῇ φύσει τὴν ἐνέργειαν ἄνισον ἔχων καὶ ἀκατάλληλον καὶ τῆς αὐτοῦ δι' ὅλων τῶν ἑαυτοῦ φυσικῆς ἔξω γεγονὼς ἰσότητος καὶ ταὐτότητος· ὅπερ ἀσεβές.

8. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Εἰς ταύτην δὲ τὴν πλάνην κατήχθησαν, κακῶς πεισθέντες ἰδίαν γενέσθαι τῆς σαρκὸς τὴν δι' αὐτῆς ἐκφανθεῖσαν ἐν τοῖς θαύμασι θείαν ἐνέργειαν, ᾗ τὸ πᾶν ὁ χριστὸς οὐσιώσας, καθ' ὃ νοεῖται θεός, συνέχει κρατούμενον. οὐ γὰρ ἔγνωσαν ἀδύνατον εἶναι θείας ἐνέργειαν φύσεως ἑτεροφανοῦς οὐσίας ἰδίωμα γενέσθαι δίχα τροπῆς, οὐδὲ συνῆκαν ὡς οὐ πάντως ἴδιόν ἐστι σαρκὸς τὸ δι' αὐτῆς μὲν ἐκφαινόμενον, οὐκ αὐτῆς δὲ φυσικῶς ἐκφυόμενον, καίτοι σαφοῦς αὐτοῖς οὔσης καὶ προφανοῦς τῆς ἀποδείξεως. ἐγὼ γὰρ γλώσσῃ λαλῶν καὶ χειρὶ γράφων μίαν καὶ τὴν αὐτὴν δι' ἀμφοῖν τῆς νοερᾶς μου ψυχῆς ἐκφαίνω διάνοιαν,

19 μὴ Anast., μὲν SC. || 28 παντὸς S, corr. C.

ἐνέργειαν αὐτῆς ὑπάρχουσαν φυσικήν, μηδενὶ λόγῳ δείξας αὐτὴν γλώσσης ἢ χειρὸς φυσικῶς ἐκφυομένην, μήτε μὴν γενομένην αὐτῶν ἢ λεγομένην διάνοιαν διὰ τὴν δι᾿ ἀμφοῖν αὐτῆς ἔκφανσιν. γλῶσσαν γὰρ ἢ χεῖρα· διανοητικὴν συνετὸς οἶδεν οὐδείς, ὥσπερ οὐδὲ τὴν παναγίαν τοῦ θεοῦ σάρκα διὰ τὸ προςληφθῆναι καὶ τὸ δι᾿ αὐτῆς ἐκφανθῆναι τὴν θείαν ἐνέργειαν, γενομένην κατ᾿ αὐτὸν φύσει δημιουργόν· ἀλλ᾿ εὐσεβῶς ὁμολογεῖ πιστεύων ὅτι διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν καὶ τὸ δῆσαι πρὸς ἀτρεψίαν τὸ πᾶν ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς ἐκ τῆς παναγίας ἀειπαρθένου Μαρίας κατὰ σύλληψιν ἄχραντον δίχα τροπῆς ἐνουσιώσας ἑαυτῷ ψυχὴν νοερὰν μετὰ αἰσθητικοῦ σώματος γέγονεν ἄνθρωπος φύσει κακίας ἀλλότριος, ὅλος θεὸς ὁ αὐτὸς [καὶ ὅλος ἄνθρωπος ὁ αὐτός, ὅλος θεὸς ὁμοῦ φύσει καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός,] θεότητι μὲν τὰ θεῖα διὰ τῆς αὐτοῦ παναγίας σαρκός, οὐκ ὄντα φύσει τῆς σαρκός, ἐνεργῶν, ἀνθρωπότητι δὲ τὰ ἀνθρώπινα, οὐκ ὄντα φύσει θεότητος, ἀνοχῇ πάσχων θεότητος, μηδὲν θεῖον γυμνὸν σώματος ἐνεργήσας μηδὲ ἀνθρώπινον ὁ αὐτὸς ἄμοιρον δράσας θεότητος, τηρῶν ἑαυτῷ καὶ καθ᾿ ὃν ἐνήργησεν ἀμφότερα καινοπρεπῆ τρόπον τὸ κατ᾿ ἄμφω φυσικῶς ἀναλλοίωτον εἰς πίστωσιν τῆς ἑαυτοῦ τελείας ἐνανθρωπήσεως τῆς ὄντως ἀληθοῦς καὶ μηδὲν ἐχούσης φαυλότητος. ὁ μὲν οὖν Βήρων, οὕτως ἔχων, ὡς ἔφην, ἐνεργ[ε]ίας μονάδι τὴν θεότητα τοῦ χριστοῦ καὶ τὴν ἀνθρωπότητα συγχέας ὁμοῦ φυσικῶς καὶ προσωπικῶς μερίζων, καταλύει τὸν βίον, ἀγνοήσας μόνης τῆς τῶν ὁμοφυῶν προσώπων ὁμοφυοῦς ταυτότητος τὴν ταυτουργίαν εἶναι δηλωτικήν.

Iac. Sirmondus a. 1620 [opera tom. 3. p. 383. sqq. 1728]. Fr. Combefis in Maximi confessoris operibus 1675 tom. I. p. lxiij [sic= lxxi] — lxxvi.

5.

Ἱππολύτου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος ἀποδεικτικὴ πρὸς Ἰουδαίους.

Οὐκοῦν κλῖνον τὸ οὖς σου ἐμοὶ καὶ εἰσάκουσον τῶν ῥημάτων

10 μετ᾿ C. ‖ 11—13 [ ] suppl. C. ‖ 11 ὅλος C, ὁ λόγος S. ‖ 19 αὐτοῦ C.

μου καὶ πρόσεχε, ὦ Ἰουδαῖε. σὺ δὲ πολλάκις ἐκκαυχώμενος ὅτι τὸν Ἰησοῦν τὸν ναζωραῖον θανάτῳ κατέκρινας καὶ ὄξος καὶ χολὴν αὐτὸν ἐπότισας, καὶ σεμνύνῃ ἐπὶ τούτῳ. δεῦρο οὖν, κοινῶς ἐπισκεψώμεθα, μήπως ἀδίκως [κε]καύχασαι, ὦ Ἰσραήλ, μήπως τὸ μικρὸν ἐκεῖνο ὄξος καὶ ἡ χολὴ τὴν φοβεράν σοι ταύτην ἐπήγαγεν ἀπειλήν, μήπως δι' αὐτοῦ ἐν τοῖς μυρίοις τούτοις ὑπάρχεις δεινοῖς.

2. προαγέσθω τοίνυν εἰς μέσον ὁ διὰ πνεύματος ἁγίου λαλῶν, ἀψευδὴς ὑπάρχων, Δαυὶδ ὁ τοῦ Ἰεσσαί. οὗτος ψάλλων τινὰ προφητικῶς εἰς τὸν ἀληθῆ χριστόν, τὸν θεὸν ἡμῶν ἐμελῴδησεν διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος. πάντα τὰ ὑπὸ Ἰουδαίων εἰς αὐτὸν ἐν τῷ πάθει γινόμενα σαφῶς κατηγγείλατο, ἐν ᾧ χριστός, ὁ ταπεινώσας ἑαυτὸν καὶ τὴν μορφὴν τοῦ δούλου Ἀδὰμ ἐνδυσάμενος, ὡς ἐκ προσώπου ἡμῶν ἐπικαλεῖται τὸν ἐν οὐρανοῖς θεὸν πατέρα καὶ λέγει ἐν τῷ ξη φαλμῷ "σῶσόν με, ὁ θεός, ὅτι εἰσήλθοσαν ὕδατα ἕως ψυχῆς μου, ἐνεπάγην εἰς ἰλὺν βυθοῦ," τοῦτ' ἔστιν εἰς τὴν φθορὰν τοῦ ᾅδου διὰ τῆς ἐν παραδείσῳ παρακοῆς. "καὶ οὐκ ἔστιν ὑπόστασις" ἤγουν ἀντίληψις· "ἐξέλειπον οἱ ὀφθαλμοί μου ἀπὸ τοῦ ἐλπίζειν με ἐπὶ τὸν θεόν μου, πότε ἥξει καὶ σώσει με." 3. εἶτα εἰπὼν τὰ ἑξῆς λέγει λοιπὸν ὡς ἐξ οἰκείου προσώπου ὁ χριστός. "ἃ οὐχ ἥρπαζον," φησίν, "τότε ἀπετίννυον," τοῦτ' ἔστιν ἅπερ οὐχ ἥμαρτον, ὑπὲρ τοῦ ἁμαρτήματος τοῦ Ἀδὰμ ὑπέμεινα τὸν θάνατον. "ἐπεί, ὁ θεός, σὺ οἶδας τὴν ἀφροσύνην μου, καὶ αἱ πλημμέλειαί μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπεκρύβησαν," τοῦτ' ἔστιν οὐ γὰρ ἐπλημμέλησα, φησίν, δι' ὃ "μὴ αἰσχυνθείησαν οἱ ὑπομένοντές μου ἰδεῖν" τὴν τριήμερον ἀνάστασιν, τοῦτ' ἔστιν οἱ ἀπόστολοι, "ὅτι ἕνεκα σοῦ," χάριν τοῦ ὑπακοῦσαί σου, "ὑπήνεγκα ὀνειδισμόν," τοῦτ' ἔστιν τὸν σταυρόν, ὅτε "ἐκάλυψαν ἐντροπῇ τὸ πρόσωπόν μου" οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτε ἀπηλλοτριωμένος ἐγενήθην τοῖς κατὰ σάρκα ἀδελφοῖς μου καὶ ξένος τοῖς υἱοῖς τῆς μητρός μου," τοῦτ' ἐστὶ συναγωγῆς. "διότι ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου," πάτερ, "κατέφαγέ με, καὶ οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε" καὶ θυόντων τοῖς εἰδώλοις "ἐπέπεσαν ἐπ' ἐμέ. διὸ κατ' ἐμοῦ ἠδολέσχουν οἱ καθήμενοι ἐν πύλαις," "ἔξω γὰρ τῆς

12 Psalm. 69. ‖ 32 Hebr. 13, 12.

πύλης" με ἐσταύρωσαν, "καὶ εἰς ἐμὲ ἔψαλλον οἱ πίνοντες οἶνον," τοῦτ' ἐστὶ τῇ τοῦ πάσχα ἑορτῇ. ἐγὼ δὲ "τῇ προσευχῇ μου πρὸς σέ, κύριε," ἔλεγον "Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς," τοῖς ἔθνεσιν, διότι "καιρὸς εὐδοκίας" τῶν ἐθνῶν. "μὴ τοίνυν καταποντισάτω με καταιγὶς" πειρασμῶν, "μηδὲ καταπιέτω με βυθός," τοῦτ' ἐστὶν ὁ ᾅδης. "οὐ γὰρ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδην, μηδὲ συσχέτω ἐπ' ἐμὲ φρέαρ τὸ στόμα αὐτοῦ," τοῦτ' ἐστὶν τὸ μνημεῖον. "ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου ῥῦσαί με," ἵνα μὴ καυχήσωνται οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες Καταπίωμεν αὐτόν. 4. ταῦτα δὲ πάντα χριστὸς οἰκονομικῶς ὡς ἄνθρωπος ηὔχετο, θεὸς ὢν ἀληθινός. ἀλλ' ὡς φθάσας εἶπον, ἡ μορφὴ τοῦ δούλου ἦν ταῦτα λέγουσα καὶ πάσχουσα. διὸ ἐπήγαγε λέγων "ὀνειδισμὸν προσεδόκησεν ἡ ψυχή μου καὶ ταλαιπωρίαν," τοῦτ' ἐστὶν ἑκουσίως ἔπαθον, οὐκ ἔκ τινος βίας. ὅμως "ὑπέμεινα συλλυπούμενον καὶ οὐχ ὑπῆρξε ("ἀφέντες γὰρ πάντες οἱ ἐμοὶ μαθηταὶ ἔφυγον") καὶ παρακαλοῦντα καὶ οὐχ εὗρον." 5. ἄκουσον νουνεχῶς, ὦ Ἰουδαῖε. τί φησιν ὁ χριστός; "ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολὴν καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος." καὶ ταῦτα μὲν ἔπαθεν ἐξ ὑμῶν. ἄκουσον τοῦ ἁγίου πνεύματος λέγοντος καὶ τί ἀνταπέδωκεν ὑμῖν ἀντὶ τοῦ μικροῦ ἐκείνου ὄξους. λέγει γὰρ ὁ προφήτης ὡς ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ "γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν εἰς παγίδα καὶ εἰς ἀνταπόδοσιν." ποίαν ἀνταπόδοσιν λέγει, εὔδηλον· τὴν νῦν κατέχουσάν σε δυστυχίαν. 6. εἶτα ἄκουσον καὶ τὰ ἑξῆς. "σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν." ἀλλ' ἐσκοτίσθητε τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς σκοτισμὸν ἀφεγγῆ καὶ αἰώνιον. ἀνατείλαντος γὰρ τοῦ φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ, ὑμεῖς ὡς ἐν νυκτὶ πλανᾶσθε, καὶ ἀνοδίαις προσκόπτοντες καὶ κρημνιζόμενοι ὡς καταλείψαντες τὴν ὁδὸν τὴν λέγουσαν "ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός." εἶτα ἄκουσον καιριώτερον. "καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διὰ παντὸς σύγκαμψον," τοῦτ' ἐστὶν ἵνα δουλεύωσιν τοῖς ἔθνεσιν, οὐ τετρακόσια ἔτη καὶ τριάκοντα, ὡς ἐν Αἰγύπτῳ, οὔτε ἑβδομήκοντα, ὡς ἐν Βαβυλῶνι, ἀλλὰ "διὰ παντός," φησίν, "εἰς δουλείαν σύγκαμψον." λοιπὸν τί κενὰς ἐλπίδας ἔχεις, ἀπαλλαγῆναι προσδοκῶν τῆς κατεχούσης σε ταλαιπωρίας; τὸ γὰρ παραδοξότερον, καὶ οὐκ ἀδίκως τὴν τῶν ὀμμά-

3 Luc. 23, 34. ‖ 5 Psalm. 16, 10. ‖ 14 Matth. 26, 56. ‖ 26 Ioh. 14, 6.

κοπιᾶν αὐτοὺς λόγῳ καὶ ἔργῳ πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ λαοῦ σου. καὶ ἔπιδε ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου τοῦτον τὸν ψήφῳ καὶ κρίσει τοῦ κλήρου παντὸς εἰς πρεσβυτέριον ἐπιδοθέντα καὶ ἔμπλησον αὐτὸν πνεῦμα χάριτος καὶ συμβουλίας τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ κυβερνᾶν τὸν λαόν σου ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ· ὃν τρόπον ἐπεῖδες ἐπὶ λαὸν ἐκλογῆς σου καὶ προσέταξας Μωϋσεῖ αἱρετίσασθαι πρεσβυτέρους, οὓς ἔπλησας πνεύματος, ὅπως ἐμπλησθεὶς ἐνεργημάτων ἰαματικῶν καὶ λόγων διδακτικῶν ἐν πραότητι παιδεύῃ σου τοῦτον εἰλικρινῶς ἐν καθαρᾷ διανοίᾳ καὶ ψυχῇ θελούσῃ, καὶ τὰς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ σου ἱερουργίας ἀμώμως ἐκτελῇ διὰ τοῦ χριστοῦ σου, μεθ' οὗ σοι δόξα καὶ σέβας σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

5. Περὶ χειροτονίας διακόνου. Ἐγὼ Φίλιππος διατάσσομαι· διάκονον καταστήσεις, ὦ ἐπίσκοπε, ἐπιθεὶς αὐτῷ τὰς χεῖρας, παρεστῶτός σοι παντὸς τοῦ πρεσβυτερίου καὶ τῶν διακόνων, καὶ ἐπευξάμενος λέγε· 6. Εὐχ. χειροτονίας διακόνου. Ὁ θεός, ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἀληθινός, ὁ ἀψευδὴς καὶ πλουτῶν εἰς πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους σε ἐν ἀληθείᾳ, ὁ φοβερὸς ἐν βουλαῖς, ὁ σοφὸς διανοίᾳ, ὁ κραταιὸς καὶ μέγας, εἰσάκουσον προσευχῆς ἡμῶν, κύριε, καὶ ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου τόνδε, τὸν προχειριζόμενόν σοι εἰς διακονίαν, καὶ πλῆσον αὐτὸν πνεύματος καὶ δυνάμεως, ὡς ἔπλησας Στέφανον τὸν πρωτομάρτυρα καὶ μιμητὴν τῶν παθημάτων τοῦ χριστοῦ σου, καὶ καταξίωσον αὐτόν, εὐαρέστως λειτουργήσαντα τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ διακονίαν ἀτρέπτως, ἀμέμπτως, ἀνεγκλήτως, μείζονος ἀξιωθῆναι βαθμοῦ διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ χριστοῦ σου, τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ σου. μεθ' οὗ σοι δόξα, τιμὴ καὶ σέβας σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. 7. Περὶ χειροτονίας διακονίσσης. Ἐγὼ Βαρθολομαῖος διατάσσομαι· διακόνισσαν καθιστῶν, ὦ ἐπίσκοπε, ἐπιθήσεις αὐτῇ τὰς χεῖρας, παρεστῶτός σοι τοῦ πρεσβυτερίου καὶ τῶν δια-

6 Num. 11, 16.

1 ἔργῳ καὶ λόγῳ OV. ‖ 4 συμβουλείας MOV. ‖ 5 ἐπίδες MOV. ‖ 6 αἱρετήσασθαι MOV. ‖ 7 ἰατικῶν OV. ‖ 8 σου [τὸν λαὸν] τοῦτον Fabricius. ‖ 10 ἐκτελεῖ M. ‖ 14 σου OV. ‖ 18 post κύριε OV addunt καὶ ἐνώτισαι τὴν δέησιν ἡμῶν. ‖ 22 τῶν om. OV. ‖ 27 ἀμὴν om. OV. ‖ 28 ὦ om. OV.

τὴν αὐθάδειαν καὶ τόλμαν, ἣν ἐποίησαν "ἀρχηγῷ τῆς ζωῆς." λέγει γὰρ ὁ προφήτης "οὐ διελογίσαντο οἱ ἀσεβεῖς," περὶ χριστοῦ εἰπόντες, "ὀρθῶς Ἐνεδρεύσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστιν καὶ ἐναντιοῦται τοῖς ἔργοις καὶ τοῖς λόγοις ἡμῶν καὶ ὀνειδ[ίζ]ει ἡμῖν ἁμαρτήματα νόμου καὶ ἐπαγγέλλεται γνῶσιν ἔχειν θεοῦ καὶ παῖδα θεοῦ ἑαυτὸν ὀνομάζει." εἶτά φησιν "βαρὺς ἡμῖν ἐστι καὶ βλεπόμενος, ὅτι ἀνόμοιός ἐστι τοῖς ἄλλοις ὁ βίος αὐτοῦ καὶ ἐξηλλαγμέναι αἱ τρίβοι αὐτοῦ. εἰς κίβδηλον ἐλογίσθημεν αὐτῷ καὶ ἀπέχεται τὴν ὁδὸν ἡμῶν ὡς ἀπὸ ἀκαθαρσιῶν καὶ μακαρίζει ἔσχατα δικαίων." καὶ πάλιν ἄκουσον, ὦ Ἰουδαῖε. οὐδεὶς ἐκ τῶν δικαίων ἢ προφητῶν ἐκάλεσεν ἑαυτὸν υἱὸν θεοῦ. λέγει οὖν αὖθις ὡς ἐκ προσώπου Ἰουδαίων ὁ Σολομὼν περὶ τούτου τοῦ δικαίου, ὅς ἐστιν ὁ χριστός, ὅτι "ἐγένετο ἡμῖν εἰς ἔλεγχον ἐννοιῶν ἡμῶν καὶ ἀλαζονεύεται πατέρα θεόν. ἴδωμεν οὖν, εἰ οἱ λόγοι αὐτοῦ ἀληθεῖς εἰσιν, καὶ πειράσωμεν τὰ ἐν ἐκβάσει αὐτοῦ. εἰ γάρ ἐστιν ὁ δίκαιος υἱὸς θεοῦ, ἀντιλήψεται αὐτοῦ καὶ ῥύσεται αὐτὸν ἐκ χειρὸς ἀνθεστηκότων. θανάτῳ ἀσχήμονι καταδικάσωμεν αὐτόν. ἔστι γὰρ ἐπισκοπὴ αὐτοῦ ἐκ λόγων αὐτοῦ." 10. καὶ πάλιν ὁ Δαυὶδ ἐν ψαλμοῖς λέγει περὶ τὸν μέλλοντα αἰῶνα "τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ὁ χριστὸς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταράξει αὐτούς." καὶ πάλιν Σολομὼν περὶ χριστοῦ καὶ Ἰουδαίων φησὶν ὅτι ὅτε στήσεται ὁ δίκαιος ἐν παρρησίᾳ πολλῇ κατὰ πρόσωπον τῶν θλιψάντων καὶ τῶν ἀθετούντων τοὺς λόγους αὐτοῦ, "ἰδόντες ταραχθήσονται φόβῳ δεινῷ καὶ ἐκστήσονται ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ. καὶ ἐροῦσιν ἐν ἑαυτοῖς μετανοοῦντες καὶ διὰ στενοχωρίαν πνεύματος στενάζοντες Οὗτός ἐστιν ὃν ἔσχομέν ποτε εἰς γέλωτα καὶ εἰς παραβολὴν ὀνειδισμοῦ οἱ ἄφρονες. τὸν βίον αὐτοῦ ἐλογισάμεθα μανίαν καὶ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ ἄτιμον. πῶς κατελογίσθη ἐν υἱοῖς θεοῦ, καὶ ἐν ἁγίοις ὁ κλῆρος αὐτοῦ ἐστιν; ἄρα ἐπλανήθημεν ἀπὸ ὁδοῦ ἀληθείας καὶ τὸ τῆς δικαιοσύνης φῶς οὐκ ἀπέλαμψεν ἡμῖν. ὁ

1 Act. 3, 15. ‖ 2 Sap. 2, 1. 12—16. id est sticho codicis taurinensis sahidici 44. 75—87. ‖ 19 Psalm. 2, 5. ‖ 23 Sap. 5, 2—9.

14 εἴδωμεν cod. ‖ 17 καταδικάσομεν cod.

τονηθεὶς ἁρπάσῃ ἑαυτῷ ἀξίωμα τοιοῦτον, ὡς διὰ τὴν ὁμολογίαν, ὁ τοιοῦτος καθαιρείσθω. οὐ γάρ ἐστιν, ἐπείπερ ἤρνηται τὴν χριστοῦ διάταξιν καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων. 13. Ὁ αὐτὸς περὶ παρθένων. Ἐγὼ Ἰάκωβος Ἀλφαιοῦ διατάσσομαι· παρθένος οὐ χειροτονεῖται. ἐπιταγὴν γὰρ κυρίου οὐκ ἔχομεν. γνώμης γάρ ἐστι τὸ ἔπαθλον, οὐκ ἐπὶ διαβολῇ τοῦ γάμου, ἀλλ' ἐπὶ σχολῇ τῆς εὐσεβείας. 14. Περὶ χηρῶν. Κἀγὼ Λεββαῖος ὁ ἐπικληθεὶς Θαδδαῖος τάδε περὶ χηρῶν διατάσσομαι. χήρα οὐ χειροτονεῖται, ἀλλ' εἰ μὲν ἐκ πολλοῦ ἀπέβαλε τὸν ἄνδρα καὶ σωφρόνως καὶ ἀκαταγνώστως ἔζησε καὶ τῶν οἰκείων ἄριστα ἐπεμελήθη, ὡς Ἰουδὶθ καὶ Ἄννα αἱ σεμνόταται, καταταssέσθω εἰς τὸ χηρικόν. εἰ δὲ νεωστὶ ἀπέβαλε τὸν ὁμόζυγον, μὴ πιστευέσθω, ἀλλὰ χρόνῳ ἡ νεότης κρινέσθω. τὰ γὰρ πάθη ἔσθ' ὅτε καὶ συγγηρᾷ ἀνθρώποις, μὴ ὑπὸ κρείττονος χαλινοῦ εἰργόμενα. 15. Ὁ αὐτὸς περὶ ἐπορκιστῶν. Ἐπορκιστὴς οὐ χειροτονεῖται. εὐνοίας γὰρ ἑκουσίου τὸ ἔπαθλον καὶ χάριτος θεοῦ, διὰ χριστοῦ, ἐπιφοιτήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος. ὁ γὰρ λαβὼν χάρισμα ἰαμάτων δι' ἀποκαλύψεως ὑπὸ θεοῦ ἀναδείκνυται, φανερᾶς οὔσης πάσης τῆς ἐν αὐτῷ χάριτος. ἐὰν δὲ χρεία γένηται αὐτοῦ εἰς ἐπίσκοπον ἢ εἰς πρεσβύτερον ἢ εἰς διάκονον, χειροτονεῖται. 16. Σίμωνος τοῦ καναναίου ὑπὸ πόσων ἐπισκόπων ὀφείλει χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπος. Κἀγὼ Σίμων ὁ καναναῖος διατάσσομαι ὑμῖν, ὑπὸ πόσων ὀφείλει χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπος. ὑπὸ τριῶν ἢ δύο ἐπισκόπων ὀφείλει χειροτονεῖσθαι. ἐὰν δέ τις ὑπὸ ἑνὸς χειροτονηθῇ ἐπισκόπου, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονήσας. ἐὰν δὲ ἀνάγκη ὑπὸ ἑνὸς καταλάβῃ χειροτονηθῆναι διὰ τὸ μὴ δύνασθαι πλείονας παραγενέσθαι, διωγμοῦ ὄντος ἢ ἄλλης τοιαύτης αἰτίας, ψήφισμα κομιζέσθω τῆς ἐπιτροπῆς πλειόνων ἐπισκόπων. 17. Τοῦ αὐτοῦ κανόνες

1 αυτῷ OV. ‖ 2 τὴν τοῦ χ. OV. ‖ 3 χεῖρον M. ‖ 4 ὁ 'A. OV. ‖ 6 δήμου M „MS," ego γάμου ex editis petivi. ‖ 8 ἢ „MS" loco εἰ. ‖ 10 ἐπιμελήθη M. ‖ 10 ἰουδὴθ M. ‖ 11 νεοστὶ M. ‖ 13 συνηγομεῖ MOV, ego συγγηρᾷ ex editis arcessivi. ‖ 18 πᾶσι OV. ‖ 19 hoc loco teste Fabricio insertae leguntur in libro vindobonensi αἱ διαταγαὶ αἱ διὰ Κλήμεντος καὶ κανόνες ἐκκλησιαστικοὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Χαίρετε κτέ. v. Reliq. meas p. 74. ‖ 20 καν. διάταξις ἀπὸ πόσων ὀφείλει OV. ‖ 24 καὶ alterum om. OV. (?). ‖ 25 καταλάβοι OV.

ἐκκλησιαστικοί. Ἐπίσκοπος εὐλογεῖ, οὐκ εὐλογεῖται, χειροτονεῖ, προσφέρει, εὐλογίαν παρὰ ἐπισκόπων λαμβάνει, παρὰ δὲ πρεσβυτέρου οὐδαμῶς. Ἐπίσκοπος καθαιρεῖ πάντα κληρικὸν ἄξιον ὄντα καθαιρέσεως πλὴν ἐπισκόπου. μόνος γὰρ οὐχ οἷός τε. Πρεσβύτερος εὐλογεῖ, οὐκ εὐλογεῖται, εὐλογίας δέχεται παρὰ ἐπισκόπου καὶ συμπρεσβυτέρου, χειροθετεῖ, οὐ χειροτονεῖ, οὐ καθαιρεῖ, ἀφορίζει δὲ τοὺς ὑποβεβηκότας, ἐὰν ὦσιν ὑπεύθυνοι τῇ τοιαύτῃ τιμωρίᾳ. Διάκονος οὐκ εὐλογεῖ, οὐ δίδωσιν εὐλογίαν, λαμβάνει δὲ παρὰ ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτέρου, οὐ βαπτίζει, οὐ προσφέρει, τοῦ δὲ ἐπισκόπου ἢ τοῦ πρεσβυτέρου προσενεγκόντος, αὐτὸς ἐπιδίδωσι τῷ λαῷ, οὐχ ὡς ἱερεύς, ἀλλ' ὡς διακονούμενος ἱερεῦσιν. τῶν δὲ ἄλλων κληρικῶν τὸ τοῦ διακόνου ἔργον ποιῆσαι οὐδενὶ ἐξόν. Διακόνισσα οὐκ εὐλογεῖ, ἀλλ' οὐδέ τι ὧν ποιοῦσιν οἱ πρεσβύτεροι ἢ οἱ διάκονοι ἐπιτελεῖ, ἀλλ' ἢ τοῦ φυλάττειν τὰς θύρας καὶ ἐξυπηρετεῖσθαι τοῖς πρεσβυτέροις ἐν τῷ βαπτίζεσθαι τὰς γυναῖκας διὰ τὸ εὐπρεπές. Διάκονος ἀφορίζει ὑποδιάκονον, ἀναγνώστην, ψάλτην, διακόνισσαν, ἐὰν δέῃ τι τοιοῦτον, μὴ παρόντος πρεσβυτέρου. Ὑποδιακόνῳ οὐκ ἔξεστιν ἀφορίσαι οὔτε μὴν ἀναγνώστῃ ἢ ψάλτῃ οὐδὲ διακονίσσῃ, οὐ κληρικόν, οὐ λαϊκόν. ὑπηρέται γάρ εἰσι διακόνων. **18.** Περὶ ἀπαρχῶν καὶ δεκατῶν. Ὁ αὐτὸς Σίμων ὁ καναναῖος διατάσσομαι. πᾶσαν ἀπαρχὴν προσκομίζεσθαι τῷ ἐπισκόπῳ. καὶ τοῖς διακόνοις εἰς διατροφὴν αὐτῶν, πᾶσαν δὲ δεκάτην προσφέρεσθαι εἰς διατροφὴν τῶν λοιπῶν κληρικῶν καὶ τῶν παρθένων καὶ τῶν χηρῶν καὶ τῶν ἐν πενίᾳ ἐξεταζομένων. αἱ γὰρ ἀπαρχαὶ τῶν ἱερέων εἰσὶ καὶ τῶν αὐτοῖς ὑπηρετούντων. **19.** Περὶ εὐλογιῶν. Τὰς περισσευούσας ἐν τοῖς μυστηρίοις εὐλογίας κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ἢ τῶν πρεσβυτέρων οἱ διάκονοι διανεμέτωσαν τῷ κλήρῳ, τῷ ἐπισκόπῳ μέρη τέσσαρα, τῷ πρεσβυτέρῳ μέρη τρία, τῷ διακόνῳ μέρη δύο, τοῖς δὲ

2, 3 πρεσβυτέρων OV. ‖ 3, 6 καθαίρει M. ‖ 10 προσενεγκ. OV. ante ἢ. ‖ 11 ἱερεῦσι OV. ‖ 17 impetravit ab se Fabricius, ut pro δέῃ ex OV (?) δὲ ἢ daret. ‖ 17 ἐξῆν M. ‖ 19 εἰσιν OV. ‖ 23 κ. τ. χ. om. OV. ‖ 25 ἐξυπηρετουμένων OV. ‖ 28 πρ. μ. δύο, [e]) τῷ διακ. μέρος ἕν Fabricius, qui adscripsit: [e]) *in margine codicis MS.* [utrum O an V?] *nescio an alia manu.*

ἄλλοις, ὑποδιακόνοις ἢ ἀναγνώσταις ἢ ψάλταις ἢ διακονίσσαις, μέρος ἕν. τοῦτο γὰρ καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ἕκαστον τιμᾶσθαι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ τάξιν. ἡ γὰρ ἐκκλησία οὐκ ἀταξίας, ἀλλ' εὐταξίας ἐστὶ διδασκαλία. 20. Παύλου τοῦ ἁγιωτάτου διατάξεις κανόνων ἐκκλησιαστικῶν. Οἱ πρώτως προσιόντες τῷ μυστηρίῳ τῆς εὐσεβείας διὰ τῶν διακόνων προσαγέσθωσαν τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις καὶ τὰς αἰτίας ἐξεταζέσθωσαν, οὗ χάριν προσῆλθον τῷ κυριακῷ λόγῳ· οἱ δὲ προσενέγκαντες μαρτυρείτωσαν, ἀκριβώσαντες τὰ κατ' αὐτούς. ἐξεταζέσθω δὲ αὐτῶν ἀκριβῶς καὶ ὁ τρόπος καὶ ὁ βίος καὶ εἰ δοῦλοί εἰσιν ἢ ἐλεύθεροι. καὶ ἐὰν ᾖ τις δοῦλος, ἐρωτάσθω ὁ δεσπότης αὐτοῦ εἰ μαρτυρεῖ αὐτῷ· εἰ δὲ μή, ἀποβαλλέσθω, ἕως ἂν ἄξιον ἑαυτὸν ἐπιδείξῃ τῷ δεσπότῃ· εἰ δὲ μαρτυρεῖ αὐτῷ, προσδεχέσθω. Ἐθνικοῦ οἰκέτης διδασκέσθω εὐαρεστεῖν τῷ δεσπότῃ, ἵνα μὴ βλασφημῆται ὁ λόγος. εἰ μὲν οὖν ἔχει ὁ ἀνὴρ γυναῖκα ἢ ἡ γυνὴ ἄνδρα, διδασκέσθωσαν ἀρκεῖσθαι ἑαυτοῖς· εἰ δὲ ἄγαμοί εἰσι, μανθανέτωσαν μὴ πορνεύειν, ἀλλὰ γαμεῖν ἐννόμως. εἰ δὲ ὁ δεσπότης αὐτοῦ, πιστὸς ὢν καὶ εἰδὼς ὅτι πορνεύει, οὐ δίδωσιν αὐτῷ γυναῖκα ἢ τῇ γυναικὶ ἄνδρα: ἀφοριζέσθω. Ἐάν τις δαίμονα ἔχῃ, διδασκέσθω μὲν τὴν εὐσέβειαν, μὴ προσδεχέσθω δὲ εἰς κοινωνίαν, πρὶν ἂν καθαρισθῇ. εἰ δὲ θάνατος κατεπείγει, προσδεχέσθω. Εἴ τις πορνοβοσκός, ἢ παυσάσθω τοῦ μαστροπεύειν ἢ ἀποβαλλέσθω. Πόρνη προσιοῦσα ἢ παυσάσθω ἢ ἀποβαλλέσθω. Εἰδωλοποιὸς προσιὼν ἢ παυσάσθω ἢ ἀποβαλλέσθω.

14 Tit. 2, 5.

4 sequitur in M post διδ. spatium vacuum duodecim versuum. ‖ 4 cap. 20 Περὶ χειροτονιῶν καὶ ἑτέρων ἐκκλησιαστικῶν καταστάσεων. [καταστ. om. V]. Παύλου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου διατάξεις περὶ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν. Κἀγὼ Παῦλος ὁ τῶν Ἀποστόλων ἐλάχιστος τάδε διατάσσομαι ὑμῖν τοῖς πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις [ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις V] περὶ κανόνων· OV. ‖ 6 δ. τῶν Κανόνων OV. ‖ 8 οἵ τε OV. ‖ 8. 9 μαρτ. αὐτοῖς, ἀ. OV. ‖ 11 post δοῦλος O addunt: εἰ μὲν πιστοῦ δοῦλος ὑπάρχῃ. ‖ 11 κύριος pro δεσπότης OV. ‖ 12 pro εἰ OV ἐάν. eidem ἑαυτὸν ἄξιον. ‖ 13 εἰ δὲ ἐθνικοῦ ᾖ οἰκ. O. ‖ 15 ὁ ἀνὴρ om. OV. ‖ 16 ἑαυτ. καὶ σωφρονεῖν. εἰ OV. ‖ 19 ἔχει OV. ‖ 20 καθαρισθείη OV. ‖ 20. 21 κατεπείγῃ OV. ‖ 21 πορν. εἴη, η OV. ‖ 21 τοῦ om. M. ‖ 22 „προσιᾶσα *MS.*“ Fabric. ‖ 23 verba εἰδωλ. — ἀποβ. M in margine manu prima.

Τῶν ἐπὶ σκηνῆς ἐάν τις προσίῃ ἀνὴρ ἢ γυνὴ ἢ ἡνίοχος ἢ μονομάχος ἢ σταδιοδρόμος ἢ λουδεμπιστὴς ἢ ὀλυμπικὸς ἢ χοραύλης ἢ κιθαριστὴς ἢ λυριστὴς ἢ ὄρχησιν ἐπιδεικνύμενος ἢ κάπηλος, ἢ παυσάσθωσαν ἢ ἀποβαλλέσθωσαν. Στρατιώτης προσιὼν διδασκέσθω μὴ ἀδικεῖν, μὴ συκοφαντεῖν, ἀρκεῖσθαι δὲ τοῖς διδομένοις ὀψωνίοις. πειθόμενος μὲν προσδεχέσθω, ἀντιλέγων δὲ ἀποβαλλέσθω. Ἀρρητοποιός, κίναιδος, βλάξ, μάγος, ὀχλαγωγός, ἐπαοιδός, λώταξ ἤτοι ὁ καταδαπανῶν ἐν τοῖς αἰσχροῖς τὸν βίον αὐτοῦ, περιάμματα ποιῶν, περικαθαίρων, οἰωνιστής, συμβολοδείκτης, παλμῶν ἑρμηνεύς, φυλαττόμενος ἐν συναντήσει λώβας ὄψεων ἢ ποδῶν ἢ ὀρνίθων ἢ γαλῶν ἢ ἐπιφωνήσεων ἢ παρακροαμάτων συμβολικῶν χρόνῳ δοκιμαζέσθωσαν. δυσέκνιπτος γὰρ ἡ κακία. παυσάμενοι οὖν προσδεχέσθωσαν, μὴ πειθόμενοι δὲ ἀποβαλλέσθωσαν. Παλλακή τινος ἀπίστου δούλη ἐκείνῳ μόνῳ σχολάζουσα προσδεχέσθω· εἰ δὲ καὶ πρὸς ἄλλους ἀσελγαίνει, ἀποβαλλέσθω. Πιστὸς ἐὰν ἔχῃ παλλακήν, εἰ μὲν δούλη ἐστί, παυσάσθω καὶ νόμῳ γαμείτω, εἰ δὲ ἐλευθέρα, ἐκγαμείτω αὐτὴν νόμῳ· εἰ δὲ μή, ἀποβαλλέσθω. Ἑλληνικοῖς τις ἔθεσιν ἐξακολουθῶν ἢ ἰουδαϊκοῖς μύθοις ἢ μετατιθέσθω ἢ ἀποβαλλέσθω. Θεατρομανίᾳ εἴ τις πρόσκειται ἢ κυνηγίοις ἢ ἱπποδρομικοῖς ἀγῶσιν, ἢ παυσάσθω ἢ ἀποβαλλέσθω. Ὁ μέλλων κατηχεῖσθαι τρία ἔτη κατηχείσθω. εἰ δὲ σπουδαῖός τις ᾖ καὶ εὔνοιαν ἔχῃ, προσδεχέσθω, ὅτι οὐχ ὁ χρόνος, ἀλλ᾽ ὁ τρόπος κρίνεται. Ὁ διδάσκων εἰ καὶ λαϊκὸς εἴη, ἔμπειρος δὲ τοῦ λόγου καὶ τὸν τρόπον σεμνός, διδασκέτω. "ἔσονται γὰρ πάντες διδακτοὶ

24 Ioh. 6, 45.

1 προσείη OV. ‖ 2 λουδεμπέκτης „MS." teste Fabricio, qui λουδεμπαίκτης edi curavit. ‖ 3 ἢ λυριστὴς om. OV. ‖ 5 μηδὲ συκοφ. OV. ‖ 6 ὀψ. τοῖς διδομένοις αὐτῷ. πειθ. οὖν πρ. OV. ‖ 7 ὀχλ. om. OV. ‖ 7 post ἐπ. OV. ἀστρολόγος, μάντις, θηρεπαοιδὸς, λώταξ, ὀχλαγωγὸς, περικαθαίρων, οἰωνιστὴς, συμβολοδιδάκτὴς, π. ἑ. ‖ 10 ὄψεως OV. ‖ 10 ἢ ποδῶν om. OV. ‖ 12 παυσ. δὲ πρ. OV. ‖ 13 Παλλακῆς „MS." ‖ 15 ἀσελγαίνῃ OV. ‖ 16 παλλ., ἐὰν μὲν δούλην, π. OV. ‖ 17 ἐλευθέραν, γαμείτω OV. ‖ 18 ante Ἑλλ. OV.: ἐὰν δὲ καὶ πιστῷ [πίστει „MS." teste Fabricio] δούλῳ συναφθῇ, ἢ παυσάσθω ἢ ἀποβαλλέσθω. ‖ 18 ἔθεσίν τις OV. ‖ 19 Θε. usque ad 20 ἀποβ. OV. post κρίνεται 23. ‖ 21 τις εἴη OV. ‖ 22 ἔχει M, ἔχει περὶ τὸ πρᾶγμα OV. ‖ 22 ὅτι οὐ χρόνος ἀλλὰ τρόπος OV.

θεοῦ." Πᾶς πιστὸς ἢ πιστὴ ἕωθεν ἀναστάντες ἐξ ὕπνου πρὸ τοῦ τὸ ἐργόχειρον ἐπιτελέσαι νιψάμενοι προσευχέσθωσαν· εἰ δέ τις λόγος κατηχήσεως γίνεται, προτιμησάτωσαν τοῦ ἔργου τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας. Πιστὸς ἢ πιστὴ τοῖς οἰκέταις εὐμενῶς προσεχέτωσαν, καθὼς καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσι διεταξάμεθα καὶ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ἐδιδάξαμεν. 21. Πέτρου καὶ Παύλου τῶν ἁγίων ἀποστόλων διατάξεις περὶ τοῦ φυλάττειν ἕκαστον τάξιν καὶ λειτουργίαν. Ἐγὼ Πέτρος καὶ Παῦλος διατάσσομεν ἐργάζεσθαι τοὺς λαοὺς πέντε ἡμέρας, σάββατον δὲ καὶ κυριακὴν σχολαζέτωσαν τῇ ἐκκλησίᾳ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς εὐσεβείας. τὸ μὲν γὰρ σάββατον εἴπομεν δημιουργίας τρόπον ἔχειν, τὴν δὲ κυριακὴν ἀναστάσεως. Τὴν μεγάλην ἑβδομάδα πᾶσαν καὶ τὴν μετ' αὐτὴν ἀργείτωσαν οἱ δοῦλοι, ὅτι ἡ μὲν πάθους ἐστίν, ἡ δὲ ἀναστάσεως, καὶ χρεία διδασκαλίας, τίς ὁ παθὼν καὶ ἀναστὰς ἢ τίς ὁ συγχωρήσας καὶ ἀναστήσας. Τὴν ἀνάληψιν ἀργείτωσαν διὰ τὸ πέρας τῆς κατὰ χριστὸν οἰκονομίας. Τὴν πεντηκοστὴν ἀργείτωσαν διὰ τὴν παρουσίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν δοθεῖσαν τοῖς πιστεύσασιν εἰς χριστόν. Τὴν τῶν γενεθλίων ἑορτὴν ἀργείτωσαν διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἀπροσδόκητον χάριν τοῖς ἀνθρώποις δεδόσθαι, γεννηθῆναι τὸν τοῦ θεοῦ λόγον ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ κόσμου. Τὴν τῶν θεοφανίων ἑορτὴν ἀργείτωσαν διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἀνάδειξιν γεγενῆσθαι τῆς τοῦ χριστοῦ θεότητος, μαρτυρήσαντος αὐτῷ τοῦ πατρὸς ἐν τῷ βαπτίσματι καὶ τοῦ παρακλήτου ἐν εἴδει περιστερᾶς ὑποδείξαντος τοῖς παρεστῶσι τὸν μαρτυρηθέντα. Τὰς ἡμέρας τῶν ἀποστόλων ἀργείτωσαν. διδάσκαλοι γὰρ ὑμῶν εἰς χριστὸν κατέστησαν καὶ πνεύματος ὑμᾶς ἠξίωσαν ἁγίου. Τὴν ἡμέραν Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος ἀρ-

1. 2 πρὸ τοῦ ἔργον ἐπ. OV. cf. Iustinian. Novell. ρλγ p. 203 med. ed. Haloand. || 2. 3 ἐὰν δ. τ. λόγου κατήχησις γένηται, προτιμησάτω τοῦ OV. || 4 ἢ ἢ OV. || 5.6 ἐπιστ. διετάξαμεν M. || 6. 7 διατ. περὶ ἀργίας δούλων OV. || 7. 8. Ἐ. Παῦλος καὶ Πέτρος διατασσόμεθα OV. || 8 δούλους pro λαοὺς OV. || 10 εἴπομεν om. OV. || 11 λόγον pro τρόπον OV. || 11 τὴν δὲ μεγ. OV. || 14 συγχωρ. καὶ ἀναστὰς M. || 15 χρ. ἀναστάσεως M. || 17 δωρηθεῖσαν pro δοθεῖσαν OV. || 17 χρ. Ἰησοῦν OV. || 18. 19 χ. δεδ. ἀνθρ. OV. || 19 καὶ γενν. OV. || 19 λόγον Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν ἐκ OV. || 20 τῶν Ἐπιφανίων OV. || 25 κατεστάθησαν OV.

γείτωσαν καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων μαρτύρων, τῶν προτιμησάντων χριστὸν τῆς ἑαυτῶν ζωῆς. 22. Εὐχὰς ἐπιτελεῖτε ὄρθρου καὶ τρίτῃ ὥρᾳ καὶ ἕκτῃ καὶ ἐννάτῃ καὶ ἑσπέρας καὶ ἀλεκτοροφωνίας. ὄρθρου μὲν, ὅτι ἐφώτισεν ἡμᾶς ὁ κύριος, παραγαγὼν τὴν νύκτα καὶ ἐπαγαγὼν τὴν ἡμέραν. τρίτῃ δέ, ὅτι ἐν αὐτῇ ἀπόφασιν ἀπὸ Πιλάτου ἔλαβεν ὁ κύριος. ἕκτῃ δέ, ὅτι ἐν αὐτῇ ἐσταυρώθη ὁ χριστός. ἐννάτῃ, ὅτι πάντα κεκίνητο τοῦ δεσπότου σταυρουμένου, φρίττοντα τὴν τόλμαν τῶν δυσσεβῶν Ἰουδαίων [καὶ] μὴ φέροντα τὴν τοῦ κυρίου ὕβριν. ἐφ' ἑσπέρας δὲ εὐχαριστοῦντες ὅτι ἡμῖν ἔδωκεν ἀνάπαυσιν καθημερινῶν κόπων τὴν νύκτα. ἀλεκτρυόνων δὲ κραυγῇ διὰ τὸ τὴν ὥραν εὐαγγελίζεσθαι τὴν παρουσίαν τῆς ἡμέρας εἰς ἐργασίαν τῶν τοῦ φωτὸς ἔργων. Εἰ μὴ δυνατὸν ἐν ἐκκλησίᾳ προϊέναι διὰ τοὺς ἀπίστους, κατ' οἶκον συνάξεις, ὦ ἐπίσκοπε, ἵνα μὴ εἰσέρχηται ἀσεβὴς εἰς ἐκκλησίαν εὐσεβῶν. οὐχ ὁ τόπος γὰρ τὸν ἄνθρωπον ἁγιάζει, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος τὸν τόπον. ἐὰν δὲ ἀσεβεῖς κατέχωσι τὸν τόπον, φευκταῖός σοι ἔστω διὰ τὸ βεβηλῶσθαι ὑπ' αὐτῶν. ὡς γὰρ ὅσιοι ἱερεῖς ἁγιάζουσιν, οὕτως οἱ ἐναγεῖς μιαίνουσιν, εἰ δὲ μήτε ἐν οἴκῳ ἅμα μήτε ἐν ἐκκλησίᾳ συναθροισθῆναι δυνατόν, ἕκαστος ἑαυτῷ ψαλλέτω, ἀναγινωσκέτω, προσευχέσθω, ἢ καὶ ἅμα δύο ἢ τρεῖς. "ὅπου γὰρ ἂν ὦσι," φησὶν ὁ κύριος, "δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν." Πιστὸς μετὰ κατηχουμένου μηδὲ κατ' οἶκον προσευχέσθω. "τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος;" Πιστὸς ἢ πιστὴ δούλοις συνα-

20 Matth. 18, 20. ‖ 22 Cor. β 6, 14.

2 capiti 22 praemittunt OV rubricam Περὶ Εὐχῶν. ‖ 4 μὲν εὐχαριστοῦντες ὅτι γε ἐφ. OV. ‖ 4 ἡμῖν pro ἡμᾶς „MS" Fabricii. ‖ 5 ἀπόφασις M, ἀπόφασιν ἐν αὐτῇ ὑπὸ Πιλ. OV. ‖ 6 δ' alterum om. OV. ‖ 7 ἐνν. δέ, ὅτι ἐν αὐτῇ τὰ πάντα OV. ‖ 8 [καὶ] om. MOV. ‖ 9 τὴν post κυρίου OV. ‖ 9 ἐφ' om. OV. ‖ 10 δέδωκεν OV. ‖ 10 ἀν. τῶν μεθημερινῶν OV. Cobet variae lect. p. 281. ‖ 13 προσιέναι OV. ‖ 13 οἴκων „MS" Fabricii. ‖ 14 εὐσεβὴς et ἀσεβῶν OV. ‖ 15. 16 ἐὰν — τόπον om. OV? ‖ 16. 17 ἀπ' αὐτῶν OV. ‖ 17 οἱ ὅσιοι OV. ‖ 19 ἕκ. παρ' ἑαυ. M. ‖ 20 γὰρ ἐὰν MOV, v. Hermannum ad Vigerum 313. ‖ 20 ὦσιν OV. ‖ 21 τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ OV. ‖ 22 μήτε M. ‖ 22 ante τίς OV: οὐ γὰρ δίκαιον τὸν μεμυημένον μετὰ τοῦ ἀμυήτου συμμολύνεσθαι. Εὐσεβὴς μετὰ αἱρετικοῦ μηδὲ κατ' οἶκον προσευχέσθω. ‖ 23. 84, 1 Πιστὸς ... ἀποβαλλ. om. OV.

φθέντες ἢ ἀφιστάσθωσαν ἢ ἀποβαλλέσθωσαν. 23. Ἐπιτελείσθω τρίτα τῶν κεκοιμημένων ἐν ψαλμοῖς καὶ προσευχαῖς διὰ τὸν διὰ τριῶν ἡμερῶν ἐγερθέντα, καὶ ἔννατα εἰς ὑπόμνησιν τῶν περιόντων καὶ τῶν κεκοιμημένων, καὶ τεσσαρακοστὰ κατὰ τὸν παλαιὸν τύπον (Μωϋσῆν γὰρ οὕτως ὁ λαὸς ἐπένθησε), καὶ ἐνιαύσια ὑπὲρ μνείας αὐτῶν διδόσθω ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς πένησιν εἰς ἀνάμνησιν αὐτῶν. Ταῦτα δὲ περὶ εὐσεβῶν λέγομεν. περὶ γὰρ ἀσεβῶν ἐὰν τὰ τοῦ κόσμου δῷς πένησιν, οὐδὲν ὀνήσεις αὐτούς. ᾧ γὰρ περιόντι ἐχθρὸν ἦν τὸ θεῖον, δῆλον ὅτι καὶ μεταστάντι. οὐ γάρ ἐστιν ἀδικία παρ' αὐτῷ. "δίκαιος γὰρ ὁ κύριος καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησε καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ." 24. Ἐν δὲ ταῖς μνήμαις αὐτῶν καλούμενοι μετὰ εὐταξίας ἑστιᾶσθε καὶ φόβου θεοῦ ὡς δυνάμενοι καὶ πρεσβεύειν ὑπὲρ τῶν μεταστάντων. πρεσβύτεροι γὰρ καὶ διάκονοι χριστοῦ ὑπάρχοντες νήφειν ὀφείλετε πάντοτε καὶ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ πρὸς ἑτέρους, ἵνα δύνησθε τοὺς ἀτάκτους νουθετεῖν. λέγει γὰρ ἡ γραφὴ "οἱ δυνάσται θυμώδεις εἰσίν· οἶνον μὴ πινέτωσαν, ἵνα μὴ πιόντες ἐπιλάθωνται τῆς σοφίας καὶ ὀρθὰ κρίνειν οὐ δύνωνται." οὐκοῦν καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι μετὰ τὸν θεὸν τὸν παντοκράτορα καὶ τὸν ἠγαπημένον αὐτοῦ υἱὸν δυνάσται ὑπάρχουσι τῆς ἐκκλησίας. τοῦτο δέ φαμεν οὐχ ἵνα μὴ πίωσιν (ἄλλως γὰρ οὐκ ἔστιν ὑβρίσαι τὸ ὑπὸ θεοῦ γενόμενον εἰς εὐφροσύνην), ἀλλ' ἵνα μὴ παροινῶσιν. οὐ γὰρ εἶπεν ἡ γραφὴ μὴ πίνειν οἶνον, ἀλλὰ τί φησι; "μὴ πίνειν οἶνον εἰς μέθην. καὶ πάλιν "ἄκανθαι φύονται ἐν χειρὶ τοῦ μεθύσου." Τοῦτο δὲ οὐ περὶ τῶν ἐν κλήρῳ μόνον φαμέν, ἀλλὰ καὶ περὶ παντὸς λαϊκοῦ χριστιανοῦ, ἐφ' οὗ

17 Deut. 34, 6. ‖ 10 Psalm. 11, 7: vix comparandus Esaj. 62, 11. Tertullian. de idolol. 20 *sicut scriptum est: ecce homo et facta eius.* ‖ 16 Prov. κδ 72, 73 (כד 4, 5). ‖ 21 Sirac. 31, 27. ‖ 23 Aggae. 1, 6. ‖ 23 Prov. 26, 9.

1 capiti 23 inscriptum Περὶ μνημοσύνων apud OV. ‖ 5 ἐνιαύσεια M. ‖ 6 αὐτῶν. καὶ διδ. OV. ‖ 8 ὠνήσεις M. ‖ 8 ὀν. αὐτόν OV. ‖ 10 Θεός pro κύριος OV. ‖ 11 capiti 24 inscr. Περὶ τοῦ μὴ μεθύσκεσθαι OV. ‖ 11 μνείαις OV. ‖ 18 δύνανται M. οὐ μὴ δ. OV. ‖ 18 οὐκ οὖν καὶ οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ Πρ. OV. ‖ 19 post υἱὸν OV: καὶ τὸ πανάγιον αὐτοῦ πνεῦμα. ‖ 20 πίνωσιν OV. ‖ 21 καὶ pro οὐκ OV. ‖ 21 ὑπὸ τοῦ θεοῦ OV. ‖ 22. 23 μὴ πιεῖν OV. ‖ 24 τοῦ om. OV.

ἐπικέκληται τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ. καὶ αὐτοῖς γὰρ εἴρηκε· "τίνι οὐαί; τίνι θόρυβος; τίνι ἀηδίαι καὶ λέσχαι; τίνος πελιδνοὶ οἱ ὀφθαλμοί; τίνι συντρίμματα διὰ κενῆς; οὐ τῶν χρονιζόντων ἐν οἴνῳ καὶ κατασκοπούντων ποῦ πότοι γίνονται;" 25. Τοὺς διωκομένους διὰ πίστιν καὶ εἰς πόλιν ἐκ πόλεως φεύγοντας διὰ τὸ μεμνῆσθαι τῶν λόγων τοῦ κυρίου προσλαμβάνεσθε. ἐπιστάμενοι γὰρ ὅτι "τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής," ἀποδιδράσκουσι καὶ τὴν ἁρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων προσίενται, ἵνα ἀνεξάρνητον ἐφ' ἑαυτοῖς τὸ ὄνομα τοῦ χριστοῦ διατηρήσωσιν. ἐπικουρεῖτε οὖν αὐτοῖς τὰ πρὸς χρείαν, ἐντολὴν κυριακὴν πληροῦντες. 26. Περὶ εὐταξίας. Τοῦτο δὲ κοινῇ πάντες παραγγέλλομεν, ἕκαστον ἐμμένειν ἐν τῇ αὐτῷ δοθείσῃ τάξει καὶ μὴ ὑπερβαίνειν τοὺς ὅρους. οὐ γάρ εἰσιν ἡμέτεροι, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ. "ὁ ἀκούων γὰρ ὑμῶν," φησὶν ὁ κύριος, "ἐμοῦ ἀκούει καὶ ὁ ἐμοῦ ἀκούων ἀκούει τοῦ ἀποστείλαντός με. καὶ ὁ ὑμᾶς ἀθετῶν ἐμὲ ἀθετεῖ, ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με." εἰ γὰρ τὰ ἄψυχα γενόμενα τὴν εὐταξίαν ἀποσώζει (οἷον νύξ, ἡμέρα, ἥλιος, σελήνη, ἄστρα, στοιχεῖα, τροπαί, μῆνες, ἑβδομάδες, ὧραι) καὶ δουλεύει τῇ διατυπωθείσῃ χρείᾳ κατὰ τὸ εἰρημένον "ὅριον ἔθου, ὃ οὐ παρελεύσεται" καὶ πάλιν περὶ τῆς θαλάσσης "ἐθέμην δὲ αὐτῇ ὅρια, θεὶς κλεῖθρα καὶ πύλας, εἶπον δὴ αὐτῇ Μέχρι τούτου ἐλεύσῃ καὶ οὐχ ὑπερβήσῃ·" πόσῳ μᾶλλον ὑμεῖς ὀφείλετε μηδὲν τολμᾶν παρακινεῖν τῶν ὑμῖν κατὰ γνώμην

2 Prov. 23, 29. 30. ‖ 7 Matth. 26, 41. ‖ 13 Luc. 10, 16. ‖ 19 Psalm. 104, 9. ‖ 20 Iob 38, 10.

1 τοῦ Κυρίου OV ‖ 1 τοῦ θεοῦ om. OV. ‖ 2 εἴρηται OV. ‖ 2 θόρυβοι OV. 3 πέλιδνος Fabricio deberi crediderim, non OV. ‖ 4 ἐγχρονιζόντων OV. ‖ 4 κατασκοπευόντων OV. ‖ 5 capiti 25 in OV praemittuntur verba Περὶ τῶν διωκομένων διὰ πίστιν. ‖ 6 μεμν. τὸν λόγον OV. ‖ 7 τὸ om. OV. ‖ 8 προΐενται OV. ‖ 10 πρὸς τὰς χρείας OV. ‖ 10 pro κυρ. πλ. OV: τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκπληρῶτες (sic). ‖ 11 post εὐτ. OV addunt: διδασκαλία πάντων τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. ‖ 11 παραγγέλομεν M. ‖ 12 τάξει τῇ δοθείσῃ αὐτῷ, abiecta praepositione OV. ‖ 13. 14 ὁ ὑμῶν γάρ, φησιν ὁ K., ἀκούων OV. ‖ 18 „*deest* ἡμέραι *in MS*" Fabricius, qui ἡμέραι ante ὧραι adiecit. ‖ 19 παρελεύσονται edi curavit Fabricius, qui „*MS*" παρελεύσεται habere testis est. ‖ 20 περιθεὶς καὶ κλ. OV. ‖ 20. 21 εἶπα δὲ αὐτῇ OV. ‖ 22 ὑμ. οὐδὲν ὀφείλετε τ. OV.

θεοῦ παρ' ἡμῶν ὁρισθέντων; ἀλλ' ἐπειδὴ πάρεργον οἱ πολλοὶ καὶ τοῦτο ἡγήσαντο εἶναι, συγχέειν δὲ τὰς τάξεις καὶ τὴν ἐφ' ἑκάστῳ χειροτονίαν παρακινεῖν τολμῶσιν, ὑφαρπάζοντες ἑαυτοῖς ἀξιώματα μὴ δεδομένα καὶ ἐπιτρέποντες ἑαυτοῖς τυραννικῶς, ἃ μὴ ἔχουσιν ἐξουσίαν διδόναι, καὶ διὰ τοῦτο παροργίζουσι μὲν τὸν θεόν, ὥσπερ οἱ υἱοὶ Κορὲ καὶ ὁ βασιλεὺς Ὀζίας, παρ' ἀξίαν ἐπιθέμενοι ἄνευ θεοῦ τῇ ἀρχιερωσύνῃ καὶ γενόμενοι οἱ μὲν πυρίφλεκτοι, ὁ δὲ κατὰ τοῦ μετώπου λεπρός, παροξύνουσι δὲ καὶ χριστὸν Ἰησοῦν τὸν διαταξάμενον, λυποῦσι δὲ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀκυροῦντες αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν: εἰκότως τὸν ἐπηρτημένον κίνδυνον τοῖς τὰ τοιαῦτα πράττουσι προειδόμενοι καὶ τὴν εἰς τὰς θυσίας καὶ εὐχαριστίας ἀμέλειαν ὑφ' ὧν οὐκ ἐχρῆν προσαγομένας ἀσεβῶς, παίγνιον ἡγουμένων τὴν ἀρχιερατικὴν τιμήν, ἥτις μίμησιν ἔχει τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως Ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ βασιλέως ἡμῶν: ἀνάγκην ἔχομεν καὶ τοῦτο παραινέσαι. "ἤδη γάρ τινες ἐξετράπησαν ὀπίσω τῆς ἑαυτῶν ματαιότητος." λέγομεν δὴ ὡς Μωϋσῆς, ὁ τοῦ θεοῦ θεράπων, ᾧ ὁ θεὸς ἐνώπιος ἐνωπίῳ ὡμίλει, ὡς εἴ τις λαλήσει πρὸς ἑαυτοῦ φίλον, ᾧ εἶπεν "οἶδά σε παρὰ πάντας," "ᾧ κατὰ πρόσωπον ὡμίλει καὶ οὐ δι' ἀδήλων ἢ ἐνυπνίων ἢ ἀγγέλων ἢ αἰνιγμάτων," οὗτος, ἡνίκα τὴν θείαν νομοθεσίαν διετάσσετο, διεῖλε, τίνα μὲν χρὴ ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων ἐπιτελεῖσθαι, τίνα δὲ ὑπὸ τῶν ἱερέων, τίνα δὲ ὑπὸ τῶν Λευϊτῶν, ἑκάστῳ τὴν οἰκείαν καὶ προσήκουσαν τῇ λειτουργίᾳ θρησκείαν ἀπονείμας· καὶ ἅπερ μὲν τοῖς ἀρχιερεῦσι προσετέτακτο ἐπιτελεῖν, τούτοις τοὺς ἱερέας οὐ θεμιτὸν ἦν προσιέναι, ἅπερ δὲ τοῖς ἱερεῦσιν ὥριστο, τούτοις οἱ Λευῖται οὐ προσῄεσαν, ἀλλ' ἕκαστος ἅσπερ παρείληφεν ὑπηρεσίας περιγεγραμμένας ἐφύλαττεν. εἰ δέ

15 Tim. α 5, 15. ‖ 18 Exod. 33, 11. 17.

3 ἐφαρπάζοντες OV. ‖ 3.4 ἀξ. τὰ μὴ OV. ‖ 10 εἰκότος M. ‖ 13 εἴ τις μίμ. M. ‖ 13 μίμ. περιέχει OV. ‖ 14 τοῦ om. OV. ‖ 14 ἔσχομεν OV. ‖ 15 vox ὀπίσω m. pr. in margine M scripta. ‖ 16 λέγωμεν OV. ‖ 17 λαλήσῃ OV. ‖ 17 πρὸς τὸν ἑ. OV. ‖ 19 διὰ δήλων MOV. אדרים? ‖ 21. ἐπιτελεῖσθαι om. M. ‖ 22 καὶ om. MOV. ‖ 23 ἀπονήμας M. ‖ 24 τοῖς om. OV. ‖ 25 προσίεσαν MOV. ‖ 25. 26 ἕκ. ὥσπερ εἴληφεν OV. ‖ 26 περιγεγραμμένοις „*MS*“ Fabricii.

τις πέρα τῆς παραδόσεως προσιέναι ἐβούλετο, θάνατος ἦν τὸ ἐπιτίμιον. τοῦτο δὲ μάλιστα διέδειξε καὶ ἡ κατὰ τὸν Σαοὺλ πεῖρα, ὃς θῦσαι νενομικὼς δίχα τοῦ προφήτου καὶ ἀρχιερέως Σαμουὴλ ἐπεσπάσατο εἰς ἑαυτὸν ἁμαρτίαν καὶ κατάραν ἀναπόβλητον καὶ οὐδὲ τὸ κεχρῖσθαι ὑπ' αὐτοῦ εἰς βασιλέα ἐδυσώπησε τὸν προφήτην. ἐναργεστέρᾳ δὲ τῇ πράξει διέδειξεν ὁ θεὸς τὰ κατὰ τὸν Ὀζίαν οὐκ ἐν μελλησμῷ τὰς ἐπὶ τῇ παρανομίᾳ εἰσπραξάμενος δίκας. ὁ γὰρ τῆς ἀρχιερωσύνης καταμανεὶς καὶ τῆς βασιλείας ἀλλότριος κατέστη καὶ τῆς ζωῆς. τὰ δὲ ἐφ' ἡμῶν ἴσως οὐκ ἀγνοεῖτε. ἴστε πάντως ἐπισκόπους παρ' ἡμῶν ὀνομασθέντας καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους εὐχῇ καὶ χειρῶν ἐπιθέσει, τῇ διαφορᾷ τῶν ὀνομάτων καὶ τὴν διαφορὰν τῶν πραγμάτων δεικνύοντας. οὐ γὰρ ὁ βουλόμενος παρ' ἡμῖν "ἐπλήρου τὴν χεῖρα," ὥσπερ ἐπὶ τῆς κιβδήλου τῶν δαμάλεων ἐπὶ τοῦ Ἱεροβοὰμ παρακεκομμένης ἱερωσύνης, ἀλλ' ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ θεοῦ. εἰ γὰρ μὴ θεσμός τις ἦν καὶ τάξεως διαφορά, ἤρκει ἂν δι' ἑνὸς ὀνόματος τὰ ὅλα ἐπιτελέσαι· ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ κυρίου διδαχθέντες ἀκολουθίαν πραγμάτων, τοῖς μὲν ἐπισκόποις τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐνείμαμεν, τοῖς δὲ πρεσβυτέροις τὰ τῆς ἱερωσύνης, τοῖς δὲ διακόνοις τὰ τῆς πρὸς ἀμφοτέρους διακονίας, ἵνα ᾖ καθαρῶς τὰ τῆς θρησκείας ἐπιτελούμενα. οὔτε γὰρ διάκονον προσφέρειν θυσίαν θεμιτὸν ἢ βαπτίζειν ἢ εὐλογίαν μικρὰν ἢ μεγάλην ποιεῖσθαι, οὔτε πρεσβύτερον χειροτονίας ἐπιτελεῖν. οὐ γὰρ ὅσιον ἀνεστράφθαι τὴν τάξιν. "οὐ γάρ ἐστιν ὁ ὁ θεὸς ἀκαταστασίας," ἵνα οἱ ὑποβεβηκότες τὰ τῶν κρειττόνων ἀσπάζωνται τυραννικῶς, μᾶλλον δὲ σφετερίζωνται, νομοθεσίαν καινὴν

13 Reg. γ 13, 33. ‖ 23 Corinth. α 14, 33.

1 παραδώσεως M. ‖ 2 ad διέδ. in marg. M καὶ ἐδίδαξε. ‖ 4 ἐσπάσατο OV. ‖ 5 τὸ οὐ κεχρ. OV. ‖ 6 ἐνεργεστέρᾳ fuerat, sed a m. pr. supra versum additum in M, tuentur ἐνεργεστέρᾳ OV. ‖ 7 οὐκ ἐμμελισμῷ OV, οὐκ ἐν μελετισμῷ ἤγουν ἀναβολὴν M, nos Cotelerium sequuti sumus, cf. Lobeck Phryn. p. 512. ‖ 9 καὶ τ. ζ. om. OV. ‖ 9 δὲ καὶ ἐφ' OV. ‖ 9. 10 ἴστε γὰρ π. OV. ‖ 12 δεικνύοντες OV. ‖ 13 χεῖρα OV, χρείαν M. ‖ 15. εἰ μὲν μὴ OV. ‖ 16 τάξεων OV. ‖ 16. 17 ἐπιτελεῖσθαι ἀλλ' OV. ‖ 17 ἀκολουθείαν OV. ‖ 18 ἐνήμαμεν M. ‖ 19. 20 ἀμφοτέροις OV. ‖ 20 ἦν OV. ‖ 21 διακόνῳ OV. ‖ 22 πρεσβυτέρῳ contra „MS" Fabricius. ‖ 24. 25 ἀσπάζ. om. OV. ‖ 25 μᾶλλον δὲ om. OV. ‖ 25 σφετερίζονται M.

ἀναπλάττοντες ἐπὶ κακῷ τῷ ἑαυτῶν, ἀγνοοῦντες ὅτι σκληρὸν αὐτοῖς "πρὸς κέντρα λακτίζειν." οὐ γὰρ ἡμᾶς ἢ τοὺς ἐπισκόπους πολεμοῦσιν οἱ τοιοῦτοι, ἀλλὰ τὸν τῶν ἁπάντων ἐπίσκοπον καὶ τοῦ πατρὸς ἀρχιερέα Ἰησοῦν χριστὸν τὸν κύριον ἡμῶν. ὑπὸ Μωσέως μὲν γὰρ τοῦ θεοφιλεστάτου κατεστάθησαν ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ Λευῖται, ὑπὸ δὲ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἡμεῖς οἱ δέκα τρεῖς ἀπόστολοι, ὑπὸ δὲ τῶν ἀποστόλων ἐγὼ Κλήμης καὶ ἐγὼ Ἰάκωβος καὶ σὺν ἡμῖν ἕτεροι, ἵνα μὴ πάντας καταλέγωμεν, κοινῇ δὲ ὑπὸ πάντων ἡμῶν πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι καὶ ὑποδιάκονοι καὶ ἀναγνῶσται. πρῶτος τοίνυν ἀρχιερεὺς ὁ μονογενὴς χριστός, οὐχ ἑαυτῷ τὴν τιμὴν ἁρπάσας, ἀλλὰ παρὰ τοῦ πατρὸς κατασταθείς· ὃς γενόμενος ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς καὶ τὴν πνευματικὴν θυσίαν προσφέρων αὐτῷ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ πρὸ τοῦ πάθους ἡμῖν διετάξατο μόνοις τοῦτο ποιεῖν, καίτοι τοιούτων σὺν ἡμῖν καὶ ἑτέρων ὄντων εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων· ἀλλ' οὐ πάντως πᾶς ὁ πιστεύσας ἤδη καὶ ἱερεὺς κατέστη ἢ ἀρχιερατικῆς ἀξίας ἔτυχε[ν]. μετὰ δὲ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ ἡμεῖς προσενεγκόντες κατὰ τὴν διάταξιν αὐτοῦ θυσίαν καθαρὰν καὶ ἀναίμακτον προεχειρισάμεθα ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἑπτὰ τὸν ἀριθμόν, ὧν εἷς ἦν Στέφανος ὁ μακάριος μάρτυς, οὐκ ἀπολειπόμενος ἡμῶν κατὰ τὴν εἰς θεὸν εὔνοιαν, ὃς τοσοῦτον τὴν θεοσέβειαν τῇ πίστει ἀνεδείξατο καὶ τὴν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστὸν ἀγάπην, ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ δοῦναι καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, πρὸς τῶν κυριοκτόνων Ἰουδαίων λίθοις βληθείς· ἀλλ' ὅμως ὁ τοιοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἀνήρ, ὁ τῷ πνεύματι ζέων, ὁ τὸν χριστὸν ὁρῶν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ καὶ τὰς οὐρανίους πύλας ἀνεῳγμένας, οὐδαμοῦ φαίνεται τοῖς μὴ ἀνήκουσι τῇ διακονίᾳ χρησάμενος, ἢ θυσίαν ἀνενεγκὼν ἢ χεῖρας ἐπιθείς τινι, ἀλλὰ τὸ τῆς διακονίας τάγμα φυλάξας μέχρι τέλους. οὕτως γὰρ ἔπρεπε τῷ τοῦ χριστοῦ

2 Act. 26, 14.

1 ἐπὶ τῷ κακῷ ἑαυτῶν OV. ‖ 3 πάντων OV. ‖ 4 Χριστὸν Ἰησοῦν OV. ‖ 4 ἀπὸ Μωυσέως OV. ‖ 5 ἀρχ. κατεστ. OV. ‖ 7 Ἐγὼ Ἰακ. κ. ἐ. Κλ. OV. ‖ 9 τῇ φύσει post τοίνυν Fabr. contra „*MS*“ fidem adiecit. ‖ 16 ἔτυχε MOV. ‖ 20 τὴν πρὸς Θεόν OV. ‖ 21 ἐνεδείξατο OV. ‖ 25 οὐρανίας OV. ‖ 26 τ. διανοίᾳ χρ. OV. ‖ 28 οὕτω OV.

μάρτυρι τὴν εὐταξίαν ἀποσώζειν. εἰ δὲ Φίλιππον τὸν διάκονον καὶ Ἀνανίαν τὸν πιστὸν ἀδελφὸν αἰτιῶνταί τινες, ὅτι ὁ μὲν τὸν εὐνοῦχον ἐβάπτισεν, ὁ δὲ ἐμὲ Παῦλον: ἀγνοοῦσιν αὐτοί, ὃ λέγομεν ἡμεῖς. εἴπομεν γὰρ ὅτι οὐχ ἑαυτῷ τις ἁρπάζει τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα, ἀλλ' ἢ παρὰ τοῦ θεοῦ λαμβάνει, ὡς Μελχισεδὲκ καὶ Ἰακώβ, ἢ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως, ὡς Ἀαρὼν παρὰ Μωσέως. οὐκοῦν καὶ Φίλιππος καὶ Ἀνανίας οὐχ ἑαυτοὺς προείλαντο, ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ χριστοῦ προεχειρίσθησαν τοῦ ἀρχιερέως τοῦ ἀσυγκρίτου. διά τοι τοῦτο διδάσκωμεν καὶ παρεγγυώμεθα πᾶσι τοὺς ἐπισκόπους καὶ διδασκάλους ἡμῶν, πείθεσθαι αὐτοὺς καὶ ὑποκύπτειν τοῖς λόγοις αὐτῶν. "αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ὡς λόγον ἀποδώσοντες." ἡ γὰρ τιμὴ ἡ πρὸς αὐτοὺς γινομένη πρὸς αὐτὸν τὸν χριστὸν καὶ θεὸν ἡμῶν ἀναβαίνει. ἐκείνου γάρ εἰσιν οἱ λόγοι "ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει καὶ ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται." ὁ δὲ ἀντιπίπτων ταῖς ὑμετέραις διδασκαλίαις, μᾶλλον δὲ τοῦ χριστοῦ αὐτὸν τὸν Ἰούδαν μιμεῖται καὶ σὺν αὐτῷ τῷ πυρὶ τῷ αἰωνίῳ καταδικασθήσεται.

E libro constitutionum apostolicarum octavo delibata. de octateucho clementina, cuius antea pars fuerunt, v. Lagardii reliquias iuris ecclesiastici antiquissimas. codices vindobonensem = V et oxoniensem = O (et hunc quidem ab E. Grabio collatum) primus adhibuit Fabricius, monacensem 380 = M editor.

8.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος ἐκ τοῦ περὶ θεολογίας λόγου.

Τὸ θέλειν ἔχει τὸ θεός, οὐ τὸ μὴ θέλειν· τρεπτοῦ γὰρ τοῦτο καὶ προαιρετοῦ. ἀιδίῳ γὰρ θελήματι θεοῦ ἕπεται τὰ γινόμενα, ᾧ καὶ γενόμενα μένει σωζόμενα.

Laudabantur in concilio lateranensi anni 649, tom. VI p. 281 Labbe.

10 Hebr. 13, 17. ‖ 13 Luc. 10, 16.

1 διάκ. ἡμῶν κ. OV. ‖ 6 τοῦ om. OV. ‖ 6 Μώυσεως OV. ‖ 7 προείλοντο, ἀλλ' OV. ‖ 8 quae inter διά τοι et finem media, serius adscripta sunt in M, om. OV. ‖ 11 ψ. ἡμῶν M. ‖ 11. 12 ἀποδόσοντες M. ‖ 16 μιμῆται M.

9.

Ἱππολύτου ἐπισκόπου Ῥώμης ἐκ τοῦ περὶ ἀναστάσεως καὶ ἀφθαρσίας λόγου.

Ἔσονται ἐν τῇ ἀναστάσει οἱ ἄνθρωποι ὡς οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ, ἐν ἀφθαρσίᾳ δηλονότι καὶ ἀθανασίᾳ καὶ ἀρευσίᾳ. ἄφθαρτος γὰρ οὐσία οὐ γεννᾶται, οὐκ αὔξει, οὐχ ὑπνοῖ, οὐ πεινᾷ, οὐ διψᾷ, οὐ κοπιᾷ, οὐ πάσχει, οὐ θνήσκει, οὐ τιτρᾶται ὑπὸ ἥλων καὶ λόγχης, οὐχ ἱδροῖ, οὐχ αἱμορροεῖ. τοιαῦται οὐσίαι εἰσὶν ἥ τε τῶν ἀγγέλων ἥ τε τῶν ψυχῶν τῶν ἐκ σωμάτων ἀπηλλαγμένων, ἐπειδὴ καὶ ἀμφότεραι ἑτερογενεῖς εἰσι καὶ ἀλλότριαι τῆς ὁρωμένης καὶ φθειρομένης ταύτης τοῦ κόσμου κτίσεως.

Anastasius Sinaita Hodegus p. 356.

10.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος ἐκ τῆς πρὸς βασιλίδα τινὰ ἐπιστολῆς.

"Ἀπαρχὴν" οὖν τοῦτον λέγει "τῶν κεκοιμημένων" ἅτε "πρωτότοκον τῶν νεκρῶν," ὃς ἀναστὰς καὶ βουλόμενος ἐνδεικνύναι, ὅτι τοῦτο ἦν τὸ ἐγηγερμένον, ὅπερ ἦν καὶ ἀποθνῆσκον, δισταζόντων τῶν μαθητῶν προσκαλεσάμενος τὸν Θωμᾶν ἔφη "δεῦρο ψηλάφησον καὶ ἰδέ, ὅτι πνεῦμα ὀστοῦν καὶ σάρκα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς. "Ἀπαρχὴν" τοῦτον εἰπὼν ἐπεμαρτύρησε τῷ ὑφ' ἡμῶν εἰρημένῳ, ὡς ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος σάρκα λαβὼν ὁ σωτὴρ ἤγειρε ταύτην, ἀπαρχὴν ποιούμενος τῆς τῶν δικαίων σαρκός, ἵν' οἱ πάντες ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ἐγηγερμένου προσδόκιμον τὴν ἀνάστασιν ἕξομεν οἱ πιστεύσαντες.

Theodoret. ἀπαθής p. 69 B ed. Roman. a. 1547. v. 16 — 21 id. ἀσύγχυτος p. 39 B.

11.

Hippolyti episcopi et martyris Arabum metropolis in memoria haeresium.

16 Cor. α 15, 20. ‖ 19 Luc. 24, 39.

17 ἐπιδεικνύναι l. l. p. 39 B.

Hic procedens in mundum deus et homo apparuit. et hominem quidem eum facile est intelligere, cum esurit et fatigatur et laborat et sitit et formidat et fugit, orat, contristatur et super cervical dormit et calicem respuit passionis et anxius sudat et ab angelo confortatur et a Iuda traditur et contumeliam patitur, a Caipha et Herode despicitur, a Pilato flagellatur eique a militibus illuditur et a Iudaeis ligno configitur et ad patrem clamans commendat spiritum et inclinato capite spiritum tradit, latus lancea perforatur, involutus in sindone ponitur in sepulchro et a patre die tertia suscitatur. divinitatem vero eius videre rursus clarum est, quando laudatur ab angelis et hoc a pastoribus inspicitur et exspectatur a Simeone et ab Anna testimonium perhibetur et quaeritur a magis et ab stella designatur et aqua in nuptiis operatur vinum et increpat mare violentia commotum ventorum et ambulat supra mare et coecum ex nativitate videre facit et mortuum Lazarum quatriduanum resuscitat et varias facit virtutes datque discipulis potestatem.

Eiusdem. Vidisti quod secundum carnem quidem eius ex David erat, quod vero secundum spiritum ex deo: quapropter probatum est eundem et deum et hominem.

Gelasius episc. Romae in testimoniis de duabus naturis in Christo. Bibl. Patr. Lugdun. tom. VIII p. 704.

12.

Ἱππόλυτος ... ὁ τῆς εὐσεβείας μάρτυς, ἐπίσκοπος γεγονὼς τοῦ καλουμένου Πόρτου πλησίον τῆς Ῥώμης, ἐν τῷ πρὸς ἁπάσας τὰς αἱρέσεις συντάγματι ἔγραψεν ἐπὶ λέξεως οὕτως·

Ὁρῶ μὲν οὖν ὅτι φιλονεικίας τὸ ἔργον. λέγει γὰρ οὕτως· ἐποίησε τὸ πάσχα ὁ χριστὸς τότε τῇ ἡμέρᾳ καὶ ἔπαθεν. διὸ κἀμὲ δεῖ, ὃν τρόπον ὁ κύριος ἐποίησεν, οὕτω ποιεῖν. πεπλάνηται δὲ μὴ γινώσκων ὅτι ᾧ καιρῷ ἔπασχεν ὁ χριστός, οὐκ ἔφαγε τὸ κατὰ

31 ᾧ cod. vat., τῷ ed. paris.

νόμον πάσχα. οὗτος γὰρ ἦν τὸ πάσχα τὸ προκεκηρυγμένον καὶ τὸ τελειούμενον τῇ ὡρισμένῃ ἡμέρᾳ.

13.

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ τοῦ περὶ τοῦ ἁγίου πάσχα συγγράμματος εἴρηκεν οὕτως·

Οὐδὲ ἐν τοῖς πρώτοις οὐδὲ ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὡς οὐκ ἐψεύσατο πρόδηλον, ὅτι ὁ πάλαι προειπὼν ὅτι "οὐκέτι φάγομαι τὸ πάσχα" εἰκότως τὸ μὲν δεῖπνον ἐδείπνησεν πρὸ τοῦ πάσχα, τὸ δὲ πάσχα οὐκ ἔφαγεν, ἀλλ' ἔπαθεν. οὐδὲ γὰρ καιρὸς ἦν τῆς βρώσεως αὐτοῦ.

Chron. Paschale p. 12. 13 Dindorf.

14.

Τοῦ μακαριωτάτου Ἱππολύτου, ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος, λόγος περὶ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου καὶ περὶ τοῦ ἀντιχρίστου καὶ εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ.

Ἐπειδὴ οἱ μακάριοι προφῆται ὀφθαλμοὶ ἡμῶν γεγόνασι, τῶν ἀποκρύφων τὴν δήλωσιν ἡμῖν ἐμφανίζοντες διά τε βίου διά τε ἐμφανείας καὶ ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ τὰ μήπω γεγονότα διαλεγόμενοι, ὅθεν καὶ πάσαις ταῖς μετέπειτα γενεαῖς μεγίστην θεωρίαν καὶ πρᾶξιν ἀνεζωγράφησαν, διὸ δὴ καὶ τὴν τοῦ θεοῦ διὰ σαρκὸς ἐπιδημίαν τῷ κόσμῳ κηρύξαντες, τὴν ἐκ τῆς παναχράντου καὶ θεοτόκου Μαρίας, γεννήσεώς τε καὶ αὐξήσεως καὶ τῆς μετὰ ἀνθρώπων ἀναστροφῆς καὶ βιώσεως, καὶ τὴν διὰ βαπτίσματος ἀνάδειξιν αὐτοῦ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις γενησομένην ἀναγέννησιν διὰ "λουτροῦ παλιγγενεσίας," τὴν τῶν θαυμάτων πληθύν, καὶ τὸ ἐπὶ σταυροῦ μακάριον πάθος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἐμπαίγματα, ἅπερ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ὑπέμεινε, τὴν ταφὴν αὐτοῦ, τὴν εἰς ᾅδου

7 Luc. 22, 16. ‖ 25 Tit. 3, 5.

13 ἐπισκόπου καὶ om. codex baroccianus a J. C. Wolfio in usum Fabricii collatus. ‖ 16 ἐπειδὴ γὰρ οἱ Picus. ‖ 17 ἐμφανιζόμενοι P, ἐμφανίζοντες b. ‖ 17. 18 ἐμφ. P, ἐμπνεύσεως b. ‖ 18. 19 γεγ. P, εὑρηκότα b. ‖ 20. 21 τοῦ θεοῦ P, τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ b. ‖ 23 τὴν .. ἀναστροφὴν b.

κατάβασιν καὶ τῶν ἀπ' αἰῶνος ψυχῶν ἀνάβασίν τε καὶ ἀπολύτρωσιν, τὴν τοῦ θανάτου φθορὰν τήν τε ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ζωοποιὸν ἔγερσιν καὶ παντὸς τοῦ κόσμου ἀνάπλασιν καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον καὶ τὴν τοῦ πνεύματος ὑποδοχήν, ἥσπερ οἱ ἀπόστολοι κατηξιώθησαν, καὶ πάλιν τὴν δευτέραν παρουσίαν τὴν μέλλουσαν ἐκθροεῖν τὰ σύμπαντα. ἀναγκαίως γάρ, βλέποντες καλούμενοι, προϋπέδειξαν καὶ προεῖπον. 2. διὸ καὶ τῆς συντελείας ἡμῖν τὴν ἡμέραν ἐνεφάνισαν, τὴν ἐν τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς, τὴν τοῦ ἀποστάτου ἐμφάνειαν καὶ πλάνην τοῖς ἀνθρώποις καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τὴν ἔναρξιν καὶ συμπλήρωσιν καὶ τὴν τοῦ κριτοῦ ἔλευσιν καὶ τὴν τῶν δικαίων ζωὴν καὶ τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν τιμωρίαν προϋπέφηναν, ἵνα πάντες ἡμεῖς ἐν νῷ φέροντες ταῦτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν ὡς τέκνα τῆς ἐκκλησίας γινώσκωμεν ὅτι "ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία ἐξ αὐτῶν οὐκ ἀπολυθήσεται," καθὼς ὁ σωτήριος λόγος ὑπέφηνεν. ἀναγκαίως οὖν πάντες ἀνοίξατε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν καρδιῶν ὑμῶν καὶ τὰ ὦτα τῆς ψυχῆς ὑμῶν καὶ ὑποδέξασθε ὃν μέλλομεν λέγειν λόγον, πάσης γὰρ φρίκης καὶ φόβου μεστὸν διήγημα μέλλω ἐμφανίσαι σήμερον, τὴν συντέλειαν ἤγουν τὴν παγκόσμιον τοῦ ἐχθροῦ καὶ διαβόλου πλάνην καὶ μετὰ ταῦτα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ δευτέραν παρουσίαν. 3. πόθεν οὖν, φιλόχριστοι, λάβω ἀρχὴν καὶ τί ἀπάρξομαι ἢ τί διηγήσομαι; τίνα μάρτυρα τοῖς λεγομένοις παρέξω; ἀλλ' ὅθεν τὸν λόγον ἠρξάμεθα,

13 Matth. 5, 18.

1 αἰῶνος b, αἰώνων P. ‖ 3. 4 οὐρ. ἀναλήψεως ἄν. P. ‖ 4 καὶ τῆς τ. πν. ὑποδοχῆς ἥνπερ uterque Pici codex. emendavit ut videtur G. Morelius typographus, cui ea omnia adscripturus sum quae in editione Pici p. 67—69 leguntur: ibi enim „*typographus lectori. graecis his Hippolyti cudendis, cum duobus usus sim dumtaxat exemplaribus* [venetis, v. vers. lat. praef.] *valde mendosis, si quid mutatum fuerit, aut ab eo quod editum est varium, hic nunc visum est indicare.*" ‖ 6 ἀν. seqq. b. ita: πάντα προυπέδειξαν, διὸ καὶ τὴν τῆς συντελείας ἡμέραν συνεφάνησαν ἡμῖν τὴν ἐσχάτην τοῖς χρόνοις ἔσεσθαι μέλλουσαν, καὶ τὴν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀποστάτου. ‖ 8 ἐνεφάνησαν P. ‖ 9 τ. ἀνθρ. om. b. ‖ 13 γινώσκοντες b Morel. ‖ 14 ἀποληφθείσεται b. ‖ 15 ἀνοίξαντες b. ‖ 16 ὑμῶν ὑποδέξασθαι ὃ μέλλω λαλεῖν καὶ b. ‖ 18 ἤγουν videtur omittere b. ‖ 21 λάβομεν b. ‖ 21. 22 τίνα δὲ μαρτυρίαν b. ‖ 22 ἠρξάμην b.

τούτους εἰς μέσον παραγάγωμεν πιστοὺς μάρτυρας, βεβαιοῦντας τῶν λεγομένων τὴν δήλωσιν, καὶ μετέπειτα καὶ τῶν ἀποστόλων τὴν διδαχήν, μᾶλλον δὲ προφητείαν, πῶς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης σαλπίζουσι τῆς συντελείας τὴν ἡμέραν. ἐπειδὴ οὖν καὶ οὗτοι τὰ μήπω γενησόμενα προϋπέδειξαν καὶ τῶν μελλόντων ἀναφανῆναι πονηρῶν ἀνθρώπων σκαιωρίαν καὶ κακοβουλίαν ἐνεφάνισαν: φέρε οὖν, τὸν προφήτην Ἡσαΐαν ὡς πρῶτον μάρτυρα μέσον εἰσαγάγωμεν, περὶ τῶν χρόνων τῆς συντελείας ἡμῖν ἐκδιδάσκοντα. τί οὖν φησιν; "ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος· αἱ πόλεις ὑμῶν πυρίκαυστοι· τὴν χώραν ὑμῶν ἐνώπιον ὑμῶν ἀλλότριοι κατεσθίουσιν· ἐγκαταλειφθήσεται ἡ θυγάτηρ Σιὼν ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυηλάτῳ, ὡς πόλις πολιορκουμένη." εἶδες τοῦ προφήτου, ἀγαπητέ, τὴν ἔκλαμψιν, ἣν πρὸ πόσων γενεῶν τὸν καιρὸν προεθέσπισεν. οὐ γὰρ περὶ τῶν Ἰουδαίων τοῦτον τὸν λόγον προϋπέφηνεν οὐδὲ περὶ τῆς Σιὼν τῆς πόλεως, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐκκλησίας. Σιὼν γὰρ τὴν ἐξ ἐθνῶν προσαχθεῖσαν νύμφην πάντες οἱ προφῆται ἐδήλωσαν. 4. διὸ καὶ πρὸς δεύτερον μάρτυρα τὸν λόγον ὑφαπλώσωμεν. ποῖον δὴ τοῦτον; ἄκουσον καὶ τοῦ Ὡσηὲ τοιαῦτα φωνοῦντος μεγαλοφώνως. "ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐπάξει κύριος ἄνεμον καύσωνος ἐκ τῆς ἐρήμου ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἀναξηρανεῖ τὰς φλέβας αὐτῶν καὶ ἐξερημώσει τὰς πηγὰς αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ σκεύη τὰ ἐπιθυμητὰ ἀφανισθήσονται· ὅτι ἀντέστησαν πρὸς τὸν θεόν, ἐν ῥομφαίᾳ πεσοῦνται καὶ αἱ ἐν γαστρὶ αὐτῶν ἔχουσαι διαρραγήσονται." τίς γὰρ ἄλλος "ἄνεμος καύσωνος ἐκ τῆς ἐρήμου" ἀλλ' ἢ ὁ ἀντίχριστος ὁ μέλλων ἀφανίσαι καὶ ἀναξηρᾶναι τὰς φλέβας τῶν ὑδάτων καὶ τοὺς καρποὺς τῶν δένδρων ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ, ὅτι ἐπεθύμησαν ἐν τοῖς

8 Esaj. 1, 7—9. ‖ 19 Osee 13, 15. ‖ 21 Osee 15, 1.

1 παραγάγω b. ‖ 2 τῶν λόγων τὴν b. ‖ 4 ἐπ. οὖν P, καὶ γὰρ b. ‖ 6 ἐνεφάνισαν L, ἐνεφάνησαν b, ἀνεφάνησαν P. ‖ 11. 12 σικυηράτῳ b. ‖ 13 πρὸ ... καιρὸν P, πρὸ τοσούτων γενεῶν τῶν ἡμερῶν b. ‖ 15 τῆς ἁγίας ἐκκλ. b. ‖ 16 ἐδήλ. P, προεδήλωσεν b. ‖ 22 ὅτι ἀντ. ... πεσοῦνται om. b. ‖ 23 διαρρ. ὅ, τι γὰρ ἄλλο alter Pici codex. ‖ 25 ἀφαν. P, ἀναφανῆναι b. ‖ 25 ἀναξηρανεῖ b. ‖ 25. 26 τοὺς κ. seqq. b ita: οἱ καρποὶ τῶν δένδρων ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ, ὅτι ἐπεθύμησαν τὰ ἔργα αὐτοῦ οἱ ἄνθρ.

ἔργοις αὐτοῦ οἱ ἄνθρωποι. διὸ καὶ ἀφανίσει αὐτοὺς καὶ δουλεύσουσιν αὐτὸν ἐν τῇ ἀκαθαρσίᾳ αὐτοῦ. 5. ὅρα συμφωνίαν προφήτου πρὸς προφήτην. μάθε καὶ ἕτερον τὰ ὅμοια διαλεγόμενον. Ἀμὼς γὰρ τὰ αὐτὰ συμφώνως προεφήτευσε, "τάδε λέγει κύριος Διὰ τοῦτο ἀνθ' ὧν κατεκονδυλίσατε πτωχὸν καὶ δῶρα ἐκλεκτὰ ἐδέξασθε παρ' αὐτοῦ, οἴκους ᾠκοδομήσατε καὶ οὐ μὴ κατοικήσητε ἐν αὐτοῖς, ἀμπελῶνας ἐπιθυμητοὺς ἐφυτεύσατε καὶ οὐ μὴ πίητε τὸν οἶνον αὐτῶν, ὅτι ἔγνων πολλὰς ἀσεβείας, καταπατοῦντες τὸν δίκαιον, λαμβάνοντες ἀντάλλαγμα καὶ πένητας ἐν πύλαις ἐκκλίνοντες. διὰ τοῦτο ὁ συνιὼν ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ σιωπήσεται, ὅτι καιρὸς πονηρός ἐστι." μάθε, ἀγαπητέ, τῶν τότε ἀνθρώπων τὴν πονηρίαν, πῶς καθαρπάζουσιν οἰκίας καὶ ἀγρούς, καὶ τὸ δίκαιον τοῦ δικαίου αἴροντες. ὅταν γὰρ ταῦτα γένηται, ἵνα εἰδῇς ὅτι τέλος ἐστί. διὸ ἔγνως τὴν σοφίαν τοῦ προφήτου καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις. καὶ πάντες οἱ προφῆται, ὡς προείπομεν, ὡς τὰ ἀρχαῖα ἐνεφάνισαν, οὕτως καὶ τὰ ἐν τοῖς ὑστέροις καιροῖς γενήσεσθαι μέλλοντα διαπρυσίως ἐθέσπισαν. 6. ἀλλ' ἵνα μὴ τὸν λόγον ἅπαντα τοῖς τῶν προφητῶν ῥήμασιν ἀναλώσωμεν, ἑνὸς μνησθέντες, ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. τί δὲ καὶ Μιχαίας προαγορεύει; "τάδε λέγει κύριος ἐπὶ τοὺς προφήτας τοὺς πλανῶντας τὸν λαόν μου, τοὺς δάκνοντας ἐν τοῖς ὀδοῦσιν αὐτῶν καὶ κηρύσσοντας ἐπ' αὐτὸν εἰρήνην· καὶ εἰ οὐκ ἐδόθη εἰς τὸ στόμα αὐτῶν, ἡγίασαν ἐπ' αὐτὸν πόλεμον. διὰ τοῦτο νὺξ ὑμῖν ἔσται ἐξ ὁράσεως καὶ σκοτία ὑμῖν ἔσται ἐκ μαντείας καὶ δύσεται ὁ ἥλιος ἐπὶ τοὺς προφήτας καὶ συσκοτάσει ἐπ' αὐτοὺς ἡ ἡμέρα, καὶ καταισχυνθήσονται οἱ ὁρῶντες τὰ ἐνύπνια καὶ καταγελασθήσονται οἱ μάντεις." ταῦτα προϊστορήσαμεν, ἵνα γνῶτε τὴν

4 Amos 5, 11—13. ‖ 20 Mich. 3, 5—7.

1 ἐμφανίσει b?? ‖ 5 κατεκ. Fabricius, κατηγκονδυλίσετε P. ‖ 6 οἴκους γὰρ ᾠκ. P, Morelius ut nos. ‖ 8 ἔγνω P. ‖ 8 καταπ. P, ὑμῶν καταπατούντων b. ‖ 9 ἀνταλλάγματα b. ‖ 12. 13 δικ. ἐκ τοῦ δικ. b. ‖ 14 διὸ om. b. ‖ 16 προεῖπον b. ‖ 16 ἐνεφάνησαν P. ‖ 17 διαπυρσίως b. ‖ 18 ἅπ. .... ῥήμ. b, ἁπάντων τῶν προφητῶν τοῖς ῥήμ. P. ‖ 22 εἰ om. b. ‖ 23 ἡγίασαν edidit P, ἤγειραν Morelius, ἤγγισαν b. ‖ 23 ἐπ' αὐτῶν b. ‖ 24 ὁράσ. P, ἀγοράσεως b. ‖ 25 καὶ σκοτάσει b.

ἐπ' ἐσχάτων γενησομένην ὀδύνην καὶ ταραχὴν καὶ πάντων ἀνθρώπων τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀναστροφὴν καὶ φθόνον καὶ μῖσος καὶ ἔριν, τὴν τῶν ποιμένων ἐπὶ τῶν προβάτων ἀμέλειαν καὶ τοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς ἱερεῖς ἀνυπότακτον διάθεσιν. 7. διὸ πάντες τῷ ἰδίῳ θελήματι ἐμπεριπατήσουσι, καὶ τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσιν ἐπιβαλοῦνται χεῖρας. γυνὴ τὸν ἴδιον ἄνδρα παραδώσει εἰς θάνατον καὶ ἀνὴρ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐπὶ κριτήριον ἄξει ὡς ὑπεύθυνον, δεσπόται εἰς τοὺς ἰδίους δούλους ἀπάνθρωποι αὐθεντήσονται καὶ δοῦλοι πρὸς τοὺς δεσπότας ἀνυπόταχτον διάθεσιν περιβαλοῦνται. πρεσβυτέρου πολιὰν οὐδεὶς αἰδεσθήσεται καὶ νεωτέρου κάλλος οὐδεὶς οἰκτειρήσεται. οἱ ναοὶ τοῦ θεοῦ ὡς οἶκοι ἔσονται καὶ καταστροφαὶ τῶν ἐκκλησιῶν πανταχοῦ γενήσονται. αἱ γραφαὶ καταφρονηθήσονται καὶ τοῦ ἐχθροῦ τὰ ἄσματα πανταχοῦ ἐξᾴσουσι. πορνεῖαι καὶ μοιχεῖαι καὶ ἐπιορκίαι [τὴν γῆν πληρώσουσι· φαρμακεῖαι] καὶ ἐπαοιδίαι καὶ μαντεῖαι ὀπίσω τούτων σφοδρῶς καὶ προθύμως ἐξακολουθήσουσι καὶ καθ' ὅλου ὑπὸ τῶν δοκούντων εἶναι χριστιανοί. τότε ἐγερθήσονται ψευδοπροφῆται, ψευδαπόστολοι, γόητες, ἄνθρωποι φθοροποιοί, κακοποιοί, ψευδόμενοι κατ' ἀλλήλων, μοιχοί, πόρνοι, ἅρπαγες, πλεονέκται, ἐπίορκοι, κατάλαλοι [ἀλλήλους μισοῦντες]. οἱ ποιμένες ὡς λύκοι γενήσονται. [οἱ ἱερεῖς τὸ ψεῦδος ἀσπάσονται.] οἱ μοναχοὶ τὰ τοῦ κόσμου ποθήσουσιν. οἱ πλούσιοι ἀσπλαγχνίαν ἐνδύσονται. οἱ ἄρχοντες πτωχῷ οὐ βοηθήσουσιν. οἱ δυνάσται οἰκτιρμοὺς ἀποβαλοῦνται. οἱ κριταὶ τὸ δίκαιον ἐκ τοῦ δικαίου ἀροῦσι καὶ τοῖς δώροις ἐκτυφλούμενοι ἀδικίαν ἐπισπάσονται. 8. καὶ τί λέγω περὶ ἀνθρώπων, ὅπου καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τὴν οἰκείαν τάξιν ἀρνήσονται; σεισμοὶ [κατὰ πᾶσαν πόλιν, λοιμοὶ] ἐπὶ πᾶσαν χώραν, βρονταὶ ἄμετροι καὶ φοβεραὶ ἀστραπαὶ οἴκους καὶ ἀγροὺς κατακαίουσαι,

1 γενησομένην P, γεγονυῖαν Morel., ἐσομένην b. ‖ 2 τὴν … ἀναστρ. P, διαστροφὴν καὶ φθορὰν b. ‖ 4 ἀνυπ. διάθ. P, ἀταξίαν. καὶ γονεῖς τὰ τέκνα μισήσουσι καὶ τέκνα τοῖς γονεῦσιν ἐπιβάλλονται χεῖρας b. ‖ 7 εἰς … αὐθεντ. P, πρὸς τοὺς δούλους ἀπανθρωπίαν κτήσονται b, ἀπανθρωπίαν κτήσονται Morel. [sic.]. ‖ 10 οἰκτειρήσει b. ‖ 12 ἐχθροῦ P, διαβόλου b. ‖ 14 [ ] suppl. Fabricius ex b. ‖ 16 χριστιανῶν b. ‖ 16 ἐγερθ. P, ἔσονται b Morel. ‖ 16 τότε om. Mor. ‖ 19 [ ] ut 14. ‖ 20. 26 [ ] ut 14. ‖ 24 περὶ b, ἀπὸ P. ‖ 25 ὅπου et αὐτὰ om. b. ‖ 27 ἄμετροι b, ἄνεμοι P.

καταιγίδες ἀνέμων τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν ἀμέτρως ἐκταράσσουσαι, τῆς γῆς ἀκαρπίαι, θαλάσσης ἦχος καὶ σάλος ἀφόρητος ἀπὸ ψυχῶν καὶ ἀπωλείας ἀνθρώπων. σημεῖα ἐν ἡλίῳ, σημεῖα ἐν σελήνῃ, ἄστρων παρατροπαί, συνοχαὶ ἐθνῶν, ἀέρων ἀκρασίαι, χαλάζης βολίδες ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς, χειμῶνος ἀταξίαι, παγετοὶ διάφοροι, καύσωνες ἀπαραμύθητοι, κεραυνοὶ αἰφνίδιοι, ἐμπρησμοὶ ἀδόκητοι, καὶ ἀπαξαπλῶς πάσης τῆς γῆς θρῆνος καὶ κοπετός, παραμυθίαν μὴ ἐχούσης. "ἐκ γὰρ τοῦ πληθυνθῆναι τὴν ἁμαρτίαν ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν." διὰ τούτων ἁπάντων τὴν ζάλην, τὴν ἀταξίαν, ὁ κύριος τοῦ παντὸς διὰ τοῦ εὐαγγελίου βοᾷ λέγων "βλέπετε μὴ πλανηθῆτε. πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες ὅτι ἐγώ εἰμι καὶ ὁ καιρὸς ἤγγικε. μὴ οὖν πλανηθῆτε ὀπίσω αὐτῶν. ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκαταστασίας, μὴ πτοηθῆτε. δεῖ γὰρ ταῦτα γενέσθαι πρῶτον, ἀλλ' οὐκ εὐθὺς τὸ τέλος." μάθωμεν τοῦ σωτῆρος τὸν λόγον, πῶς διὰ παντὸς ἀσφαλίζων ἡμᾶς παρήγγειλε "βλέπετε μὴ πλανηθῆτε. πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες ὅτι ἐγώ εἰμι." 9. καὶ γὰρ μετὰ τὸ ἀναληφθῆναι αὐτὸν πρὸς τὸν πατέρα ἀνέστησάν τινες λέγοντες ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ χριστός, καθὼς Σίμων ὁ μάγος καὶ οἱ λοιποί, ὧν οὐκ ἔστι καιρὸς ἄρτι τὰ ὀνόματα μνημονεῦσαι. διὸ καὶ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς συντελείας δεῖ πάλιν ἀναστῆναι ψευδοχρίστους ἄνδρας λέγοντας ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ χριστός. καὶ πολλοὺς πλανήσουσι καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων δραμοῦσιν ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν καὶ ἀπὸ βορρᾶ ἕως θαλάσσης, λέγοντες Ποῦ ὧδε ὁ χριστός; ποῦ ἐκεῖ ὁ χριστός; ἀλλὰ μάταιον φρόνημα κεκτημένοι καὶ τὰς γραφὰς ἐμμελῶς οὐκ ἀναγινώσκοντες, οὐκ ὀρθὰ φρονοῦντες ζητήσουσιν ὄνομα, ὅπερ εὑρεῖν οὐ δυνήσονται. "δεῖ γὰρ πρῶτον ταῦτα γενέσθαι" καὶ οὕτως ὀφθῆναι τὸν υἱὸν τῆς ἀπωλείας ἤγουν

8 Matth. 24, 12. ‖ 10 Luc. 21, 8. 9.

1 καταιγ. ἀνέμ. b post ἀστραπαὶ p. 96, 27. ‖ 6 ἀδιάφοροι b. ‖ 8 μὴ ἔχων. ἐν γὰρ τῷ πληθ. b. ‖ 13 ὅταν ... 14 πτοηθ. om. b. ‖ 14 εὐθέως b. ‖ 15 μάθε b. ‖ 15. 16 ἀσφ. ... προή. P, ἀσφαλίζεται ἡμᾶς καὶ παραγγέλλει λέγων b. ‖ 20 διὸ καὶ P, δεῖ οὖν b. ‖ 21 δεῖ om. b. ‖ 24 βορρᾶν P. ‖ 26. 27 ὀρθοφρονοῦντες b.

τὸν διάβολον. **10.** καὶ οἱ θεηγόροι ἀπόστολοι βεβαιοῦντες τὴν τοῦ κυρίου Ἰησοῦ χριστοῦ παρουσίαν, ἕκαστος αὐτῶν ὑπέδειξε τῶν εναγῶν καὶ φθοροποιῶν ἀνθρώπων τὴν ἀνάδειξιν τούτων καὶ ἐκήρυξαν ἀναφανδὸν τὰς τούτων ἀθεμίτους πράξεις. πρῶτος ὁ Πέτρος, ἡ πέτρα τῆς πίστεως, ὃν ἐμακάρισε χριστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ διδάσκαλος τῆς ἐκκλησίας, ὁ πρῶτος μαθητής, ὁ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας ἔχων, ἐδίδαξεν ἡμᾶς λέγων "τοῦτο πρῶτον γινώσκετε, τέκνα, ὅτι ἐλεύσονται ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐμπαῖκται κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας αὐτῶν πορευόμενοι" καὶ "ἐν ἡμῖν ἔσονται ψευδοδιδάσκαλοι, οἵτινες παρεισάξουσιν αἱρέσεις ἀπωλείας." μετὰ τοῦτον συνῳδὰ Ἰωαννης ὁ θεολόγος καὶ ἠγαπημένος τοῦ χριστοῦ βοᾷ "φανερά ἐστι τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου" "καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασι, ἀλλὰ μὴ πλανηθῆτε ὀπίσω αὐτῶν. μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε, ὅτι πολλοὶ ψευδοπροφῆται ἐληλύθασιν εἰς τὸν κόσμον." εἶτα ὁ Ἰούδας Ἰακώβου τὰ ὅμοια τούτων λέγει "ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων ἔσονται ἐμπαῖκται κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας πορευόμενοι τῶν ἀσεβειῶν." οὗτοί εἰσιν οἱ ἀφόβως ἑαυτοὺς ποιμαίνοντες. ἔγνως τῶν θεολόγων καὶ ἀποστόλων τὴν συμφωνίαν καὶ ὁμόνοιαν τῆς διδαχῆς αὐτῶν, **11.** ἄκουε λοιπὸν καὶ Παύλου λέγοντος παρρησίᾳ, πῶς τούτους φανερῶς ἀποκαλύπτει. "βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας. βλέπετε τὴν κατατομήν" "βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης." "βλέπετε, πῶς ἀκριβῶς περιπατεῖτε, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραί εἰσι." λοιπὸν τίς ἕξει ἀπολογίαν, ἀκούων ταῦτα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, παρά τε τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου, καὶ οὐ φροντίσει τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὸν καιρὸν τῆς συντε-

7 Petr. β 3, 3. ‖ 9 Petr. β 2, 1. ‖ 11 Ioh. α 3, 10. ‖ 12 Ioh. α 2, 18. ‖ 12 Ioh. α 4, 1. ‖ 15 Iud. 18. ‖ 19 Phil. 3, 2. ‖ 20 Col. 2, 8. ‖ 22 Eph. 5, 15.

1 καὶ οἱ θεηγ. P, ὅθεν καὶ οἱ θεολόγοι b. ‖ 2 παρουσίαν P, μαρτυρίαν b. ‖ 2 τὸν ἐναγῆ καὶ φθοροποιὸν διάβολον b. ita Fabricius ad ὑπέδειξε. ‖ 4 τούτων P, τούτου b. ‖ 7 τοῦτο ... τέκνα om. b. *„mox ibidem legitur:* ἐμπαῖκται καὶ ἐν ὑμῖν" Fabric. ‖ 9 αὐτῶν om. Morel. ‖ 14 εἰσεληλύθασιν b. ‖ 17 ποιμ. ... τῶν P, ποιοῦντες. ἔγνωτε, ἀγαπητοί, τῶν b. ‖ 19 Παύλου παρρησίαν b.

λείας καὶ τὴν ὥραν ἐκείνην τὴν μέλλουσαν, ᾗ μέλλομεν παρίστασθαι ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ χριστοῦ. 12. ἀλλὰ τῆς συντελείας τοῦ λόγου πέρας δώσαντες τρέψομεν τὴν διήγησιν ἐπὶ τὰ ἀκολούθως ἡμῖν μέλλοντα ῥηθήσεσθαι. παράγω δὲ εἰς μέσον ἀξιόπιστον μάρτυρα, τὸν προφήτην Δανιήλ, ὃς τὸ ἐνύπνιον τοῦ Ναβουχοδονόσορ διέλυσε καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν βασιλέων ἕως τῆς συντελείας ὑπέδειξεν ἀπαράτροπον ὁδὸν τοῖς ὁδεῦσαι θέλουσι, τῆς ἀληθείας τὴν δήλωσιν. τί γάρ φησιν ὁ προφήτης; ἀριδήλως πρὸς τὸν Ναβουχοδονόσορ προήγγειλεν "ἐθεώρεις, ὦ βασιλεῦ, καὶ ἰδοὺ εἰκὼν μεγάλη ἑστῶσα πρὸ προσώπου σου, ἧς ἡ κεφαλὴ χρυσίου, οἱ βραχίονες αὐτῆς καὶ οἱ ὦμοι ἀργυροῖ, ἡ κοιλία καὶ οἱ μηροὶ χαλκοῖ, αἱ κνῆμαι σιδηραῖ, οἱ πόδες μὲν μέρος τι σιδηροῦν καὶ μέρος τι ὀστράκινον. ἐθεώρεις ἕως οὗ ἀπετμήθη λίθος ἄνευ χειρὸς καὶ ἐπάταξε τὴν εἰκόνα ἐπὶ τοὺς πόδας τοὺς σιδηροῦς καὶ ὀστρακίνους καὶ ἐλέπτυνεν εἰς τέλος. τότε ἐλεπτύνθησαν εἰσάπαξ τὸ ὄστρακον καὶ ὁ σίδηρος καὶ ὁ χαλκός, ὁ ἄργυρος καὶ ὁ χρυσός, καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ κονιορτὸς ἀπὸ ἅλωνος θερινῆς, καὶ ὁ λίθος ὁ πατάξας τὴν εἰκόνα ἐγένετο εἰς ὄρος μέγα καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν." διὸ συνάψαντες τούτοις καὶ τὰς τοῦ Δανιὴλ ὁράσεις μίαν ἐν ἀμφοτέροις τὴν διήγησιν ποιησόμεθα, ἐπιδεικνύντες πῶς σύμφωνα καὶ ἀληθῆ ἦσαν τοῦ προφήτου τὰ ὁραθέντα, ἅπερ καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ προεώρακε. λέγει γὰρ οὕτως ὁ προφήτης "ἐγὼ Δανιὴλ ἐθεώρουν καὶ ἰδοὺ οἱ τέσσαρες ἄνεμοι τοῦ οὐρανοῦ προσέβαλον εἰς τὴν θάλασσαν τὴν μεγάλην, καὶ τέσσαρα θηρία μεγάλα ἀνέβαινον ἐκ τῆς θαλάσσης, διαφέροντα ἀλλήλων. τὸ πρῶτον θηρίον ὡσεὶ λέαινα καὶ πτερὰ αὐτῆς ὡς ἀετοῦ. ἐθεώρουν ἕως οὗ ἐξετίλη τὰ πτερὰ αὐτῆς καὶ ἐξήρθη ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἐπὶ ποδῶν ἀνθρώπου ἐστάθη καὶ καρδία ἀνθρώπου ἐδόθη αὐτῷ.

9 Dan. 2, 31—39. ‖ 22 Dan. 7, 2—8.

1 τὴν ὥρ. — μέλλ. b, ὥραν ἐκείνην ἣν μέλλομεν P. ‖ 3 πέρ. δώσ. Fabr. ex b suppl., om. P. ‖ 3. 4 ἀκολούθως b, ἀκόλουθα ὡς P. ‖ 4 παραγαγῶ b. ‖ 6. 7 ὑποδείξαντα b Morel. ‖ 7 ἀπαράτρωτον b. ‖ 8 ἀριδήλως om. b. ‖ 12 πόδες μέρος μὲν τι Morel. ‖ 19. 20 ποιησώμεθα, ἐπιδεικνείς Morel. ita b, sed -νύς. ‖ 20. 21 τῷ προφήτῃ ὡραθέντα b. ‖ 22 αἱ τέσσ. αἱ ἀνε. P. ‖ 26 ἐξετίλη P, ἐξέτεινε b. ‖ 26 ἐξήρθη ἀπὸ edidit P, sed Morel. ἐξηράνθη ἐπὶ.

κύριος καὶ αὐτὸς ὁμοίως ἐν σχήματι ἀνθρώπου ἐξελεύσεται. ἐκ τῶν Ἑβραίων ὁ χριστὸς ἀνέτειλε καὶ αὐτὸς ἐξ Ἰουδαίων γενήσεται. ἀνέδειξεν ὁ χριστὸς τὴν ἰδίαν σάρκα ὡς ναὸν καὶ ἀνέστησε τριήμερον καὶ αὐτὸς ἀναστήσει τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις λίθινον ναόν. καὶ ταῦτα μὲν τὰ πλάνα αὐτοῦ τεχνάσματα ἐν τοῖς ἑξῆς δηλωθησομένοις ἐμφανῆ γενήσονται τοῖς νουνεχῶς ἡμῶν ἀκούουσι. 21. καὶ γὰρ δύο παρουσίας τοῦ χριστοῦ καὶ σωτῆρος διὰ τῶν γραφῶν ἐδιδάχθημεν. καὶ ἡ μὲν πρώτη κατὰ σάρκα γεγενημένη ἄτιμος διὰ τὸ ταπεινὸν δειχθῆναι αὐτόν. οὕτως καὶ ἡ δευτέρα αὐτοῦ παρουσία κεκήρυκται ἐν δόξῃ, ὡς πάρεστιν ἀπὸ οὐρανῶν μετὰ δυνάμεως καὶ ἀγγέλων καὶ πατρικῆς δόξης. ἡ μὲν πρώτη αὐτοῦ παρουσία Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν εἶχε πρόδρομον, ἡ δὲ δευτέρα αὐτοῦ, ἐν ᾗ μέλλει ἔρχεσθαι ἐν δόξῃ, Ἐνὼχ καὶ Ἠλίαν καὶ Ἰωάννην τὸν θεολόγον ἀναδείξει. καὶ ὅρα τοῦ δεσπότου τὴν φιλανθρωπίαν, ὅτι καὶ ἐν τοῖς ὑστέροις χρόνοις πῶς τοῦ τῶν βροτῶν γένους κήδεται καὶ ἐλεεῖ, ὅτι οὐδὲ τότε χωρὶς προφητῶν ἡμᾶς καταλιμπάνει, ἀλλὰ πέμψει αὐτοὺς πρὸς διδαχὴν ἡμῶν καὶ πληροφορίαν καὶ ἐπιστροφὴν τῆς τοῦ ἀντικειμένου παρουσίας, καθὼς καὶ ἐν τούτῳ Δανιὴλ προϋπέφηνε. λέγει γὰρ "διαθήκην θήσομαι μιᾶς ἑβδομάδος καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος ἀρθήσεταί μου θυσία καὶ σπονδή." μίαν γὰρ ἑβδομάδα τῶν ἑπτὰ ἐτῶν τὴν ἀνάδειξιν σημαίνει, ἥπερ ἐν ὑστέροις καιροῖς γενήσεται. καὶ τὸ ἥμισυ τῆς ἑβδομάδος λήψονται οἱ δύο προφῆται μετὰ Ἰωάννου τοῦ κηρῦξαι εἰς τὸν σύμπαντα κόσμον περὶ τοῦ ἀντιχρίστου τὴν παρουσίαν, τοῦτ' ἔστιν "ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἑξήκοντα περιβεβλημένοι σάκκους." οἳ καὶ ποιήσουσι σημεῖα καὶ τέρατα εἰς τὸ κἂν οὕτως δυσωπῆσαι καὶ ἐπιστρέψαι τοὺς ἀν-

19 Dan. 9, 27. ‖ 24 Apoc. 11. 3.

1 ἐξελ. om. b. ‖ 2 γενήσε- P. ‖ 3 ad ἀνέδ. Fabr.: ἀνέστη ὁ σωτὴρ ἐκ τῶν νεκρῶν τριήμερος, καὶ αὐτὸς ἀναστήσει τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναόν. καὶ ταῦτα μὲν τῆς πλάνης αὐτοῦ τὰ τεχνάσματα, καὶ τὰ ἑξῆς δηλωθησόμενα ἐμφανῆ γενήσονται νουνεχῶς ἀκούουσι b. ‖ 8. 9 κ. σάρκα γέννησις ἄτιμος διὰ τὸ ταπεινῶσαι ἑαυτόν b. ‖ 8 γ. ἡ ἄτιμος Mor. ‖ 9 οὕτως καὶ ἡ P, ἡ δὲ b. ‖ 10 κηρύττεται b. ‖ 10 "ἐν *abest*" Mor. ‖ 10 οὐρανοῦ b. ‖ 15 πῶς κήδεται καὶ ἐλεεῖ τῶν βροτῶν τὸ γένος b. ‖ 18 καθώς, φησί, Δανιὴλ καθυπέφηνε b. ‖ 19 διαθήσομαι b. ‖ 26 δυσωπῆσαι καὶ om. b.

θρώπους πρὸς μετάνοιαν διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτῶν ἀνομίαν καὶ ἀσέβειαν. "καὶ εἴ τις θέλει αὐτοὺς ἀδικῆσαι, πῦρ ἐκπορεύσεται ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν καὶ κατεσθίει τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. οὗτοι ἔχουσιν ἐξουσίαν κλεῖσαι τὸν οὐρανόν, ἵνα μὴ ὑετὸν βρέξῃ τὰς ἡμέρας τῆς παρουσίας τοῦ ἀντιχρίστου καὶ τὰ ὕδατα στρέψαι εἰς αἷμα καὶ πατάξαι τὴν γῆν ἐν πάσῃ πληγῇ, ὁσάκις ἐὰν θελήσωσι." καὶ ὅταν κηρύξωσι ταῦτα πάντα, παρὰ τοῦ διαβόλου ἐν ῥομφαίᾳ πεσοῦνται. καὶ πληρώσουσι τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν, καθώς φησι καὶ τοῦτο Δανιήλ, προεωρακὼς ὅτι τὸ θηρίον τὸ ἀναβαῖνον ἐκ τῆς ἀβύσσου ποιήσει μετ' αὐτῶν πόλεμον, ἤγουν μετὰ Ἐνὼχ Ἠλία καὶ Ἰωάννου, καὶ νικήσει αὐτοὺς καὶ ἀποκτενεῖ αὐτοὺς διὰ τὸ μὴ θέλειν αὐτοὺς δόξαν δοῦναι τῷ διαβόλῳ τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἀναφανὲν μικρὸν κέρας, ὃς ἐπαρθεὶς τῇ καρδίᾳ λοιπὸν ἄρχεται ἑαυτὸν ὑψοῦν καὶ δοξάζειν ὡς θεόν, διώκων τοὺς ἁγίους καὶ βλασφημῶν τὸν χριστόν. 22. ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς τὸν εἱρμὸν τῆς διηγήσεως ἠναγκάσθημεν ἐλθεῖν ἐπὶ τὰς ἡμέρας τῆς βασιλείας τοῦ ἀντικειμένου: ἀναγκαῖόν ἐστιν εἰπεῖν πρῶτον τὰ περὶ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ καὶ αὐξήσεως καὶ τότε ἐπὶ τὴν διήγησιν ταύτην παραγαγεῖν τὸν λόγον. καθὼς προείπομεν ὅτι εἰς πάντα ἐξισοῦσθαι μέλλει τῷ σωτῆρι ἡμῶν ὁ διάβολος καὶ υἱὸς τῆς ἀνομίας: οὕτως καὶ δηλοῖ ἡμῖν ἡ ἀπόδειξις, ἐπειδὴ ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου, βουλόμενος τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων σῶσαι, ἐκ τῆς ἀχράντου καὶ παρθένου Μαρίας ἐτέχθη καὶ ἐν σχήματι σαρκὸς τὸν ἐχθρὸν κατεπάτησεν ἐν ἰδίᾳ δυνάμει τῆς αὐτοῦ θεότητος: τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ διάβολος ἐκ μιαρᾶς γυναικὸς ἐξελεύσεται ἐπὶ τῆς γῆς, τίκτεται δὲ ἐν πλάνῃ ἐκ παρθένου. ὁ γὰρ θεὸς ἡμῶν σαρκικῶς ἡμῖν ἐπεδήμησε κατὰ τὴν σάρκα τὴν ἡμετέραν, ἣν αὐτὸς ἐποίησε τῷ Ἀδὰμ καὶ πᾶσι τοῖς ἐξ Ἀδὰμ

2 Apoc. 11, 5—6.

3 κατεσθίει P, κατακαίει b. ‖ 6 πατάξουσι b. ‖ 6 ὁσάκις ἐὰν P, ὡς ἂν b Morel. ‖ 8 πληρώσωσι P, πληρώσουσι Mor. ‖ 8 καθὼς καὶ τοῦτο ὁ Δανιὴλ προεῖπεν b. ‖ 12 ἀναφυὲν Mor. ‖ 14 βλ. εἰς τὸν b. ‖ 17 ἀναγκαῖον οὖν ἐστιν Mor. ‖ 18 παραγάγαι Mor., παράγαγε b. ‖ 19 μέλλει P, θέλει b. ‖ 19. 20 ἡμῶν ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας b. ‖ 22 ἀειπαρθένου b. ‖ 23 ἐν ἰδ. . . . 24 θεότητος om. b. ‖ 25 τίκτεται γὰρ ἀκριβῶς ἐκ παρθένου b. ‖ 26 ἡμῖν om. b.

χωρὶς ἁμαρτίας, ὁ δὲ διάβολος εἰ καὶ σάρκα ἀναλάβοι, ἀλλὰ ταῦτα ἐν δοκήσει. πῶς γὰρ ἦν οὐκ ἐποίησε σάρκα ἀλλὰ καὶ πολεμεῖ καθ' ἑκάστην ταύτην φορέσειεν; ταύτην δὲ οἶμαι, ἠγαπημένοι, φανταστικὴν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ οὐσίαν ἀναλήψεται ὄργανον. διὰ τοῦτο καὶ ἐκ παρθένου τίκτεται ὥσπερ πνεῦμα, καὶ σὰρξ τοῖς λοιποῖς ἐμφανισθήσεται τότε. τὸ γὰρ παρθένον τεκεῖν μόνην τὴν παναγίαν ἔγνωμεν, σαρκοφόρον ἀπλανῶς γεννήσαντα τὸν σωτῆρα, ἐπεὶ Μωϋσῆς λέγει "πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν ἅγιον τῷ κυρίῳ κληθήσεται." οὐ μὴν οὐδαμῶς, ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἐχθρὸς οὐ διανοίξει μήτραν, οὕτως οὐδὲ σάρκα τρανὴν ἀναλήψεται. καὶ περιτμηθήσεται, καθὼς καὶ ὁ χριστὸς περιετμήθη. καὶ καθὼς ὁ χριστὸς τοὺς ἀποστόλους ἐξελέξατο, οὕτως καὶ ἐκεῖνος δῆμον ὁλόκληρον μαθητῶν προσλήψεται, ὁμοίους τῆς αὐτοῦ κακουργίας ὑπάρχοντας. 23. ἐν πρώτοις δὲ τὸ τῶν Ἰουδαίων γένος ἀγαπήσει. μετὰ δὲ τούτων ἀπάντων σημεῖα ἐπιτελέσει καὶ θαύματα φοβερά, ἀλλ' οὐκ ἀληθῆ ἀλλ' ἐν πλάνῃ, ὅπως πλανήσῃ τοὺς ὁμοίους αὐτῷ ἀσεβεῖς. εἰ δυνατὸν γὰρ καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀποστήσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ χριστοῦ. ἀλλὰ τὰ πρῶτα αὐτοῦ γενήσεται πραΰς, ἀγαπητικός, ἥσυχος, εὐλαβής, εἰρηνοποιός, μισῶν ἀδικίαν, βδελυττόμενος δῶρα, εἰδωλολατρείαν μὴ προσιέμενος, τὰς γραφὰς ἀγαπῶν, ἱερεῖς αἰδούμενος, πολιὰς τιμῶν, πορνείαν μὴ καταδεχόμενος, μοιχείαν βδελυττόμενος, καταλαλιαῖς μὴ προσέχων, ὅρκους μὴ καταδεχόμενος, φιλόξενος, φιλόπτωχος, ἐλεήμων. εἶτα καὶ τέρατα ποιήσει, λεπροὺς καθαρίζων, παραλύτους ἐγείρων, δαίμονας ἀπελαύνων, περὶ τῶν πόρρω ὡς

8 Exod. 13, 2: 34, 19. Num. 8, 16. Luc. 2, 23.

2 ταύτῃ μὲν δοκήσει b. ‖ 2—5 σάρκα ἐνδύσεται, ᾗ καὶ πολεμεῖ καθ' ἑκάστην, ταύτην φορέσει. ἀλλὰ ταύτην, οἶμαι, φανταστικὴν οὐσίαν ἀναλάβεται. διὰ τοῦτο καὶ ἐκ μιαρᾶς κόρης τίκτεται b. ‖ 2. 3 ἀλλὰ πολεμεῖ. *forte* πολεμοῖ M. ‖ 3 φορέσειν, ταύτην οἶμαι M. ‖ 5. 6 καὶ σάρκα τοῖς πολλοῖς [π. etiam M.] ἐμφανισθήσεται φορῶν b. ‖ 6. 7 τὴν θεοτόκον ἔγνωμεν σαρκικῶς καὶ ἀπλανῶς b. ‖ 9 οὐ μὲν .... ἀλλ' om. b. ‖ 9 ὥσπερ γάρ ὁ b. ‖ 13 προσλάβῃ b. ‖ 16 ἐν πλάνῃ δέ, ὅπως, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀποστῆσαι [sic] b. ‖ 16 ὁμοίους αὐτοῦ, ἀσεβεῖς δέ Mor. ‖ 20 γραφάς, φησίν, ἀγ. P, sed b ut nos. ‖ 21 βδελ. ... 22 ὅρκους om. b [sic]. ‖ 23 ἐλεήμων] *in* b *sequitur* σημεῖα καὶ τέρατα ποιῶν.

ἐνεστῶτα διαγγέλλων, νεκροὺς ἀνιστῶν, χήραις ἐπικουρῶν, ορφανῶν προϊστάμενος, ἀγαπῶν πάντας, τοὺς μαχομένους ἀνθρώπους καταλλάττων εἰς ἀγάπην καὶ λέγων "μὴ ἐπιδυέτω ὁ ἥλιος ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν." χρυσὸν οὐ κτήσεται, ἀργύριον οὐκ ἀγαπήσει, πλοῦτον οὐ προσίεται. 24. καὶ ταῦτα πάντα ποιεῖ ὕπουλος ὢν καὶ δόλιος καὶ πάντας θέλων ἐξαπατῆσαι πρὸς τὸ ποιῆσαι αὐτὸν βασιλέα. ὅταν γὰρ ἴδωσιν οἱ λαοὶ καὶ οἱ δῆμοι τοσαύτας ἀρετὰς καὶ τοσαύτας αὐτοῦ δυνάμεις πάντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ μιᾷ γνώμῃ συναχθήσονται ἐπὶ τὸ ποιῆσαι αὐτὸν βασιλέα, μάλιστα ὅτι τὸ τῶν Ἑβραίων γένος ἀγαπηθήσεται ὑπὲρ πάντας ὑπ' αὐτοῦ τοῦ τυράννου, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους Μὴ ἄρα εὑρίσκεται τοσοῦτος ἀγαθὸς ἄνθρωπος καὶ δίκαιος ἐν τῇ γενεᾷ ἡμῶν; ἐξαιρέτως, ὡς προεῖπον, τὸ τῶν Ἰουδαίων γένος, νομίζοντες ὅτι βασιλέα αὐτὸν θεάσονται ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀρχῇ, καὶ προσελθόντες αὐτῷ, λέγοντες Πάντες σοι πειθόμεθα, πάντες σοι πεποίθαμεν, σὲ γνωρίζομεν δίκαιον ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. πάντες διὰ σοῦ σωθῆναι ἐλπίζομεν καὶ διὰ τοῦ στόματός σου ἐλάβομεν κρίσιν δικαίαν καὶ ἀδωροδόκητον. 25. καὶ τὰ πρῶτα μὲν ὑπούλως χρώμενος ὁ ψεύστης καὶ ἄνομος παραιτήσεται τὴν δόξαν αὐτήν, οἱ δὲ ἄνθρωποι προσμένοντες καὶ παρακαλοῦντες αὐτὸν ἀναδείξουσι βασιλέα. καὶ μετὰ ταῦτα ὑψοῦται τῇ καρδίᾳ καὶ ὁ πραῢς πρότερον γενήσεται σοβαρὸς καὶ ὁ ἀγάπην διώκων γενήσεται ἀνελεήμων. ὁ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ γενήσεται ὑψηλὸς καὶ ἀπάνθρωπος, καὶ ὁ μισῶν ἀδικίαν τοὺς δικαίους καταδιώξει. ἔπειτα ἀνυψούμενος εἰς τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν παρατάξει πόλεμον καὶ τρεῖς βασιλεῖς μεγάλους πατάξει ἐν θυμῷ, Αἰγυπτίων Λιβύων καὶ Αἰθιόπων. καὶ μετὰ ταῦτα ποιήσει τὸν ναὸν τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ἀναστήσει αὐτὸν ἐν τάχει καὶ ἀποδώσει αὐτὸν τοῖς Ἰουδαίοις. εἶτα ὑψωθήσεται τῇ καρδίᾳ

3 Eph. 4, 26.

1 διαγγελεῖ Mor., διαλεγόμενος ἀγαπῶν πάντας [sic] b. ‖ 5 ποιήσει b. ‖ 8 ἐπὶ P, εἰς b. ‖ 15 θόμεθα νομίζοντες οἱ ἄφρονες Ἰουδαῖοι, ὅτι ἡ βασιλεία αὐτῶν μέλλει ἀναστήσασθαι, καὶ σπουδάζουσιν ὅπως αὐτὸν θεάσονται ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀρχῇ καὶ προσέρχονται αὐτῷ λέγοντες b. ‖ 17 λάβωμεν Mor. ‖ 19 ἄ. παραμένοντες κ. b. ‖ 19 αὐ. ποιοῦσι β. b. ‖ 20 τ. καρδ. om. b. ‖ 24 μεγάλους om. b. ‖ 25. 26 ταῦτα ταπεινώσει τὸν b.

κατὰ παντὸς ἀνθρώπου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ θεοῦ βλάσφημα λαλήσει, δοκῶν ὁ δόλιος ὅτι τὸ λοιπὸν βασιλεύς ἐστιν ἐπὶ τῆς γῆς ἕως τοῦ αἰῶνος, μὴ γινώσκων ὁ ταλαίπωρος ὅτι ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐν τάχει καταργεῖται καὶ ἀπολήψεται τὸ ἡτοιμασμένον πῦρ αὐτῷ ἐν τάχει σὺν πᾶσι τοῖς πειθομένοις αὐτῷ καὶ δουλεύσασιν αὐτῷ. τοῦ γὰρ Δανιὴλ εἰπόντος "ἑβδομάδα μίαν θήσομαι τὴν διαθήκην μου" τὰ ἑπτὰ ἔτη ἐδήλωσε, τὸ ἥμισυ τῆς ἑβδομάδος τοῦ κηρῦξαι τοὺς προφήτας καὶ τὸ ἥμισυ τῆς ἑβδομάδος ἤγουν τὰ τρία ἥμισυ ἔτη βασιλεύσει ὁ ἀντίχριστος ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ μετὰ τοῦτο ἀρθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ καὶ ἡ δόξα. ὁρᾶτε, φιλόθεοι, οἵα θλῖψις ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις γενήσεται, οἵα οὐ γέγονεν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου οὐδ' οὐ μὴ γένηται ἀλλ' ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις μόνον. τότε ὁ ἄνομος ἐπαρθεὶς τῇ καρδίᾳ συνάξει τοὺς ἑαυτοῦ δαίμονας ἐν σχήματι ἀνθρώπων καὶ τοὺς προσκαλουμένους αὐτὸν ἐπὶ τὴν βασιλείαν βδελύξεται καὶ πολλὰς ψυχὰς μιανεῖ. 26. ποιήσει γὰρ αὐτοῖς ἄρχοντας ἐκ τῶν δαιμόνων καὶ οὐκέτι ὡς εὐλαβής, ἀλλὰ πάντα ἐν πᾶσιν αὐστηρός, ἀπότομος, ὀργίλος, θυμώδης, δεινός, ἀκατάστατος, φοβερός, ἀηδής, μισητός, βδελυκτός, ἀνήμερος, ἀλάστωρ, πονηρός. καὶ σπουδάζων ἐμβαλεῖν εἰς βόθρον ἀπωλείας πᾶν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων πληθυνεῖ σημεῖα ψευδῆ. τῶν λαῶν γὰρ ἁπάντων ἀνευφημούντων αὐτὸν διὰ τὰς φαντασίας κραυγάσει φωνὴν ἰσχυρὰν ὥστε σαλευθῆναι τὸν τόπον, ἐν ᾧ οἱ ὄχλοι αὐτῷ παρειστήκεσαν Γνῶτε, λαοὶ καὶ φυλαὶ καὶ ἔθνη, τὴν ἐμὴν μεγάλην ἐξουσίαν καὶ δύναμιν καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς ἐμῆς βασιλείας. τίς δυνάστης μέγας ὡς ἐγώ; τίς θεὸς μέγας πλὴν ἐμοῦ; τίς τῇ ἐμῇ ἐξουσίᾳ ἀντιστήσεται; μεταστήσει ὄρη ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν θεωρούντων, περιπατήσει τὴν θάλασσαν ἀβρόχοις ποσί, καταξει πῦρ ἐξ οὐρανοῦ, ποιήσει τὴν ἡμέραν σκότος καὶ τὴν νύκτα ἡμέραν,

6 Dan. 9, 27.

2. 3 ὅτι βασιλεύσει ἀεὶ ἐπὶ τὴν γῆν εἰς αἰῶνας b. ‖ 5 ἐν τάχει om. b. ‖ 5 τοῖς ποθουμένοις b. ‖ 6 λεύσουσιν M. ‖ 6 θύσομαι b. ‖ 7 τῆς ἑβδομάδος om. b. ‖ 10 ἀρθ. τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἡ δόξα b. ‖ 11 οἵα — 12 γένηται om. P, suppl. Fabric. ex b. ‖ 14 προσκαλεσαμένους b. ‖ 16 αὐτοῖς om. b. ‖ 18 δεινὸς om. b. ‖ 20 ψεύδους b. ‖ 21 αὐτὸν b, om. P. ‖ 23 καὶ φυλαὶ om. b. ‖ 25 μέγας om. b.

τὸν ἥλιον μεταστρέψει ὅπου βούλεται καὶ ἁπαξαπλῶς πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης ἐν δυνάμει τῆς φαντασίας αὐτοῦ ἐνώπιον τῶν θεωρούντων ἀναδείξει ὑπήκοα. εἰ γὰρ αὐτὸς μὴ φαινόμενος ἄρτι ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας ὁρατὸν ἡμῖν πόλεμον πρὸς μάχας καὶ σφαγὰς ἐπάγει καὶ ἐρεθίζει, τότε αὐτὸς ὅταν μέλλῃ αὐτοπροσώπως ἔρχεσθαι καὶ θεωρεῖν αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι ἐν ἀληθείᾳ, τίνας οὐκ εἰσπράξεται μηχανὰς καὶ δόλους καὶ φαντασίας πρὸς τὸ πάντας ἀνθρώπους πλανῆσαι καὶ ἀποστῆσαι ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας καὶ ἐκ τῆς θύρας τῆς βασιλείας. 27. εἶτα μετὰ ταῦτα πάντα ὁ οὐρανὸς οὐ δώσει τὴν δρόσον αὐτοῦ, αἱ νεφέλαι οὐ δώσουσιν ὕδωρ, ἡ γῆ ἀρνήσεται τοὺς καρποὺς αὐτῆς, ἡ θάλασσα δυσωδίας πληρωθήσεται, οἱ ποταμοὶ ξηρανθήσονται, οἱ ἰχθύες τῆς θαλάσσης τεθνήξονται, οἱ ἄνθρωποι ἐκ τοῦ λιμοῦ καὶ τῆς δίψης τελευτήσουσι, καὶ πατὴρ τὸν υἱὸν περιπλακεὶς ἅμα ἀποθανοῦνται, καὶ μήτηρ θυγατέρα ὁμοίως, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ θάπτων, ἀλλ' ἡ γῆ πᾶσα ἐκ τῶν σωμάτων τῶν ἐρριμμένων θνησιμαίων δυσωδίας πληρωθήσεται. καὶ ἡ θάλασσα μὴ δεχομένη τῶν ποταμῶν τὰ ῥεύματα βορβόρου δίκην γενήσεται καὶ ὀσμῆς ἀπείρου καὶ δυσωδίας πληρωθήσεται. τότε λοιμὸς ἰσχυρὸς ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, τότε θρῆνος ἀπαραμύθητος, τότε κλαυθμὸς ἄμετρος, τότε στεναγμοὶ ἄπαυστοι, τότε μακαρίσουσιν οἱ ἄνθρωποι τοὺς προτεθνηκότας, λέγοντες πρὸς αὐτοὺς Ἀνοίξατε τοὺς τάφους ὑμῶν καὶ δέξασθε ἡμᾶς τοὺς ἀθλίους· ἀνοίξατε τὰς θήκας ὑμῶν πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ἐλεεινῶν συγγενῶν ὑμῶν καὶ γνωστῶν. μακάριοι ὑμεῖς ὅτι οὐκ ἐθεάσασθε τὰς ἡμέρας ταύτας. μακάριοι ὑμεῖς ὅτι τὸν βίον τοῦτον τὸν ὀδυνηρὸν οὐκ ἐφθάσατε ἰδεῖν οὐδὲ τὸν λοιμὸν τοῦτον τὸν ἀπαραμύθητον οὐδὲ τὴν ἀνάγ-

3 ὑπήκοα om. b. || 4 ὁρατῶς Mor. || 4 ἄπ. ἀοράτως ἡμῖν πολεμῶν b. || 5 ἐπάγει καὶ om. b. || 6. 7 καὶ ὁρᾶσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐν ἀληθείᾳ. τί ἂν οὐκ εἰσπράξεται b. || 8. 9 τῆς εὐθείας καὶ ἐκ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν b. || 12 post πληρωθ. b: οἱ ἰχθύες αὐτῆς θυάζονται, οἱ ποταμοὶ ξηρανθήσονται, αἱ λίμναι τακήσονται, τὰ φρέατα ἐκλείψει, τὰ θηρία τοὺς ἀνθρώπους ἐπαναστήσονται, τὰ κτήνη καὶ τὰ πετεινὰ θνήξουσι, οἱ ἄνθρωποι etc. || 14 περιπλ. καὶ μήτηρ θυγατέρα ἅμα ἀποθ. b. || 16 δυσωδίας — 19 τότε λοιμὸς om. b. [sic]. || 21 μακαρίζουσιν b. || 22 ὑμῶν om. b. || 24 καὶ γνωστῶν om. b. || 25 ὅτι τὸν ὀδυνηρὸν καιρὸν οὐκ ἐφθάσατε ἰδεῖν οὐδὲ τὸν λιμὸν τὸν συνέχοντα ἡμᾶς b. reliqua usque ad finem capitis om.

χωρὶς ἁμαρτίας, ὁ δὲ διάβολος εἰ καὶ σάρκα ἀναλάβοι, ἀλλὰ ταῦτα ἐν δοκήσει. πῶς γὰρ ἦν οὐκ ἐποίησε σάρκα ἀλλὰ καὶ πολεμεῖ καθ' ἑκάστην ταύτην φορέσειεν; ταύτην δὲ οἶμαι, ἠγαπημένοι, φανταστικὴν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ οὐσίαν ἀναλήψεται ὄργανον. διὰ τοῦτο καὶ ἐκ παρθένου τίκτεται ὥσπερ πνεῦμα, καὶ σὰρξ τοῖς λοιποῖς ἐμφανισθήσεται τότε. τὸ γὰρ παρθένον τεκεῖν μόνην τὴν παναγίαν ἔγνωμεν, σαρκοφόρον ἀπλανῶς γεννήσαντα τὸν σωτῆρα, ἐπεὶ Μωϋσῆς λέγει "πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν ἅγιον τῷ κυρίῳ κληθήσεται." οὐ μὴν οὐδαμῶς, ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἐχθρὸς οὐ διανοίξει μήτραν, οὕτως οὐδὲ σάρκα τρανὴν ἀναλήψεται. καὶ περιτμηθήσεται, καθὼς καὶ ὁ χριστὸς περιετμήθη. καὶ καθὼς ὁ χριστὸς τοὺς ἀποστόλους ἐξελέξατο, οὕτως καὶ ἐκεῖνος δῆμον ὁλόκληρον μαθητῶν προσλήψεται, ὁμοίους τῆς αὐτοῦ κακουργίας ὑπάρχοντας. 23. ἐν πρώτοις δὲ τὸ τῶν Ἰουδαίων γένος ἀγαπήσει. μετὰ δὲ τούτων ἁπάντων σημεῖα ἐπιτελέσει καὶ θαύματα φοβερά, ἀλλ' οὐκ ἀληθῆ ἀλλ' ἐν πλάνῃ, ὅπως πλανήσῃ τοὺς ὁμοίους αὐτῷ ἀσεβεῖς. εἰ δυνατὸν γὰρ καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀποστήσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ χριστοῦ. ἀλλὰ τὰ πρῶτα αὐτοῦ γενήσεται πραΰς, ἀγαπητικός, ἥσυχος, εὐλαβής, εἰρηνοποιός, μισῶν ἀδικίαν, βδελυττόμενος δῶρα, εἰδωλολατρείαν μὴ προσιέμενος, τὰς γραφὰς ἀγαπῶν, ἱερεῖς αἰδούμενος, πολιὰς τιμῶν, πορνείαν μὴ καταδεχόμενος, μοιχείαν βδελυττόμενος, καταλαλιαῖς μὴ προσέχων, ὅρκους μὴ καταδεχόμενος, φιλόξενος, φιλόπτωχος, ἐλεήμων. εἶτα καὶ τέρατα ποιήσει, λεπροὺς καθαρίζων, παραλύτους ἐγείρων, δαίμονας ἀπελαύνων, περὶ τῶν πόρρω ὡς

8 Exod. 13, 2: 34, 19. Num. 8, 16. Luc. 2, 23.

2 ταύτῃ μὲν δοκήσει b. ‖ 2—5 σάρκα ἐνδύσεται, ἢ καὶ πολεμεῖ καθ' ἑκάστην, ταύτην φορέσει. ἀλλὰ ταύτην, οἶμαι, φανταστικὴν οὐσίαν ἀναλάβεται. διὰ τοῦτο καὶ ἐκ μιαρᾶς κόρης τίκτεται b. ‖ 2. 3 ἀλλὰ πολεμεῖ. *forte* πολεμοῖ M. ‖ 3 φορέσειν, ταύτην οἶμαι M. ‖ 5. 6 καὶ σάρκα τοῖς πολλοῖς [π. etiam M.] ἐμφανισθήσεται φορῶν b. ‖ 6. 7 τὴν θεοτόκον ἔγνωμεν σαρκικῶς καὶ ἀπλανῶς b. ‖ 9 οὐ μὲν .... ἀλλ' om. b. ‖ 9 ὥσπερ γάρ ὁ b. ‖ 13 προσλάβῃ b. ‖ 16 ἐν πλάνῃ δέ, ὅπως, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀποστῆσαι [sic] b. ‖ 16 ὁμοίους αὐτοῦ, ἀσεβεῖς δέ Mor. ‖ 20 γραφάς, φησίν, ἀγ. P, sed b ut nos. ‖ 21 βδελ. ... 22 ὅρκους om. b [sic]. ‖ 23 ἐλεήμων] *in* b *sequitur* σημεῖα καὶ τέρατα ποιῶν.

ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς κατακρυβήσονται καὶ μετὰ δακρύων καὶ συντετριμμένης καρδίας ζητήσουσι τὸν φιλάνθρωπον, καὶ αὐτὸς ἐκσπάσει αὐτοὺς ἐκ τῶν βρόχων αὐτοῦ καὶ διασώσει ἐκ τῶν σκανδάλων αὐτοῦ τῶν χαλεπῶν καὶ ἀοράτως σκεπάσει αὐτοὺς τῇ χειρὶ αὐτοῦ τῇ δεξιᾷ τοὺς ἀξίως αὐτῷ καὶ δικαίως προσπίπτοντας. 33. ὁρᾷς οἵαν νηστείαν καὶ προσευχὴν ἐκτελέσουσι τότε οἱ ἅγιοι. μάθε καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει καὶ χώρᾳ οἷος χαλεπὸς καιρὸς καὶ ἡμέραι γενήσονται. τότε ἀπὸ ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς ἀχθήσονται καὶ ἀπὸ δυσμῶν ἕως ἀνατολῶν παραγενήσονται καὶ κλαύσουσι μεγάλως καὶ κόψονται ἰσχυρῶς καὶ τῆς ἡμέρας διαφαυσκούσης ἐκδέξονται τὴν νύκτα, ἵνα ἀναπαύσωνται ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν. καταλαβούσης δὲ τῆς νυκτὸς ἐκ τῶν ἐπαλλήλων σεισμῶν καὶ ἐκ τῶν καταιγίδων τῶν ἀέρων ζητήσουσιν, ἵνα κἂν θεωρῶσι τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ πῶς μέλλουσι λοιπὸν χαλεπῷ θανάτῳ προσέρχεσθαι. τὸν ὀδυνηρὸν βίον πενθεῖ τότε πᾶσα ἡ γῆ, πενθεῖ καὶ ἡ θάλασσα καὶ ὁ ἀήρ, πενθεῖ καὶ ὁ ἥλιος, πενθεῖ καὶ τὰ ἄγρια ζῷα σὺν πετεινοῖς, πενθοῦσιν ὄρη καὶ βουνοὶ καὶ τὰ ξύλα τοῦ πεδίου διὰ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ὅτι πάντες ἐξέκλιναν ἀπὸ θεοῦ ἁγίου καὶ τῷ πλάνῳ ἐπίστευσαν, δεξάμενοι τὸν χαρακτῆρα τοῦ μιαροῦ καὶ θεομάχου ἀντὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ τοῦ σωτῆρος. 34. πενθοῦσι δὲ καὶ αἱ ἐκκλησίαι πένθος μέγα, διότι οὔτε προσφορὰ οὔτε θυμίαμα ἐκτελεῖται οὔτε λατρεία θεάρεστος, ἀλλὰ τὰ ἱερὰ τῶν ἐκκλησιῶν ὡς "ὀπωροφυλάκιον" γενήσονται καὶ τὸ τίμιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ χριστοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἀναφανήσεται. λειτουργία σβεσθήσεται, ψαλμῳδία παυθήσεται, ἀνάγνωσις τῶν γραφῶν οὐκ εἰσακουσθήσεται. ἀλλὰ σκότος ἔσται τοῖς ἀνθρώποις καὶ θρῆνος ἐπὶ θρῆνον

1 Apoc. 6, 16. ‖ 23 Esaj. 1, 8.

1 τὰς ὀπὰς b. ‖ 1. 2 κρυβήσεται b. ‖ 2 ζητ. P, δυσωπήσουσι b. ‖ 8 τότε — ἀχθ. om. P, habet b Mor. ‖ 9 παραγίνονται Mor. ‖ 10 διαφ. P, διαδραμούσης b. ‖ 11. 12 ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν καὶ ἐκ τῶν b. ‖ 12 καὶ om. b? ‖ 13. 14 τῶν ἀνέμων τὴν ἡμέραν ζητ. b. ‖ 14. 15 μετέρχεσθαι τὸν βίον b. ‖ 16 ἥλ. καὶ ἡ σελήνη, π. b. ‖ 20 τοῦ τιμίου καὶ ζ. b. ‖ 21 ad θυμ. adscr. Fabr. „*in b mox sequitur* οὔτε τὸ τίμιον ἐκτελεῖται σῶμα καὶ αἷμα τοῦ χριστοῦ, καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἀναφέρεται· καὶ γὰρ λειτουργία σβεσθήσεται, ἀλλὰ σκότος ἔσται. ‖ 24 οὐκ ἀναφέρεται b.

κην ταύτην τὴν μετέχουσαν τὰς ἡμετέρας ψυχάς. 28. εἶτα ἐντάλματα ὁ μιαρὸς πέμψει κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν διά τε δαιμόνων διά τε τῶν αἰσθητῶν ἀνθρώπων λεγόντων ὅτι βασιλεὺς μέγας γέγονεν ἐπὶ τῆς γῆς Δεῦτε πάντες εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ. δεῦτε πάντες θεάσασθαι τὴν ἰσχὺν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. ἰδοὺ γὰρ ὑμῖν καὶ σῖτον παρέξει καὶ οἶνον ὑμῖν χαρίσεται καὶ πλοῦτον πολυτελῆ καὶ ἀξίας μεγάλας. τῷ γὰρ κελεύσματι αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ καὶ θάλαττα ὑπακούει. δεῦτε πάντες πρὸς αὐτόν. καὶ πάντες διὰ τὴν στέρησιν τῶν βρωμάτων ἐπ' αὐτὸν ἐλεύσονται καὶ προσκυνήσευσιν αὐτὸν καὶ δώσει αὐτοῖς χάραγμα ἐν τῇ χειρὶ τῇ δεξιᾷ καὶ ἐν τῷ μετώπῳ, ἵνα μή τις τὸν τίμιον σταυρὸν ποιήσῃ ἐν τῷ μετώπῳ τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ χειρί, ἀλλὰ δέδεται αὐτοῦ ἡ χεὶρ καὶ ἀπὸ τότε οὐχ ἕξει ἐξουσίαν σφραγίσαι τι τῶν μελῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ τῷ πλάνῳ προστεθήσεται καὶ αὐτῷ δουλεύσει καὶ μετάνοια ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν. ἀλλὰ ὁ τοιοῦτος ἀπώλετο καὶ ἀπὸ θεοῦ καὶ ἀπὸ ἀνθρώπων καὶ δώσει αὐτοῖς ὁ πλάνος βραχέα βρώματα διὰ τὴν σφραγῖδα αὐτοῦ τὴν μιαράν. ἡ δὲ σφραγὶς αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρός ἐστι ψῆφος χξϛ. καὶ ὡς οἶμαι οὐδὲ ἀκριβῶς ἐπίσταμαι τοῦτο (ἐν τῇ γραφῇ γὰρ πολλὰ ἐν τῷ ψήφῳ τούτῳ ὀνόματα εὕρηνται), ἀλλὰ λέγομεν ἴσως γράφειν τὴν αὐτὴν σφραγῖδα ΑΡΝΟΥΜΕ, ἐπειδὴ καὶ πρώην διὰ τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ ὁ ἀντίδικος ἐχθρὸς (ἤγουν τῶν εἰδωλολατρῶν) τοῖς μάρτυσι τοῦ χριστοῦ προέτρεπον οἱ ἄνομοι Ἄρνησαι, φησί, τὸν θεόν σου τὸν ἐσταυρωμέ-

19 Apoc. 13, 18.

1 ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς Mor. ‖ 2 μι. κατὰ πᾶσαν πόλιν ἐξαποστελεῖ καὶ ἐπὶ πᾶσαν b. ‖ 2 πέμψει om. codd. Pici. ‖ 3 τῶν αἰσθ. om. b. ‖ 3 ὅτι — 4 αὐτοῦ om. b. ‖ 5 ἰ. καὶ τὴν δύναμιν αὐ. b. ‖ 5 ante ἰδοὺ b ὅτι βασιλεὺς μέγας γέγονεν ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ δεῦτε θεάσασθαι τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ. ‖ 5 ὑμῖν post 6 σῖτον b. ‖ 11 τίμ. καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν ποιήσει b. ‖ 12 ἀλλὰ — χεὶρ b et alter Pici codex, om. alter. ‖ 12. 13 οὐχ ἕξει P, οὐκ ἔχει alter Pici cod. ‖ 15 ἀλλά τι αὐτὸς Mor. ‖ 15 ὁ τοιοῦτος om. b. ‖ 18 καὶ αὐτὸς οἶμαι, οὐδὲ γὰρ ἀκρ. b. ‖ 19 τοῦτο P, τούτων τὴν γραφήν b. ‖ 19 ἐν — τούτῳ P, πολλὰ γὰρ b. ‖ 20 γραφὴν b. ‖ 20. 21 ἀρνοῦμαι P, sed Mor.: *vox ἀρνοῦμαι non respondebit numeris 666, nisi postrema syllaba scribatur ε ψιλῷ.* ‖ 22 τοὺς μάρτυρας b. ‖ 23 προετρέποντο b. ‖ 23 τὸν et σου om. b.

νον. 29. τοιοῦτον γενήσεται καὶ ἐπὶ τοῦ μισοκάλου ἡ σφραγίς, λέγουσα Ἀρνοῦμαι, φησί, τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς· ἀρνοῦμαι τὸ βάπτισμα, ἀρνοῦμαι τὴν λατρείαν μου καὶ σοὶ προστίθεμαι καὶ σὲ πιστεύω. τοῦτο γὰρ οἱ προφῆται κηρύξουσιν Ἐνὼχ καὶ Ἠλίας ὅτι Μὴ πεισθῆτε τῷ μέλλοντι ἐλεύσεσθαι καὶ ὀφθῆναι ἐχθρῷ, ὅτι ἀντίδικός ἐστι καὶ φθορεὺς καὶ υἱὸς τῆς ἀπωλείας καὶ πλανᾷ ὑμᾶς καὶ διὰ τοῦτο ὑμᾶς ἀποκτενεῖ καὶ ἐν ῥομφαίᾳ πατάξει αὐτούς. βλέπετε τὴν πλάνην τοῦ ἐχθροῦ, γινώσκετε τὰς μηχανὰς τοῦ δολίου, πῶς διὰ παντὸς σκοτίσαι βούλεται τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων. τοὺς γὰρ δαίμονας αὐτοῦ ἀποδείξει ὡς ἀγγέλους φωτεινοὺς καὶ στρατιὰς ἀσωμάτων παρεισάξει ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, καὶ ἔμπροσθεν πάντων ἀναδεικνύει αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναλαμβανόμενον μετὰ σαλπίγγων καὶ ἤχων καὶ κραυγῆς ἰσχυρᾶς εὐφημούντων αὐτὸν ἀδιηγήτοις ὕμνοις καὶ ἐκλάμπων ὥσπερ φῶς ὁ τῆς σκοτίας κληρονόμος, καὶ ποτὲ μὲν εἰς οὐρανοὺς ἀνιπτάμενος, ποτὲ δὲ ἐπὶ τῆς γῆς κατερχόμενος ἐν δόξῃ μεγάλῃ, ποτὲ δὲ καὶ ὡς ἀγγέλους τοὺς δαίμονας ἐπιτάσσων τοῦ ποιεῖν τὰ θελήματα αὐτοῦ μετὰ πολλοῦ φόβου καὶ τρόμου. τότε ἀποστελεῖ ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς τῶν δαιμόνων τὰς φάλαγγας πρὸς τὸ ἐρευνῆσαι τοὺς ἀποκρυβέντας ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ καὶ προσαγαγεῖν αὐτοὺς εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ καὶ τοὺς μὲν πειθομένους αὐτῷ σφραγίσει τῇ σφραγῖδι αὐτοῦ, τοὺς δὲ μὴ βουλομένους αὐτῷ ὑπακοῦσαι τιμωρίας ἀνεικάστους καὶ βασάνους πικροτάτους καὶ μηχανὰς ἀναλώσει, οἷα οὐδὲ ἐγένοντο οὐδὲ εἰς ἀκοὴν ἀνθρώπου ἠκούσθη οὔτε ὀφθαλμὸς βροτῶν ἐθεάσατο. 30. μακάριοι οἱ τότε νικήσαντες τὸν τύραννον, ὅτι παρὰ τοὺς πρώτους μάρτυρας ἐνδοξότεροι καὶ ὑψηλότεροι ἔχουσιν ἀναδειχθῆναι. οἱ γὰρ μάρτυρες πρώην τοὺς αὐτοῦ ὑπασπιστὰς ἐνίκησαν, οὗτοι δὲ αὐτὸν τὸν διάβολον υἱὸν τῆς

1 τοι. οὖν γεν. b. ‖ 1 μισ. διαβόλου ἡ σφραγὶς αὐτοῦ. b: ‖ 2 ποι. τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς b. ‖ 3 λατρ. P, πίστιν b. ‖ 3 καὶ — 4 πιστ. P, καὶ σὲ προσκυνῶ b. ‖ 4 γὰρ καὶ οἱ b. ‖ 6 ἀντ. P, πλάνος b. ‖ 7 ὑμᾶς pr. P, τὸν κόσμον b. ‖ 7 ὑμᾶς alt. P, αὐτοὺς b. ‖ 13. 14 ἰσχ. καὶ κτύπων ἀμετρήτων εὐ. b. ‖ 17 θελ. P, προστάγματα b. ‖ 23. 24 τιμωρίαις ἀνυκέστοις καὶ βασάνοις πικροτάτοις ἀναλώσει b. ‖ 24 οἷα — 25 ἐθεάσατο om. b. ‖ 27 ἀναδειχθήσονται b.

ἀπωλείας καταπαλαίσαντες καὶ νικηταὶ γενόμενοι ποίων οὖν ἐγκωμίων καὶ στεφάνων οὐκ ἀξιωθήσονται παρὰ τοῦ βασιλέως ἡμῶν Ἰησοῦ. 31. ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. ὅταν γὰρ λάβωσι τότε οἱ ἄνθρωποι τὴν σφραγῖδα καὶ οὐχ εὕρωσι τροφὰς οὔτε ὕδωρ, προσέρχονται αὐτῷ μετὰ ὀδυνηρᾶς φωνῆς λέγοντες Δὸς ἡμῖν φαγεῖν καὶ πιεῖν ὅτι πάντες ἐκ τοῦ λιμοῦ καὶ ἀπὸ πάσης ἀνάγκης ἐκλείπομεν καὶ ἐπίταξον τὸν οὐρανὸν τοῦ δοῦναι ἡμῖν ὕδωρ καὶ ἀπέλασον τὰ ἀνθρωποφάγα θηρία. τότε ὁ δόλιος ἀποκριθήσεται μυκτηρίζων αὐτοὺς ἐν πολλῇ ἀπανθρωπίᾳ λέγων Ὁ οὐρανὸς οὐ βούλεται δοῦναι ὑετόν, ἡ γῆ πάλιν οὐ βλαστάνει τὰ γεννήματα αὐτῆς· πόθεν ὑμῖν δώσω ἐγὼ βρώματα; τότε ἀκούσαντες τῶν ῥημάτων τοῦ δολίου τούτου οἱ ἄθλιοι νοήσουσιν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ πονηρὸς διάβολος, καὶ κόψονται ὀδυνηρῶς καὶ κλαύσονται μεγάλως καὶ τὸ πρόσωπον τοῖς χερσὶν αὐτῶν τύψουσι καὶ τὰς τρίχας αὐτῶν διαρρήξουσι καὶ ταῖς ὄνυξι τὰς παρειὰς καταξανοῦσι, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους Ὢ τῆς συμφορᾶς, ὢ τῆς ὀδυνηρᾶς πραγματείας, ὢ τοῦ δολίου συναλλάγματος, ὢ τοῦ μεγίστου πτώματος. πῶς ἐπλανήθημεν τῷ πλάνῳ, πῶς προσηνέχθημεν αὐτῷ, πῶς τοῖς τούτου δικτύοις ἐζωγρεύθημεν, πῶς τῇ μιαρᾷ αὐτοῦ σαγήνῃ συνειλκύσθημεν. πῶς ἀκούοντες τῶν γραφῶν οὐ συνεῖμεν. καὶ γὰρ τότε οἱ δεδεμένοι ἐν πράγμασι βιωτικοῖς καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὗτοι εὐχερῶς προσαχθήσονται τῷ διαβόλῳ καὶ σφραγισθήσονται. 32. οἱ δὲ ἀκροώμενοι τῶν θείων γραφῶν καὶ ἐπὶ χεῖρας ἔχοντες καὶ ἐν νῷ ταύτας ἐννοοῦντες πολλοὶ ἀποδράσονται ἐκ τῆς αὐτοῦ πλάνης. νοήσουσι γὰρ τῆς ἐπιβουλῆς αὐτοῦ τὴν ἐμφάνειαν καὶ τῆς πλάνης αὐτοῦ τὴν ἀλαζονείαν καὶ ἐκφεύξουσιν

9 cf. Reg. γ 17.

1 νικ. γεν. P, νικήσαντες b. || 2 οὐκ ἀξ. b, οὐ κατακοσμηθήσονται P. || 6 ad ἀνάγκης Fabric. adscr. καὶ τῆς ὀδύνης ex b. || 8 ἀπέλασον ἀφ' ἡμῶν τὰ b. || 9 ad αὐτοὺς Fabr. ἀποκριθήσεται αὐτοῖς ex b. || 9 λέγων Πόθεν ἐγὼ δώσω ὑμῖν φαγεῖν καὶ πιεῖν; ὁ b. || 15 διαρρ. P, διασυροῦσι Mor., διασύρωσι b. || 18 ἐπλαν. καὶ προσήλθωμεν [sic] τῷ b. || 18 πῶς alt. — 19 ἐζωγρ. om. b. || 20 συνῶμεν P. || 21 δεδομένοι b. || 22. 23 σφραγίσονται ὑπ' αὐτοῦ b. || 23 ad γραφῶν Fabr. καὶ ἐν νῷ ταύτας φέροντες ex b. || 24 ἀποδράσουσιν b. „*deinde plura omittit.*“

ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς κατακρυβήσονται καὶ μετὰ δακρύων καὶ συντετριμμένης καρδίας ζητήσουσι τὸν φιλάνθρωπον, καὶ αὐτὸς ἐκσπάσει αὐτοὺς ἐκ τῶν βρόχων αὐτοῦ καὶ διασώσει ἐκ τῶν σκανδάλων αὐτοῦ τῶν χαλεπῶν καὶ ἀοράτως σκεπάσει αὐτοὺς τῇ χειρὶ αὐτοῦ τῇ δεξιᾷ τοὺς ἀξίως αὐτῷ καὶ δικαίως προσπίπτοντας. 33. ὁρᾷς οἵαν νηστείαν καὶ προσευχὴν ἐκτελέσουσι τότε οἱ ἅγιοι. μάθε καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει καὶ χώρᾳ οἷος χαλεπὸς καιρὸς καὶ ἡμέραι γενήσονται. τότε ἀπὸ ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς ἀχθήσονται καὶ ἀπὸ δυσμῶν ἕως ἀνατολῶν παραγενήσονται καὶ κλαύσουσι μεγάλως καὶ κόψονται ἰσχυρῶς καὶ τῆς ἡμέρας διαφαυσκούσης ἐκδέξονται τὴν νύκτα, ἵνα ἀναπαύσωνται ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν. καταλαβούσης δὲ τῆς νυκτὸς ἐκ τῶν ἐπαλλήλων σεισμῶν καὶ ἐκ τῶν καταιγίδων τῶν ἀέρων ζητήσουσιν, ἵνα κἂν θεωρῶσι τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ πῶς μέλλουσι λοιπὸν χαλεπῷ θανάτῳ προσέρχεσθαι. τὸν ὀδυνηρὸν βίον πενθεῖ τότε πᾶσα ἡ γῆ, πενθεῖ καὶ ἡ θάλασσα καὶ ὁ ἀήρ, πενθεῖ καὶ ὁ ἥλιος, πενθεῖ καὶ τὰ ἄγρια ζῷα σὺν πετεινοῖς, πενθοῦσιν ὄρη καὶ βουνοὶ καὶ τὰ ξύλα τοῦ πεδίου διὰ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ὅτι πάντες ἐξέκλιναν ἀπὸ θεοῦ ἁγίου καὶ τῷ πλάνῳ ἐπίστευσαν, δεξάμενοι τὸν χαρακτῆρα τοῦ μιαροῦ καὶ θεομάχου ἀντὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ τοῦ σωτῆρος. 34. πενθοῦσι δὲ καὶ αἱ ἐκκλησίαι πένθος μέγα, διότι οὔτε προσφορὰ οὔτε θυμίαμα ἐκτελεῖται οὔτε λατρεία θεάρεστος, ἀλλὰ τὰ ἱερὰ τῶν ἐκκλησιῶν ὡς "ὀπωροφυλάκιον" γενήσονται καὶ τὸ τίμιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ χριστοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἀναφανήσεται. λειτουργία σβεσθήσεται, ψαλμῳδία παυθήσεται, ἀνάγνωσις τῶν γραφῶν οὐκ εἰσακουσθήσεται. ἀλλὰ σκότος ἔσται τοῖς ἀνθρώποις καὶ θρῆνος ἐπὶ θρῆνον

1 Apoc. 6, 16. ‖ 23 Esaj. 1, 8.

1 τὰς ὀπὰς b. ‖ 1. 2 κρυβήσεται b. ‖ 2 ζητ. P, δυσωπήσουσι b. ‖ 8 τότε — ἀχθ. om. P, habet b Mor. ‖ 9 παραγίνονται Mor. ‖ 10 διαφ. P, διαδραμούσης b. ‖ 11. 12 ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν καὶ ἐκ τῶν b. ‖ 12 καὶ om. b? ‖ 13. 14 τῶν ἀνέμων τὴν ἡμέραν ζητ. b. ‖ 14. 15 μετέρχεσθαι τὸν βίον b. ‖ 16 ἥλ. καὶ ἡ σελήνη, π. b. ‖ 20 τοῦ τιμίου καὶ ζ. b. ‖ 21 ad θυμ. adscr. Fabr. „*in b mox sequitur* οὔτε τὸ τίμιον ἐκτελεῖται σῶμα καὶ αἷμα τοῦ χριστοῦ, καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἀναφέρεται· καὶ γὰρ λειτουργία σβεσθήσεται, ἀλλὰ σκότος ἔσται. ‖ 24 οὐκ ἀναφέρεται b.

καὶ οὐαὶ ἐπὶ οὐαί. ῥίψεται τότε ὁ ἄργυρος καὶ ὁ χρυσὸς ἐν ταῖς πλατείαις καὶ οὐδεὶς συνάξει αὐτούς, ἀλλὰ πάντα βδελυκτὰ καθεστήκασι. πάντες γὰρ τοῦ ἐκφυγεῖν καὶ κρυβῆναι σπουδάσουσι καὶ οὐδαμοῦ δυνήσονται λαθεῖν ἐκ τῶν παθῶν τοῦ ἀντικειμένου, ἀλλὰ τὸ σημεῖον αὐτοῦ περιφέροντες εὔδηλοι καὶ γνωστοὶ αὐτοῦ ἀναδειχθήσονται. ἔξωθεν φόβος καὶ ἔσωθεν τρόμος καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ. ἐν πλατείᾳ καὶ ἐν τοῖς οἴκοις θνησιμαῖα, ἐν πλατείαις καὶ ἐν οἴκοις πεῖνα καὶ δίψα. ἐν πλατείαις θόρυβοι, ἐν οἴκοις κοπετοί. μεμάρανται τὸ κάλλος τῆς ὄψεως τοῦ προσώπου· γίνονται γὰρ αἱ ἰδέαι αὐτῶν ὡσεὶ νεκρῶν. καὶ τὸ κάλλος τῶν γυναικῶν μαρανθήσεται καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ἀνθρώπων πάντων ἀφαιρεθήσεται.

35. οὐδὲ γὰρ τότε ὁ εὔσπλαγχνος καὶ φιλάνθρωπος θεὸς καταλείψει τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος ἀπαραμύθητον, ἀλλὰ καὶ "κολοβώσει" τὰς ἡμέρας ἐκείνας καὶ τὸν χρόνον τῶν τριῶν ἥμισυ ἐτῶν καὶ ποιήσει αὐτὰ σύντομα διὰ τὸ κατάλειμμα τῶν ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις κατακρυφθέντων, ἵνα μὴ πάντων τῶν ἁγίων ἐκείνων ἡ φάλαγξ ἐκλείψῃ. ἀλλὰ μετὰ σπουδῆς αἱ ἡμέραι αὗται διαδραμοῦνται καὶ ἀρθήσεται ἡ βασιλεία τοῦ πλάνου καὶ ἀντιχρίστου ἐν τάχει καὶ λοιπὸν "ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ" "παρέλθῃ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου" καὶ τῶν ἀνθρώπων ἡ ἐξουσία καταργηθήσεται καὶ τὰ ὁρώμενα ταῦτα πάντα ἀφανισθήσονται.

36. τούτων οὖν ἐσομένων, ἀγαπητοί, ὧν προείπομεν, καὶ τῆς μιᾶς ἑβδομάδος εἰς δύο μερισθείσης καὶ τοῦ βδελύγματος τῆς ἐρημώσεως τότε ἀναφανέντος καὶ τῶν προδρόμων τοῦ κυρίου τὸν ἴδιον δρόμον τελεσάντων καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου λοιπὸν εἰς συντέλειαν ἐρχομένου: τί περιλείπεται ἀλλ' ἢ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἀπ' οὐρανῶν εἰς ὃν ἠλπίσαμεν; ὃς ἐξάξει τὴν πύρωσιν καὶ τὴν δικαιοκρισίαν πᾶσαν τοῖς ἀπειθήσασιν

13 Matth. 24, 22. ‖ 19 Cor. α 15, 52: 7, 31. ‖ 22 Dan. 9, 27.

2 συνάγει αὐτά Mor. ‖ 4 δυν. ἐκφυγεῖν ἐκ τῶν παγίδων τοῦ b. ‖ 7. 8 πλ. — οἴκοις om. b. ‖ 9 τῆς ὄψ. om. b. ‖ 11 καὶ — ἀφαιρ. om. b. ‖ 14 καὶ ἥμ. om. b. ‖ 17 αὐτοῦ b. ‖ 20 τῶν δαιμόνων ἡ b. ‖ 20 καὶ alt. — 21 ἀφαν. om. b. ‖ 21 τούτων οὖν, ὡς προείπομεν, ἐσομένων b. ‖ 24 προδρ. P, προφητῶν b. ‖ 25 λοιπὸν om. b. ‖ 26 ἡ om. P, habet M. ‖ 28 πύρωσιν P, πήρωσιν uterque Pici codex, ἐκπλήρωσιν b.

αὐτῷ. λέγει γὰρ ὁ κύριος "ὃν τρόπον γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. ὅπου γὰρ ἐὰν ᾖ τὸ πτῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται καὶ οἱ ἀετοί," τὸ γὰρ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν ἀνατελεῖ ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου καὶ μηνύσει τοῦ κριτοῦ τὴν ἔλευσιν καὶ τὴν ἐμφάνειαν τοῦ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. περὶ γὰρ τῆς ἀναστάσεως τῶν ἁπανταχῆ καὶ τῆς βασιλείας τῶν ἁγίων λέγει Δανιὴλ "καὶ πολλοὶ τῶν καθευδόντων ἐν γῆς χώματι ἐξεγερθήσονται, οὗτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον καὶ οὗτοι εἰς ὀνειδισμὸν καὶ εἰς αἰσχύνην αἰώνιον." Ἡσαΐας δὲ λέγει "ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις καὶ εὐφρανθήσονται οἱ ἐν τῇ γῇ." ὁ δὲ κύριος ἡμῶν λέγει "πολλοὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται." 37. τότε γὰρ ἡ σάλπιγξ ἠχήσει καὶ ἐξυπνήσει τοὺς κεκοιμημένους ἐκ τῶν κατωτάτων τῆς γῆς, δικαίους καὶ ἁμαρτωλούς. καὶ πᾶσα φύσις καὶ γλῶσσα καὶ ἔθνος καὶ φυλὴ ἀναστήσονται "ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ" καὶ παραστήσονται ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς, ἐκδεχόμενοι τὴν τοῦ δικαίου καὶ φοβεροῦ κριτοῦ ἔλευσιν ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ ἀδιηγήτῳ. ὁ γὰρ πύρινος ποταμὸς ἐξερχόμενος μετὰ θυμοῦ ὥσπερ ἀγρία θάλασσα, καὶ κατακαύσει ὄρη καὶ βουνοὺς καὶ τὴν θάλασσαν ἀφανίσει καὶ τὸν αἰθέρα διαλύσει ἐκ τῆς πυρώσεως ὥσπερ κηρόν. τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ πεσοῦνται, "ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα." ὁ οὐρανὸς ὡς βιβλίον εἱλίσσεται, ἡ γῆ πᾶσα κατακαυθήσεται διὰ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα, ἅπερ διέφθειραν οἱ ἄνθρωποι ἐν πορνείαις, ἐν μοιχείαις καὶ ἐν ψεύδεσι καὶ ἀκαθαρσίαις καὶ ἐν εἰδω-

1 Matth. 24, 27. ‖ 8 Dan. 12, 2. ‖ 11 Esaj. 26, 19. ‖ 13 Ioh. 5, 25. ‖ 14 Thess. α 4, 16. ‖ 17 Cor. α 15, 52. ‖ 23 Act. 2, 20. ‖ 24 cf. Petr. β 3, 12. ‖ 24 Apoc. 6, 14.

8 τῶν — ἁγίων om. b. ‖ 9 τῶν ἐκ γῆς χώματος ἀναστήσονται b Mor. ‖ 10 καὶ ἕτεροι εἰς αἰσχύνην αἰώνιον b. ‖ 12 καὶ — γῇ om. b. ‖ 14 ἡ φοβερὰ σ. b. ‖ 15 ἐξ. πάντας τοὺς b. ‖ 15. 16 γῆς, καὶ δικαίους b. ‖ 16—18 πᾶσα φυλὴ ἔθνος καὶ γλῶσσα ἐν ῥ. ὀφθ. καὶ παραστήσονθαι ἐκδεχ. [sic] b. ‖ 20 ἐξέρχεται b. ‖ 25 ἅπ. ἔπραξαν οἱ b.

λολατρίαις καὶ ἐν φόνοις καὶ ἐν μάχαις. γενήσεται γὰρ "ὁ οὐρανὸς καινὸς καὶ ἡ γῆ καινή." 38. τότε οἱ ἅγιοι ἄγγελοι ἐπιθρέξουσιν "ἐπισυνάγοντες" πάντα τὰ ἔθνη, οὓς ἐξυπνήσει ἡ φοβερὰ ἐκείνη φωνὴ τῆς σάλπιγγος, καὶ παραστήσονται τῷ βήματι τοῦ χριστοῦ οἱ ποτὲ βασιλεῖς, οἱ ἄρχοντες, οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ ἱερεῖς, καὶ περὶ τῆς ἰδίας πολιτείας ἀπολογίας διδόντες καὶ περὶ τοῦ ποιμνίου, οἵτινες δι' ἀμελείας αὐτῶν ἀπώλεσαν πρόβατον ἐκ τῆς ποίμνης αὐτῶν. τότε ἀχθήσονται οἱ στρατιῶται οἱ μὴ "ἀρκούμενοι τοῖς ὀψωνίοις αὐτῶν," ἀλλ' ἐπηρεάζοντες χήρας καὶ ὀρφανοὺς καὶ πτωχούς. τότε παραστήσονται οἱ φορολόγοι, οἱ παρὰ τὸ κείμενον πλέον ἁρπάζοντες τὸν πένητα καὶ ποιοῦντες τὸν δόκιμον χρυσὸν ὡς κίβδηλον ἵνα ζημιώσωσι τὸν πτωχὸν ἔν τε ἀγροῖς ἔν τε οἴκοις καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. τότε ἀναστήσονται ἀνδρόγυνοι μετ' αἰσχύνης, οἵτινες οὐκ ἐφύλαξαν τὴν κοίτην αὐτῶν ἀμίαντον, ἀλλὰ πᾶν τὸ κάλλος τῆς σαρκὸς ἀπατώμενοι καὶ ἐν ταῖς ἰδίαις ἐπιθυμίαις πορευόμενοι. τότε ἀναστήσονται οἱ τὴν ἀγάπην τοῦ κυρίου μὴ φυλάξαντες, κατηφεῖς καὶ σκυθρωποί, ὅτι τὴν ἐλαφρὰν ἐντολὴν τοῦ σωτῆρος ἠθέτησαν τὴν λέγουσαν "ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν." τότε κλαύσουσιν οἱ τὸν ζυγὸν αὐτὸν ἄδικον κεκτημένοι καὶ σταθμοὺς καὶ μέτρα καὶ μόδια ἄδικα, ἐκδεχόμενοι τὸν δίκαιον κριτήν. 39. καὶ τί ἐπιφέρομεν πολλοὺς λόγους τῶν παραστησομένων; "τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος," οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ κατηφεῖς καὶ σκυθρωποὶ ἀναδειχθήσονται. ἀμφότεροι γάρ, οἵ τε δίκαιοι καὶ ἁμαρτωλοί, ἄφθαρτοι ἀναστήσονται. οἱ γὰρ δίκαιοι, ἵνα αἰωνίως τιμηθῶσι καὶ κατατρυφήσωσι τὰ ἀθάνατα, οἱ δὲ ἁμαρτωλοί, ἵνα ἐν τῇ κρίσει αἰωνίως κολασθήσωνται. ἕκαστος γὰρ ἐνθυμεῖται τί δώσει ἀπολογίαν τῷ

1 Apoc. 21, 1. ‖ 3 Matth. 24, 31. ‖ 8 Luc. 3, 14. ‖ 18 Matth. 19, 19. ‖ 21 Matth. 13, 43.

2 κενὸς et κενή b. ‖ 2 περιτρέχουσι b. ‖ 6 ἀ. δώσουσι καὶ b. ‖ 12. 13 τῷ πτωχῷ ἔν τε ἀργυρίοις καὶ χρυσίοις. τότε ἀν. b. ‖ 14 ἀλλὰ τῷ κάλλει τῆς b. ‖ 20 ἄδ. ἔχοντες, ἐκδεχόμενοι. b. ‖ 20. 21 ἐπιφέροι μακροὺς λόγ. b. ‖ 24 τ. παρ. om. b. ‖ 22. 23 post ἀναδ. in b: καὶ οἱ μὲν δίκαιοι ἵνα αἰωνίου χαρᾶς νεμεθῶσι [sic], οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ ἐν τῇ κρίσει δικαίως κολασθήσονται. ‖ 26 γὰρ ἐνθυμεῖτε τὸ τί P, b ut nos.

δικαίῳ κριτῇ εἴτε ἀγαθὰ εἴτε φαῦλα· αἱ γὰρ πράξεις πάντων τῶν ἀνθρώπων ἕκαστον περικυκλώσει εἴτε ἀγαθὸν εἴτε πονηρόν. "αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται" καὶ πάντα φόβος καὶ τρόμος κατέδεται, τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν καὶ τὰ καταχθόνια. "καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται" αὐτὸν καὶ ὁμολογήσει τὸν ἐρχόμενον κρῖναι κριτήριον δίκαιον, θεὸν ἰσχυρὸν καὶ ποιητὴν τῶν ἁπάντων. τότε μετὰ δειλίας καὶ θάμβους ἐλεύσονται ἄγγελοι, "θρόνοι, ἐξουσίαι, ἀρχαί, κυριότητες," πολυόμματα ἑξαπτέρυγα Χερουβίμ τε καὶ Σεραφίμ, ἐν ἰσχύι κεκραγότα "ἅγιος ἅγιος ἅγιος κύριος Σαβαὼθ παντοκράτωρ, πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου." καὶ ἀποκαλυφθήσεται ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ κύριος τῶν κυριευόντων καὶ κριτὴς ἀπροσωπόληπτος καὶ δικαστὴς τὸ δίκαιον ἀπονέμων ἑκάστῳ ἐπὶ θρόνου φοβεροῦ καὶ ἐπηρμένου, καὶ πᾶσα σὰρξ τῶν βροτῶν κατίδῃ αὐτοῦ τὸ πρόσωπον μετὰ φόβου καὶ δειλίας μεγάλης, καὶ δίκαιος καὶ ἁμαρτωλός. τότε ἀχθήσεται ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας ἤγουν ὁ διάβολος μετὰ τῶν δαιμόνων αὐτοῦ καὶ μετὰ τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ ὑπὸ ἀγγέλων αὐστηρῶν καὶ ἀποτόμων καὶ παραδοθήσονται τῷ πυρὶ τῷ ἀσβέστῳ καὶ τῷ σκώληκι τῷ ἀκοιμήτῳ καὶ τῷ σκότει τῷ ἐξωτέρῳ. τῶν γὰρ Ἑβραίων ὁ δῆμος "ὄψεται αὐτὸν" ἐν σχήματι ἀνθρώπου, καθὼς αὐτοῖς ὤφθη ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου διὰ σαρκὸς καὶ καθὼς αὐτὸν ἐσταύρωσαν. καὶ δείξει αὐτοῖς τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν τοὺς ἥλους καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ νενυγμένην διὰ τῆς λόγχης καὶ τὴν κάραν τὴν ἐξ ἀκανθῶν στεφανωθεῖσαν καὶ τὸν τίμιον σταυρὸν καὶ ἅπαξ πάντα θεάσονται ὁ τῶν Ἑβραίων δῆμος καὶ κόψονται καὶ κλαύσονται, καθὼς βοᾷ ὁ προφήτης "ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν," καὶ οὐδείς ἐστιν ὁ βοηθῶν αὐτοῖς ἢ ὁ ἐλεῶν αὐτούς, ὅτι οὐ μετενόησαν

3 Matth. 24, 29. ‖ 4 Phil. 2, 11. ‖ 7 Col. 1, 16. ‖ 9 Esaj. 6, 3. ‖ 19 Apoc. 1, 7. ‖ 25 Zach. 12, 10. Ioh. 19, 37.

2 εἴτε ἀγαθὰ εἴτε πονηρά b. ‖ 3 καὶ pr. — 4 καταχθ. om. b. ‖ 7 δειλίας P, φόβου b. ‖ 9 ad κεκραγ. adscr. Fabric. „*in b est* καὶ πᾶσαι αἱ τῶν οὐρανῶν δυνάμεις ἐν ἰσχύι κεκραγότα, ᾶ ἅγιος.“ ‖ 11 post βασιλευόντων b καὶ κριτὴς ἀπροσωπολήπτης ἐπὶ θρόνου καθήμενος φοβεροῦ. ‖ 18 καὶ τ. σκότ. τ. ἐξωτ. om. b. ‖ 18 ἐξώτερον Mor. ‖ 22 διὰ τῆς — 23 στεφανωθ. om. b.

ἢ ἀπεστράφησαν ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς πονηρᾶς. καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον μετὰ τῶν δαιμόνων καὶ τοῦ διαβόλου. 41. εἶτα ἐπισυνάζει πάντα τὰ ἔθνη, καθὼς τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον διαπρυσίως βοᾷ. τί γὰρ λέγει Ματθαῖος ὁ εὐαγγελιστής, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ὁ κύριος διὰ τοῦ εὐαγγελίου; "ὅταν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη. καὶ ἀφοριεῖ αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων. καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων. τότε ἐρεῖ τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασίλειαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου." δεῦτε οἱ προφῆται οἱ διὰ τὸ ὄνομά μου ἐκδιωχθέντες. δεῦτε οἱ πατριάρχαι οἱ πρὸ τῆς ἐμῆς παρουσίας πειθαρχήσαντές μοι καὶ ποθήσαντες τὴν ἐμὴν βασιλείαν. δεῦτε οἱ ἀπόστολοι οἱ συγκακοπαθήσαντές μοι ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. δεῦτε μάρτυρες οἱ ὁμολογήσαντές μοι ἐνώπιον τυράννων καὶ βασάνους πολλὰς καὶ τιμωρίας ὑπομείναντες. δεῦτε οἱ ἱεράρχαι οἱ λειτουργήσαντές μοι ἀμώμως ἡμέρας καὶ νυκτὸς καὶ τὸ τίμιον σῶμα καὶ αἷμά μου καθ' ἑκάστην θύοντες. 42. δεῦτε οἱ ὅσιοι οἱ "ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς" ἀσκήσαντες, οἱ δι' ἐγκρατείας καὶ εὐχῆς καὶ παρθενίας θεραπεύσαντές μου τὸ ὄνομα. δεῦτε νεάνιδες αἱ τὸν νυμφῶνά μου ποθήσασαι καὶ πλὴν ἐμοῦ τοῦ νυμφίου ἄλλον μὴ ἀγαπήσασαι, αἱ διὰ μαρτυρίου καὶ ἀσκήσεως ἐμοὶ συναφθεῖσαι τῷ ἀθανάτῳ καὶ ἀφθάρτῳ "νυμφίῳ." δεῦτε φιλόπτωχοι, φιλόξενοι. δεῦτε οἱ τὴν ἀγάπην μου φυλάξαντες, καθὼς ἐγὼ ἀγάπη εἰμί. δεῦτε οἱ τῆς εἰρήνης μετέχοντες· ἐγὼ γάρ εἰμι ἡ εἰρήνη. "δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός

5 Matth. 25, 31—34. ‖ 20 Hebr. 11, 38. ‖ 23 Ignat. ad Roman. 7 edit. Cur. p. 51. ‖ 25 Matth. 24, 1.

1 κόλασιν P, κρίσιν b. ‖ 7 διαφοριεῖ Mor. ‖ 14 καὶ ποθή. — βασιλ. om. b. ‖ 16. 17 ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων καὶ b cf. Matth. 10, 32. ‖ 17 ὑπομείναντες δι' ἐμέ. δεῦτε b. ‖ 18 μοι ἀμέμπτως ἡ. b. ‖ 18 καὶ alt. — 19 θύοντες om. b. ‖ 21 οἱ δι' — 22 ὄνομα om. b. ‖ 23 αἱ διὰ — 25 νυμφίῳ om. b. ‖ 26 δεῦτε — 27 εἰρήνη om. b.

μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν, οἱ τὸν πλοῦτον μὴ τιμήσαντες, οἳ ἠλεήσατε τὸν πένητα, οἱ τοῖς ὀρφανοῖς βοηθήσαντες, οἱ ταῖς χήραις ἐπικουρήσαντες, οἱ τοὺς διψῶντας ποτίσαντες, οἱ τοὺς πεινῶντας διαθρέψαντες, οἱ τοὺς ξένους ἐπισυναγαγόντες, οἱ τοὺς γυμνοὺς ἐνδύσαντες, οἱ τοὺς ἀσθενεῖς ἐπισκέψαντες, οἱ τοὺς ἐν φυλακαῖς παραμυθήσαντες, οἱ τοῖς τυφλοῖς ἐπικουρήσαντες, οἱ τὴν σφραγῖδα τῆς πίστεως ἄθραυστον διαφυλάξαντες, οἱ ταῖς ἐκκλησίαις ἐπισυντρέχοντες, οἱ τῶν γραφῶν μου ἀκούοντες, οἱ τοῖς λόγοις μου ποθήσαντες, οἱ τὸν νόμον μου τηρήσαντες ἡμέρας καὶ νυκτός, οἱ συγκακοπαθήσαντές μοι καλοὶ στρατιῶται, ἐμοὶ τῷ οὐρανίῳ βασιλεῖ ἀρέσαι βουλόμενοι. "δεῦτε κληρονομήσατε ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου." ἰδοὺ ἡ βασιλεία μου ηὐτρέπισται. ἰδοὺ ἡ παράδεισος ἠνεῴχθη. ἰδοὺ ἡ ἀθανασία μου κεκαλλώπισται. "δεῦτε πάντες κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου." 43. τότε ἀποκριθήσονται οἱ δίκαιοι, ἐκπληττόμενοι τῷ μεγέθει τοῦ θαύματος, ὅτι ὃν οὐ δύνανται βλέπειν τρανῶς ἀγγέλων τὰ τάγματα ὡς φίλους αὐτοὺς προσκαλεῖται, καὶ βοήσουσι πρὸς αὐτὸν "Κύριε, πότε σε [ε]ἴδομεν πεινῶντα καὶ ἐθρέψαμεν; δέσποτα, πότε σε [ε]ἴδομεν διψῶντα καὶ ἐποτίσαμεν;" φοβερέ, πότε σε [ε]ἴδομεν γυμνὸν καὶ περιεβάλομεν; ἀθάνατε, πότε σε [ε]ἴδομεν ξένον καὶ συνηγάγομεν; φιλάνθρωπε, πότε σε [ε]ἴδομεν ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ καὶ ἤλθομεν πρός σέ. σὺ εἶ ὁ ἀεὶ ὤν. σὺ εἶ ὁ συνανάναρχος τῷ πατρὶ καὶ συναΐδιος τῷ πνεύματι. σὺ εἶ ὁ ἐκ μὴ ὄντων τὰ πάντα ποιήσας. σὺ εἶ ὁ τῶν ἀγγέλων βασιλεύς. σὺ εἶ ὃν τρέμουσιν ἄβυσσοι, "σὺ εἶ ὁ ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον." σὺ εἶ ὁ ποιήσας ἡμᾶς καὶ πλάσας ἀπὸ

18 Matth. 25, 37 et mox seqq. 40. 41. ‖ 25 Psalm. 104, 2.

2—4 ad τιμήσ. Fabric. ex b: μισήσαντες, οἱ ἐλεήσαντες τοὺς πένητας, οἱ τοὺς πεινῶντ. διαθρ. ‖ 4—11 ξένους ὑποδεχόμενοι, οἱ τοὺς ἀσθενεῖς ἐπισκεπτόμενοι, οἱ τοὺς λόγους μου ποιήσαντες, οἱ συγκακοπ. μοι ὡς καλοὶ στρ., δεῦτε b. ‖ 9 οἱ τοὺς λόγους μου ποιήσαντες b. ‖ 9 πειθήσαντες Mor. ‖ 10 μ. ὡς καλ. b. ‖ 13 ad ηὐτρ. Fabr. „*in b sequitur* οἱ στέφανοί μου πρόκεινται, δεῦτε.“ ‖ 16 δίκαιοι, μετὰ φόβου καὶ τρόμου λέγοντες Κύριε πότε. ‖ 20 περιεβάλ. b, περιελάβομεν P. ‖ 21 σὺ εἶ — 24 ματι om. b. ‖ 25 λων καὶ ἀρχαγγέλων βασ. b.

γῆς. σὺ εἶ ὁ τὰ ἀόρατα δημιουργήσας. σοῦ ἀπὸ προσώπου φεύγει πᾶσα ἡ γῆ. καὶ πῶς ἡμεῖς ἐξενοδοχήσαμεν τὴν σὴν βασιλείαν καὶ κυριότητα; 44. τότε ἀποκριθήσεται πάλιν ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, λέγων πρὸς αὐτοὺς "ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε." ἐφ' ὅσον οὓς προεῖπον ὑμῖν ἐξενοδοχήσατε, ἐνεδύσατε καὶ ἐθρέψατε καὶ ἐποτίσατε τὰ μέλη μου, τοὺς πτωχούς, ἐμοὶ ἐποιήσατε. ἀλλὰ δεῦτε εἰς τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. ἀπολαύσατε εἰς αἰῶνα αἰῶνος παρὰ τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς καὶ τοῦ παναγίου καὶ ζωοποιοῦ πνεύματος. ποῖον ἄρα στόμα ἐκδιηγήσεται τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα "ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδεν οὔτε οὖς οὐκ ἤκουσεν οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν." 45. ἔγνωτε χαρὰν ἀδιάδοχον, ἔγνωτε βασιλείαν ἀσάλευτον, ἔγνωτε τρυφὴν ἀγαθῶν τέλος μὴ ἔχουσαν. μάθετε καὶ τὴν τῶν ἐξ εὐωνύμων ὀδυνηρὰν φωνήν, ἣν πρὸς αὐτοὺς ἀποφθέγξεται ὁ δίκαιος κριτὴς καὶ θεὸς ὁ πρᾶος ἐν θυμῷ ἀμέτρῳ καὶ ὀργῇ "ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ." ὑμεῖς δὲ ἑαυτοῖς ταῦτα προεξενήσατε. δέξασθε ἑαυτοῖς καὶ τὴν ἀπόλαυσιν. "ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον καὶ εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ." ἐγὼ ἔπλασα καὶ ἄλλῳ προσηνέχθητε. ἐγώ εἰμι ὁ ἐκ μήτρας ἐξαγαγὼν ὑμᾶς κἀμὲ ἠθετήσατε. ἐγώ εἰμι ὁ ἐκ γῆς διαπλάσας προστάξει μου καὶ ἄλλῳ προσηνέχθητε. ἐγώ εἰμι ὁ διαθρέψας ὑμᾶς καὶ ἄλλῳ ἐδουλεύσατε. ἐγὼ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν πρὸς διατροφὴν ὑμῶν καὶ συμπέρασμα βίου προσέταξα, ὑμεῖς δὲ τὰς ἐντολάς μου παρηκούσατε. ἐγὼ τὸ φῶς ὑμῖν ἐποίησα πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς ἡμέρας καὶ τὴν νύκτα πρὸς ἀνάπαυσιν, ὑμεῖς δὲ τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς ἐμὲ παρεπικράνατε καὶ ἠθετήσατε καὶ τοῖς πάθεσι θύραν ἠνοίξατε. "ἀπο-

1 σὺ — δημιουργ. om. b. ‖ 2 καὶ πῶς — 3 κυριότητα om. b. ‖ 5. 6 οὓς πρ. ὑμ. om. b. ‖ 9. 10 πατρός μου καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ποῖον b. ‖ 13. 14 βασ. ἀτελεύτητον, ἔγν. b. ‖ 15. 16 ἀποφθ. ὁ κύριος ἡμῶν ὁ δίκαιος b. ‖ 18 post αὐτοῦ b: μὴ γὰρ δι' ὑμᾶς τὸ πῦρ ἡτοίμασα ἢ τὴν κρίσιν, ἀλλὰ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. ὑμεῖς δὲ ἑαυτοῖς προεξενήσατε τὴν κόλασιν. ἐγὼ δὲ ἔπλασα κτέ. ‖ 23 ἐγὼ — 29 ἠνοίξατε om. b. ‖ 24 ἐπόνησα Mor.

χωρεῖτε ἀπ᾽ ἐμοῦ, ἐργάται τῆς ἀδικίας.” οὐκ οἶδα ὑμᾶς, οὐ γνωρίζω ὑμᾶς. ἄλλου κυρίου ἐργάται ἐγένεσθε, τοῦτ᾽ ἐστὶ τοῦ διαβόλου. μετ᾽ αὐτοῦ τὸ σκότος κληρονομήσατε καὶ τὸ ἄσβεστον πῦρ καὶ τὸν σκώληκα τὸν ἀκοίμητον καὶ τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων. 46. “ἐπείνασα γὰρ καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με. ξένος ἤμην καὶ οὐ συνηγάγετέ με. γυμνὸς καὶ οὐ περιεβάλετέ με. ἠσθένησα καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με, ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ οὐκ ἤλθετε πρός με.” τὰς ἀκοὰς ὑμῶν ἐποίησα πρὸς τὸ ἀκούειν ὑμᾶς τῶν γραφῶν, ὑμεῖς δὲ ταύτας ηὐτρεπίσατε εἰς ᾄσματα δαιμονικὰ καὶ κιθάρας καὶ γελοῖα. τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐποίησα πρὸς τὸ καθορᾶν τὸ φῶς τῶν ἐντολῶν μου καὶ ἐκτελεῖν αὐτάς, ὑμεῖς δὲ πρὸς κάλλη τε πορνείας καὶ ἀσελγείας καὶ ἀκαθαρσίας αὐτοὺς διηνοίξατε. τὸ στόμα ὑμῶν πρὸς δοξολογίαν καὶ αἶνον καὶ “ψαλμοὺς καὶ ᾠδὰς πνευματικὰς” ηὐτρέπισα λαλεῖν καὶ μελετᾶν διὰ παντὸς τὴν ἀνάγνωσιν, ὑμεῖς δὲ πρὸς λοιδορίας καὶ ὅρκους καὶ βλασφημίας αὐτὸ ἡτοιμάσατε, καθήμενοι καταλαλοῦντες τοὺς πλησίους ὑμῶν. τὰς χεῖρας ὑμῶν πρὸς προσευχὰς καὶ δεήσεις ἐποίησα τοῦ ἐκπετάσαι, ὑμεῖς δὲ πρὸς ἁρπάγματα καὶ φόνους καὶ ἀλληλοφονίας ἐξετείνατε. τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης καὶ ἐν ἐκκλησίαις καὶ τοῖς οἴκοις τῶν ἁγίων μου διεταξάμην ὁδεύειν, ὑμεῖς δὲ εἰς μοιχείας καὶ εἰς πορνείας καὶ θέατρα καὶ ὀρχήσεις καὶ μετεωρισμοὺς ἐδιδάξατε τρέχειν. 47. ἐλύθη λοιπὸν ἡ πανήγυρις, ἐπαύθη τοῦ βίου τὸ θέατρον, παρῆλθεν ἡ πλάνη αὐτοῦ καὶ ἡ φαντασία. ἐμοὶ προσηνέχθητε, ᾧ “κάμπτει πᾶν γόνυ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων·” πάντες γὰρ οἱ ἀμελήσαντες οὐδὲ οἰκτειρήσαντες ἐν εὐποιΐαις ἐνταῦθα οὐδὲν χρεωστοῦνται

4 Matth. 26, 35. 36. ‖ 13 Ephes. 5, 19. ‖ 24 Phil. 2, 10.

2 ἄλλ. κυρ. γεγόνατε b. ‖ 6 γυμν. — 7 βάλ. με om. b. ‖ 11 κ. ἐκτ. αὐ. om. b. ‖ 12 πρὸς κάλλη τε b, προσκαλεῖτε P. ‖ 12 πορνείας om. b. ‖ 12 ἀκαθαρσίας b, καὶ τῇ λοιπῇ ἀκαθαρσίᾳ P. ‖ 13 ὑμῶν ἐποίησα πρὸς δοξολογίας καὶ αἶνον καὶ μελέτην τῶν γραφῶν b. ‖ 16 καθήμ. — 17 ὑμῶν pr. om. b. ‖ 18 τοῦ ἐκπετ. om. b. ‖ 18 πρ. ἁρπάγμ. P, εἰς κλέμματα b. ‖ 18. 19 καὶ ἀλληλ. om. b. ‖ 20 καὶ τοῖς — μου om. b. ‖ 22 καὶ μετ. — τρέχ. om. b. ‖ 25. 26 ἀμελήσαντες ἐν τῷ βίῳ τούτῳ καὶ μὴ μετανοήσαντες ἢ ἐλεήσαντες ἐνταῦθα b. ‖ 26 χρεωστοῦντες b.

ἀλλ' ἢ τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον. φιλάνθρωπος γάρ εἰμι, ἀλλὰ καὶ δικαιοκρίτης. πᾶσι γὰρ κατ' ἀξίαν ἀποδώσω τὰς ἀμοιβάς, πᾶσι κατὰ τὸν ἑκάστου κάματον παρέξω τὸν μισθόν, πᾶσι πρὸς τὸν ἴδιον ἀγῶνα δώσω καὶ τὰς ἀμοιβάς. ἐλεῆσαι βούλομαι, ἀλλ' ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις ὑμῶν οὐ καθορῶ. οἰκτειρῆσαι θέλω, ἀλλ' ὅλως ἄνευ οἰκτιρμῶν τὸν βίον μετήλθετε. σπλαγχνισθῆναι σπεύδω, ἀλλ' αἱ λαμπάδες ὑμῶν σκοτειναί εἰσιν ἐκ τῆς ἀσπλαγχνίας. "ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ." "ἡ γὰρ κρίσις ἀνίλεως ἐστι τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος."

48. τότε ἀποκριθήσονται καὶ αὐτοὶ πρὸς τὸν φοβερὸν κριτὴν καὶ ἀπροσωπόληπτον "κύριε, πότε σε [ε]ἴδομεν πεινῶντα ἢ διψῶντα ἢ ξένον ἢ γυμνὸν ἢ ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ καὶ οὐ διηκονήσαμέν σοι;" κύριε, οὐ γνωρίζεις ἡμᾶς; σὺ ἡμᾶς ἔπλασας, σὺ ἐδημιούργησας, σὺ ἐκ τεσσάρων στοιχείων ἡμᾶς συνήρμοσας, σὺ πνεῦμα καὶ ψυχὴν ἔθηκας, σοὶ ἐπιστεύσαμεν, σοῦ τὴν σφραγῖδα μετέσχομεν. σοῦ τὸ βάπτισμα ἐλάβομεν. σὲ ὡμολογήσαμεν θεόν, σὲ ἔγνωμεν κτιστήν. ἐν σοὶ σημεῖα πεποιήκαμεν. διὰ σοῦ δαίμονας ἀπηλάσαμεν. διὰ σὲ τὴν σάρκα ἐτήξαμεν, διὰ σὲ παρθενίαν ἐφυλάξαμεν, διὰ σὲ ἁγνείαν ἐπεσπασάμεθα, διὰ σὲ πάροικοι τῆς γῆς ἐγενήθημεν. καὶ λέγεις "οὐκ οἶδα ὑμᾶς, ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ;" τότε ἀποκριθήσεται καὶ αὐτοῖς λέγων Ὡμολογήσατέ με δεσπότην, ἀλλὰ τοῖς λόγοις μου οὐκ ἐπειθαρχήσετε. τὴν σφραγῖδα τοῦ σταυροῦ μου ἐσημειώθητε, ἀλλὰ ταύτην ἀσπλαγχνίᾳ ἠφανίσατε. τὸ βάπτισμά μου ἐλάβετε, ἀλλὰ τὰς ἐντολάς μου οὐκ ἐφυλάξατε. τὸ σῶμα τῇ παρθενίᾳ κατεδαμάσατε, ἀλλὰ τὴν τὴν ἐλεημοσύνην οὐκ ἐφυλάξατε, ἀλλὰ τὴν μισαδελφίαν ἐκ τῶν ὑμετέρων ψυχῶν οὐκ ἐσοβήσατε. "οὐ γὰρ πᾶς ὅστις λέγει μοι Κύριε κύριε, σωθήσεται, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημά μου." "καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον."

49. ἠκούσατε, ἀγαπητοί, τοῦ κυρίου τὴν ἀπόκρισιν, ἔγνωτε τοῦ κριτοῦ

7 Matth. 7, 23. ‖ 8 Iacob. 2, 13. ‖ 10 Matth. 25, 44. ‖ 19 Matth. 7, 23. ‖ 25 Matth. 7, 21. ‖ 26 Matth. 25, 46.

2 γὰρ τὰς κ. P. ‖ 4 ἀμοιβάς P, δωρεάς b. ‖ 7 ἐκ τ. ἀσπλ. om. b. ‖ 14—16 σφραγ. κατέσχομεν. διὰ σοῦ δαίμονας ἀπηλάσαμεν. b. ‖ 18 διὰ σὲ παρ. — ἐγεν. om. b. ‖ 21 ἐπειθαρχ. P, ὑπηκούσατε b. ‖ 21 τὴν σφρ. — ἐσημ. om. b. ‖ 23 τὸ — 24 ἐφυλ. ex M, om. P. ‖ 25 post ἐσοβήσ. b: ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐδιώξατε.

τὴν ἀπόφασιν, ἐμάθετε οἷον κριτήριον φοβερὸν ἡμᾶς ἀναμένει καὶ ἡμέρα καὶ ὥρα. ταύτης φροντίσωμεν καθ' ἑκάστην, ταύτης μελετήσωμεν ἡμέρας καὶ νυκτὸς καὶ ἐν τοῖς οἴκοις· καὶ ἐν πλατείαις καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἵνα μὴ εἰς τὴν δίκην ἐκείνην τὴν φοβερὰν καὶ ἀπροσωπόληπτον παρασταθῶμεν κατακεκριμένοι, ταπεινοὶ καὶ σκυθρωποί, ἀλλὰ μετὰ καθαρᾶς πράξεως καὶ βίου καὶ πολιτείας καὶ ἐξομολογήσεως, ἵνα εἴπῃ καὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ εὔσπλαγχνος καὶ φιλάνθρωπος θεὸς "ἡ πίστις σου σέσωκέ σε, πορεύου εἰς εἰρήνην" καὶ τὸ "εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἧς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω, εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου," ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, μεθ' οὗ πρέπει δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Edidit Iohannes Picus „classium inquisitoriarum senatus parisiensis praeses" Parisiis a. 1556.

15.

Ἱππολύτου Ῥώμης. Οὐκ εἶπεν "ἡμέρα πρώτη." εἰ γὰρ πρώτην ἡμέραν εἶπεν, ἀνάγκην εἶχεν εἰπεῖν καὶ δευτέραν γινομένην. ἀλλ' ἔδει μὴ πρώτην λέγειν ἀλλὰ μίαν, ἵνα διὰ τοῦ "μίαν" εἰπεῖν ταύτην δείξῃ κυκλουμένην καὶ ἑβδομάδα διατελοῦσαν, μίαν δὲ ὑπάρχουσαν.

B p. 33. N tom. I p. 19 γδ. V.

8 Luc. 7, 50. || 9 Matth. 25, 23. || 19 Gen. 1, 5.

12 quae post σὺν habentur om. b? || 19 in sequentibus litera B indicabo codicem musei britannici burneianum 34, litera N catenam in pentateuchum et libros regum ex 51 patrum libris concinnatam et Lipsiae a. 1772 a Nicephoro hieromonacho editam, litera M Angeli Mai scriptorum veterum novam collectionem, litera V catenam vindobonensem a Fabricio excussam, e qua quae desumpta sunt Hippolyti nomen latinis literis scriptum praepositum habent. || 19 Ῥώμης om. N, qui ante Οὐκ habet quae BV ante Ἱππολύτου scripta exhibent: Οὐκ εἶπε νυχθήμερον, ἀλλ' ἡμέρα μία, εἰς τὴν τοῦ φωτὸς προσηγορίαν [καταλήξας τοῦ ὑφεστῶτος καὶ συνουσιουμένου], ubi [ ] non agnoscunt BV, εἶπεν V. || ·19. 20 πρώτη ἡμέρα BV. || 21 δείξει B.

16.

Τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς ὅσα ἐποίησεν ἐκ μὴ ὄντων, ταῖς δὲ ἄλλαις οὐκ ἐκ μὴ ὄντων, ἀλλ' ἐξ ὧν ἐποίησε τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ μετέβαλεν ὡς ἠθέλησεν.

V.

17.

Τὸ "γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος" οὐ μεταξὺ λέγει τοῦ κάτω ὕδατος τὴν τοῦ στερεώματος γενέσθαι φύσιν, ὡς Ἰώσηπος ὁ Ἑβραῖος ἐν τῷ περὶ τῆς τοῦ παντὸς αἰτίας συγγράμματι βούλεται, εἰς τρία λέγων διῃρῆσθαι τὸ ὕδωρ καὶ τὸ μὲν τρίτον αὐτοῦ εἰς γένεσιν συμπαγῆναι τοῦ στερεώματος, τὸ δὲ τρίτον ἐναπομεῖναι κάτω, τὸ δὲ λοιπὸν τρίτον ἐν τοῖς νοτίοις εἰς ὕψος συναναχουφισθῆναι τῷ στερεώματι.

Iohannes Philoponus de mundi creatione 3, 16 p. 140 ed. Corder.

18.

Ἱππολύτου Ῥώμης. Τῆς τοῦ ὕδατος περισσείας ἐπιφερομένης εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς (διὸ καὶ "ἀόρατος ἦν ἡ γῆ καὶ ἀκατασκεύαστος"), ἡνίκα ἠθέλησεν ὁ πάντων δεσπότης ὁρατὸν τὸ ἀόρατον ποιῆσαι, τότε τὸ τρίτον μέρος τῶν ὑδάτων πήγνυσιν ἐν μέσῳ, τὸ τρίτον δὲ εἰς τὸ ἄνω ἐχώρισεν, ἀναλαμβάνων τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει ἅμα τῷ στερεώματι, τὸ δὲ τρίτον εἰς τὸ κάτω κατέλιπε πρὸς χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν τοῖς ἀνθρώποις.

B p. 33. N tom. I p. 24 β. V.

19.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου Ῥώμης ἐκ τῆς εἰς τὴν γένεσιν πραγματείας. "καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς." τί δὲ

7 Gen. 1, 6. || 17 Gen. 1, 7. || 18 Gen. 1, 2. || 26 Gen. 2, 7.

7 recepi h. l. quod supra post § 6 recipere nescio qua mea incuria oblitus eram. || 9 Ἰωσήππως Cord. || 12 νοτίοις Bunsen, νώτοις Cord. || 16 Ῥώμης om. N. || 25 γένησιν M.

ἔστι τοῦτο; ἆρα μὴ κατὰ τὴν τινῶν ὑπόνοιαν τρεῖς ἀνθρώπους λέγομεν γεγονέναι, ἕνα πνευματικὸν καὶ ἕνα ψυχικὸν καὶ ἕνα χοϊκόν; οὐχ οὕτως ἔχει, ἀλλὰ περὶ ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ πᾶσα διήγησις. τὸ γὰρ "ποιήσωμεν" περὶ μέλλοντός ἐστι, τὸ δὲ "ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς" [περὶ παρακειμένου], ὥστε περὶ ἑνὸς ἀνθρώπου τοῦ αὐτοῦ ἡ διήγησις γίνεται. τότε γὰρ λέγει γενήσεσθαι, νῦν δὲ ποιεῖ καὶ τὸ πῶς ποιεῖ διηγεῖται.

M tom. VII p. 84.

20.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου Ῥώμης. Ταῦτα δὲ κατ' ἀνάγκην ἔχομεν διηγήσασθαι, ὅπως τὴν ὑπόνοιαν τὴν τῶν πολλῶν ἀνέλωμεν. τινὲς γάρ βούλονται λέγειν εἰς τὸν οὐρανὸν εἶναι τὸν παράδεισον καὶ μὴ εἶναι ἐκ τῆς κτίσεως. ὁπότε τοίνυν ὁρῶνται οἱ ποταμοὶ ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐκπορευόμενοι ἐξ αὐτοῦ, ἐν οἷς καὶ σήμερόν ἐστι πάντας ἱστορεῖν τοὺς θέλοντας, ἄρα λογιζέσθω πᾶς ὅτι οὐκ εἰς οὐρανόν, ἀλλ' ὄντως ἐν τῇ κτίσει πεφύτευται. ἔστι δὲ καὶ τόπος τῆς ἀνατολῆς καὶ χωρίον ἐκλογῆς.

Iohannes Damasc. II p. 787. ed. Le Quien.

21.

Ἱππολύτου ἐπισκόπου Ῥώμης. Μᾶλλον δι' αὔρας τινὸς ἐνενόουν τὴν τοῦ κυρίου ἐπιφοίτησιν. εὐθὺς τοίνυν ἡμαρτηκόσιν ὁ θεὸς ἐπεφάνη, αἴσθησίν τε τοῦ ἁμαρτήματος ἐμποιῶν καὶ πρὸς μεταμέλειαν ἐκκαλούμενος.

B p. 59 marg. N tom. I p. 88 γδ. V.

22.

Ἱππολύτου. Νεκρὰν γὰρ σκέπην ἐποίει τῷ νεκρωθέντι διὰ τὴν ἁμαρτίαν. τῷ γὰρ νεκρὰ ἁμαρτήματα ἔχοντι περὶ τὸ σῶμα φθορὰν ἐσήμαινε τὸ δέρμα.

B p. 62. N tom. I p. 100 δ. Pitra spicil. solesm. I p. 551 e codd. pariss. 1825 et 1828.

20 Gen. 3, 8. ‖ 26 Gen. 3, 21.

5 [ ] suppl. M. ‖ 20 ἐπισκ. Ῥ. om. N.

23.

Quoniam polliciti sumus et de eo in figura quid significaret adiungere, Hippolyti martyris verba ponamus, a quo et Victorinus noster non plurimum discrepat, non quod omnia plenius executus sit, sed quo possit occasionem praebere lectori ad intelligentiam latiorem.

Isaac portat imaginem dei patris. Rebecca spiritus sancti. Esau populi prioris et diaboli. Iacob ecclesiae, sive Christi. senuisse Isaac, consummationem orbis ostendit: oculis caligasse, fidem perisse de mundo et religionis lumen ante eum neglectum esse significat. quod filius maior vocatur, acceptio legis est Iudaeorum. quod escas eius atque capturam diligit pater, homines sunt ab errore salvati, quos per doctrinam iustus quisque venatur. sermo dei benedictionis est repromissio et spes regni futuri, in quo cum Christo sancti sunt regnaturi et verum sabbatum celebraturi. Rebecca plena spiritu sancto et sciens quid audisset antequam pareret, „quia maior serviet minori,“ magis autem forma spiritus sancti, quae futura noverat in Christo, in Iacob ante meditatur, loquitur ad filium minorem „vade ad gregem, et accipe mihi inde duos haedos,“ praefigurat carneum salvatoris adventum, in quo eos vel maxime liberaret, qui peccatis tenebantur obnoxii: siquidem in omnibus scripturis haedi pro peccatoribus accipiuntur. quod duos iubetur afferre, duorum populorum significatur assumptio: quod teneros et bonos, dociles et innocentes animae. stola vel vestimentum Esau fides Hebraeorum et scripturae, quibus gentilium indutus est populus. pelles quae eius brachiis circumdatae sunt, peccata utriusque sunt plebis, quae Christus in extensione manuum cruci secum pariter affixit. quod Isaac quaerit ab Iacob, cur tam cito venerit, admiratur celerem creden-

18 Genes. 25, 23. Rom. 9, 12. ‖ 20 Genes. 27, 9. ‖ 32 Genes. 27, 20.

tium fidem. quod cibi delectabiles offeruntur, hostia placens deo, salus est peccatorum. post esum sequitur benedictio, et eius odore perfruitur, virtutem resurrectionis et regni aperta voce pronuntians, quomodo etiam adorent eum fratres sui et serviant ei credentes ex Israel. quia igitur iniquitas est inimica iustitiae, Esau in discordiam concitatur et necem fraudulenter excogitat, dicens in corde suo „appropinquat dies passionis patris mei, ut interficiam Iacob fratrem meum.“ diabolus fratricidas Iudaeos in Cain ante praemeditans, in Esau manifestissime confitetur, tempus quoque interfectionis ostendens. „appropinquent,“ inquit, „dies passionis patris mei, ut interficiam Iacob fratrem meum.“ quapropter Rebecca, id est patientia, nuntiavit viro fratris insidias, qui vocato Iacob, praecepit ei, ut Mesopotamiam pergeret, et inde acciperet uxorem de genere Laban Syri fratris matris suae. quomodo itaque fratris dolos fugiens, Mesopotamiam tendit Iacob, ita et Christus Iudaeorum incredulitate compulsus proficiscitur in Galilaeam, inde sibi ex gentibus sponsam sumpturus ecclesiam.

haec supradictus vir.

Hieronymus ad Damasum. edit. princeps anni 1498 partis II tract. I quaest. III.

24.

Ἱππολύτου ἐπισκόπου Ῥώμης. Ἐπὶ γὰρ τῷ πρωτοτόκῳ ἐξ Αἰγύπτου λαῷ πολλὴ ἰσχύος ἐπίδειξις γέγονε παρὰ θεοῦ· ἐκολάζετο γὰρ κατὰ πλείστους τρόπους τῶν Αἰγυπτίων ἡ χώρα. "ὁ πρῶτος λαὸς" ὁ ἐκ περιτομῆς "ἰσχύς μου καὶ ἀρχὴ τέκνων μου," καθὼς ὑπέσχετο ὁ θεὸς τῷ Ἀβραὰμ τὴν ἐπαγγελίαν καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ. "σκληρὸς δὲ φέρεσθαι," ἐπειδὴ παρεσκληρύνθη ὁ λαὸς πρὸς τὴν ὑπακοὴν τοῦ θεοῦ. "καὶ σκληρὸς αὐθάδης," ὅτι οὐ μόνον σκληρὸς

8 Genes. 27, 41. ‖ 24 Gen. 49, 3. 4.

24 ἐπισκοπ. Ῥώμ. om. N. ‖ 24 Ἐπὶ — 26 χώρα om. N.

πρὸς τὴν ὑπακοὴν τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐθάδης ἐγένετο πρὸς τὸ χεῖρα ἐπιβαλεῖν τῷ κυρίῳ. "ἐξύβρισας," ἐπειδὴ διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ ἐξύβρισεν ὁ λαὸς τὸν πατέρα. "μὴ ἐκζέσῃς" δὲ λέγει τὸ πνεῦμα παρακλητικῶς. ἵνα μὴ τέλεον ἐκζέσας ὑπερχυθῇ, ἐλπίδα δοὺς αὐτῷ σωτηρίας. τὸ γὰρ ἐκζέσαν καὶ ἐκχυθὲν ἀπώλετο. "ἀνέβης γὰρ ἐπὶ τῆς κοίτης τοῦ πατρός σου." πρῶτον μὲν τὸ συμβὰν λέγει, ὅτι ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν μέλλει ὁ λαὸς ἐπιβουλεύειν τῇ κοίτῃ τοῦ πατρός, τοῦτ' ἐστὶ τῇ νύμφῃ ἐκκλησίᾳ, πρὸς τὸ βούλεσθαι αὐτὴν διαφθεῖραι. ὅπερ καὶ πράττει, μέχρι καὶ τήμερον ἐπιβουλεύων αὐτῇ διὰ τῶν βλασφημιῶν.

N tom. I p. 508 ζ. 510 εζ. 512 α. B p. 168. V.

25.

Ἱππολύτου. Ῥώμης [Συμεὼν καὶ Λευῒ ἀδελφοί,] ἐπειδήπερ ἐκ τοῦ Συμεὼν γραμματεῖς, ἐκ δὲ τοῦ Λευῒ ἱερεῖς. γραμματεῖς γὰρ καὶ ἱερεῖς συνετέλεσαν ἀδικίαν ἐξ αἱρέσεως αὐτῶν. μίαν γνώμην ἔχοντες ἀνεῖλον τὸν κύριον.

B p. 169. N tom. I p. 512 γ. V.

26.

Ἱππολύτου Ῥώμης. Τοῦτο λέγει ἐπὶ τῇ συνελεύσει ᾗ ἔμελλον συνέρχεσθαι ἐπὶ τὸν κύριον. ὅτι δὲ ταύτην τὴν συνέλευσιν λέγει δῆλόν ἐστιν ἡμῖν. ψάλλει γὰρ ὁ μακάριος Δαβὶδ "ἄρχοντες συνήχθησαν κατὰ τοῦ κυρίου" καὶ τὰ ἑξῆς. ἐπὶ ταύτην δὲ τὴν συνέλευσιν προηγόρευσε τὸ πνεῦμα λέγον "μὴ ἐρεῖσαι τὰ ἥπατά μου," ῥύσασθαι βουλόμενον αὐτοὺς, ὡς (εἰ δυνατόν) μὴ γενέσθαι δι' αὐτῶν τὸ μέλλον κακόν.

B p. 170. N tom. I p. 512 ζη. V.

27.

Ἱππολύτου. Ἀπέκτειναν μὲν τοὺς ἀνθρώπους, ἐνευροκόπησαν

19 Genes. 49, 5. ‖ 21 Psalm. 2, 2. ‖ 28 Gen. 49, 5.

4 ἐκζέσεις B. ‖ 13 Ῥώμ. om. N. ‖ 13 Συμ. — ἀδ. om. N. ‖ 14 δὲ om. V. ‖ 19 Ῥώμ. om. N. ‖ 23 τὰ ῥήματά μ. N. ‖ 24 βουλόμενος BV. ‖ 28 ἀπέκτεινε V.

δὲ ταῦρον." ὅτι ταῦρον ἰσχυρὸν τὸν χριστὸν λέγει. "ἐνευρεκόπησαν" δέ, ἐπειδὴ ἐν τῷ ξύλῳ πεπηγότας αὐτοῦ διέτρησαν τὰ νεῦρα.

N tom. I p. 513 α. B p. 170 marg. sed B non nominato auctore. V cum § 26 coniunctum.

28.

Ἱππολύτου. Ἀνακαλεῖται Μωϋσῆς τὴν κατὰ τοῦ Λευῒ κατάραν, μᾶλλον καὶ εἰς εὐλογίαν αὐτὴν ἀνατρέπει διὰ τὸν ὕστερον ὑπὲρ τοῦ θεοῦ ζῆλον τῆς φυλῆς καὶ τοῦ Φινεές. τὴν μέντοι κατὰ τοῦ Συμεὼν οὐκ ἀνεκαλέσατο, διὸ δὴ καὶ εἰς ἔργον ἐξέβη. ὁ γὰρ Συμεὼν οὐκ εἴληφε μὲν ὡς αἱ λοιπαὶ φυλαὶ κληρονομίαν (ἐν γὰρ μέσῳ τοῦ Ἰούδα κατῳκήθη), ἐσώζετο δέ, εἰ καὶ ὀλίγη τὸν ἀριμὸν ἦν.

N tom. I p. 514 βγ. V cum cyrilleis coniunctum quae post § 27 tamquam hippolytea adscripta sunt.

29.

Ἱππολύτου. "Ἐχθροὺς" λέγων, καθώς φησιν ὁ πατὴρ αὐτοῦ "κάθου ἐκ δεξιῶν μου" καὶ τὰ ἑξῆς. ἐχθροὶ γάρ εἰσιν οἱ διώξαντες αὐτὸν καὶ ἕως τῆς σήμερον διώκοντες. τὸ δὲ "αἱ χεῖρές σου," τοῦτ' ἔστιν ἡ ἰσχύς σου. τὸ δὲ "ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου," ὅτι κἂν ἀποφύγωσιν αὐτόν, ἐπ' ἐσχάτων τῶν καιρῶν ἐξομολογήσεται αὐτῷ ὁ λαός. οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καθὼς λέγει διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου "υἱοὺς ἐγέννησα" καὶ τὰ ἑξῆς.

N tom. I p. 515 βγ.

30.

Ἱππολύτου. "Πῶλον" λέγει τὴν ἐξ ἐθνῶν, ἄλλον τὴν ἐκ περιτομῆς κλῆσιν. "ὄνον" δὲ μίαν, τοῦτ' ἔστιν ἐκ μιᾶς πίστεως οἱ δύο πῶλοι, ὅπερ ἐστὶν αἱ δύο κλήσεις. καὶ τὸν μὲν πῶλον προσδε-

6 Gen. 49, 6. 7. || 8 Num. 25, 7. || 16 Gen. 49, 8. || 17 Psalm. 110, 1. || 22 Esaj. 1, 2. || 25 Gen. 49, 11.

2 διέτρισαν V. || 2 ἐν om. N. || 2 quae post νεῦρα in V sequi dicuntur Cyrilli alexandrini sunt || 8 Φινεές L, Φινεῖ NV. || 11 κατοικήθη NV. || 25 τὴν ἐξ ἐθνῶν N, καὶ B?, καὶ τ. ἐξ. ἐ. V. || 27 δύω N. atque ita p. 131, 5.

δέσθαι ἐν τῇ ἀμπέλῳ, τὸν δὲ ἕτερον ἐν τῇ ἕλικι, ἤτοι τὴν μὲν ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν προσδεδέσθαι τῷ κυρίῳ, τὸν δὲ ἐκ περιτομῆς τῇ τοῦ νόμου παλαιότητι.

B p. 173. N tom. I p. 522 γδ. V.

31.

Ἱππολύτου. "Πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ," τοῦτ' ἐστὶ διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας καθαριεῖ τὴν σάρκα, ὅπερ ἐμφαίνει τὴν στολήν. "καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς" θλιβείσης καὶ ἀνιείσης αἷμα, ὅπερ ἐστὶν ἡ σὰρξ τοῦ κυρίου, πᾶσαν τὴν ἐξ ἐθνῶν κλῆσιν καθαρίζει.

N tom. I p. 525 ε. V cum § 30 coniunctum.

32.

Ἱππολύτου. Τοῦτ' ἐστὶ φαιδροὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς ἀπὸ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας. "ἐπιβλέπουσι" γὰρ ἐπὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν. καὶ "λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα" τὸ φωτοειδὲς αὐτοῦ τῶν ῥημάτων δηλοῖ. διὰ τοῦτο λευκοὺς ὀνομάζει, γάλακτι δὲ παρεικάζει ὡς καὶ σάρκα καὶ ψυχὴν διατρέφοντα. [Ζαβουλὼν δὲ ἑρμηνεύεται εὐωδία καὶ εὐλογία.] πάλιν ἀπορρήτως τῆς καινῆς διαθήκης τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τὰ μυστήρια ἡγοῦμαι διαγορεύειν καὶ τὸ "λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα" τὸ λαμπρὸν καὶ καθαρὸν τῆς μυστηριώδους τροφῆς δηλοῦν. Καὶ τὸ "λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα" λαμβάνομεν ὅτι τὰ ῥήματα αὐτοῦ φωτεινὰ γίνονται τοῖς πιστεύουσι δι' αὐτοῦ.

B p. 175. N tom. I p. 527 α—γ. V.

6 Gen. 49, 11. || 13 Gen. 49, 12. || 14 Ps. 11, 5. 66, 7. Par. β 16, 9. || 21 Gen. 49, 12.

15 λευκοὶ — γάλα om. B. || 16 αὐτοῦ post ῥημ. N. || 17. 18 Ζαβ. — εὐλογία om. N, habent BV, sed ex B ea hippolytea esse vix probaveris. post εὐλογία in B cyrillea quaedam. || 18 ante πάλιν in B lacuna, in V „HIPPOLYT," in N τοῦ αὐτοῦ. || 21 ante Καὶ B Ἱππολύτου, N τοῦ αὐτοῦ.

33.

Ἱππολύτου. "παράλιος θαλασσῶν" κατοικήσειν γε μὴν τὸν Ζαβουλὼν τὴν ἐν τῇ θαλάσσῃ γείτονα χώραν προλέγει καὶ ὡσανεὶ ἀναμιγῆναι τοῖς ἔθνεσι τὸν Ἰσραήλ, ἅτε δὴ καὶ εἰς μίαν ποίμνην ἠγμένων τῶν δύο λαῶν. δῆλον δὲ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ "γῆ Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλεὶμ" καὶ τὰ ἑξῆς. σωματικώτερον δὲ νοήσεις τὴν ἑκατέρωθεν γῆς καὶ θαλάσσης χορηγίαν. "καὶ αὐτὸς παρ' ὅρμον πλοίων" τοῦτ' ἔστιν ὡς ἐν λιμένι ἀσφαλεῖ ἀνάπτων εἰς χριστὸν τὰ τῆς ἐλπίδος πείσματα. Δηλοῖ καὶ τοῦτο τὴν ἐξ ἐθνῶν κλῆσιν, ὅτι εἰς πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν ἐξελεύσεται ἡ χάρις τοῦ χριστοῦ. λέγει γὰρ "καὶ παρ' ὅρμον πλοίων καὶ παρατενεῖ ἕως Σιδῶνος." ὅτι δὲ εἰς τὴν ἐξ ἐθνῶν κλῆσιν τοῦτο προκηρύσσει, δηλοῦται ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἡμῖν "γῆ Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλείμ, ὁδὸν θαλάσσης πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει εἶδε φῶς μέγα" καὶ τὰ ἑξῆς.

B p. 175. N tom. I p. 527 η. 528 α—γ. V.

34.

Ἱππολύτου. Τῶν ἀφορισθέντων αὐτῷ ἐν μέρει κληρονομίας καὶ κτήσεως τόπων γῆς, τοῦτ' ἔστι τῆς διδασκαλίας τοῦ κυρίου. ἀνάπαυσις γὰρ αὕτη καλή, καθὼς καὶ αὐτὸς λέγει "δεῦτε πρός με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι" καὶ τὰ ἑξῆς.

B p. 176. N tom. I p. 530 βγ. V post § 35.

35.

Τοῦ αὐτοῦ. "Καὶ τὴν γῆν ὅτι πίων," ὅπερ ἐστὶν ἡ σὰρξ τοῦ

5. 13 Matth. 4, 15. 16. ‖ 18 Gen. 49, 15. ‖ 20 Matth. 11, 28.

2 ante παράλιος in B haud scio an spatium vacuum nomini alicui scribendo relictum sit. Ἱππολύτου ex N. ‖ 2. 3 τὴν Ζαβ. N. ‖ 3 γείτωνα B. ‖ 4 τὸν BN, τοῦ V. ‖ 4 ἅτε V, ὅτε N. ‖ 7 τὴν NB, τῆς V. ‖ 9 Τοῦ αὐτοῦ ante δηλοῖ BN. ‖ 9 καὶ BN, δὲ V. ‖ 12 κλῆσιν BN, ἐκκλησίας V. ‖ 15 καὶ τὰ ἑξῆς om. V. quae sequuntur in VN (et in N quidem praemissis verbis τοῦ αὐτοῦ, in V ne vocula quidem interposita) Cyrilli sunt, quem vide I, 1 p. 225. ‖ 21 καὶ πεφ. om. ‖ 24 Τοῦ αὐ. — πίων om. B, τοῦ αὐ. etiam V.

κυρίου ἡμῶν ἡ πίων, τοῦτ' ἔστιν ἡ λιπαρά. αὕτη γὰρ ἡ ῥέουσα γάλα καὶ μέλι.

B p. 176 auctore non nominato. N tom. I p. 530 γ. V.

36.

Ἱππολύτου Ῥώμης. Ἐπειδὴ οἱ τὰς ἐντολὰς φυλάσσοντες, οὐκ ἀποταξάμενοι τοῖς νομικοῖς διδάγμασιν, ἐπαναπαύονται καὶ ἐπ' αὐτοῖς καὶ τῇ τοῦ κυρίου ἡμῶν διδασκαλίᾳ, ὅπερ ἐστὶν "ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων." καθὼς ὁ κύριος λέγει "οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας ἀλλὰ πληρῶσαι." καὶ γὰρ ὁ κύριος ἡμῶν ἐν τῷ τὰς ἐντολὰς φυλάσσειν οὐ καταλύει τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληροῖ, καθὼς ἐν εὐαγγελίοις φησίν.

Τοῦ αὐτοῦ. "Υπέθηκε τὸν ὦμον αὐτοῦ εἰς τὸ πονεῖν καὶ ἐγενήθη ἀνὴρ γεωργός." ὅπερ ἐποίησαν οἱ ἀπόστολοι. λαβόντες γὰρ τὴν δύναμιν παρὰ θεοῦ καὶ ὑποθέντες ἑαυτοὺς εἰς τὸ πονεῖν, ἐγενήθησαν γεωργοὶ τοῦ κυρίου, ἐργασάμενοι τὴν γῆν, τοῦτ' ἐστὶ τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ κυρίου ἡμῶν.

B p. 176. N tom. I p. 530 αβ et δ. [vs. 5—11 ante § 34] V [post § 34.]

37.

Ἱππολύτου. Δηλοῦται ἡμῖν εἶναι "ἱππεὺς" ὁ κύριος. "πτέρνα" δέ, ὅτι πρὸς ἔσχατον τῶν καιρῶν. τὸ δὲ ὅτι "πεσεῖται" τὸν θάνατον αὐτοῦ δηλοῖ, καθὼς γέγραπται ἐν τῷ εὐαγγελίῳ "ἰδοὺ οὗτος κεῖται εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν."

Τοῦ αὐτοῦ. Λαμβάνομεν τὸν "πειρατὴν" τὸν ἐπίβουλον. οὐδεὶς δὲ ἄλλος ἐπίβουλος ἐγένετο τοῦ κυρίου ἢ ὁ λαός.

Τοῦ αὐτοῦ. "Πειρατεύσει," τοῦτ' ἐστὶν ἐπιβουλεύσει αὐτῷ κατὰ πόδας. δηλοῦται ἡμῖν ἡ ἀντίληψις ἡ παρὰ τοῦ κυρίου τοῖς

5 Gen. 49, 14. ‖ 8 Matth. 5, 17. ‖ 12 Gen. 49, 15. ‖ 19 Gen. 49, 17. ‖ 21 Luc. 2, 34. ‖ 25 Gen. 49, 19.

2 μέλι καὶ γάλα BV. ‖ 5 Ῥώμης om. N. Ἱπ. Ῥώ. om. V. ‖ 8 καθὼς καὶ ὁ N. ‖ 12 Τοῦ αὐτοῦ om. V. ‖ 12. 13 ὑπέθηκε — γεωργ. om. B. ‖ 13 γὰρ om. V. ‖ 22 sequuntur in N quae ad p. 7, 9 laudata dixi, sed ad p. 102, 21 referre debebam. ‖ 25 πειρατεύσει om. B. ‖ 23. 25 Τοῦ αὐτοῦ om. V, Ἱππολύτου vs. 23 N.

"κρινεῖ" γάρ, φησί, τοὺς ἀπατωμένους ὑπ' αὐτοῦ. γέγονε δὲ καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης ἐκ τῆς Δὰν φυλῆς. ἐν τούτῳ γὰρ ἐγκρυβεὶς ὁ ἀρχαῖος ὄφις παρέδωκε τὸν κύριον, "ἐφ' ὁδοῦ" μὲν τῷ κυρίῳ συναναστρεφόμενος, ἐνεδρεύων δὲ τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης. τὸ δὲ "ἐπὶ τρίβου," τὰ ἴχνη ἐνεδρεύων τοῦ ὑποδείξαντος ἡμῖν τὴν τρίβον τῆς ζωῆς. "δάκνων δὲ πτέρναν ἵππου," τῆς ἐκ σαρκὶ ἐλεύσεως τοῦ κυρίου.

B p. 177. N tom. I. p 534 εζ.

40.

Ἱππολύτου. Ἀσὴρ. ἐκληρονόμησε τὰ περὶ Πτολεμαΐδα καὶ Σιδῶνα καὶ διὰ τοῦτό φησι "πίων αὐτοῦ ὁ ἄρτος καὶ αὐτὸς δώσει τροφὴν ἄρχουσι."

B p. 177 sed post § 35 fin., Hippolyto non nominato. N tom. I p. 536 α. V post § 38.

41.

Ἱππολύτου. Τοῦτον λαμβάνομεν εἰς τύπον τῆς κλήσεως τῆς ἡμετέρας. τὸ γὰρ "πῖον" λιπαρόν ἐστι. λιπαρὸς δὲ τίνος ὁ ἄρτος ἢ ἡμῶν; ὁ γὰρ κύριός ἐστιν ἡμῶν ὁ ἄρτος, καθὼς λέγει αὐτὸς "ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς." τίς δὲ ἄλλος δώσει τροφὴν ἄρχουσιν ἢ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστός; οὐ μόνον τοῖς ἐξ ἐθνῶν πιστεύουσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκ περιτομῆς ἐξάρξασι τῆς πίστεως, τοῦτ' ἐστὶ πατράσι καὶ πατριάρχαις καὶ προφήταις καὶ πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ πάθος.

B p. 178. N tom. I p. 536 βγ. V.

42.

Ἱππολύτου. Καὶ αὐτὸς εἰς τύπον τῶν ἡμετέρων παραλαμβάνεται, καθὼς δηλοῖ τὸ εὐαγγέλιον "γῆ Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλείμ, ὁδὸν θαλάσσης πέραν τοῦ Ἰορδάνου" καὶ τὰ ἑξῆς. "καὶ

1 Gen. 49, 16. ‖ 10. 15 Gen. 49, 20. ‖ 18 Ioh. 6, 35. ‖ 25 Gen. 49, 21. ‖ 26 Matth. 4, 15. 16.

15 Ἱππολύτου B, τοῦ αὐτοῦ N (post § 40), neutrum V. ‖ 15 τοῦτο V. ‖ 17 πῖον B, πίων N. ‖ 17 λέγει καὶ αὐτὸς B. ‖ 20 ἐξάρχουσι B.

τοῖς καθημένοις ἐν σκότει φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς." ποῖον δὲ ἄλλο φῶς ἦν ἢ ἡ κλῆσις τῶν ἐθνῶν; ἥτις ἐστὶ τὸ "στέλεχος," τοῦτ' ἐστὶ τὸ ξύλον τοῦ κυρίου, ᾧ ἐγκεντρισθεῖσα καρποφορεῖ. τὸ δὲ "ἐπιδιδοὺς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος" τὸ ὑπερβάλλον τῆς κλήσεως δηλοῖ ἡμῖν.

B p. 178. N tom. I p. 537 αβ. V post § 43.

43.

Ἱππολύτου. Τίς ἄλλος "ηὐξημένος υἱὸς" καὶ "ζηλωτὸς" ἕως τῆς σήμερον, εἰ μὴ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστός;

Τοῦ αὐτοῦ. Ζηλωτὸς μὲν οὖν ἄρα καὶ τοῖς μισεῖν ἑλομένοις πλὴν οὐκ εἰς ἅπαν ἁλώσιμος. εἰ γὰρ καὶ ἀνέτλη σταυρόν, ἀλλ' ὡς θεὸς ἀνεβίω, πατήσας τὸν θάνατον, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἐπιφωνοῦντος καὶ λέγοντος "κάθου ἐκ δεξιῶν μου" καὶ τὰ ἑξῆς. ὅτι γὰρ ὑποπεπτώκασι καὶ οἱ πλείστην ὅσην τὴν κατ' αὐτοῦ μανίαν ὠδίνοντες, ἐδίδαξεν εἰπὼν "εἰς ὃν διαβουλευόμενοι ἐλοιδόρουν καὶ ἐνεῖχον αὐτῷ κύριοι τοξευμάτων." συνέδρια γὰρ συνεγείροντες ἐβουλεύοντο πικρὰ τῶν τοξευμάτων οἱ κύριοι, τοῦτ' ἔστιν οἱ τῶν λαῶν ἡγούμενοι. πλὴν συνετρίβη τὰ τόξα αὐτῶν καὶ ἐξελύθη νεῦρα βραχιόνων αὐτῶν διὰ χεῖρα δυνάστου Ἰακώβ, τοῦτ' ἐστὶ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, ὅς ἐστι τῶν δυνάμεων κύριος, ὃς καὶ εὐλογεῖσθαι παρεσκεύασε τὸν υἱὸν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

B p. 178 marg. [vs. 6. 7 etiam N tom. I p. 538 αβ.] V.

44.

Εἰ δὲ καὶ ἐφ' ἡμῶν νοοῖτο τυχὸν τὸ "ἐπιδιδοὺς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος," οὐκ ἀσυμφανὴς ὁ λόγος. προκόπτοντες γὰρ ἀεὶ κατ' ἀρετὴν καὶ τῶν ἀμεινόνων ἐφικνούμενοι ἤτοι "τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι" (κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνὴν) εἰς κάλλος ἀεὶ τὸ περιφανέστερον ἀναθρώσκομεν, κάλλος δέ φημι τὸ

7 Gen. 49, 22. ‖ 12 Psalm. 110, 1. ‖ 25 Phil. 3, 13.

2 τῶν B, ἡ ἐξ N. ‖ 7 ζηλωτὴς B. ‖ 9 τοῦ αὐτοῦ om. V. ‖ 17 συνετρίβησαν N. ‖ 25 ἀφικνούμενοι V.

πνευματικόν, ἵνα καὶ ἡμῖν λέγοιτο λοιπὸν "ἐπεθύμησεν ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου."

V ubi ordo hic est: §§ 43. 42. 44.

45.

Ἱππολύτου. Ἐπ' αὐτὸν δὲ πάλιν τὸν Ἐμμανουὴλ ὁ τῆς προφητείας διέρπει λόγος, ἐπειδή οἶμαί που τὸ ἐξ αὐτῆς δηλούμενον ἕτερον οὐδέν ἐστιν ἢ ὅπερ ἔφη ἀρτίως "ἐπιδιδοὺς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος." τὸ γὰρ ηὐξῆσθαι λέγειν αὐτὸν τὴν εἰς τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἐπίδοσιν καὶ ἀναδρομὴν τῆς ἐνούσης εὐκλείας αὐτῷ φυσικῶς σημαίνει τοῦτο πάντως, κατά γε τὸ ὀρθῶς ἔχειν ὑπειλημμένον. ἐπειδὴ γὰρ ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος θεὸς ὑπάρχων ἐκ θεοῦ κεκένωκεν ἑαυτὸν κατὰ τὰς γραφάς, καθεὶς ἐθελοντὴς ἑαυτὸν εἰς ὅπερ οὐκ ἦν, καὶ τὴν ἄδοξον ταύτην σάρκα ἠμπέσχετο, λοιπὸν καὶ ὑπερυψοῦσθαι λέγεται καὶ ὡς οὐκ ἔχων διὰ τὸ ἀνθρώπινον. μονονουχὶ καὶ ἐν χάριτος μοίρᾳ λαμβάνει τὸ "ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα" κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν. ἀλλ' ἦν τὸ χρῆμα κατὰ τὸ ἀληθὲς οὐ δόσις ὡς ἐν ἀρχῇ τῶν οὐκ ἐνόντων αὐτῷ φυσικῶς, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. νοοῖτο δ' ἂν μᾶλλον ἀναφοίτησις καὶ ἀναδρομὴ πρὸς τὸ ἐν ἀρχῇ καὶ οὐσιωδῶς καὶ ἀναποβλήτως ὑπάρχον αὐτῷ. τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν ὁ τῆς ἀνθρωπότητος τὸ σμικροπρεπὲς ὑποδὺς οἰκονομικῶς "πάτερ δόξασόν με τῇ δόξῃ ᾗ εἶχον" καὶ τὰ ἑξῆς. ἀεὶ γὰρ ἦν ἐν δόξῃ συνυπάρχων τῷ ἰδίῳ γεννήτορι πρὸ παντὸς αἰῶνος καὶ χρόνου καὶ τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς.

καὶ μετ' ὀλίγα. νοοῖτο δ' ἂν εἰκότως καὶ "νεώτατος." πέφηνε γὰρ ἐν τελευταίοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς καὶ μετὰ τὸν τῶν ἁγίων προφητῶν εὐκλεᾶ τε καὶ ἀξιάγαστον χορὸν καὶ ἁπαξαπλῶς μετὰ πάντας τοὺς πρὸ τῆς ἐπιδημίας ὡς ἐν υἱῶν τάξει λελογισμένους δι' ἀρετήν. ζηλωτὸς δὲ ὅτι γέγονεν ὁ Ἐμμανουὴλ πῶς ἐστιν ἀμφιβάλλειν; ἀλλὰ ζηλωτὸς μὲν ἁγίοις, οἳ τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ κατακολουθεῖν σπουδάζοντες καὶ πρὸς τὸ θεῖον αὐτοῦ μορφούμενοι κάλ-

2 Psalm. 45, 10. ‖ 8 Gen. 49, 2. ‖ 11. 15 Phil. 2, 7, 9. ‖ 22 Ioh. 17, 5. ‖ 24 Gen. 49, 22.

19 ὑπερέχον B. ‖ 21 ὑποδοὺς V. ‖ 24 καὶ μετ' ὀλ. om. V.

λος, αὐτόν τε ποιούμενοι τὸν πρακτέων ὑπογραμμὸν τὴν ἁπασῶν ἀρίστην ἀποφέρονται δόξαν. ζηλωτός γε μὴν καὶ καθ' ἕτερον νοοῖτο τρόπον τοῖς οὐκ ἀγαπᾶν ᾑρημένοις, φημὶ δὴ τοῖς τῶν Ἰουδαίων καθηγηταῖς ἤτοι τοῖς γραμματεῦσι καὶ Φαρισαίοις, οἳ πικρὸν ἐν ἑαυτοῖς ὠδίνοντες ζῆλον καὶ βασκανίας ὑπόθεσιν τὴν ἀπαράβλητον αὐτοῦ ποιούμενοι δόξαν κατὰ πολλοὺς ἡλίσκοντο τρόπους. διανίστη μὲν γὰρ τοὺς νεκροὺς ὁ χριστὸς ὀδωδότας ἤδη καὶ διεφθαρμένους καὶ τὰς ἄλλας θεοσημείας ἐπετέλει, τοὺς δὲ κατατεθνηκέναι δέον καὶ πρὸς τὸ χρῆναι πιστεύειν ἴεσθαι λοιπὸν οὐδὲν ἐνδοιάζοντας, οἱ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἔδρων, ἐδάκνοντο δὲ τῷ φθόνῳ καὶ πικρὰς εἰς νοῦν ἐδέχοντο λύπας.

B p. 179. V. sed Cyrillo adscribuntur N tom. I p. 538 β.

46.

Ἱππολύτου. Τίς ἄλλος οὗτος ἢ καθὼς δείκνυται ἡμῖν διὰ τοῦ ἀποστόλου, ὅτι "ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ." καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ δὲ τὸν ποιήσαντα τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς εἶπεν ὁ πρῶτος. τῷ δὲ "πρός με ἀνάστρεψον" δηλοῦται ἡμῖν ἡ κατὰ τὸ πάθος ἀνάληψις εἰς τὸν οὐρανὸν πρὸς τὸν πατέρα. τὸ δὲ "εἰς ὃν διαβουλευόμενοι ἐλοιδόρουν" τίνες εἰ μὴ ὁ λαὸς κατὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν; "καὶ ἐνεῖχον αὐτῷ." τίνες ἐνεῖχον αὐτῷ; οἳ καὶ μέχρι σήμερον ἐνέχουσιν. οὗτοι "κύριοι τοξευμάτων," οἱ καταπολεμεῖν τὸν κύριον δοκοῦντες. εἰ γὰρ καὶ ἐνίσχυσαν τοῦ ἀναιρεθῆναι αὐτόν, ἀλλὰ καὶ συνετρίβη μετὰ κράτους τὰ τόξα αὐτῶν. φανερῶς δὲ ἡμῖν δηλοῦται, ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν συντέτριπται τὰ τόξα αὐτῶν μετὰ κράτους. Τοῦτ' ἐστὶν οἱ τῶν λαῶν ἡγούμενοι οἱ ἐπ' αὐτὸν παραθήγοντες τοὺς οἱονεὶ τραυματίζοντας, ἀκίδων ἐν τάξει, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ἐμπηγνυμένους διὰ τὸ δρᾶν ἃ μὴ θέμις καὶ ἀποτολμᾶν, οἳ καὶ θηρίων ἀγρίων ἐπέθρωσκον δίκην.

15 Cor. α 15, 47. ‖ 16 Matth. 21, 31.

6 ἤλισκον V. ‖ 14 οὗτος ἢ N, οὕτως B. ‖ 16 ἄνθρ. ὁ κύριος ἐξ B. ‖ 16 πρῶτος N, ἔσχατος B. ‖ 17 δὲ om. B. ‖ 18 τὸ N, τῷ B. ‖ 19 λαὸς ὁ κατὰ N. ‖ 23 συνετρίβησαν B. ‖ 25 Τοῦτ' — 29 δίκην Cyrillo adscribuntur N tom. I p. 540 β. ‖ 26 παραθίγοντες B.

Καὶ μετ' ὀλίγα. ὑπερίσχυσαν ὑπὲρ εὐλογίαν ὀρέων μονίμων. ὄρη αἰώνια καὶ μονιμώτατα καὶ θῖνας αἰωνίους τοὺς ἁγίους φησι διὰ τὸ ἦρθαι τῆς γῆς καὶ φρονεῖν μὲν οὐδὲν τῶν κατεριμμένων ζητεῖν δὲ τὰ ἄνω καὶ εἰς τὰ τῶν ἀρετῶν εὖ μάλα διάττειν ὑψώματα. κατόπιν οὖν ἄρα τῆς χριστοῦ δόξης καὶ οἱ τῶν πατέρων ἐπισημότατοι καὶ εἰς λῆξιν ἥκοντες ἀρετῆς. οἱ μὲν γὰρ ἦσαν οἰκέται, ὁ δὲ κύριος ὡς υἱὸς τὰ δι' ὧν ἐκεῖνοι γεγόνασι λαμπροὶ κεχορήγηκεν αὐτοῖς. τοιγάρτοι λέγουσιν ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες ἡμεῖς ἐλάβομεν." Τὴν μετὰ τὸ πάθος ἀνάληψιν εἰς οὐρανόν φησι πρὸς τὸν πατέρα, τὸ δὲ εἰς ὃν διαβουλευόμενοι ἐλοιδόρουν δῆλον ὅτι ὁ τῶν Ἰουδαίων δῆμος καὶ τὰ λοιπὰ ὁμοίως σωματικῶς μὲν εἰς τοῖς ἀδελφούς, πνευματικῶς δὲ εἰς τὸν χριστόν.

Τοῦ αὐτοῦ. Τὸ ὕψος καὶ μέγεθος τῆς εὐλογίας προκηρύσσει τὸ ὑπὲρ εὐλογίαν ὀρέων μονίμων, τὸ δὲ θινῶν αἰωνίων τὸ βέβαιον καὶ ἰσχυρὸν τῆς σωτηρίας καὶ τὸ εἰς τοὺς αἰῶνας διαμεῖναι.

B p. 179. 180 [ad § 44] [p. 138, 14—25 κράτους N tom. I p. 538 αβ. 539 ζ.] V.

47.

Ἱππολύτου. Σαφῶς ἡμῖν δείκνυται ὅτι ἡ βοήθεια καὶ ἡ ἀντίληψις τοῦ παιδὸς οὐ παρ' ἄλλου τινὸς ἢ παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ θεοῦ ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. τῷ δὲ "θεός μου" δηλοῦται ὅτι τὸ πνεῦμα λέγει διὰ τοῦ Ἰακώβ.

N tom. I p. 540 ζη. B p. 180. V post § 44.

48.

Ἱππολύτου. Τοῦτο ἡμῖν δηλοῦται, ὅτι ἡ μὲν "εὐλογία ἀπὸ

24 Gen. 49, 25. ‖ 16 Ioh. 1, 16. ‖ 17 Gen. 49, 26.

1—15 procul dubio Hippolyti non sunt, sed quum in B Hippolyto adscripta essent, non potui ab hac editione secludere, ut multa alia non secludi quae Hippolyto adscribuntur quidem, sed adscribenda non sunt. vs. 1—5 Cyrilli esse dicuntur N tom. I p. 541 η 542 α: vs. 5—9 βομεν eiusdem ib. p. 542 γ: vs. 13 Τὸ — 15 ibid. p. 541 ζ ἀδήλου sunt. vs. 9 Τὴν — 19 αὐτοῦ non habet N. ‖ 9 Τὴν — 15 non habet V. ‖ 19 Ἱππ. om. V. ‖ 25 Ἱππολύτου B. τοῦ αὐτοῦ N, „HIPPOLYT" B. ‖ 25 τοῦτο BN, τούτῳ V. ‖ 25 μὲν om. N.

τοῦ οὐρανοῦ" ἐστι τὸ πνεῦμα τὸ κατελθὸν διὰ τοῦ λόγου ἐπὶ τὴν σάρκα. "μαστῶν" δὲ "καὶ μήτρας" τῆς παρθένου εὐλογίας λέγει. τὸ δὲ "πατρὸς καὶ μητρός σου" τοῦτο λέγει εὐλογίαν πατρός, ἣν ἐλάβομεν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ.

V. B. p. 180. N tom. I p. 541 αβ.

49.

Ἱππολύτου. Δηλοῦται ἡμῖν καὶ τοῦτο διὰ τῆς χάριτος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, ὅτι ἡ Βενιαμὶν φυλὴ ἐν ταῖς ἀρχαῖς (ὅπερ ἐστὶ τὸ πρωϊνόν) διώκει. ὁ γὰρ Σαούλ, ὢν ἐκ τῆς Βενιαμὶν φυλῆς, τὸν εἰς τύπον τοῦ κυρίου κείμενον Δαβὶδ ἐδίωκεν.

B p. 181 marg. N tom. I p. 543 β. V.

50.

Τοῦ αὐτοῦ. Συναρμόζει πάνυ τῷ ἐκ φυλῆς Βενιαμὶν Παύλῳ. ὅτε γὰρ ἦν νέος, λύκος ἦν ἅρπαξ, διέδωκε δὲ τροφὴν πνευματικὴν πιστεύσας.

N tom. I p. 543 βγ. B p. 181 marg. V.

51.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος ἐκ τῶν εὐλογιῶν τοῦ Βαλαάμ.

Ἵνα δὲ δειχθῇ τὸ συναμφότερον ἔχων ἐν ἑαυτῷ, τήν τε τοῦ θεοῦ οὐσίαν καὶ τὴν ἐξ ἀνθρώπων, ὡς καὶ ὁ ἀπόστολος λέγει "μεσίτην θεοῦ καὶ ἀνθρώπων," ἄνθρωπος Ἰησοῦς χριστός. ὁ δὲ μεσίτης ἑνὸς ἀνθρώπου οὐ γίνεται, ἀλλὰ δύο. ἔδει οὖν τὸν χριστὸν θεοῦ καὶ ἀνθρώπων μεσίτην γενόμενον παρ' ἀμφοτέρων ἀρραβῶνά τινα εἰληφέναι, ἵνα φανῇ δύο προσώπων μεσίτης.

M tom. VII p. 134. cod. bodleian. Laud. A 33 apud Fabricium.

7 Gen. 49, 27. ‖ 13 Gen. 49, 27. ‖ 21 Gal. 3, 20.

2 ante τὸ N Ἱππολύτου. ‖ 10 ἐδίωκε N. ‖ 18 ἐπ. καὶ μ. om. M. ‖ 19 Βαλαάμ M, Ἀβραάμ cod. bodl. ‖ 20 δὲ om. M. ‖ 20 σηναμφότερον M. ‖ 21 ὡς — 25 om. M.

52.

Ἱππολύτου. Φύλλα συκῆς ἐποίει ἑαυτῷ περιζώματα, σύμβολα τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων. φύλλον γὰρ συκῆς ἡνίκα ἂν τοῦ σώματος ἅψηται, κνησμονὴν παρέχει. αὐτὸς οὖν ἑαυτῷ προφήτης τῶν μελλόντων. ἔλεγχον γὰρ τῆς παραβάσεως τὴν κνησμονὴν δείκνυσι.

N tom. I p. 87 ζη.

53.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν Ἐλκανᾶν καὶ τὴν Ἄνναν. Ἄγε δή μοι, ὦ Σαμουήλ, εἰς Βηθλεὲμ ἑλκομένην τὴν δάμαλιν, ἵνα ἐπιδείξῃς τὸν ἐκ Δαβὶδ βασιλέα τικτόμενον καὶ τοῦτον ὑπὸ πατρὸς βασιλέα καὶ ἱερέα χριόμενον.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Εἰπέ μοι, ὦ μακαρία Μαρία, τί ἦν τὸ ὑπὸ σοῦ ἐν τῇ κοιλίᾳ συνειλημμένον; καὶ τί ἦν ὑπὸ σοῦ ἐν παρθενικῇ μήτρᾳ βασταζόμενον; λόγος γὰρ ἦν θεοῦ πρωτότοκος ἀπ' οὐρανῶν ἐπὶ σὲ κατερχόμενος καὶ ἄνθρωπος πρωτότοκος ἐν κοιλίᾳ πλασσόμενος, ἵν' ὁ πρωτότοκος λόγος θεοῦ πρωτοτόκῳ ἀνθρώπῳ συναπτόμενος δειχθῇ.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Τὴν δὲ δευτέραν τὴν διὰ τῶν προφητῶν ὡς διὰ τοῦ Σαμουὴλ ἀνακαλῶν καὶ ἐπιστρέφων τὸν λαὸν ἀπὸ τῆς δουλείας τῶν ἀλλοφύλων, τὴν δὲ τρίτην, ἐν ᾗ ἔνσαρκος παρῆν, τὸν ἐκ τῆς παρθένου ἄνθρωπον ἀναλαβών, ὃς "καὶ ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ."

Theodoret. dial. I ἄτρεπτος p. 16 B ed. Rom. a. 1547.

54.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν Ἐλκανᾶν καὶ εἰς τὴν Ἄνναν. Καὶ διὰ τοῦτο τρεῖς καιροὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ προετυποῦντο εἰς αὐτὸν τὸν σωτῆρα, ἵνα τὸ προφητευθέντα περὶ αὐτοῦ μυστήρια ἐπιτελέσῃ. ἐν μὲν τῷ πάσχα, ἵνα ἑαυτὸν ἐπιδείξῃ τὸν μέλλοντα ὡς πρόβατον θύεσθαι καὶ ἀληθινὸν πάσχα δείκνυσθαι, ὡς ὁ ἀπό-

2 Gen. 3, 9. ‖ 22 Luc. 19, 41.

2—5 post § 20 mea culpa praetermissum.

στολος λέγει "τὸ δὲ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη, χριστὸς" ὁ θεός. ἐν δὲ τῇ πεντηκοστῇ, ἵνα προσημήνῃ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, αὐτὸς πρῶτος εἰς οὐρανοὺς ἀναβὰς καὶ τὸν ἄνθρωπον δῶρον τῷ θεῷ προσενέγκας.

Theodorét. dial. II ἀσύγχυτος p. 39 B ed. ead.

55.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἡσαίου. Αἰγύπτῳ μὲν οὖν τὸν κόσμον ἀπείκασε, χειροποιήτοις δὲ τὴν εἰδωλολατρίαν, σεισμῷ δὲ τὴν μετανάστασιν καὶ κατάλυσιν αὐτῆς, κύριον δὲ τὸν λόγον, νεφέλην δὲ κούφην τὸ καθαρώτατον σκῆνος, εἰς ὃ ἐνθρονισθεὶς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸν βίον σεῖσαι τὴν πλάνην.

Ibid. ἄτρεπτος p. 16 B. [post § 53.]

56.

Ἱππολύτου ἐπισκόπου Ῥώμης περὶ Ἐζεκίου. Ἔτι μαλακισθέντος τοῦ Ἐζεκίου τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας καὶ κλαύσαντος, ἦλθεν ἄγγελος καὶ εἶπεν αὐτῷ "εἶδον τὰ δάκρυά σου καὶ ἤκουσα τῆς φωνῆς σου. ἰδοὺ προστίθημί εἰς τὸν χρόνον σου ἔτη ιε. τοῦτο δέ σοι τὸ σημεῖον παρὰ κυρίου· ἰδοὺ στρέφω τὴν σκιὰν τῶν ἀναβαθμῶν τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, οὓς κατέβη ὁ ἥλιος, τοὺς δέκα ἀναβαθμούς, οὓς κατέβη ἡ σκιά," ὥστε γενέσθαι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὡρῶν λβ. τοῦ γὰρ ἡλίου δραμόντος ἐπὶ τὴν δεκάτην ὥραν, πάλιν ἀνεπόδισε.

1 Cor. α 5, 7. || 8 Esaj. 19, 1. || 16 Esaj. 38, 5.

21 Φασὶ τὸν Ἄχατζ ἐκ μηχανῆς τινος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἀναβαθμοὺς κατασκευάσαι τινὰς οἷον ὡρολογοῦντας καὶ τὸν τοῦ ἡλίου δρόμον ἐκμετροῦντας. τότε λοιπὸν ὁ θεὸς εἰς πίστιν τῶν λεγομένων (προσετίθη γὰρ αὐτῷ καὶ ἕτερα ζωῆς ἔτη πεντεκαίδεκα) ἀνόπιν ἰέναι ποιεῖ τὴν τοῦ ἡλίου σκιάν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Ἐζεκίας ἀπὸ δυσμῶν τοῦ βίου ἐπὶ δευτέραν ἀρχὴν ἐπαλινδρόμει ζωῆς, ἐφ' ᾧ τὸ τοῦ ἡλίου σημεῖον καὶ οὐχ ἕτερον δίδωσιν ὁ θεός. γίνεται οὖν ἡ ἡμέρα ἐκείνη κατὰ τὸν Ἱππόλυτον τριάκοντα καὶ δύο ὡρῶν. τοὺς γὰρ δέκα ἀναβαθμοὺς διαδραμὼν ὁ ἥλιος τοὺς αὐτοὺς πάλιν ἀνέδραμεν, εἶτα τῇ ἰδίᾳ διατάξει χρησάμενος, ἐπὶ δυσμὰς ἦλθε, τοὺς δώδεκα πάλιν διαδραμών. καὶ οὕτω μὲν ὁ Ἱππόλυτος. Michael Glycas Annal. p. 361. 362 Bekker.

Καὶ πάλιν. Ἡνίκα Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυὴ ἐπολέμει τοὺς Ἀμωραίους, τοῦ ἡλίου ἤδη εἰς δυσμὰς κλίνοντος καὶ τοῦ πολέμου ἀθρόως ἐπικειμένου, εὐλαβηθεὶς Ἰησοῦς μήποτε νυκτὸς ἐπιγενομένης διαφύγωσιν οἱ ἀλλόφυλοι, ἐβόησε λέγων "στήτω ὁ ἥλιος κατὰ Γαβαὼν καὶ ἡ σελήνη κατὰ φάραγγα Αἰλῶν," ἕως ἂν ἐκπολεμήσω τὸν λαὸν τοῦτον. "καὶ ἔστη ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη ἐν τῇ στάσει αὐτῶν," ὥστε γενέσθαι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὡρῶν κδ. καὶ ἀνέστρεψεν ἐπὶ Ἐζεκίου σὺν τῷ ἡλίῳ καὶ σελήνη εἰς τοὐπίσω, ἵνα μὴ σύγκρουσις τῶν δύο στοιχείων γένηται ἀτάκτως ἀλλήλων ἐπιφερομένων. καὶ καταπλαγεὶς τότε Μαροδαχῶν ὁ Χαλδαῖος ὁ βασιλεὺς Βαβυλῶνος, διὰ τὸ τὴν ἀστρολογικὴν τέχνην ἀσκεῖν καὶ τὸν τούτων δρόμον ἀκριβῶς καταμετρεῖν μαθὼν τὴν αἰτίαν, ἔπεμψεν ἐπιστολὴν καὶ δῶρα τῷ Ἐζεκίᾳ, ὃν τρόπον ἐποίησαν καὶ οἱ μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς χριστόν.

Cod. coislin. 193 fol. 36 saec. XI apud Fabricium.

57.

Τοῦ ἁγιωτάτου Ἱππολύτου ἐπισκόπου Ῥώμης. Τὴν ἀκρίβειαν τῶν χρόνων τῆς γεγενημένης αἰχμαλωσίας τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἐν Βαβυλῶνι ἐπιδείξασθαι βουλόμενος καὶ τὰς τοῦ μακαρίου Δανιὴλ τῶν ὁραμάτων προφητείας, τὴν τούτου ἐν Βαβυλῶνι ἐκ παιδὸς ἀναστροφὴν πρόσειμι, καὶ αὐτὸς μαρτυρήσων ὁσίῳ καὶ δικαίῳ ἀνδρὶ προφήτῃ καὶ μάρτυρι χριστοῦ γεγενημένῳ, ὃς οὐ μόνον τὰ τοῦ βασιλέως Ναβουχοδονόσορ ὁράματα τοῖς τότε καιροῖς ἀπεκάλυψεν, ἀλλὰ καὶ ὁμοίους αὐτῷ παῖδας ἐκδιδάξας, μάρτυρας πιστοὺς ἐν κόσμῳ προήγαγεν. οὗτος τοίνυν γίνεται κατὰ τοὺς χρόνους τῆς προφητείας τοῦ μακαρίου Ἱερεμίου, τῆς δὲ βασιλείας Ἰωακεὶμ τοῦ Ἐλιακείμ, ὃς ἅμα τοῖς λοιποῖς αἰχμαλώτοις ληφθεὶς ἄγεται μετ' αὐτῶν εἰς Βαβυλῶνα. πέντε γὰρ οὗτοι υἱοὶ γίνονται τοῦ μακαρίου Ἰωσίου, Ἰωάχας, Ἐλιακεὶμ καὶ Ἰωάνναν, Σεδεκίας

4 Ios. 10, 12.

1 καὶ πάλιν apud Fabricium Hippolyti verba videntur esse, quum sint σειρογράφου. ‖ 5 ἐλῶν = אילון cod. ‖ 8. 9 μὴ· ἡ σύγκρουσις cod.

(ὁ καὶ Ἰεχονίας) καὶ Σαλούμ. καὶ ὁ μὲν Ἰωάχας μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ χρίεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς βασιλέα, ὢν ἐτῶν κγ. ἐπὶ τοῦτον ἀναβαίνει Φαραὼ Νεχαὼ ἐν τῷ μηνὶ τῷ τρίτῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ καὶ λαβὼν αὐτὸν δέσμιον ἄγει εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐπιτίθησι φόρον τῇ γῇ ἑκατὸν τάλαντα ἀργυρίου καὶ δέκα τάλαντα χρυσίου καὶ καθιστᾷ ἀντ' αὐτοῦ Ἐλιακεὶμ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ βασιλέα ἐπὶ τῆς γῆς, ὃν μετωνόμασεν Ἰωακείμ, ἐπὶ ἔτη ἕνδεκα. ἐπὶ τοῦτον ἀνέβη Ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς Βαβυλῶνος καὶ λαβὼν αὐτὸν δέσμιον ἄγει εἰς Βαβυλῶνα καὶ μέρος τι τῶν σκευῶν οἴκου τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ. οὗτος κατάκλειστος γενόμενος ὡς φίλος τοῦ Φαραὼ καὶ ὑπ' αὐτοῦ βασιλεὺς κατασταθείς, ἐν τῷ λζ ἔτει ἐξάγεται ὑπὸ Εὐιλὰτ Μαρωδὰχ βασιλέως Βαβυλῶνος. καὶ ἔκειρεν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καὶ ἦν αὐτοῦ σύμβουλος καὶ ἤσθιεν ἐν τῇ τραπέζῃ αὐτοῦ ἕως τῆς ἡμέρας ἧς ἀπέθανε. τούτου οὖν μεταχθέντος βασιλεύει ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωακεὶμ ἔτη τρία. καὶ ἐπὶ τοῦτον ἀνέβη Ναβουχοδονόσορ καὶ μετοικίζει αὐτόν τε καὶ τοῦ λαοῦ δέκα χιλιάδας ἀνδρῶν εἰς Βαβυλῶνα καὶ καθιστᾷ ἀντ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφὸν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὃν καὶ μετωνόμασε Σεδεκίαν, μεθ' οὗ ὅρκια καὶ συνθήκας ποιησάμενος ἄπεισιν εἰς Βαβυλῶνα. οὗτος βασιλεύσας ἔτη ια ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἔδωκεν ἑαυτὸν πρὸς Φαραὼ βασιλέα Αἰγύπτου. ἐν δὲ τῷ δεκάτῳ ἔτει ἦλθεν ἐπ' αὐτὸν Ναβουχοδονόσορ ἐκ γῆς Χαλδαίων καὶ περιεχαράκωσε τὴν πόλιν καὶ περιεκάθισεν αὐτὴν κύκλοθεν καὶ συνεῖχεν αὐτὴν πάντοθεν, ὅθεν οἱ πλείονες αὐτῶν ἐν λιμῷ διεφθάρησαν, οἱ δὲ ἐν ῥομφαίᾳ ἀπώλοντο, τινὲς δὲ αὐτῶν αἰχμάλωτοι ἐλήφθησαν. ἡ δὲ πόλις ἐνεπυρίσθη ἐν πυρὶ καὶ ὁ ναὸς καὶ τὸ τεῖχος καθῃρέθη. καὶ πάντας τοὺς θησαυροὺς τοὺς εὑρεθέντας ἐν οἴκῳ κυρίου ἔλαβεν ἡ δύναμις τῶν Χαλδαίων καὶ πάντα τὰ σκεύη, τά τε χρυσᾶ καὶ [τὰ] ἀργυρᾶ, καὶ πάντα χαλκὸν ἐξέκοψεν Ναβουζαρδὰν ὁ ἀρχιμάγειρος καὶ ἤνεγκε αὐτὰ εἰς Βαβυλῶνα, αὐτὸν δὲ τὸν Σεδεκίαν διὰ νυκτὸς φεύγοντα μετὰ ἀνδρῶν ἑπτακοσίων κατεδίωξεν ἡ δύναμις τῶν Χαλδαίων καὶ κατέλαβεν αὐτὸν ἐν Ἱεριχῷ. καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς βασιλέα Βα-

1 Σαδούμ cod. || 16 αὐτοῦ cod.?

βυλῶνος εἰς Ῥεβλαθά. καὶ ἐκρίθη μετ' αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς ἐν θυμῷ ἐν τῷ παραβεβηκέναι αὐτὸν τὸν ὅρκον κυρίου καὶ τὴν διαθήκην ἣν διέθετο πρὸς αὐτόν. καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἔσφαξεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς Σεδεκίου ἐξετύφλωσεν καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐν πέδαις σιδηραῖς καὶ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς Βαβυλῶνα. καὶ ἦν ἀλήθων ἐν τῷ μύλωνι ἕως τῆς ἡμέρας ἧς ἀπέθανεν. καὶ ἐν τῷ ἀποθανεῖν αὐτὸν λαβόντες τὸ σῶμα αὐτοῦ ἔρριψαν ὀπίσω τοῦ τείχους Νινευΐ. ἐπὶ τούτου πληροῦται ἡ προφητεία Ἱερεμίου λέγοντος "Ζῶ ἐγώ, λέγει κύριος, ἐὰν γενόμενος γένηται Ἰεχονίας υἱὸς Ἰωακεὶμ βασιλεὺς Ἰούδα ἀποσφράγισμα ἐπὶ τῆς χειρός μου τῆς δεξιᾶς, ἐκεῖθεν ἐκσπάσω σε καὶ δώσω σε εἰς χεῖρας τῶν ζητούντων τὴν ψυχήν σου, ὧν σὺ εὐλαβῇ ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, εἰς χεῖρας τῶν Χαλδαίων. καὶ ἀπορρίψω σε καὶ τὴν μητέρα σου τὴν τεκοῦσάν σε εἰς γῆν οὗ οὐκ ἐτέχθης ἐκεῖ, κἀκεῖ ἀποθανεῖσθε. εἰς δὲ τὴν γῆν, ἣν αὐτοὶ εὔχονται ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν, οὐ μὴ ἐπιστρέψω σε. ἠτιμώθη Ἰεχονίας ὡς σκεῦος ἄχρηστον οὗ οὐκ ἔστι χρεία, διότι ἐξερρίφη καὶ ἐξεβλήθη εἰς γῆν ἣν οὐκ ᾔδει. γῆ, ἄκουε λόγον κυρίου. γράψον τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐκκήρυκτον ἄνθρωπον, ὅτι οὐ μὴ αὐξηθῇ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ καθήμενος ἐπὶ θρόνου Δαβὶδ ἄρχων ἔτι ἐν τῷ Ἰούδα." γεγένηται οὖν ἡ αἰχμαλωσία αὐτοῖς εἰς Βαβυλῶνα μετὰ τὴν ἔξοδον τὴν ἐξ Αἰγύπτου. τοῦ οὖν λαοῦ παντὸς μετοικισθέντος καὶ τῆς πόλεως ἐρημωθείσης τοῦ τε ἁγιάσματος καθῃρημένου εἰς τὸ πληρωθῆναι τὸν λόγον κυρίου, ὃν ἐλάλησεν διὰ στόματος τοῦ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος ὅτι "ἔρημον ἔσται τὸ ἁγίασμα ἑβδομήκοντα ἔτη," εὑρίσκομεν τὸν μακάριον Δανιὴλ ἐν Βαβυλῶνι προφητεύσαντα καὶ ἔκδικον τῆς Σωσάννης γενόμενον.

F. Combefis bibliothecae graecorum patrum auctar. nov. I p. 55. 56.

58.

Ἱππολύτου ἐπισκόπου Ῥώμης εἰς τὴν Σωσάνναν. Αὕτη μὲν οὖν ἡ ἱστορία γεγένηται ὕστερον, προεγράφη δὲ τῆς βίβλου πρώτης. ἔθος γὰρ ἦν τοῖς γραμματεῦσιν ὑστερόπρωτα πολλὰ ἐν ταῖς

8 Ierem. 22, 24—30. ‖ 24 Ierem. 25, 11.

γραφαῖς τιθέναι. εὑρίσκομεν γὰρ καὶ ἐν τοῖς προφήταις ὁράσεις τινὰς πρώτας γεγραμμένας καὶ ἐπ' ἐσχάτων πεπληρωμένας, καὶ αὖ πάλιν ἐπ' ἐσχάτων εἰρημένας καὶ πρώτας γεγενημένας. τοῦτο δὲ οἰκονομίᾳ τοῦ πνεύματος ἐγίνετο, ἵνα μὴ ὁ διάβολος συνίῃ τὰ ὑπὸ τῶν προφητῶν ἐν παραβολαῖς λελαλημένα καὶ παγιδεύσας ἐκ δευτέρου πάλιν ἀποκτείνῃ τὸν ἄνθρωπον. "καὶ ὄνομα αὐτῷ Ἰωακείμ." οὗτος ὁ Ἰωακεὶμ πάροικος γενόμενος ἐν Βαβυλῶνι λαμβάνει τὴν Σωσάνναν εἰς γυναῖκα. αὕτη δὲ ἦν θυγάτηρ Χελκίου τοῦ ἱερέως τοῦ εὑρόντος τὸ βιβλίον τοῦ νόμου ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου, ἡνίκα Ἰωσίας ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσεν αὐτὸν καθαρίσαι τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. ἀδελφὸς γίνεται Ἱερεμίας ὁ προφήτης, ὃς ἅμα τοῖς ἐπιλοίποις μετὰ τὴν γενομένην τοῦ λαοῦ ἐν Βαβυλῶνι μετοικίαν ἀνήχθη εἰς Αἴγυπτον καὶ παρῴκησεν ἐν Τάφναις κἀκεῖ προφητεύων λιθοβοληθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἀνῃρέθη. "καλὴ σφόδρα καὶ φοβουμένη τὸν κύριον." ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ, τοῦ ἐξ αὐτῶν προβλήματος, εὐκόλως καὶ τὸ δένδρον γινώσκεται. ἄνδρες γὰρ εὐλαβεῖς καὶ ζηλωταὶ τοῦ νόμου γεγενημένοι ἄξια θεοῦ τέκνα ἐν κόσμῳ προηγάγοντο, τὸν μὲν προφήτην καὶ μάρτυρα χριστοῦ γεγενημένον, τὴν δὲ σώφρονα καὶ πιστὴν εὑρημένην ἐν Βαβυλῶνι, ἧς τὸ σεμνὸν καὶ σῶφρον τὸν μακάριον Δανιὴλ προφήτην ἀπέδειξεν. "καὶ ἦν Ἰωακεὶμ πλούσιος σφόδρα." δεῖ οὖν ἐπιζητεῖν τὸ αἴτιον. πῶς γὰρ αἰχμάλωτοι ὑπάρχοντες καὶ ὑπόδουλοι Βαβυλωνίοις γεγενημένοι ἠδύναντο συνέρχεσθαι ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὡς αὐτεξούσιοι; ἐν τούτῳ δεῖ νοεῖν ὅτι μετοικίσας αὐτοὺς Ναβουχοδονόσορ φιλανθρώπως αὐτοῖς ἐχρήσατο καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοὺς συνερχομένους πάντα τὰ κατὰ τὸν νόμον πράσσειν. "καὶ μεσούσης τῆς ἡμέρας εἰσεπορεύετο Σωσάννα." ἡ Σωσάννα προετυποῦτο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, Ἰωακεὶμ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς εἰς τὸν χριστόν. ὁ δὲ παράδεισος ἡ κλῆσις τῶν ἁγίων ὡς δένδρων καρποφόρων ἐν ἐκκλησίᾳ πεφυτευμένων. Βαβυλὼν δέ ἐστιν ὁ κόσμος, οἱ δὲ δύο πρεσβύτεροι

6 Ὁ δὲ ἱερὸς Ἱππόλυτος ἐν τῷ κατὰ τὴν Σωσάνναν καὶ τὸν Δανιὴλ συγγράμματι τρία ἔτη λέγει τὸν υἱὸν Ἰωακεὶμ Ἰωαχεὶμ τὸν καὶ Ἰεχονίαν μετὰ τὸν πατέρα κρατήσαντα μετοικισθῆναι εἰς Βαβυλῶνα σὺν τοῖς λοιποῖς, ὡς πρόκειται. τὸν δὲ Δανιὴλ καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας τῆς παρούσης αἰχμαλωσίας λέγει. τοῦτον δὲ λέγει καὶ τῆς Σωσάννης ἄνδρα εἶναι. καὶ πιθανὸς ὁ λόγος. **Georgius Syncellus I p. 413 Dindorf.**

εἰς τύπον δείκνυνται τῶν δύο λαῶν· τῶν ἐπιβουλευόντων τῇ ἐκκλησίᾳ, εἷς μὲν ὁ ἐκ τῆς περιτομῆς καὶ εἷς ὁ ἐξ ἐθνῶν. τὸ γὰρ λέγειν "ἀπεδείχθησαν ἄρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ κριταί," ὅτι ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ἐξουσιάζουσι καὶ ἄρχουσι, κρίνοντες ἀδίκως δικαίους. "καὶ ἐθεώρουν αὐτὴν οἱ δύο πρεσβύτεροι." ταῦτα μὲν οὖν οἱ τῶν Ἰουδαίων ἄρχοντες βούλονται νῦν περικόπτειν τῆς βίβλου, φάσκοντες μὴ γενέσθαι ταῦτα ἐν Βαβυλῶνι, αἰσχυνόμενοι τὸ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν γεγενημένον. "καὶ διέστρεψαν τὸν ἑαυτῶν νοῦν." οἱ γὰρ ἐπίβουλοι καὶ φθορεῖς τῆς ἐκκλησίας γενόμενοι πῶς δύνανται δίκαια κρίνειν ἢ καθαρᾷ καρδίᾳ ἀναβλέπειν εἰς τὸν οὐρανόν, τῷ ἄρχοντι τοῦ αἰῶνος τούτου δεδουλωμένοι; "καὶ ἦσαν ἀμφότεροι κατανενυγμένοι περὶ αὐτῆς." καὶ γὰρ ἔστιν ἀληθῶς καταλαβέσθαι τὸ εἰρημένον, ὅτι πάντοτε οἱ δύο λαοὶ κατανυσσόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτοῖς ἐνεργοῦντος Σατανᾶ βούλονται διωγμοὺς καὶ θλίψεις ἐγείρειν κατὰ τῆς ἐκκλησίας, ζητοῦντες ὅπως διαφθείρωσιν αὐτήν, ἑαυτοῖς μὴ συμφωνοῦντες. "καὶ παρετηροῦντο φιλοτίμως." σημειωτέον δὲ τοῦτο ὅτι ἕως νῦν παρατηροῦνται καὶ περιεργάζονται τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πραττόμενα οἵ τε ἐξ ἐθνῶν καὶ οἱ ἐκ περιτομῆς Ἰουδαῖοι, βουλόμενοι ψευδεῖς μάρτυρας καταφέρειν καθ' ἡμῶν, ὡς ὁ ἀπόστολος λέγει "διὰ δὲ τοὺς παρεισαχθέντας ψευδαδέλφους, οἵτινες εἰσῆλθον κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, ἣν ἔχομεν ἐν χριστῷ Ἰησοῦ." εἶδος ἁμαρτίας τὸ ζητεῖν προσέχειν γυναιξίν. "καὶ ἐξελθόντες διεχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων." τὸ οὖν "διεχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων τῇ ὥρᾳ τοῦ ἀρίστου" τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐν μὲν τοῖς βρώμασι τοῖς ἐπιγείοις οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τῶν ἐθνῶν οὐ συμφωνοῦσιν, ἐν δὲ ταῖς θεωρίαις καὶ παντὶ κοσμικῷ πράγματι τούτοις συνερχόμενοι κοινωνοῦσιν. "καὶ ἀνετάζοντες ἀλλήλους τὴν αἰτίαν, ὡμολόγησαν τὴν ἐπιθυμίαν," αὐτοὶ ἑαυτοῖς προφητεύονται ὡς μελλήσουσιν ὑπὸ λογισμῶν ἐταζόμενοι λόγον δοῦναι τῷ θεῷ ὑπὲρ πάσης ἁμαρτίας ἧς ἔπραξαν, ὡς Σολομὼν λέγει "ἐτασμὸς δὲ ἀσεβεῖς ὀλεῖ". ἁλίσκονται γὰρ οὗτοι ὑπὸ ἐτάσεως. "ἐν τῷ παρατηρεῖν αὐτοὺς ἡμέραν εὔθετον." ποίαν εὔθετον ἀλλ' ἢ τὴν τοῦ πάσχα, ἐν ᾗ τὸ λουτρὸν ἐν παραδείσῳ

20 Gal. 2, 4. ‖ 30 Prov. 1, 32.

τοῖς καινουμένοις ἑτοιμάζεται καὶ Σωσάννα ἀπολουομένη καθαρὰ νύμφη θεῷ παρίσταται. “μετὰ δύο μόνον κορασίων.” ἡνίκα γὰρ ἂν τὸ κατὰ σύνηθες ἐπιθυμῇ λουτρὸν λαβεῖν ἡ ἐκκλησία, ἐξ ἀνάγκης ταύτῃ δύο παιδίσκας δεῖ παρακολουθεῖν. διὰ τῆς πίστεως εἰς χριστὸν καὶ διὰ τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν θεὸν λαμβάνει τὸ λουτρὸν ὁμολογοῦσα ἡ ἐκκλησία. “καὶ εἶπε τοῖς κορασίοις Ἐνέγκατε δή μοι ἔλαιον,” ὡς πίστις καὶ ἀγάπη τὸ ἔλαιον καὶ τὰ σμήγματα τοῖς λουομένοις ἑτοιμάζουσι. τίνα δὲ ἦν τὰ σμήγματα ἀλλ᾽ ἢ τοῦ ἁγίου λόγου ἐντολαί; τί δὲ τὸ ἔλαιον ἀλλ᾽ ἢ τοῦ ἁγίου πνεύματος δύναμις; αἷς μετὰ τὸ λουτρὸν ὡς μύρου χρίονται οἱ πιστεύοντες. ταῦτα πάντα διετυποῦτο διὰ τῆς μακαρίας Σωσάννης δι᾽ ἡμᾶς, ἵνα νῦν ἡμεῖς οἱ τῷ θεῷ πιστεύοντες μὴ ὡς ξένα τὰ νῦν γενόμενα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ νοήσωμεν ἀλλ᾽ ἢ πάντα ταῦτα διὰ τῶν πατριαρχῶν προτετυπωμένα πιστεύσωμεν, καθὰ καὶ ὁ ἀπόστολος λέγει “ταῦτα δὲ τυπικῶς συνέβαινεν ἐκείνοις, ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησαν.” “καὶ ἐξῆλθον κατὰ τὰς πλαγίας θύρας,” προμηνύουσαι ὅτι ὁ βουλόμενος τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ ὕδατος μεταλαβεῖν ἀποτάξασθαι μὲν ὀφείλει τῇ πλατείᾳ θύρᾳ, διὰ δὲ τῆς “στενῆς καὶ τεθλιμμένης” εἰσελθεῖν. “καὶ οὐκ εἶδον τοὺς πρεσβυτέρους.” ὥσπερ γὰρ τότε ἐν τῷ παραδείσῳ συνεκρύβη ὁ διάβολος ἐν τῷ ὄφει, οὕτω καὶ νῦν ἐν τοῖς πρεσβυτέροις ἐγκρυβείς, τὴν ἑαυτοῦ ἐνεκίσσησεν ἐπιθυμίαν, ἵνα πάλιν ἐκ δευτέρου διαφθείρῃ τὴν Εὔαν. “ἰδοὺ αἱ θύραι τοῦ παραδείσου κέκλεινται.” ὢ παρανόμων ἀρχόντων καὶ διαβολικῆς ἐνεργείας μεμεστωμένων. ταῦτα ὑμῖν παρέδωκε Μωϋσῆς; οὕτω δὲ τὸν νόμον ἀναγινώσκοντες ἑτέρους διδάσκετε; ὁ λέγων μὴ φονεύειν αὐτὸς φονεύεις; ὁ λέγων μὴ ἐπιθυμεῖν αὐτὸς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον διαφθείρειν θέλεις; “καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ σου ἐσμέν.” τί ἀναπείθετε ἄνομοι σώφρονα καὶ ἀκέραιον ψυχὴν λόγοις ψευδέσιν, ἵνα τὴν οἰκείαν ἐπιθυμίαν στήσητε; “εἰ δὲ μή, καταμαρτυρήσομέν σου.” ταῦτα ὑμῶν τὰ ἀπ᾽ ἀρχῆς δεινὰ τολμήματα διὰ τὸν ἀπ᾽ ἀρχῆς ἐν ὑμῖν ἐμφωλεύσαντα πλάνον. ἦν γὰρ ὄντως μετὰ

14 Cor. α 10, 11. ‖ 19 Matth. 7, 14. ‖ 25 cf. Rom. 2, 22.

1 καινουμένοις L coll. p. 154, 15: καιομένοις cod.

ταύτης νεανίσκος ἀπ' οὐρανῶν, οὐ μὴν ἑταῖρος, οὐ συγγινόμενος αὐτῇ, ἀλλὰ συμμαρτυρῶν τῇ ἀληθείᾳ. "καὶ ἀνεστέναξεν Σωσάννα." τούτων οὖν τῶν ῥημάτων ἀκούσασα ἡ μακαρία Σωσάννα κατενύγη τὴν καρδίαν καὶ ἔφραξε τὸ στόμα, μὴ βουλομένη ὑπὸ ἀνόμων πρεσβυτέρων μιανθῆναι. ἔστι δὲ καὶ καταλαβέσθαι ἀληθῶς τὸ συμβὰν ἐπὶ τῇ Σωσάννῃ. τοῦτο γὰρ νῦν καὶ ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ πληρούμενον εὕροις. ἡνίκα γὰρ οἱ δύο λαοὶ συμφωνήσουσι διαφθεῖραί τινας τῶν ἁγίων, παρατηροῦνται ἡμέραν εὔθετον καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, προσευχομένων ἐκεῖ πάντων καὶ τὸν θεὸν ὑμνούντων, ἐπιλαβόμενοι ἕλκουσί τινας καὶ κρατοῦσι λέγοντες Δεῦτε συγκ[ατ]άθεσθε ἡμῖν καὶ τοὺς θεοὺς θρησκεύετε, εἰ δὲ μή, καταμαρτυρήσομεν ὑμῶν. τοὺς δὲ μὴ βουλομένους προσάγουσιν αὐτοὺς πρὸς τὰ βήματα καὶ κατηγοροῦσιν ὡς ἐναντία τοῦ δόγματος Καίσαρος πράττοντας καὶ κατακρίνουσι θανάτῳ. "στενά μοι πάντοθεν." ἴδετε ῥήματα σωφρονούσης γυναικὸς καὶ θεῷ μεμελημένης. "στενά μοι," φησί, "πάντοθεν." ἡ γὰρ ἐκκλησία οὐ μόνον ὑπὸ Ἰουδαίων θλίβεται καὶ στενοχωρεῖται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἐθνῶν καὶ ὑπὸ τῶν λεγομένων μέν, οὐκ ὄντων δέ, χριστιανῶν, οἱονεὶ τὸ σῶφρον καὶ εὐπαθὲς ταύτης ἐνορῶντες φθείρειν ταύτην βιάζονται. "ἐάν τε γὰρ τοῦτο πράξω, θάνατός μοι ἐστίν." τὸ γὰρ παρακοῦσαι θεοῦ καὶ ὑπακοῦσαι ἀνθρώποις θάνατον, "κόλασιν αἰώνιον," ἐργάζεται. "ἐάν τε μὴ πράξω, οὐκ ἐκφευξοῦμαι τὰς χεῖρας ὑμῶν." καὶ τοῦτο ἀληθὲς εἴρηκεν. οἱ γὰρ προσαγόμενοι ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ, ἐὰν μὲν πράξωσι τὸ ὑπ' ἀνθρώπων κελευόμενον, ἀποθνήσκουσι τῷ θεῷ, ζήσουσι δὲ ἐν κόσμῳ, ἐὰν δὲ μὴ πράξωσι τὸ ὑπὸ ἀνθρώπων κελευόμενον, οὐκ ἐκφεύγουσι τὰς χεῖρας τῶν δικαστῶν, ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων κατακρινόμενοι. "αἱρετόν μοι ἐστὶ μὴ πράξασαν." τοῦτο γὰρ διαφορώτερον ἀποθανεῖν ὑπὸ ἀνθρώπων ἀδίκων, ἵνα παρὰ θεῷ ζήσωσιν, ἢ συνθεμένους αὐτοῖς καὶ ἀπολυθέντας ὑπ' αὐτῶν "ἐμπεσεῖν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ θεοῦ." "καὶ ἀνεβόησε φωνῇ μεγάλῃ." πρὸς τίνα οὖν ἀνε-

13 Act. 17, 7. ‖ 21 Matth. 25, 46. ‖ 29 Hebr. 10, 31.

1 οὐ μὴν ἑταῖρος L, ὑμέτερος C, id est οὐ μ̄ ἑτέρος?

βόησεν ἡ Σωσάννα ἀλλ' ἢ πρὸς θεόν, ὡς Ἡσαΐας λέγει "τότε βοήσεις καὶ ὁ θεὸς εἰσακούσεταί σου. ἔτι λαλοῦντός σου ἐρεῖ Ἰδοὺ πάρειμι." "ἀνεβόησαν καὶ οἱ δύο πρεσβύτεροι κατέναντι αὐτῆς." οἱ γὰρ ἄνομοι οὐ παύονται βοῶντες καθ' ἡμῶν καὶ λέγοντες Αἶρε ἐκ τῆς γῆς τοὺς τοιούτους. οὐ γὰρ καθῆκον αὐτοὺς ζῆν. εὐαγγελικῶς ἡ Σωσάννα κατεφρόνησε "τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα," ἵνα σώσῃ τὴν ψυχὴν ἑαυτῆς ἐκ θανάτου. θάνατος δὲ ψυχῆς ἡ ἁμαρτία, ἐξαιρέτως δὲ ἡ μοιχεία. ἐπειδὴ γὰρ ἡ συναφθεῖσα τῷ χριστῷ ψυχή, ἀποστᾶσα τῆς πίστεως, εἰς τὸν διηνεκῆ παραπέμπεται θάνατον, τὴν αἰώνιον κόλασιν, πρὸς πίστιν τούτου καὶ ἐπὶ τῶν σωματικῶν γάμων παραλυομένων καὶ διορυττομένων θάνατον ὥρισεν ὁ νόμος ἐπιτίμιον. "καὶ δραμὼν ὁ εἷς ἤνοιξε τὰς θύρας," τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον ὁδὸν ἐπιδεικνύων, δι' ἧς οἱ τούτοις πειθόμενοι ἀπόλλυνται. "ἡ δὲ Σωσάννα ἦν τρυφερὰ σφόδρα." οὐ κάλλος περὶ σῶμα πορνικόν, ὃν τρόπον περιέκειτο τῇ Ἰεζάβελ οὐδὲ ὄψις ποικίλοις χρώμασι πεφυκωμένη, ἀλλ' εἶχε κάλλος πίστεως καὶ σωφροσύνης καὶ ἁγιασμοῦ. "ἔθηκαν τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς," ἵνα κἂν ἐν τῷ ἅψασθαι αὐτῆς τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας τὸν κόρον τελέσωσι. "ἡ δὲ ἦν κλαίουσα." διὰ γὰρ τῶν δακρύων ἐφείλκετο τὸν ἀπ' οὐρανοῦ λόγον, τὸν μέλλοντα διὰ δακρύων ἐγείρειν τὸν Λάζαρον τεθνηκότα. "καὶ ἐπίστευσεν αὐτοῖς ἡ συναγωγή." δεῖ οὖν ἡμᾶς ἐν παντὶ πράγματι ἑδραίους γενομένους μὴ τοῖς ψευδέσιν προσέχειν μηδὲ προσώποις ἀρχόντων εὐκόλως συναρπαζομένους πείθεσθαι, γινώσκοντας ὅτι λόγον ἔχομεν δοῦναι τῷ θεῷ, ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ στοιχοῦντες καὶ τὸ ἀκριβὲς τῆς πίστεως ἐπιζητοῦντες, εὐάρεστοι ἐσόμεθα τῷ θεῷ. "καὶ εἰσήκουσεν ὁ θεὸς τῆς φωνῆς αὐτῆς." ὅσοι γὰρ ἐπικαλοῦνται αὐτὸν ἐκ καθαρᾶς καρδίας, τούτων ὁ θεὸς ὑπακούει· ὅσοι δὲ ἐν δόλῳ καὶ ὑποκρίσει, ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ' αὐτῶν. "πεπαλαιωμένε ἡμερῶν κακῶν." ἐπειδὴ δὲ φθάσαντες ἐν τῷ προοιμίῳ διηγησάμεθα ὅτι οἱ δύο πρεσβύτεροι εἰς τύπον ἀναφέρονται τῶν δύο λαῶν, τοῦ τε ἐκ περιτομῆς καὶ τοῦ ἐξ ἐθνῶν, οἳ καὶ ἀεὶ ἐπίβουλοι γίνονται τῆς ἐκκλησίας, ἴδωμεν τὰ ῥήματα αὐτοῦ τοῦ Δανιὴλ καὶ μάθωμεν ὅτι ἐν

1 Esaj. 58, 9. ‖ 6 Matth. 10, 28. ‖ 12 Matth. 7, 13. ‖ 20 Ioh. 11, 35.

ταύτης νεανίσκος ἀπ' οὐρανῶν, οὐ μὴν ἑταῖρος, οὐ συγγινόμενος αὐτῇ, ἀλλὰ συμμαρτυρῶν τῇ ἀληθείᾳ. "καὶ ἀνεστέναξεν Σωσάννα." τούτων οὖν τῶν ῥημάτων ἀκούσασα ἡ μακαρία Σωσάννα κατενύγη τὴν καρδίαν καὶ ἔφραξε τὸ στόμα, μὴ βουλομένη ὑπὸ ἀνόμων πρεσβυτέρων μιανθῆναι. ἔστι δὲ καὶ καταλαβέσθαι ἀληθῶς τὸ συμβὰν ἐπὶ τῇ Σωσάννῃ. τοῦτο γὰρ νῦν καὶ ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ πληρούμενον εὕροις. ἡνίκα γὰρ οἱ δύο λαοὶ συμφωνήσουσι διαφθεῖραί τινας τῶν ἁγίων, παρατηροῦνται ἡμέραν εὔθετον καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, προσευχομένων ἐκεῖ πάντων καὶ τὸν θεὸν ὑμνούντων, ἐπιλαβόμεναι ἕλκουσί τινας καὶ κρατοῦσι λέγοντες Δεῦτε συγκ[ατ]άθεσθε ἡμῖν καὶ τοὺς θεοὺς θρησκεύετε, εἰ δὲ μή, καταμαρτυρήσομεν ὑμῶν. τοὺς δὲ μὴ βουλομένους προσάγουσιν αὐτοὺς πρὸς τὰ βήματα καὶ κατηγοροῦσιν ὡς ἐναντία τοῦ δόγματος Καίσαρος πράττοντας καὶ κατακρίνουσι θανάτῳ. "στενά μοι πάντοθεν." ἴδετε ῥήματα σωφρονούσης γυναικὸς καὶ θεῷ μεμελημένης. "στενά μοι," φησί, "πάντοθεν." ἡ γὰρ ἐκκλησία οὐ μόνον ὑπὸ Ἰουδαίων θλίβεται καὶ στενοχωρεῖται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἐθνῶν καὶ ὑπὸ τῶν λεγομένων μέν, οὐκ ὄντων δέ, χριστιανῶν, οἱονεὶ τὸ σῶφρον καὶ εὐπαθὲς ταύτης ἐνορῶντες φθείρειν ταύτην βιάζονται. "ἐάν τε γὰρ τοῦτο πράξω, θάνατός μοι ἐστίν." τὸ γὰρ παρακοῦσαι θεοῦ καὶ ὑπακοῦσαι ἀνθρώποις θάνατον, "κόλασιν αἰώνιον," ἐργάζεται. "ἐάν τε μὴ πράξω, οὐκ ἐκφευξοῦμαι τὰς χεῖρας ὑμῶν." καὶ τοῦτο ἀληθὲς εἴρηκεν. οἱ γὰρ προσαγόμενοι ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ, ἐὰν μὲν πράξωσι τὸ ὑπ' ἀνθρώπων κελευόμενον, ἀποθνήσκουσι τῷ θεῷ, ζήσουσι δὲ ἐν κόσμῳ, ἐὰν δὲ μὴ πράξωσι τὸ ὑπὸ ἀνθρώπων κελευόμενον, οὐκ ἐκφεύγουσι τὰς χεῖρας τῶν δικαστῶν, ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων κατακρινόμενοι. "αἱρετόν μοι ἐστὶ μὴ πράξασαν." τοῦτο γὰρ διαφορώτερον ἀποθανεῖν ὑπὸ ἀνθρώπων ἀδίκων, ἵνα παρὰ θεῷ ζήσωσιν, ἢ συνθεμένους αὐτοῖς καὶ ἀπολυθέντας ὑπ' αὐτῶν "ἐμπεσεῖν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ θεοῦ." "καὶ ἀνεβόησε φωνῇ μεγάλῃ." πρὸς τίνα οὖν ἀνε-

13 Act. 17, 7. ‖ 21 Matth. 25, 46. ‖ 29 Hebr. 10, 31.

1 οὐ μὴν ἑταῖρος L, ὑμέτερος C, id est οὐ μ̄ ἑτέρος?

τῷ στόματι αὐτῆς" τρία ἔθνη ἔδειξε, Ἀσσυρίους Μήδους Βαβυλωνίους, ὅπερ δέδεικται μετὰ τὸν χρυσὸν ὁ ἄργυρος ἐν τῇ εἰκόνι. ἔπειτα τὸ τρίτον θηρίον πάρδαλις, οἵτινες ἦσαν οἱ Ἕλληνες· μετὰ γὰρ Πέρσας Ἀλέξανδρος ἐκράτησεν ὁ Μακεδών, καθελὼν Δαρεῖον, ὃ δέδεικται ἐν τῇ εἰκόνι ὁ χαλκός. τὸ δὲ λέγειν "πτερὰ τέσσαρα πετεινοῦ καὶ τέσσαρες κεφαλαὶ τῷ θηρίῳ" σαφέστατα ἔδειξε πῶς διεμερίσθη εἰς τέσσαρα μέρη ἡ βασιλεία Ἀλεξάνδρου. τέσσαρας γὰρ κεφαλὰς εἰπὼν τοὺς τέσσαρας βασιλεῖς τοὺς ἐξ αὐτῆς ἀναστάντας ἐμήνυσε, τελευτῶν γὰρ ὁ Ἀλέξανδρος διεῖλε τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰς τέσσαρα μέρη. ἔπειτα, φησί, "θηρίον τέταρτον φοβερὸν καὶ ἔκθαμβον· οἱ ὀδόντες αὐτοῦ σιδηροῖ καὶ οἱ ὄνυχες αὐτοῦ χαλκοῖ." τίνες οὖν οὗτοι ἀλλ' ἢ Ῥωμαῖοι; ὅπερ ἐστὶν ὁ σίδηρος, ἡ νῦν ἑστῶσα βασιλεία· "αἱ κνῆμαι γὰρ αὐτῆς," φησί, "σιδηραῖ." 2. μετὰ γοῦν τοῦτο τί περιλείπεται, ἀγαπητοί, ἀλλ' ἢ τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν τῆς εἰκόνος, ἐν οἷς μέρος μέν τι ἔσται σιδηροῦν, μέρος δέ τι ὀστράκινον, ἀναμεμιγμένα εἰς ἄλληλα. μυστικῶς ἐδήλωσε διὰ τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν τοὺς δέκα βασιλεῖς τοὺς ἐξ αὐτῆς ἐγειρομένους, ὅπερ λέγει Δανιὴλ "προσενόουν τῷ θηρίῳ καὶ ἰδοὺ δέκα κέρατα ὀπίσω αὐτοῦ, ἐν οἷς ἀναβήσεται ἕτερον παραφυάδιον," ὅπερ δέδεικται οὐχ ἕτερος ἀλλ' ἢ ὁ ἀντίχριστος ἐγειρόμενος, καὶ αὐτὸς τὴν Ἰουδαί[ων] βασιλείαν ἀναστήσει. τρία δὲ κέρατα λέγων ὑπ' αὐτοῦ ἐκριζοῦσθαι, τοὺς τρεῖς βασιλεῖς δείκνυσιν, Αἰγύπτου Λιβύων τε καὶ Αἰθιόπων, οὓς ἀνελεῖ ἐν παρατάξει πολέμου, ὃς κρατήσας πάντων, δεινὸς ὠμοτύραννος ὤν, θλῖψιν καὶ διωγμὸν ἐπὶ τοὺς ἁγίους ποιήσει, ἐπαιρόμενος κατ' αὐτῶν. μεθ' ὃν λοιπὸν ἥξει ἀπ' οὐρανῶν ὁ λίθος ὁ πατάξας τὴν εἰκόνα καὶ συντρίψας αὐτὴν καὶ μεταστήσας πάσας τὰς βασιλείας καὶ δοὺς τὴν βασιλείαν ἁγίοις ὑψίστου. οὗτος ὁ γενηθεὶς ὄρος μέγα καὶ πληρώσας πᾶσαν τὴν γῆν. 3. τούτων οὖν ἐσομένων καὶ τῶν δακτύλων τῆς εἰκόνος εἰς δημοκρατίας χωρησάντων καὶ τῶν δέκα κεράτων τοῦ θηρίου εἰς δέκα βασιλείας μερισθέντων, ἴδωμεν σαφέστερον τὰ προκείμενα καὶ κατανοήσωμεν αὐτὰ ὀφθαλμοφανῶς. κεφαλὴ τῆς εἰκόνος χρυσῆ (ἡ λέαινα) Βαβυλώνιοι ἦσαν· ὦμοι

1 Ἀσσυρίους L ut p. 12, 7: Πέρσας codex. ‖ 32 χρ. ἐστι ἡ λέαινα cod.

καὶ βραχίονες ἀργυροῖ (ἡ ἄρκος) Πέρσαι καὶ Μῆδοι· κοιλία καὶ μηροὶ χαλκοῖ (ἡ πάρδαλις) οἱ ἀπὸ Ἀλεξάνδρου κρατήσαντες Ἕλληνες· κνῆμαι σιδηραῖ (θηρίον ἔκθαμβον καὶ φοβερόν) Ῥωμαῖοι οἱ νῦν κρατοῦντες· ἴχνη ποδῶν, ὄστρακον καὶ σίδηρος, τὰ δέκα κέρατα τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι· κέρας ἕτερον μικρὸν ἀναφυόμενον ἐν αὐτοῖς ὁ ἀντίχριστος· λίθος ὁ πατάσσων τὴν εἰκόνα καὶ συντρίβων ὁ πληρώσας τὴν γῆν χριστός, ἀπ' οὐρανῶν ἐρχόμενος καὶ τῷ κόσμῳ κρίσιν ἐπάγων. 4. ἵνα δὲ μηδ' ἐν τούτῳ ἀναπόδεικτον καταλείψωμεν τὸ προκείμενον, διὰ τὸ λύχνον εἶναι τῷ ἀνθρώπῳ, τὰ τῶν χρόνων εἰπεῖν ἀναγκαζόμεθα, ἃ μὴ ἔξεστιν εἰπεῖν τῷ ἀνθρώπῳ παρὰ βίαν. λεγόμενοι γὰρ χρόνοι ἀπὸ καταβολῆς κόσμου καὶ ἀπὸ Ἀδὰμ καταριθμούμενοι εὔδηλα ἡμῖν παριστῶσι τὰ ζητούμενα. ἡ γὰρ πρώτη παρουσία τοῦ κυρίου ἡμῶν ἡ ἔνσαρκος ἐν Βηθλεὲμ ἐπὶ Αὐγούστου γεγένηται πεντακισχιλιοστῷ καὶ πεντακοσιοστῷ ἔτει, ἔπαθε δὲ ἔτει τριακοστῷ τρίτῳ· δεῖ οὖν ἐξ ἀνάγκης τὰ ἑξακισχίλια ἔτη πληρωθῆναι, ἵνα ἔλθῃ τὸ σάββατον, ἡ κατάπαυσις, ἡ ἡμέρα ἡ ἁγία, ἐν ᾗ "κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ." τὸ σάββατον τύπος ἐστὶ καὶ εἰκὼν τῆς μελλούσης βασιλείας τῶν ἁγίων, ἡνίκα συμβασιλεύσουσι τῷ χριστῷ, παραγινομένου αὐτοῦ ἀπ' οὐρανῶν, ὡς Ἰωάννης ἐν τῇ ἀποκαλύψει αὐτοῦ διηγεῖται. "ἡμέρα γὰρ κυρίου ὡς χίλια ἔτη." ἐπεὶ οὖν ἐν ἓξ ἡμέραις ὁ θεὸς ἐποίησε τὰ πάντα, δεῖ τὰ ἑξακισχίλια ἔτη πληρωθῆναι. οὐδέπω γὰρ πεπλήρωται, ὡς Ἰωάννης λέγει "οἱ πέντε ἔπεσαν. εἷς ἐστί" (τοῦτ' ἐστὶν ὁ ἕκτος), "ὁ ἄλλος οὔπω ἦλθε." 5. "τὸν ἄλλον" δὲ λέγων τὸν ἕβδομον διηγεῖται, ἐν ᾧ ἐστιν ἡ κατάπαυσις. ἀλλὰ πάντως ἐρεῖ τις· Πῶς μοι ἀποδείξεις, εἰ πεντακισχιλιοστῷ καὶ πεντακοσιοστῷ ἔτει ἐγεννήθη ὁ σωτήρ; εὐκόλως διδάχθητι, ὦ ἄνθρωπε. τὰ γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ πάλαι ὑπὸ Μωϋσέως περὶ τὴν σκηνὴν γεγενημένα τύποι καὶ εἰκόνες τῶν πνευματικῶν ἐτελοῦντο μυστηρίων, ἵνα ἐλθούσης ἐπ' ἐσχάτων τῆς ἀληθείας ἐν χριστῷ, ταῦτα πεπληρωμένα νοῆσαι δυνηθῇς. φησὶ γὰρ πρὸς αὐτὸν "καὶ ποιήσεις τὴν κιβωτὸν ἐκ ξύλων ἀσήπτων καὶ καταχρυσώσεις αὐτὴν χρυσίῳ καθαρῷ ἔσωθεν

17 Genes. 2, 2. ‖ 21 Psalm. 90, 4. ‖ 23 Apoc. 17, 10. ‖ 31 Exod. 25, 10.

καὶ ἔξωθεν καὶ ποιήσεις τὸ μῆκος αὐτῆς δύο πήχεων καὶ ἡμίσεος, καὶ τὸ εὖρος αὐτῆς πήχεως καὶ ἡμίσεος, καὶ πήχεως καὶ ἡμίσεος τὸ ὕψος· ὅπερ συναγόμενον τὸ μέτρον ποιεῖ πήχεις πέντε καὶ ἥμισυ, ἵνα δειχθῇ τὰ πεντακισχίλια καὶ πεντακόσια ἔτη. 6. ἐν ᾧ χρόνῳ παρὼν ὁ σωτὴρ ἐκ τῆς παρθένου, τῆς κιβωτοῦ, τὸ ἴδιον σῶμα τῷ κόσμῳ προσήνεγκεν, χρυσίῳ καθαρῷ κεχρυσωμένης ἔνδοθεν μὲν τῷ λόγῳ, ἔξωθεν δὲ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ. ὥστε ἀποδέδεικται ἡ ἀλήθεια καὶ πεφανέρωται ἡ κιβωτός. ἀπὸ γενέσεως οὖν χριστοῦ δεῖ ψηφίζειν πεντακόσια ἔτη τὰ ἐπίλοιπα εἰς συμπλήρωσιν τῶν ἑξακισχιλίων ἐτῶν καὶ οὕτως ἔσται τὸ τέλος. ὅτι δὲ πέμπτῳ καὶ ἡμίσει καιρῷ παρῆν ὁ σωτὴρ ἐν τῷ κόσμῳ, φέρων τὴν ἄσηπτον κιβωτόν, τὸ ἴδιον σῶμα, λέγει ὁ Ἰωάννης "ἦν δὲ ὥρα ἕκτη," ἵνα ἥμισυ τῆς ἡμέρας ἐπιδείξῃ. "ἡμέρα δὲ κυρίου χίλια ἔτη." τούτων οὖν τὸ ἥμισυ γίνεται πεντακόσια. οὐ γὰρ ἐνεδέχετο αὐτὸν τάχιον παρεῖναι. ἔτι γὰρ βάρος νόμου ἦν οὐδὲ ἕκτης πεπληρωμένης (καινοῦται γὰρ τὸ λουτρόν), ἀλλὰ πέμπτης καὶ ἡμισείας, ἵνα ἐν τῷ ἐπιλοίπῳ ἡμίσει χρόνῳ εἰς πάντα τὸν κόσμον τὸ εὐαγγέλιον κηρυχθῇ καὶ πληρωθείσης τῆς ἕκτης ἡμέρας παύσῃ τὸν νῦν βίον. 7. ἐπειδὴ γὰρ οἱ Πέρσαι ἐκράτησαν βασιλεύοντες ἔτη διακόσια τριάκοντα καὶ μετὰ τούτους οἱ Ἕλληνες, αὐτοὶ ἐνδοξότεροι ὑπάρχοντες ἐπὶ ἔτη τριακόσια, ἐξ ἀνάγκης τὸ τέταρτον θηρίον ὡς ἰσχυρὸν καὶ μεῖζον πάντων τῶν ἔμπροσθεν αὐτοῦ γενομένων βασιλεύσει ἔτη πεντακόσια. τῶν καιρῶν συμπληρωμένων καὶ τῶν δέκα κεράτων ἐπ' ἐσχάτων ἐξ αὐτοῦ ἐγειρομένων ἀναφανήσεται ἐν αὐτοῖς ὁ ἀντίχριστος. τούτου πολεμοῦντος καὶ διώκοντος τοὺς ἁγίους τότε δεῖ προσδοκᾶν ἀπ' οὐρανῶν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κυρίου. 8. παυσάμενος ὁ προφήτης τοῦ προκειμένου, ἐκδιδάξας ἡμᾶς μετὰ πάσης ἀκριβείας τῶν ἐσομένων τὴν ἀσφάλειαν, μετέβη πάλιν ἐπὶ τὴν τῶν Περσῶν καὶ Ἑλλήνων βασιλείαν, ἑτέραν ὅρασιν ἡμῖν διηγούμενος, ἥτις ἐγένετο καὶ ἐπληρώθη ἐν τοῖς ἰδίοις καιροῖς, ὅπως ἐν τούτῳ πιστοὺς ἡμᾶς καταστήσας, καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα γίνεσθαι πιστοτέρους τῷ θεῷ

12 Ioh. 19, 14. ‖ 13 Psalm. 90, 4.

19 διακόσια editor Romanus, τριακόσια cod. chis.

παραστῆσαι δυνηθῇ. ὅσα μὲν οὖν ἐν τῇ πρώτῃ ὁράσει διηγήσατο, ταῦτα πάλιν ἐκ δευτέρου ἄνωθεν ἐπεξηγεῖται πρὸς οἰκοδομὴν τῶν πιστευόντων. τὸν γὰρ κριὸν τὸν κερατίζοντα κατὰ θάλασσαν καὶ βορρᾶν καὶ νότον, Δαρεῖον λέγει τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, ὃς περιεγένετο πάντων τῶν ἐθνῶν. "ταῦτα γάρ," φησί, τὰ θηρία οὐ στήσονται ἐνώπιον αὐτοῦ." τὸν δὲ τράγον τῶν αἰγῶν τὸν ἐρχόμενον ἀπὸ Λιβὸς Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα λέγει, τὸν τῶν Ἑλλήνων βασιλέα. τὸ οὖν ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν τὸν κριὸν καὶ ἀγριωθῆναι αὐτὸν καὶ τύψαι αὐτὸν ἐπὶ τὸ πρόσωπον καὶ συντρίψαι καὶ ῥῖψαι αὐτὸν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ καταπατῆσαι τοῦτο σημαίνει, ὅπερ καὶ γεγένηται. 9. συνάψας γὰρ πόλεμον πρὸς τὸν Δαρεῖον ὁ Ἀλέξανδρος ἴσχυσε κατ' αὐτοῦ καὶ προηγεῖτο πάσης τῆς δυναστείας αὐτοῦ, ἀνελὼν καὶ καταπατήσας τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ. εἶτα "μετὰ τὸ ὑψωθῆναι τὸν τράγον τῶν αἰγῶν συνετρίβη τὸ κέρας αὐτοῦ τὸ μέγα καὶ ἀνέβη τέσσαρα κέρατα ὑποκάτω αὐτοῦ εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τοῦ οὐρανοῦ." κρατήσας γὰρ ὁ Ἀλέξανδρος πάσης τῆς γῆς Περσίδος καὶ ὑποτάξας αὐτούς, ὕστερον τελευτᾷ, διελὼν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰς τέσσαρας ἀρχάς, ὡς ἐπάνω δέδεικται· ἐξ οὗ ὑψώθη κέρας ἓν καὶ ἐμεγαλύνθη ἕως τῆς δυνάμεως τοῦ οὐρανοῦ. "καὶ δι' αὐτόν," φησί, "θυσία ἐταράχθη καὶ ἐρρίφη χαμαὶ ἡ δικαιοσύνη." 10. γεγένηται γὰρ ὁ Ἀντίοχος ὁ ἐπικληθεὶς Ἐπιφανής, ὢν ἐκ τοῦ γένους Ἀλεξάνδρου, βασιλεύσας δὲ τῆς Συρίας καὶ δὴ λαβὼν ὑφ' αὐτὸν πᾶσαν τὴν Αἴγυπτον ὕστερον ἀνέβη ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἁγίασμα καὶ ἔλαβε πάντας τοὺς θησαυροὺς τοὺς ἐν οἴκῳ κυρίου καὶ τὴν λυχνίαν τὴν χρυσῆν καὶ τὴν τράπεζαν καὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ ἐποίησε φονοκτονίαν μεγάλην ἐν τῇ γῇ, ὡς λέγει "καὶ τὸ ἅγιον συμπατηθήσεται. ἕως ἑσπέρας καὶ ἕως πρωῒ ἡμέραι χίλιαι τριακόσιαι." συνέβη γὰρ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τρία ἥμισυ ἔτη ἔρημον μεῖναι τὸ ἁγίασμα, ὡς πληρωθῆναι χιλίας τριακοσίας ἡμέρας, μέχρις οὗ ἀναστὰς Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος μετὰ τὴν τελευτὴν Ματθίου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀντέστη αὐτῷ καὶ ἐξέκοψε τὰς παρεμβολὰς Ἀντιόχου καὶ ἠλευθέρωσε τὴν πόλιν καὶ ἀνεκτήσατο

5 Dan. 8, 4. ‖ 19 Dan. 8, 12. ‖ 27 Dan. 8, 13. 14.

καὶ ἔξωθεν καὶ ποιήσεις τὸ μῆκος αὐτῆς δύο πήχεων καὶ ἡμίσεος, καὶ τὸ εὖρος αὐτῆς πήχεως καὶ ἡμίσεος, καὶ πήχεως καὶ ἡμίσεος τὸ ὕψος· ὅπερ συναγόμενον τὸ μέτρον ποιεῖ πήχεις πέντε καὶ ἥμισυ, ἵνα δειχθῇ τὰ πεντακισχίλια καὶ πεντακόσια ἔτη. 6. ἐν ᾧ χρόνῳ παρὼν ὁ σωτὴρ ἐκ τῆς παρθένου, τῆς κιβωτοῦ, τὸ ἴδιον σῶμα τῷ κόσμῳ προσήνεγκεν, χρυσίῳ καθαρῷ κεχρυσωμένης ἔνδοθεν μὲν τῷ λόγῳ, ἔξωθεν δὲ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ. ὥστε ἀποδέδεικται ἡ ἀλήθεια καὶ πεφανέρωται ἡ κιβωτός. ἀπὸ γενέσεως οὖν χριστοῦ δεῖ ψηφίζειν πεντακόσια ἔτη τὰ ἐπίλοιπα εἰς συμπλήρωσιν τῶν ἑξακισχιλίων ἐτῶν καὶ οὕτως ἔσται τὸ τέλος. ὅτι δὲ πέμπτῳ καὶ ἡμίσει καιρῷ παρῆν ὁ σωτὴρ ἐν τῷ κόσμῳ, φέρων τὴν ἄσηπτον κιβωτόν, τὸ ἴδιον σῶμα, λέγει ὁ Ἰωάννης "ἦν δὲ ὥρα ἕκτη," ἵνα ἥμισυ τῆς ἡμέρας ἐπιδείξῃ. "ἡμέρα δὲ κυρίου χίλια ἔτη." τούτων οὖν τὸ ἥμισυ γίνεται πεντακόσια. οὐ γὰρ ἐνεδέχετο αὐτὸν τάχιον παρεῖναι. ἔτι γὰρ βάρος νόμου ἦν οὐδὲ ἕκτης πεπληρωμένης (καινοῦται γὰρ τὸ λουτρόν), ἀλλὰ πέμπτης καὶ ἡμισείας, ἵνα ἐν τῷ ἐπιλοίπῳ ἡμίσει χρόνῳ εἰς πάντα τὸν κόσμον τὸ εὐαγγέλιον κηρυχθῇ καὶ πληρωθείσης τῆς ἕκτης ἡμέρας παύσῃ τὸν νῦν βίον. 7. ἐπειδὴ γὰρ οἱ Πέρσαι ἐκράτησαν βασιλεύοντες ἔτη διακόσια τριάκοντα καὶ μετὰ τούτους οἱ Ἕλληνες, αὐτοὶ ἐνδοξότεροι ὑπάρχοντες ἐπὶ ἔτη τριακόσια, ἐξ ἀνάγκης τὸ τέταρτον θηρίον ὡς ἰσχυρὸν καὶ μεῖζον πάντων τῶν ἔμπροσθεν αὐτοῦ γενομένων βασιλεύσει ἔτη πεντακόσια. τῶν καιρῶν συμπληρωμένων καὶ τῶν δέκα κεράτων ἐπ' ἐσχάτων ἐξ αὐτοῦ ἐγειρομένων ἀναφανήσεται ἐν αὐτοῖς ὁ ἀντίχριστος. τούτου πολεμοῦντος καὶ διώκοντος τοὺς ἁγίους τότε δεῖ προσδοκᾶν ἀπ' οὐρανῶν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κυρίου. 8. παυσάμενος ὁ προφήτης τοῦ προκειμένου, ἐκδιδάξας ἡμᾶς μετὰ πάσης ἀκριβείας τῶν ἐσομένων τὴν ἀσφάλειαν, μετέβη πάλιν ἐπὶ τὴν τῶν Περσῶν καὶ Ἑλλήνων βασιλείαν, ἑτέραν ὅρασιν ἡμῖν διηγούμενος, ἥτις ἐγένετο καὶ ἐπληρώθη ἐν τοῖς ἰδίοις καιροῖς, ὅπως ἐν τούτῳ πιστοὺς ἡμᾶς καταστήσας, καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα γίνεσθαι πιστοτέρους τῷ θεῷ

12 Ioh. 19, 14. ‖ 13 Psalm. 90, 4.

19 διακόσια editor Romanus, τριακόσια cod. chis.

μένου αὐτῶν," 14. χριστοῦ δὲ τίνος λέγει ἀλλ' ἢ Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδέκ; ὃς ὑπέστρεψεν ἅμα τῷ λαῷ τότε καὶ ἑβδομηκοστῷ ἔτει οἰκοδομηθέντος τοῦ ἁγιάσματος προσήνεγκαν θυσίαν κατὰ τὸν νόμον. πάντες γὰρ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἱερεῖς χριστοὶ προσηγορεύοντο διὰ τὸ χρίεσθαι αὐτοὺς τῷ ἐλαίῳ τῷ ἁγίῳ, ὃ ἐσκεύασε πάλαι Μωσῆς. οὗτοι οὖν τὸ κύριον ὄνομα ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν, τὸν τύπον προμηνύοντες καὶ τὴν εἰκόνα προφέροντες, ἕως οὗ ἀπ' οὐρανῶν ὁ τέλειος βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς παρῆν, ὃς μόνος τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς ἐποίησεν, ὡς καὶ ἐν ταῖς βασιλείαις γέγραπται "καὶ ἀναστήσω ἐμαυτῷ ἱερέα πιστόν, ὃς ποιήσει πάντα κατὰ τὴν καρδίαν μου." 15. ἵνα οὖν ἐπιδείξῃ τὸν χρόνον, πότε μέλλει παραγενέσθαι ὃν ἐπεθύμει ὁ μακάριος Δανιὴλ ἰδεῖν, λέγει "καὶ μετὰ ἑπτὰ ἑβδομάδας ἄλλαι ξβ ἑβδομάδες," αἳ περιέχουσι χρόνον ἐτῶν τετρακόσια τριάκοντα τέσσαρα. μετὰ γὰρ τὸ ἐπιστρέψαι τὸν λαὸν [ἐκ] Βαβυλῶνος, ἡγουμένου αὐτῶν Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ καὶ Ἔσδρα τοῦ γραμματέως καὶ Ζοροβάβελ τοῦ Σαλαθιὴλ (ὡς ὄντος ἐκ φυλῆς Δαβίδ), τετρακόσια τριάκοντα τέσσαρα ἔτη γεγένηται ἕως παρουσίας χριστοῦ, ἵνα ὁ ἱερεὺς τῶν ἱερέων ἐν κόσμῳ φανῇ καὶ "ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου" φανερῶς ἐπιδειχθῇ, ὡς Ἰωάννης περὶ αὐτοῦ λέγει "ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου." ὁμοίως Γαβριὴλ λέγει "τοῦ ἀπαλεῖψαι ἀδικίας καὶ τοῦ ἐξιλάσασθαι ἁμαρτίας." τίς δὲ ἀπήλειψε τὰς ἀδικίας ἡμῶν; διδάσκει σε Παῦλος ὁ ἀπόστολος λέγων "αὐτός ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἕν" καὶ ἑξῆς, "ἀπαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τῶν ἁμαρτιῶν, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν." 16. τὸ ἀπαλεῖψαι οὖν τὰς ἀδικίας καὶ τὸ ἐξιλάσασθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦτο δηλοῖ. τίνες δέ εἰσιν οἱ τὰς ἀδικίας αὐτῶν ἐξιλασκόμενοι εἰ μὴ [οἱ] εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ πιστεύοντες καὶ δι' ἀγαθοεργίας τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐξιλασκόμενοι; ὅτι δὲ μετὰ τὸ ἐπιστρέψαι τὸν λαὸν ἐκ Βαβυλῶνος τετρακόσια τριάκοντα τέσσαρα ἔτη γεγένηται ἕως γενέσεως χριστοῦ, εὐκόλως ἐστὶ νοῆσαι τὰ προκείμενα. ἐπειδὴ γὰρ ἡ πρώτη διαθήκη τοῖς υἱοῖς

9 Reg. α 2, 25. ‖ 12 Dan. 9, 26? ‖ 18. 19 Ioh. 1, 29. ‖ 23 Eph. 2, 14. ‖ 24 Col. 2, 14.

Ἰσραὴλ μετὰ τετρακόσια τριάκοντα τέσσαρα ἔτη ἐδόθη, ἀναγκαίως ἔδει καὶ τὴν δευτέραν ὁμοίως τῷ αὐτῷ χρόνῳ ὁρίζεσθαι, ἵνα ὑπὸ τοῦ λαοῦ προσδόκιμος γενηθῇ καὶ ὑπὸ τῶν πιστευόντων εὐκόλως ἐπιγνωσθῇ. 17. καὶ διὰ τοῦτο Γαβριὴλ λέγει "καὶ τοῦ χρῖσαι ἅγιον ἁγίων." ἅγιος δὲ ἁγίων οὐδεὶς εἰ μὴ μόνος ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὃς παρὼν καὶ ἐπιδεικνὺς ἔφη πρὸς αὐτοὺς "πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με" καὶ τὰ ἑξῆς. ὅσοι οὖν ἐπίστευον τῷ ἐπουρανίῳ ἱερεῖ, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἱερέως ἐκαθαρίζοντο καὶ τούτων αἱ ἁμαρτίαι ἀπηλείφοντο. ὅσοι δὲ ἠπίστουν αὐτῷ, ὡς ἄνθρωπον αὐτὸν ἐξουθενοῦντες, τούτων αἱ ἁμαρτίαι ὡς ἀναφαίρετοι ἐσφραγίζοντο. ὅθεν προορῶν ὁ ἄγγελος ὅτι οὐ πάντες μέλλουσι πιστεύειν αὐτῷ, εἶπε "τοῦ συντελέσαι ἁμαρτίας καὶ τοῦ σφραγίσαι ἁμαρτίας." ὅσοι γὰρ ἕως τέλους ἠπείθησαν αὐτῷ, τούτων οὖν οὐ συνετελέσθησαν αἱ ἁμαρτίαι, ἀλλ' ἐσφραγίσθησαν εἰς κρίσιν τηρούμεναι· ὅσοι δὲ μέλλουσι πιστεύειν αὐτῷ ὡς δυναμένῳ ἀφιέναι ἁμαρτίας, τούτων ἀπηλείφοντο. διὰ τοῦτο λέγει "καὶ τοῦ σφραγίσαι ὅρασιν καὶ προφήτην." 18. ἐπειδὴ γὰρ πλήρωμα νόμου καὶ προφητῶν αὐτὸς παρῆν ("ὁ νόμος γὰρ καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου"), ἔδει τὰ ὑπ' ἐκείνων λαλούμενα σφραγίζεσθαι, ἵνα ἐν τῇ τοῦ κυρίου παρουσίᾳ πάντα λυθέντα φωτισθῇ καὶ τὰ πάλαι δεδεμένα νῦν ὑπ' αὐτοῦ λυθῇ, ὡς αὐτὸς ὁ κύριος εἴρηκε πρὸς τοὺς ἄρχοντας τοῦ λαοῦ, ἀγανακτοῦντας ἐπὶ τῇ ἐν σαββάτῳ θεραπείᾳ "ὑποκριταί, ἕκαστος ὑμῶν τὸν βοῦν ἢ τὸν ὄνον οὐ λύει ἀπὸ τῆς φάτνης καὶ ἀπαγαγὼν ποτίζει; ταύτην δέ, θυγατέρα Ἀβραὰμ οὖσαν, ἣν ἔδησεν ὁ Σατανᾶς ἔτη δέκα καὶ ὀκτώ, οὐκ ἔδει λυθῆναι τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;" ὅσους οὖν ἔδησεν ὁ Σατανᾶς ἐν βρόχοις, τούτους ἐλθὼν ὁ κύριος ἔλυσεν ἐκ τῶν τοῦ θανάτου δεσμῶν, αὐτὸν μὲν τὸν καθ' ἡμῶν "ἰσχυρὸν δήσας," τὴν δὲ ἀνθρωπότητα ἐλευθερώσας, ὡς καὶ Ἡσαΐας λέγει "τότε ἐρεῖ τοῖς ἐν δεσμοῖς Ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει Φωτίσθητε." 19. ὅτι δὲ τὰ παλαιὰ διὰ νόμου καὶ προφητῶν λελαλημένα πάντα ἦν ἐσφραγισμένα καὶ ἄγνωστα τοῖς ἀνθρώποις ὑπάρχοντα, Ἡσαΐας λέγει

4 Dan. 9, 24. ‖ 6 Esaj. 61, 1. Luc. 4, 18. ‖ 18 Matth. 11, 13. ‖ 22 Luc. 13, 15. 16 ‖ 27 Matth. 12, 29. ‖ 28 Esaj. 49, 9.

"καὶ δώσουσι τὸ βιβλίον τὸ ἐσφραγισμένον ἀνθρώπῳ ἐπισταμένῳ γράμματα καὶ ἐροῦσιν αὐτῷ Ἀνάγνωθι ταῦτα, καὶ ἐρεῖ Οὐ δύναμαι ἀναγνῶναι, ἐσφράγισται γάρ." ἀναγκαίως ἔδει τὰ παλαιὰ διὰ τῶν προφητῶν εἰρημένα τοῖς μὲν ἀπίστοις Φαρισαίοις, οἳ ἐδόκουν τὰ τοῦ νόμου γράμματα γινώσκειν, ἐσφραγίσθαι, τοῖς δὲ πιστεύουσιν ἠνεῷχθαι. τὰ μὲν οὖν πάλαι ἐσφραγισμένα νῦν διὰ τῆς χάριτος τοῦ κυρίου πάντα τοῖς ἁγίοις ἠνέῳγεν. 20. αὐτὸς γὰρ ἦν ἡ τελεία σφραγὶς καὶ κλεὶς ἡ ἐκκλησία, "ὁ ἀνοίγων καὶ οὐδεὶς κλείει, καὶ κλείων καὶ οὐδεὶς ἀνοίγει," ὡς Ἰωάννης λέγει. καὶ πάλιν ὁ αὐτός φησι "καὶ εἶδον ἐπὶ τὴν δεξιὰν τοῦ καθημένου ἐπὶ τὸν θρόνον βιβλίον γεγραμμένον ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, ἐσφραγισμένον σφραγῖσιν ἑπτά. καὶ εἶδον ἄγγελον κηρύσσοντα φωνῇ μεγάλῃ Τίς ἄξιος ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον καὶ λῦσαι τὰς σφραγῖδας αὐτοῦ;" καὶ τὰ ἑξῆς, "καὶ εἶδον ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν τεσσάρων ζῴων ἀρνίον ἑστηκὸς ἐσφαγμένον, ἔχον κέρατα ἑπτὰ καὶ ὀφθαλμοὺς ἑπτά, ἅ εἰσιν ἑπτὰ πνεύματα τοῦ θεοῦ τὰ ἀπεσταλμένα εἰς πᾶσαν τὴν γῆν. καὶ ἦλθε καὶ ἔλαβε τὸ βιβλίον ἐκ τῆς δεξιᾶς τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου. καὶ ὅτε ἔλαβε τὸ βιβλίον, τὰ τέσσαρα ζῷα καὶ οἱ εἰκοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι ἔπεσον ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου, ἔχοντες κιθάρας καὶ φιάλας χρυσᾶς γεμούσας θυμιαμάτων, αἵ εἰσιν αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων, καὶ ᾄδουσιν ᾠδὴν καινὴν λέγοντες Ἄξιος εἶ λαβεῖν τὸ βιβλίον καὶ ἀνοῖξαι τὰς σφραγῖδας αὐτοῦ, ὅτι ἐσφάγης καὶ ἠγόρασας ἡμᾶς τῷ θεῷ ἐν τῷ αἵματί σου." ἔλαβεν οὖν τὸ βιβλίον καὶ ἔλυσεν, ἵνα τὰ πάλαι περὶ αὐτοῦ ἀποκρύφως λαλούμενα νῦν μετὰ παρρησίας "ἐπὶ τῶν δωμάτων κηρυχθῇ." 21. καὶ διὰ τοῦτο τῷ μὲν Δανιὴλ λέγει ὁ ἄγγελος "σφράγισον τοὺς λόγους, ὅτι εἰς καιροῦ πέρας ἡ ὅρασις," τῷ δὲ χριστῷ οὐκ ἐλέγετο Σφράγισον, ἀλλὰ Λῦσον τὰ πάλαι δεδεμένα, ἵνα διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐπιγνῶμεν ἡμεῖς τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς καὶ πιστεύσωμεν εἰς ὃν ἐκεῖνος ἀπέστειλεν, Ἰησοῦν τὸν κύριον ἡμῶν, ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων σωτηρίᾳ. λέγει οὖν "ἐπιστρέψει καὶ

1 Esaj. 29, 11. ‖ 8 Apoc. 3, 7. ‖ 10 Apoc. 5, 1. 2. ‖ 14 Apoc. 5, 6—9. ‖ 25 Matth. 10, 27. ‖ 27 Dan. 12, 4.

οἰκοδομηθήσεται πλατεῖα καὶ τεῖχος," [ὃ] ὄντως γεγένηται. ἐπιστρέψας γὰρ ὁ λαὸς ᾠκοδόμησε τὴν πόλιν καὶ τὸν ναὸν καὶ τὸ τεῖχος κύκλῳ. ἔπειτα λέγει "μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς ἑξήκοντα δύο ἐκκενωθήσονται οἱ καιροὶ καὶ διαθήσει διαθήκην πολλοῖς ἑβδομὰς μία καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος ἀρθήσεται θυσία καὶ σπονδή, καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν βδέλυγμα τῶν ἐρημώσεων." 22. τῶν γὰρ ἑξήκοντα δύο ἑβδομάδων πληρωθεισῶν καὶ χριστοῦ παραγενομένου καὶ τοῦ εὐαγγελίου ἐν παντὶ τόπῳ κηρυχθέντος, ἐκκενωθέντων τῶν καιρῶν μία ἑβδομὰς περιλειφθήσεται ἡ ἐσχάτη, ἐν ᾗ παρέσται Ἠλίας καὶ Ἐνώχ, καὶ ἐν τῷ ἡμίσει αὐτῆς ἀναφανήσεται τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, ὁ ἀντίχριστος ἐρήμωσιν τῷ κόσμῳ καταγγέλλων, οὗ παραγινομένου ἀρθήσεται θυσία καὶ σπονδή, ἡ νῦν κατὰ πάντα τόπον ὑπὸ τῶν ἐθνῶν προσφερομένη τῷ θεῷ. τούτων οὕτως εἰρημένων ἑτέραν πάλιν ὀπτασίαν διηγεῖται ἡμῖν ὁ προφήτης. οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἐμερίμνησεν εἰ μὴ ἵνα πάντα ἀκριβῶς ἐκδιδαχθῇ τὰ μέλλοντα καὶ ἡμᾶς ἐκδιδάσκων φανῇ. 23. λέγει γοῦν "ἐν ἔτει τρίτῳ Κύρου τοῦ βασιλέως Περσῶν λόγος ἀπεκαλύφθη τῷ Δανιήλ, οὗ τὸ ὄνομα Βαλτάσαρ, καὶ ἀληθινὸς ὁ λόγος καὶ δύναμις μεγάλη καὶ σύνεσις ἐδόθη αὐτῷ ἐν τῇ ὀπτασίᾳ. ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐγὼ Δανιὴλ ἤμην πενθῶν τρεῖς ἑβδομάδας ἡμερῶν. ἄρτον ἐπιθυμιῶν οὐκ ἔφαγον, καὶ κρέας καὶ οἶνος οὐκ εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου, καὶ ἄλειμμα οὐκ ἠλειψάμην ἕως πληρώσεως τριῶν ἑβδομάδων. ἐν ἡμέρᾳ τετάρτῃ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου ἐταπεινοφρόνησα," φησίν, "εἴκοσι καὶ μίαν ἡμέραν," εὐχόμενος τῷ θεῷ τῷ ζῶντι, ἀπαιτῶν παρ' αὐτοῦ ἀποκάλυψιν μυστηρίου. καὶ δὴ ἀκούσας πατὴρ ἀπέστειλε λόγον ἴδιον ἐνδεικνύμενος τὸ μέλλον ἀποβῆναι δι' αὐτοῦ. καὶ δὴ ἐγένετο παρὰ τὸν ποταμὸν τὸν μέγαν. ἔδει γὰρ ἐκεῖ τὸν παῖδα δείκνυσθαι, ὅπου καὶ ἁμαρτίας ἀφιέναι ἤμελλε. 24. "καὶ ἦρα," φησί, "τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἐνδεδυμένος βαδδίν." ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ὀπτασίᾳ φησί[ν] "ἰδοὺ ἄγγελος Γαβριὴλ ἀπεσταλμένος," ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τὸν κύριον ὁρᾷ, οὔπω μὲν τελείως ἄνθρωπον, "ἐν σχήματι δὲ ἀνθρώπου"

11 ἐρημώσεως ἕως ὁ cod. [16 Dan. 10, 1 sqq. || 32 Phil. 2, 7.

φαινόμενον, καθὼς λέγει "καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἐνδεδυμένος βαδδίν." τὸ γὰρ ποικίλον τῆς κλήσεως τῶν χαρισμάτων ἐνδεδυμένος ποικίλον χιτῶνα μυστηρίων ἐπεδείκνυεν, ὅτι ἐκ διαφόρων χρωμάτων ἦν κατηρτισμένος ὁ ἱερατικὸς χιτών, τῶν ποικίλων ἐθνῶν παρουσίαν χριστοῦ προσδεχομένων, ἵνα πολλοῖς χρώμασι καταρτισθῆναι δυνηθῶμεν. "καὶ ἡ ὀσφὺς αὐτοῦ περιεζωσμένη ἐν χρυσίῳ ὠφάζ." 25. τὸ δὲ ὠφὰζ χρυσίον καθαρὸν σημαίνει τοῦτο, ἐκ τῆς ἑβραΐδος εἰς τὴν ἑλληνίδα μετατιθέμενον. καθαρὰν γοῦν περιεζωσμένος περὶ τὴν ὀσφὺν ζώνην. πάντας γὰρ ἡμᾶς ἤμελλεν ὁ λόγος περὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα τῇ ἰδίᾳ ἀγάπῃ ὡς ζώνην σφίγξας βαστάζειν. τὸ σῶμα τὸ τέλειον αὐτοῦ ἦν, ἡμεῖς δὲ μέλη ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἡνωμένοι καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λόγου βασταζόμενοι. "καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ὡς Θαρσεῖς." Θαρσεῖς δὲ ἑρμηνεύεται Αἰθίοπες. τὸ γὰρ δυσεπίγνωστον αὐτοῦ ἤδη ὁ προφήτης προκατήγγειλεν, ὡς μελλήσει, ἔνσαρκος ἐν κόσμῳ φανείς, δυσεπίγνωστος ἔσεσθαι πολλοῖς. "καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ἀστραπή, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς λαμπάδες πυρός." ἔδει γὰρ τὸ πυρῶδες καὶ κριτικὸν τοῦ λόγου προσημαίνεσθαι, ἵνα τοῖς ἀσεβέσι δικαίως τὸ πῦρ ἐπενέγκας τούτους καταφλέξῃ. 26. προσέθηκε δὲ λέγων "καὶ οἱ βραχίονες αὐτοῦ καὶ οἱ πόδες ὅμοιοι χαλκῷ στιλβῶντι," ἵνα τὴν πρώτην τῶν ἀνθρώπων κλῆσιν καὶ τὴν δευτέραν τὴν ἐξ ἐθνῶν ὁμοίαν σημάνῃ. "ἔσονται γὰρ τὰ ἔσχατα ὡς τὰ πρῶτα. θήσω γὰρ τοὺς ἄρχοντάς σου ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς καὶ τοὺς ἡγουμένους σου ὡς τὸ πρότερον. καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὄχλου πολλοῦ." πάντες γὰρ σήμερον οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες τὰ λόγια φθεγγόμεθα ὡς διὰ στόματος αὐτοῦ λαλοῦντες τὰ ὑπ' αὐτοῦ προστεταγμένα. 27. καὶ μετὰ βραχέα φησὶ πρὸς αὐτὸν "εἰ οἶδας τί ἦλθον πρὸς σέ; καὶ νῦν ἐπιστρέψω τοῦ πολεμῆσαι μετὰ ἄρχοντος Περσῶν. ἀλλ' ἢ ἀναγγελῶ τὸ γεγραμμένον ἐν γραφῇ ἀληθείας. καὶ οὐκ ἔστιν οὐδεὶς ἀντεχόμενος περὶ τούτων, ἀλλὰ Μιχαὴλ ἄρχων ὑμῶν," "καὶ τοῦτον κατέλιπον ἐκεῖ." "ἀφ' ἧς γὰρ ἡμέρας ἔδωκας τὸ πρόσωπόν σου κακωθῆναι ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ σου, εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου καὶ ἀπεστάλην ἐγὼ τοῦ πο-

20 Barnabas 6. ‖ 26 Dan. 10, 20. 21. ‖ 29 Dan. 10, 11 — 13.

16 πυρώδης cod.

λεμῆσαι μετὰ ἄρχοντος Περσῶν. βουλὴ γάρ τις ἐγεγόνει μὴ ἀποστέλλειν τὸν λαόν. ἵνα οὖν ἐν τάχει τὸ αἴτημά σου γένηται, ἀντέστην τούτῳ ἐγὼ καὶ κατέλιπον ἐκεῖ Μιχαήλ." 28. καὶ τίς ἦν ὁ λέγων ἀλλ' ἢ ὁ ἄγγελος ὁ τῷ λαῷ παραδεδομένος; ὡς λέγει ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσῇ "οὐ μὴ πορευθῶ μεθ' ὑμῶν διὰ τὸ τὸν λαὸν σκληροτράχηλον εἶναι, ἀλλ' ἢ ὁ ἄγγελός μου προπορεύσεται μεθ' ὑμῶν." οὗτος ἀντέστη ἐν τῷ καταλύματι Μωϋσῇ, ἡνίκα ἔφερεν ἀκροβυστίαν τὸ παιδίον εἰς τὴν Αἴγυπτον. οὐ γὰρ ἦν ἐφικτὸν τὸν πρεσβύτην καὶ μεσίτην νόμου γενόμενον Μωσῆ καὶ διαθήκην πατέρων καταγγέλ[λ]οντα ἐπάγεσθαι παιδίον ἀκρόβυστον, ἵνα μὴ ὡς ψευδοπροφήτης καὶ πλάνος νομισθῇ εἶναι ὑπὸ τοῦ λαοῦ. "καὶ νῦν," φησίν, "ἀλήθειαν ἀναγγελῶ σοι." ἐδύνατο ἡ ἀλήθεια ἕτερόν τι παρὰ τὴν ἀλήθειαν ἀναγγεῖλαι; 29. φησὶν οὖν πρὸς αὐτὸν "ἰδοὺ τρεῖς βασιλεῖς ἀναστήσονται ἐν τῇ Περσίδι, καὶ ὁ τέταρτος πλουτήσει πλοῦτον μέγαν ὑπὲρ πάντας καὶ μετὰ τὸ κρατῆσαι αὐτὸν τοῦ πλούτου αὐτοῦ ἐπαναστήσεται πάσαις ταῖς βασιλείαις τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀναστήσεται βασιλεὺς δυνατὸς καὶ κυριεύσει κυρείας πολλῆς καὶ ποιήσει κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ. καὶ ὡς ἂν στῇ ἡ βασιλεία αὐτοῦ, συντριβήσεται καὶ διαιρεθήσεται εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τοῦ οὐρανοῦ." ταῦτα μὲν ἤδη ἀνωτέρω διηγησάμεθα, ἡνίκα περὶ τῶν τεσσάρων θηρίων λόγον ἐποιούμεθα. ἀλλ' ἐπειδὴ λεπτῶς ἡ γραφὴ νῦν πάλιν ἐξηγεῖται, ἐξ ἀνάγκης δεῖ καὶ ἡμᾶς ἐκ δευτέρου τὸν λόγον ποιεῖσθαι, ἵνα μὴ ἀργὴν τὴν γραφὴν καὶ ἀναπόδεικτον καταλίπωμεν. 30. "ἔτι τρεῖς βασιλεῖς," φησίν, "ἀναστήσονται ἐν τῇ Περσίδι, καὶ ὁ τέταρτος πλουτήσει πλοῦτον μέγαν." γεγένηται. μετὰ γὰρ Κῦρον ἀνέστη Δαρεῖος, ἔπειτα Ἀρταξέρξης. τρεῖς οὗτοι γεγένηνται βασιλεῖς. πεπλήρωται ἡ γραφή. "καὶ ὁ τέταρτος πλουτήσει πλοῦτον μέγαν." τίς οὗτος ἀλλ' ἢ Δαρεῖος ὁ βασιλεύσας καὶ ἔνδοξος γενηθείς, ὃς ἐπλούτησε καὶ ἐπανέστη πάσαις ταῖς βασιλείαις τῶν Ἑλλήνων. τούτῳ ἐπανέστη Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών, ὃς καθεῖλε τὸ αὐτοῦ βασίλειον. καὶ μετὰ τὸ ὑποτάξαι αὐτὸν τοὺς Πέρσας διῃρέθη ἡ τούτου βασιλεία εἰς τοὺς τέσ-

5 Exod. 32, 34. 33, 3. ‖ 11 Dan. 11, 2. ‖ 13 Dan. 11, 1—4.

σαρας ἀνέμους τοῦ οὐρανοῦ. τελευτῶν γὰρ ὁ Ἀλέξανδρος διεῖλε τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰς τέσσαρας ἀρχάς. "καὶ ἀναστήσεται βασιλεὺς καὶ εἰσελεύσεται εἰς τὰ ὑποστηρίγματα βασιλέως Αἰγύπτου." 31. Ἀντίοχος γὰρ γεγένηται τῆς Συρίας βασιλεύς. οὗτος ἐβασίλευσεν ἐν ἑκατοστῷ καὶ ἑβδόμῳ ἔτει βασιλείας Ἑλλήνων. καὶ δὴ τοῖς τότε καιροῖς πόλεμον συνάπτει πρὸς Πτολεμαῖον βασιλέα Αἰγύπτου καὶ ὑπερισχύσας αὐτοῦ κρατεῖ. οὗτος ὑποστρέφων ἐξ Αἰγύπτου ἀνέβη ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ ἔτει ἑκατοστῷ καὶ τρίτῳ, καὶ λαβὼν πάντας τοὺς θησαυροὺς οἴκου κυρίου ἐπορεύθη εἰς Ἀντιόχειαν. καὶ μετὰ δύο ἔτη ἡμερῶν ἀποστέλλει ὁ βασιλεὺς ἴδιον φορολόγον εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἰουδαίας, ἀναγκάζειν τοὺς Ἰουδαίους μεταβαίνειν ἀπὸ τῶν πατρώων νόμων, τοῖς δὲ τοῦ βασιλέως δόγμασιν ὑποτάσσεσθαι. ὃς παραγενόμενος ἠνάγκαζεν αὐτοὺς λέγων "Ἐξέλθετε καὶ ποιήσατε τὸ πρόσταγμα τοῦ βασιλέως καὶ ζήσεσθε. 32. οἱ δὲ εἶπαν οὐκ ἐξελευσόμεθα οὐδὲ ποιήσομεν τὸ πρόσταγμα τοῦ βασιλέως· ἀποθανούμεθα ἐν τῇ ἁπλότητι ἡμῶν. καὶ ἀπέκτεινεν ἐξ αὐτῶν χιλίας ψυχὰς ἀνθρώπων." πληροῦται οὖν τὰ πρὸς τὸν μακάριον Δανιὴλ λελαλημένα "ὅτι θλιβήσονται καὶ ἀσθενήσουσιν οἱ δοῦλοί μου ἐν λιμῷ καὶ ἐν μαχαίρᾳ καὶ ἐν αἰχμαλωσίᾳ." λέγει δὲ Δανιὴλ "καὶ βοηθήσονται βοήθειαν μικράν." ἀνέστη γὰρ τότε Ματθίας καὶ Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος καὶ ἐβοήθησαν αὐτοῖς καὶ ἐρρύσαντο ἐκ χειρὸς Ἑλλήνων. 33. ἐπληρώθη τὸ εἰρημένον ἐν τῇ γραφῇ. λέγει δὲ οὕτως· "καὶ εἰσελεύσεται θυγάτηρ τοῦ νότου πρὸς βασιλέα τοῦ βορρᾶ, τοῦ ποιῆσαι μετ' αὐτοῦ συνθήκας. καὶ οὐ στήσονται βραχίονες τοῦ ἄγοντος αὐτήν. καὶ συντριβήσεται καὶ πεσεῖται καὶ αὐτὴ καὶ ὁ ἄγων αὐτήν." γεγένηται γάρ τις αὐτὴ Πτολεμαΐς, βασιλεύουσα Αἰγύπτου. τότε δὴ ἐκπορεύεται ἅμα τοῖς δυσὶν υἱοῖς αὐτῆς, Πτολεμαίῳ καὶ Φιλομήτορι, συνθήκας ποιησομένη πρὸς Ἀντίοχον βασιλέα τῆς Συρίας. καὶ δὴ ἐλθοῦσα κατὰ Σκυθόπολιν ἐκεῖ ἀναιρεῖται. ὁ γὰρ ἄγων αὐτὴν προέδωκεν αὐτήν. τότε δὴ οἱ δύο ἀδελφοὶ πόλεμον πρὸς ἀλλήλους συμβάλλουσι καὶ

2 Dan. 11, 7. ‖ **14** Macc. α 2, 33—38. ‖ **18** Dan. 11, 33. ‖ **23** ib. 6.

31 τότε post δὴ repet. cod.

ἀναιρεῖται ὁ Φιλομήτωρ, κρατεῖ δὲ ὁ Πτολεμαῖος. 34. συμβολὴ τοίνυν πάλιν γίνεται Πτολεμαίῳ πρὸς Ἀντίοχον. τούτῳ ἐπέρχεται ὁ Ἀντίοχος. λέγει γὰρ οὕτως ἡ γραφή· "καὶ ἐπαναστήσεται βασιλεὺς τοῦ νότου πρὸς βασιλέα τοῦ βορρᾶ. καὶ ἐπαναστήσεται σπέρμα ἐξ αὐτῆς." ποῖον δὲ σπέρμα ἀλλ' ἢ Πτολεμαῖος, ὃς συνῆψε πόλεμον πρὸς Ἀντίοχον, ᾧ ἐπεξελθὼν ὁ Ἀντίοχος καὶ μὴ κατισχύσας αὐτοῦ, φυγὰς γενόμενος ἀνέστρεψε πάλιν εἰς Ἀντιόχειαν, συναγαγὼν ὄχλον πλείονα. λαμβάνει τοίνυν πᾶσαν τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ Πτολεμαῖος καὶ ἄγει εἰς Αἴγυπτον. πληροῦται ἡ γραφὴ ὡς λέγει Δανιὴλ "καὶ τοὺς θεοὺς αὐτῶν καὶ τὰ χωνεύματα καὶ πᾶν χρυσίον ἐπιθυμητὸν εἰσοίσει εἰς Αἴγυπτον." 35. καὶ μετὰ ταῦτα ἐξέρχεται Ἀντίοχος ἐκ δευτέρου πόλεμον ἐγείρων κατ' αὐτοῦ, ὃς ἥττησε τὸν Πτολεμαῖον. καὶ δὴ τούτων γενομένων ἐπεγείρεται πάλιν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ὁ Ἀντίοχος καὶ ἐξαποστέλλει τινὰ Νικάνορα μετὰ δυνάμεως πολλῆς, ὅπως ἐκπολεμήσῃ τοὺς Ἰουδαίους, ἡνίκα Ἰούδας μετὰ τὴν τελευτὴν Ματθίου ἦρχε τοῦ λαοῦ, καὶ τὰ ἑξῆς, ὡς γέγραπται ἐν τῷ Μακκαβαϊκῷ. τούτων γενομένων λέγει πάλιν ἡ γραφὴ "καὶ ἐπαναστήσεται ἕτερος βασιλεὺς καὶ οὗτος κατισχύσει ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἐπαναστήσεται βασιλεὺς τοῦ νότου καί γε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ λήψεται εἰς γυναῖκα." 36. γίνεται γάρ τινα Ἀλέξανδρον ἀναστῆναι υἱὸν Φιλίππου. οὗτος κατὰ τὸν καιρὸν ἐπαναστήσεται Ἀντιόχῳ καὶ πολεμήσας αὐτὸν ἀναιρεῖ, κρατεῖ δὲ τῆς βασιλείας. τότε ἀποστέλλει πρὸς Πτολεμαῖον τὸν βασιλέα Αἰγύπτου, λέγων Δός μοι τὴν θυγατέρα σου Κλεοπάτραν εἰς γυναῖκα. καὶ δίδωσι τῷ Ἀλεξάνδρῳ εἰς γυναῖκα. πληροῦται ἡ γραφὴ ὡς λέγει "καὶ λήψεται τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς γυναῖκα." λέγει δὲ "καὶ διαφθερεῖ αὐτήν, καὶ οὐκ αὐτοῦ ἔσται γυνή." ἀληθῶς. καὶ τοῦτο πεπλήρωται. ἡνίκα γὰρ αὐτῷ ἔδωκε Πτολεμαῖος τὴν ἰδίαν θυγατέρα, ἐπιστρέφων εἶδε τὴν βασιλείαν Ἀλεξάνδρου θαυμαστὴν καὶ ἔνδοξον, ἧς κατεπίθυμος γενόμενος ὑπούλως ἐλάλη[σε] τῷ Ἀλεξάνδρῳ, ὡς λέγει ἡ γραφὴ "καὶ ἐπὶ τραπέζης

21 υἱὸν Φιλίππου editori romano „ex margine irrepsisse videtur." ‖ 22 "Ἀντιόχῳ leg. Δημητρίῳ" ed. rom.

ψευδῆ λαλήσουσιν ἀμφότεροι βασιλεῖς." καὶ δὴ πορευθεὶς Πτολεμαῖος εἰς Αἴγυπτον καὶ στρατολογήσας δύναμιν πολλήν, ἐπῆλθε τῇ πόλει, ἡνίκα Ἀλέξανδρος ἐπορεύθη εἰς Κιλικίαν. 37. ἐπιβαίνων τοίνυν ὁ Πτολεμαῖος τῇ χώρᾳ, φρουρὰν ἔταξε κατὰ πόλεις, κρατήσας τε τῆς Ἰουδαίας ἦλθε πρὸς τὴν θυγατέρα καὶ ἐξαπέστειλε γράμματα πρὸς Δημήτριον ἐν ταῖς νήσοις, λέγων Ἔξελθε καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε, καὶ δώσω σοι τὴν θυγατέρα μου Κλεοπάτραν εἰς γυναῖκα, ὅτι Ἀλέξανδρος ἐζήτησεν ἀποκτεῖναί με. ἔρχεται τοίνυν ὁ Δημήτριος, καὶ λαβὼν ὁ Πτολεμαῖος δίδωσιν αὐτῷ τὴν γενομένην Ἀλεξάνδρου. πληροῦται τὸ εἰρημένον "καὶ διαφθείρῃ αὐτὴν καὶ οὐκ αὐτοῦ ἔσται." ἀναιρεῖται ὁ Ἀλέξανδρος, περιτίθεται τὰ δύο διαδήματα ὁ Πτολεμαῖος, Συρίας καὶ Αἰγύπτου, ἅτινα περιθέμενος τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τελευτᾷ. πληροῦται τὸ εἰρημένον ἐν τῇ γραφῇ "καὶ οὐ δώσουσιν αὐτῷ δόξαν βασιλείας." ἀπέθανε γὰρ καὶ οὐκ ἔλαβε δόξαν ὑπὸ πάντων ὡς βασιλεύς. 38. διηγησάμενος οὖν ὁ προφήτης τὰ ἤδη συμβάντα καὶ χρόνοις τελεσθέντα, ἕτερον πάλιν ἡμῖν μυστήριον καταγγέλλει, ἐσχάτων καιρῶν ποιούμενος ἔνδειξιν. λέγει γὰρ οὕτως· "καὶ ἀναστήσεται ἕτερος βασιλεὺς ἀναιδὴς καὶ ὑψωθήσεται ἐπὶ πάντα θεὸν καὶ μεγαλυνθήσεται καὶ λαλήσει ὑπέρογκα καὶ κατευθυνεῖ, μέχρις οὗ συντελεσθῇ ὀργή" καὶ τὰ ἑξῆς. "καὶ οὗτοι διασωθήσονται ἐκ χειρὸς αὐτοῦ, Ἐδὼμ καὶ Μωὰβ καὶ ἀρχὴ υἱῶν Ἀμμών. καὶ ἐκτενεῖ τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἡ γῆ Αἰγύπτου οὐκ ἔσται εἰς σωτηρίαν, καὶ κυριεύσει ἐν τοῖς ἀποκρύφοις τοῦ χρυσίου καὶ τοῦ ἀργυρίου καὶ πᾶσι τοῖς ἐπιθυμητοῖς Αἰγύπτου καὶ Λιβύων καὶ Αἰθιόπων ἐν τοῖς ὀχυρώμασιν αὐτῶν." 39. ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ὁ προφήτης διηγεῖται περὶ τοῦ ἀντιχρίστου, ὃς ἔσται ἀναιδής, πολεμοτρόφος καὶ τύραννος, ὃς ὑπὲρ πάντας βασιλεῖς καὶ πάντα θεὸν ἐπαρθεὶς οἰκοδομήσει τὴν Ἱερουσαλὴμ πόλιν καὶ τὸν ναὸν ἀναστήσει. τούτῳ προσκυνήσουσιν ὡς θεῷ οἱ ἀπειθεῖς καὶ τούτῳ γόνυ κλινοῦσιν, ὑπονοοῦντες αὐτὸν εἶναι τὸν χριστόν. οὗτος ἀνελεῖ τοὺς δύο μάρτυρας καὶ προδρόμους χριστοῦ κηρύσσοντας τὴν ἔνδοξον αὐτοῦ ἀπ' οὐρανῶν βασιλείαν, ὡς

10 Dan. 11, 17. ‖ 13 Dan. 11, 21. ‖ 18 Dan. 11, 36. ‖ 21 Dan. 11, 41-43

λέγει "καὶ δώσω τοῖς δυσὶ μάρτυσί μου καὶ προφητεύσουσιν ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἑξήκοντα περιβεβλημένοι σάκκους," καθὼς καὶ τῷ Δανιὴλ εἴρηκε "καὶ διαθήσει διαθήκην πολλοῖς, ἑβδομὰς μία, καὶ ἔσται ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος ἀρθήσεταί μου ἡ θυσία καὶ ἡ σπονδή," ἵνα δειχθῇ ἡ μία ἑβδομὰς εἰς δύο μεριζομένη. τῶν μὲν δύο μαρτύρων τρία ἥμισυ ἔτη κηρυσσόντων, τοῦ δὲ ἀντιχρίστου τὸ ἐπίλοιπον τῆς ἑβδομάδος τοὺς ἁγίους πολεμοῦντος καὶ τὸν κόσμον ἐρημοῦντος, ἵνα πληρωθῇ τὸ εἰρημένον "καὶ δώσουσι βδέλυγμα ἐρημώσεως ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἐνενήκοντα." **40.** δύο οὖν βδελύγματα εἴρηκε Δανιήλ, ἓν μὲν ἀφανισμοῦ, ἓν δὲ ἐρημώσεως. τί τὸ ἀφανισμοῦ ἀλλ' ἢ ὃ ἔστησεν ἐκεῖ κατὰ τὸν καιρὸν Ἀντίοχος; καὶ τί τὸ τῆς ἐρημώσεως ἀλλ' ἢ καθ' ὅλου ὡς παρέσται ὁ ἀντίχριστος; "καὶ οὗτοι σωθήσονται ἐκ χειρὸς αὐτοῦ, Ἐδὼμ καὶ Μωὰβ καὶ ἀρχὴ υἱῶν Ἀμμών. οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ συνερχόμενοι αὐτῷ διὰ τὴν συγγένειαν καὶ βασιλέα αὐτὸν πρῶτοι ἀναγορεύοντες. οἱ μὲν Ἐδώμ εἰσιν υἱοὶ Ἡσαῦ οἱ κατοικοῦντες τὸ ὄρος Σηείρ, Μωὰβ δὲ καὶ Ἀμμὼν οἱ ἐκ τῶν δύο θυγατέρων τοῦ Λὼτ γεγεννημένοι, ὡς καὶ Ἡσαΐας λέγει "καὶ πετασθήσονται ἐν πλοίοις ἀλλοφύλων, θάλασσαν ἅμα προνομεύσουσι καὶ οἱ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ οἱ ἀπὸ δυσμῶν καὶ βορρᾶ δώσουσι δόξαν· οἱ δὲ υἱοὶ Ἀμμὼν πρῶτοι ὑπακούσονται." οὗτος, ὑπ' αὐτῶν βασιλεὺς ἀναγορευθεὶς καὶ ὑπὸ πάντων δοξασθεὶς καὶ βδέλυγμα ἐρημώσεως τῷ κόσμῳ γενηθείς, κρατήσει ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἐνενήκοντα. "μακάριος ὁ ὑπομείνας καὶ φθάσας εἰς ἡμέρας χιλίας τριακοσίας τριάκοντα πέντε." τοῦ γὰρ βδελύγματος παραγενομένου καὶ πολεμοῦντος τοὺς ἁγίους, ὃς ἂν ὑπερβῇ τὰς ἡμέρας αὐτοῦ καὶ ἐγγίσῃ εἰς ἡμέρας τεσσαράκοντα πέντε, ἑτέρας ἐγγιζούσης πεντηκοστῆς, ἔφθασεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. ἔρχεται μὲν ὁ ἀντίχριστος καὶ εἰς μέρος τῆς πεντηκοστῆς, τὴν δὲ βασιλείαν οἱ ἅγιοι ἅμα χριστῷ κληρονομεῖν μέλλουσι. **41.** τούτων οὕτως εἰρημένων λέγει ὁ Δανιὴλ "καὶ ἰδοὺ δύο

1 Apoc. 11, 3. ‖ 3 Dan. 9, 27. ‖ 8 Dan. 12, 11. ‖ 18 Esaj. 11, 14. ‖ 23 Dan. 12, 12. ‖ 30 Dan. 12, 5—7.

17 τοῦ Λὼτ L, αὐτοῦ cod.

ἄνδρες εἱστήκεισαν, εἷς ἐντεῦθεν τοῦ χείλους τοῦ ποταμοῦ καὶ εἷς ἐντεῦθεν. καὶ ἀπεκρίθησαν τῷ ἀνδρὶ τῷ ἑστηκότι ἐπὶ τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ· καὶ εἶπαν αὐτῷ Ἕως πότε τὸ πέρας τῶν λόγων τῶν θαυμαστῶν ὧν ἐλάλησας; καὶ ἤκουσα τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ἐνδεδυμένου τὸ βαδδίν, ὃς ἦν ἐπάνω τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ καὶ ὕψωσε τὴν δεξιὰν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀριστερὰν αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὤμοσεν ἐν τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι εἰς καιρόν, καιροὺς καὶ ἥμισυ καιροῦ ἐν τῷ συντελεσθῆναι διασκορπισμὸν γνώσονται ταῦτα πάντα." 42. τίνες οὖν ἦσαν οἱ δύο ἄνδρες οἱ ἑστῶτες παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ ἀλλ' ἢ "ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται;" καὶ τίς ἦν ὁ ἑστὼς ἐπάνω τοῦ ὕδατος εἰ μὴ αὐτὸς οὗτος, περὶ οὗ αὐτοὶ πάλαι προεκήρυξαν; ὃς ἔμελλεν ἐπ' ἐσχάτων ἐπὶ τῷ Ἰορδάνῃ φανερῶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς μαρτυρεῖσθαι καὶ ὑπὸ Ἰωάννου τῷ λαῷ παρρησίᾳ δείκνυσθαι, ὁ τὸ κάστυ τοῦ γραμματέως περὶ τὴν ὀσφὺν φέρων καὶ τὸ βαδδίν, τὸν ποικίλον χιτῶνα, ἐνδεδυμένος. οὗτοι οὖν πυνθάνονται αὐτοῦ, εἰδότες ὅτι αὐτῷ ἐδόθη πᾶσα ἀρχὴ καὶ ἐξουσία, ἵνα μάθωσι παρ' αὐτοῦ ἀκριβῶς, πότε μέλλει ἐπάγειν τῷ κόσμῳ τὴν κρίσιν καὶ πότε τὰ ὑπ' αὐτοῦ λελαλημένα πληρωθήσεται. ὁ δὲ κατὰ πάντα τρόπον πείθειν τούτους βουλόμενος "ἐπῆρε τὴν δεξιὰν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀριστερὰν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὤμοσε κατὰ τοῦ ζῶντος εἰς τὸν αἰῶνα." τίς κατὰ τίνος ὤμοσεν; υἱὸς δῆλον ὅτι κατὰ τοῦ πατρός, λέγων ὅτι Ζῇ ὁ πατὴρ εἰς τὸν αἰῶνα, εἰ μὴ "εἰς καιρὸν καὶ καιροὺς καὶ ἥμισυ καιροῦ ἐν τῷ συντελεσθῆναι διασκορπισμὸν γνώσονται ταῦτα πάντα." 43. τὸ οὖν ἐκτεῖναι αὐτὸν τὰς δύο χεῖρας δι' αὐτοῦ τὸ πάθος ἔδειξε. τὸ δὲ εἰπεῖν "εἰς καιρὸν καὶ καιροὺς καὶ ἥμισυ καιροῦ ἐν τῷ συντελεσθῆναι διασκορπισμὸν" τὰ τρία ἥμισυ ἔτη τοῦ ἀντιχρίστου ἐσήμανε. καιρὸν γὰρ λέγει ἐνιαυτόν, καιροὺς δὲ δύο ἔτη, ἥμισυ δὲ καιροῦ ἥμισυ ἐνιαυτοῦ· αὗταί εἰσιν αἱ χίλιαι διακόσιαι ἐνενήκοντα ἡμέραι, ἃς προεῖπε Δανιὴλ "ἐν τῷ συντελεσθῆναι" τὸ πάθος καὶ γενέσθαι "διασκορπισμόν," παρόντος τοῦ ἀντιχρίστου. ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις "γνώσονται ταῦτα πάντα." "καὶ ἀπὸ καιροῦ παραλ-

10 Luc. 16, 16. ‖ 19. 22. 25 Dan. 12, 7. ‖ 31 Dan. 12, 11.

1 εἱστήκασαν. ‖ 27 ἐνιαυτὸν καὶ καιροὺς δὲ.

λάξεως τοῦ ἐνδελεχισμοῦ." καὶ τὸ "ἡμέραι χίλιαι διακόσιαι ἐνενήκοντα" ψηφιζόμενόν ἐστι. "πληθυνθήσεται ἡ ἀνομία," καθὼς καὶ ὁ δεσπότης λέγει "διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν." 44. ὅτι γὰρ τῆς παραλλάξεως γενομένης τὰ σχίσματα γέγονεν, οὐκ ἀμφίβολον. τῶν σχισμάτων δὲ γενομένων πέψυκται ἡ ἀγάπη. καὶ τὸ "μακάριος ὁ ὑπομείνας καὶ φθάσας ἡμέρας χιλίας τριακοσίας τριάκοντα πέντε" ἐστὶ χρηστόν, ὡς εἶπεν ὁ δεσπότης "ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται." καθ' ὅλου τοίνυν τὴν παράλλαξιν μὴ παραδεξώμεθα, ἵνα μὴ ἡ ἀνομία πληθυνθῇ καὶ καταλάβῃ "τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως," τοῦτ' ἔστιν ὁ ἀντικείμενος. καὶ εἶπεν αὐτῷ "ἕως ἑσπέρας," τοῦτ' ἐστὶ μέχρι τῆς συντελείας, "καὶ πρωΐ," ὅπερ ἐστὶ πρωΐ, ἡ ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως· ἀρχὴ γάρ ἐστιν ἑτέρου αἰῶνος, ὡς ἀρχὴ ἡμέρας ἡ πρωϊνή. τὸ δὲ "ἡμέραι χίλιαι τετρακόσιαι" ἐστὶ φῶς κόσμου. τοῦ γὰρ φωτὸς φανέντος ἐν τῷ κόσμῳ τοῦ εἰπόντος "ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου," καθαρισθήσεται τὸ ἅγιον, ὡς εἴρηκεν ὁ ἀντικείμενος. οὐδαμῶς γὰρ καθαρίζεται τὸ ἅγιον, μὴ ἐκείνου καταργηθέντος.

E codice chisiano saec. decimi. Δανιὴλ κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα, Romae 1772 fol. p. 95—122.

60.

"Ἐν ἔτει τρίτῳ βασιλείας Ἰωακείμ." Ἱππολύτου. Ταῦτα μὲν οὖν ἡ γραφὴ διηγεῖται, ἵνα τὴν γεγενημένην δευτέραν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ σημάνῃ, ἡνίκα μετῳκίσθη ὅ τε Ἰωακεὶμ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τρεῖς παῖδες ἅμα τῷ Δανιὴλ εἰλημμένοι.

Mai script. vet. nova collectio I (2) p. 166.

61.

"Καὶ ἔθετο Δανιὴλ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ." Ἱππολύτου. Ὦ μακαρίων τὴν διαθήκην τῶν πατέρων φυλαξάντων καὶ τὸν διὰ Μωϋσέως δοθέντα νόμον μὴ παραβάντων, ἀλλὰ τὸν δι' αὐτοῦ κηρυτ-

3 Matth. 24, 12. ‖ 8 Matth. 24, 13. ‖ 12 Ioh. 20, 1. ‖ 15 Ioh. 8, 12. ‖ 21 Dan. 1, 1. ‖ 27 Dan. 1, 8.

τόμενον θεὸν φοβηθέντων. οὗτοι, αἰχμάλωτοι ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ ὑπάρχοντες, οὐ βρώμασι ποικίλοις ἠπατήθησαν οὐδὲ οἴνου ἡδοναῖς ἐδουλώθησαν οὐδὲ δόξῃ βασιλικῇ ἐδελεάσθησαν. ἁρπαγέντες, ἐτήρησαν δὲ τὸ ἑαυτῶν ἁγνὸν καὶ καθαρὸν στόμα, ὅπως καθαρὸς λόγος ἐκ στομάτων καθαρῶν προέλθῃ καὶ ἀνυμνῇ δι' αὐτῶν τὸν ἐπουράνιον πατέρα.

Ibid. p. 167.

62.

"Πείρασον δὲ τοὺς παῖδάς σου." Ἱππολύτου. Διδάσκουσιν ὅτι μὴ βρώματα ἐπίγεια εἴη τὰ παρέχοντα ἀνθρώποις κάλλος καὶ ἰσχύν, ἀλλὰ χάρις θεοῦ διὰ λόγου δωρουμένη. καὶ μετ' ὀλίγα· εἶδες πίστιν παίδων ἀπαράβατον καὶ φόβον θεοῦ ἀμετάθετον. δέκα ἡμερῶν χρόνου διάστημα ᾐτήσαντο, ἵνα ἐν τούτῳ ἐπιδείξωσι μὴ δύνασθαι ἑτέρως ἀνθρώπους παρὰ θεοῦ κτήσασθαι χάριν, εἰ μὴ τῷ διὰ τοῦ κυρίου κηρυσσομένῳ λόγῳ πιστεύσωσιν.

Ibid. p. 167.

63.

"Ὡράθησαν αἱ ἰδέαι αὐτῶν ἀγαθαί." Ἱππολύτου. Οὕτω μὲν οὖν ἄρτῳ καὶ ὕδατι μόνῳ τρεφόμενοι, τῇ ἐπουρανίῳ σοφίᾳ κοσμούμενοι ἔσχον χάριν παρὰ πάντα τὰ παιδάρια τὰ συνήλικα αὐτῶν.

Ibid. p. 167.

64.

"Καὶ οὐχ εὑρέθησαν ἐκ πάντων αὐτῶν ὅμοιοι Δανιήλ." Ἱππολύτου. Τούτους μὲν ἐν πάσῃ σοφίᾳ ὁ λόγος προῆγε, μάρτυρας πιστοὺς ἐν Βαβυλῶνι δεικνυμένους, ἵνα δι' αὐτῶν τῶν Βαβυλωνίων τὰ σεβάσματα καταισχυνθῇ καὶ Ναβουχοδονόσορ ὑπὸ τριῶν παίδων ἡττηθῇ καὶ διὰ τούτων πίστεως τὸ ἐν καμίνῳ πῦρ φυγαδευθῇ καὶ ἡ μακαρία Σουσάννα ἐκ θανάτου ῥυσθῇ καὶ τῶν ἀνόμων πρεσβυτέρων ματαίως ἡ ἐπιθυμία ἐλεγχθῇ.

Ibid. p. 168.

8 Dan. 1, 12. ‖ 17 Dan. 1, 15. ‖ 22 Dan. 1, 19.

1 φοβηθέντες M. ‖ 13 ἄνθρωπον M.

65.

"Ἐνυπνιάσθην." Ἱππολύτου. Τὸ μὲν οὖν ἐνύπνιον τὸ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἑωραμένον οὐκ ἦν ἐπίγειον, ἵνα ὑπὸ τῶν τοῦ κόσμου σοφῶν ἑρμηνευθῇ, ἀλλ' ἦν ἐπουράνιον, κατὰ θεοῦ βουλὴν καὶ πρόνοιαν ἰδίοις καιροῖς πληρούμενον. καὶ διὰ τοῦτο ἀπεκρύβη μὲν ἀπὸ τῶν τὰ ἐπίγεια φρονούντων ἀνθρώπων, ἵνα τοῖς τὰ ἐπουράνια ζητοῦσι τὰ ἐπουράνια μυστήρια ἀποκαλυφθῇ. καὶ γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ ἐπὶ τοῦ Φαραὼ καὶ τοῦ Ἰωσὴφ τὰ ὅμοια γεγένηται.

Ibid. p. 169.

66.

"Ὁ λόγος ἀπ' ἐμοῦ ἀπέστη." Ἱππολύτου. Διὰ τοῦτο ἀπεκρύβη τὸ ὅραμα ἀπὸ τοῦ βασιλέως, ἵνα ὁ ὑπὸ θεοῦ ἐκλεγεὶς Δανιὴλ προφήτης ὢν ἀποδειχθῇ. ὅσα γὰρ ἀπὸ μὲν ἑτέρων ἀποκέκρυπται, ὑπὸ ἑτέρου δὲ φανεροῦται, ἐξ ἀνάγκης προφήτης ἀποδείκνυται ὁ λέγων.

Ibid. p. 169. 170.

67.

"Καὶ λέγουσιν Οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος." Ἱππολύτου. Ἐπεὶ οὖν ἀδύνατον ἔφασαν ὑπὸ ἀνθρώπου τοῦτο λεχθῆναι τὸ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ζητούμενον, ἐπέδειξεν αὐτοῖς ὁ θεὸς ὅτι τὰ παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα, ταῦτα δυνατὰ εἶναι παρὰ θεῷ.

Ibid. p. 170.

68.

"Ἀριὼχ τῷ ἀρχιμαγείρῳ." Ἱππολύτου. Ὥσπερ γὰρ ὁ μάγειρος πάντα τὰ ζῷα ἀναιρεῖ καὶ μαγειρεύει, οὕτω κἀκεῖνος τῷ αὐτῷ τρόπῳ. καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ κόσμου ἀναιροῦσι τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἄλογα ζῷα μαγειρεύοντες αὐτούς.

Ibid. p. 170.

69.

"Ὅτι σοφίαν καὶ δύναμιν ἔδωκάς μοι." Ἱππολύτου. Δεῖ οὖν

2 Dan. 2, 3. ‖ 11 Dan. 2, 5. ‖ 22 Dan. 2, 10. ‖ 24 Dan. 2, 14. ‖ 30 Dan. 2, 23.

νοεῖν ἡμᾶς τὴν τοῦ θεοῦ εὐσπλαγχνίαν, πῶς τοῖς ἀξίοις καὶ φοβουμένοις αὐτὸν ταχέως ἀποκαλύπτει καὶ φανεροῖ, ἀποπληρῶν τάς τε δεήσεις καὶ τὰ αἰτήματα αὐτῶν, ὡς ὁ προφήτης λέγει "τίς σοφὸς καὶ συνήσει ταῦτα καὶ ἄνθρωπος συνετὸς καὶ γνώσεται ταῦτα;"

Ibid. p. 171.

70.

"Οὐκ ἔστι σοφῶν μάγων." Ἱππολύτου. Διδάσκει τὸν βασιλέα μὴ παρὰ ἀνθρώπων ἐπιγείων τὰ ἐπουράνια μυστήρια ἐπιζητεῖν, ἅπερ ἔμελλε[ν] ἰδίοις καιροῖς ὑπὸ θεοῦ ἐπιτελεῖσθαι.

Ibid. p. 171.

71.

"Σὺ βασιλεῦ, οἱ λογισμοί σου." Ἱππολύτου. Τοῦ γὰρ βασιλέως κρατήσαντος μὲν τῆς γῆς Αἰγύπτου, τὴν δὲ Ἰουδαίαν χώραν παραλαβόντος καὶ τὸν λαὸν μετοικίσαντος, διελογίζετο, ἐπὶ τῆς κοίτης ὤν, τί ἄρα ἔσται μετὰ ταῦτα. ὁ δὲ τὰ κρυπτὰ πάντων ἐπιστάμενος καὶ τοὺς διαλογισμοὺς τῶν καρδιῶν ἐρευνῶν, ἀπεκάλυψεν αὐτῷ διὰ τῆς εἰκόνος τὰ ἐσόμενα, ἐπέκρυψε δὲ παρ' αὐτοῦ τὸ ὅραμα, ἵνα μὴ ὑπὸ τῶν σοφῶν Βαβυλῶνος τὰ τοῦ θεοῦ βουλεύματα ἑρμηνευθῆναι δυνηθῇ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ μακαρίου Δανιὴλ ἅτε προφήτου τοῦ θεοῦ τὰ πᾶσιν ἀποκεκρυμμένα φανερωθῇ.

Ibid. p. 172.

72.

"Ἐθεώρεις κτέ." Ἀπολιναρίου ..... Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου καὶ Ἱππόλυτος ὁ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος Ῥώμης ἀπεικάζουσι τὴν προκειμένην τοῦ Ναβουχοδονόσορ ὅρασιν τῇ τοῦ προφήτου Δανιὴλ ὀπτασίᾳ.

Ibid. p. 173.

73.

"Ἰδοὺ εἰκὼν μία μεγάλη." Ἱππολύτου. Πῶς οὖν οὐ μὴ νοή-

3 Osee 14, 10. || 7 Dan. 2, 27. || 12 Dan. 2, 29. || 23 Dan. 2, 31. || 29 Dan. 2, 31.

14 μετοικήσαντος M. || 20 προφήτης M.

σωμεν τὰ πάλαι ἐν Βαβυλῶνι ὑπὸ Δανιὴλ προφητευμένα καὶ νῦν ἔτι ἐν κόσμῳ πληρούμενα; ἡ γὰρ εἰκὼν ἡ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν δειχθεῖσα τῷ Ναβουχοδονόσορ τύπον περιεῖχε τοῦ παντὸς κόσμου. ἐν οἷς καιροῖς ἐβασίλευον τότε πάντων οἱ Βαβυλώνιοι, ὡς κεφαλὴ χρυσῆ τῆς εἰκόνος ὑπάρχοντες. ἔπει[τα] μετ' αὐτοὺς ἐκράτησαν Πέρσαι ἐπὶ ἔτη σμε, ὡς δεικνύναι τούτους τὸν ἄργυρον. ἐκράτησαν δὲ καὶ Ἕλληνες ἀρξάμενοι ἀπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος ἐπὶ ἔτη τριακόσια, ὡς εἶναι τούτους τὸν χαλκόν. μετὰ τούτους Ῥωμαῖοι, κνῆμαι σιδηραῖ τῆς εἰκόνος ὑπάρχοντες, ἰσχυροὶ ὄντες ὡς σίδηρος. ἔπειτα δάκτυλοι ποδῶν ὄστρακον καὶ σίδηρος, ἵνα δειχθῶσιν αἱ δημοκρατίαι αἱ μέλλουσαι γίγνεσθαι διαιρούμεναι εἰς τοὺς ι δακτύλους τῆς εἰκόνος, ἐν οἷς ἔσται ὁ σίδηρος ἀναμεμιγμένος τῷ ὀστράκῳ.

Ibid. p. 173.

74.

"Οἱ πόδες." Ἱππολύτου. Τὰ ἐν τῇ ὁράσει τοῦ προφήτου ι κέρατα τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι.

Ibid. p. 175.

75.

["Ἐθεώρεις ἕως οὗ ἐτμήθη λίθος."] Ἱππολύτου. "Ἐθεώρεις ὡσανεὶ τμηθέντα λίθον οὐ διὰ χειρῶν καὶ πλήξαντα τὸν ἀνδριάντα ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ." ἀμερίστως γὰρ ἐμερίσθη ἀπὸ τῆς θείας βασιλείας ἡ ἀνθρωπίνη. πρὸς τοῦτο οὖν τὸ "ὡσανεὶ τμηθέντα." ἡ δὲ πληγὴ κατὰ τῶν τελευταίων μὲν γίνεται, ἐν αὐτοῖς δὲ τὴν ὅλην βασιλείαν συνέτριβε τὴν ἐπὶ γῆς.

Ibid. p. 175. 176.

76.

"Καὶ ἀληθινὸν τὸ ἐνύπνιον." Ἱππολύτου. Ἵνα οὖν μή τις

16 Dan. 2, 33. || 20 Dan. 2, 34. || 27 Dan. 2, 45.

20 [ ] delenda sunt, non enim Theodotionis sed Alexandrinorum versionem h. l. laudat Hippolytus.

δυσπιστήσῃ ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις εἰ ἄρα ἔσται ἢ οὔ, ἐπεσφράγισεν ὁ προφήτης λέγων "καὶ ἀληθινὸν τὸ ἐνύπνιον" καὶ πιστὴ ἡ σύγκρισις αὐτοῦ, οὐ διήμαρτον ἐν τῇ τοῦ ὀφθέντος ἑρμηνείᾳ.

Ibid. p. 177.

77.

"Τότε ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον." Ἱππολύτου. Τούτων ἀκούσας Ναβουχοδονόσορ, ὑπομνησθεὶς τοῦ ἐνυπνίου ἐπέγνω ὅτι καὶ τὰ λελαλημένα ὑπὸ τοῦ Δανιὴλ ἐστιν ἀληθῆ. πόσον ἰσχύει χάρις θεοῦ, ἀγαπητοί, ἵνα τὸν πρὸ μικροῦ μέλλοντα ἀναιρεῖσθαι μετὰ τῶν ἐπιλοίπων σοφῶν Βαβυλῶνος, τοῦτον ὁ βασιλεὺς μηκέτι ὡς ἄνθρωπον ἀλλ' ὡς θεὸν προσκυνήσῃ. μαναὰ καὶ εὐωδίας εἶπε σπεῖσαι αὐτῷ. καὶ γὰρ πάλαι τῷ Μωσῇ τὸ ὅμοιον ἐπηγγείλατο ὁ κύριος λέγων "ἰδοὺ δέδωκά σε εἰς θεὸν τῷ Φαραώ," ἵνα διὰ τῶν σημείων τῶν ὑπ' αὐτοῦ γινομένων ἐν γῇ Αἰγύπτου μηκέτι Μωσῆς ἄνθρωπος νομισθῇ, ἀλλ' ὡς θεὸς ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων προσκυνηθῇ.

Ibid. p. 178.

78.

"Καὶ ἐμεγάλυνεν ὁ βασιλεὺς τὸν Δανιήλ." Ἱππολύτου. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐσμίκρυνε καὶ ἐλάχιστον παρὰ πάντας ἀνθρώπους εἶναι ἀπεφήνατο, ηὔξησεν αὐτὸν ὁ θεὸς καὶ κατέστησεν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἄρχοντα πάσης τῆς χώρας Βαβυλῶνος, ὃν τρόπον ἐποίησε καὶ ὁ Φαραὼ τὸν Ἰωσήφ, τότε καταστήσας αὐτὸν ἄρχοντα πάσης τῆς Αἰγύπτου.

Ibid. p. 179.

79.

"Καὶ Δανιὴλ ᾐτήσατο." Ἱππολύτου. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὶ ἐν τῇ προσευχῇ συνηγορήσαντο τῷ Δανιὴλ πρὸς τὸν θεόν, ἵνα τὸ ὅραμα αὐτῷ ἀποκαλυφθῇ, καὶ αὐτὸς Δανιὴλ ἀξίαν τιμὴν λαβὼν παρὰ τοῦ βασιλέως ἐμνήσθη τούτων, ἀναθέμενος τῷ βασιλεῖ τὸ ἔργον τὸ ὑπ' αὐτῶν γεγενημένον, ἵνα καὶ αὐτοὶ τιμῆς τινος ἀξιωθῶσιν ὡς

6 Dan. 2, 46. ‖ 13 Exod. 7, 1. ‖ 19 Dan. 2, 48. ‖ 27 Dan. 2, 49.

συμμύσται καὶ θεοσεβεῖς ἄνδρες. αἰτησάμενοι γὰρ τὰ ἐπουράνια παρὰ κυρίου, ἔτυχον καὶ τῶν ἐπιγείων παρὰ τοῦ βασιλέως.

Ibid. p. 179.

80.

"Ἔτους ὀκτωκαιδεκάτου." Ἱππολύτου. Χρόνου μὲν οὖν ἱκανοῦ διαδραμόντος καὶ ἐπιγενομένου ὀκτωκαιδεκάτου ἔτους, ὑπομνησθεὶς ὁ βασιλεὺς τοῦ ἐνυπνίου αὐτοῦ ἐποίησεν εἰκόνα χρυσῆν, τὸ μὲν ὕψος πήχεων ξ, τὸ δὲ εὖρος πήχεων ἕξ. ἐπειδὴ γὰρ ὁ μακάριος Δανιὴλ ἐν τῷ συνιεῖν αὐτὸν τὸ ἐνύπνιον ἀπεκρίθη τῷ βασιλεῖ λέγων "σὺ εἶ ἡ κεφαλὴ ἡ χρυσῆ τῆς εἰκόνος," ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ φυσιωθεὶς ὁ βασιλεὺς καὶ τῇ καρδίᾳ ἐπαρθεὶς ἀντίτυπον ταύτης εἰκόνα ἐποίησεν, ἵνα ὡς θεὸς ὑπὸ πάντων προσκυνῆται.

Ibid. p. 179.

81.

"Πίπτοντες οἱ λαοί." Ἱππολύτου. Τινὲς μὲν αὐτὸν τὸν βασιλέα φοβούμενοι, οἱ δὲ πάντες, [ε]ἰδωλολάτραι γενόμενοι, ὑπήκουον τῷ ῥήματι τῷ ὑπὸ βασιλέως προστεταγμένῳ.

Ibid. p. 180.

82.

"Καὶ ἀπεκρίθησαν Σεδράχ, Μισάχ, Ἀβδεναγώ." Ἱππολύτου. Οἱ δὲ τρεῖς παῖδες ὑπόδειγμα πᾶσιν ἀνθρώποις πιστοῖς γινόμενοι, οἵτινες οὐκ ὄχλον σατραπῶν ἐφοβήθησαν οὐδὲ τὰ τοῦ βασιλέως ῥήματα ἀκούσαντες ἐδειλίασαν οὐδὲ τὸ πῦρ τῆς καμίνου καιομένης εἰδότες ἔπτηξαν, ἀλλὰ πάντων ἀνθρώπων καὶ ὅλου τοῦ κόσμου κατεφρόνησαν, τὸν φόβον τοῦ θεοῦ μόνον πρὸ ὀφθαλμῶν ἐσχηκότες. τούτους Δανιήλ, μακρόθεν ἑστὼς καὶ σιωπῶν, θαρρεῖν ἐδίδασκε, μειδιῶν πρὸς αὐτούς, χαίρων δὲ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῇ τούτων μαρτυρίᾳ. ἐνορῶν τρεῖς παῖδας μέλλοντας κατὰ διαβόλου στεφανοῦσθαι.

Ibid. p. 181.

2 cf. Luc. 12, 31. ‖ 5 Dan. 3, 1. ‖ 15 Dan. 3, 7. ‖ 20 Dan. 3, 16.

26 θαρ. τούτους ἐδίδ. M.

83.

"Καὶ εἶπεν ἐκκαῦσαι τὴν κάμινον ἑπταπλασίως." Ἱππολύτου. Κάμινόν γε εἴδει παμμεγέθει λέγει ἐκκαῦσαι ἑπταπλασίως, πάντως ὡς ἤδη ὑπ' αὐτῶν ἡττώμενος. ἐν μὲν οὖν τοῖς ἐπιγείοις ὑπερίσχυσεν ὁ βασιλεύς, ἐν δὲ τῇ πίστει τῇ πρὸς θεὸν ὑπερίσχυσαν οἱ τρεῖς παῖδες. εἰπέ μοι, Ναβουχοδονόσορ, τίνι λόγῳ δεδεμένους κελεύεις βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ; μήπως φύγωσιν; ἢ λελυμένοι τοῖς ποσὶν τὸ πῦρ κατασβέσουσιν; ἀλλ' οὐ σὺ εἶς ὁ ταῦτα ἐργαζόμενος, ἀλλ' ἕτερος ἐν σοὶ ταῦτα ἐνεργῶν.

Ibid. p. 181. 182.

84.

"Καὶ διεχεῖτο ἡ φλόξ." Ἱππολύτου. Ἐλασθὲν γάρ φησι τὸ πῦρ ἔσωθεν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου ἔξω ἐξέβλυσεν. ὁρᾶτε πῶς αὐτὸ τὸ πῦρ φρόνιμον ὑπάρχει, ἐπιγινῶσκον καὶ κολάζον τοὺς αἰτίους. τῶν μὲν γὰρ δούλων τοῦ θεοῦ οὐχ ἥψατο, τοὺς δὲ ἀπίστους καὶ ἀθέους τῶν Χαλδαίων κατεφλόγισεν; καὶ οἱ μὲν ἔσω ὄντες ἐν τῇ καμίνῳ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου ἐδροσίζοντο, οἱ δὲ δοκοῦντες ἔξω τῆς καμίνου ἀμέριμνοι ἱστάναι ὑπὸ τοῦ πυρὸς οὗτοι διεφθάρησαν. τοὺς ἄνδρας τοὺς ἐνδιαβάλλοντας τοὺς παῖδας ἐνεπύρισεν ἡ φλόξ, κυκλόθεν οἶμαι εὑροῦσα πρὸς τὸν δεσμὸν αὐτῶν τῶν παίδων χωρήσαντας.

Ibid. p. 184. 185.

85.

"Καὶ ἡ ὅρασις τοῦ τετάρτου ὁμοία υἱῷ θεοῦ." Ἱππολύτου. Εἰπέ μοι, Ναβουχοδονόσορ, πότε εἶδες υἱὸν θεοῦ, ἵνα υἱὸν θεοῦ τοῦτον ὁμολογήσῃς; τίς δὲ ὁ τὴν καρδίαν σου κατανύξας, ἵνα τοιοῦτον ῥῆμα ἀποφθέγξῃ; ποίοις δὲ ὀφθαλμοῖς ἐδυνήθης τοῦτο τὸ φῶς ἐνοπτρίσασθαι; διὰ τί δὲ σοὶ μόνῳ καὶ οὐδενὶ τῶν ἄλλων σατραπῶν ἐπεδείχθη; ἀλλ' ἐπειδὴ γεγραμμένον ἐστὶ "καρδία βασιλέως ἐν χειρὶ θεοῦ," αὕτη ἡ τοῦ θεοῦ χείρ, περὶ ἧς ὁ λόγος, τὴν καρδίαν τούτου κατένυξεν, ἵνα ἐπιγνοὺς τοῦτον ἐν τῇ καμίνῳ δοξάσῃ.

2 Dan. 3, 19. ‖ 12 Dan. 3, 22. ‖ 23 Dan. 3, 25. ‖ 28 Prov. 21, 1.

4 μὲν L, μὴ M. ‖ 7 ἢ L, εἰ M. ‖ 16 κατεφλόγησεν M. ‖ 19 ἐνεπύρησεν M. ‖ 19 κυκλώθεν M. ‖ 30 κατήνυξεν M.

καὶ τοῦτο δὲ οὐκ ἀργὸν τὸ ὑφ' ἡμῶν νενοημένον. ἐπειδὴ γὰρ ἤμελλον οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἰδόντες ἐν κόσμῳ, μὴ πιστεύειν, προαπέδειξεν ἡ γραφὴ ὅτι μελ[λ]ήσουσι τὰ ἔθνη τοῦτον ἔνσαρκον ἐπιγινώσκειν, ὃν πάλαι ἄσαρκον ἰδὼν ἐπέγνω ἐν καμίνῳ ὁ Ναβουχοδονόσορ καὶ υἱὸν θεοῦ εἶναι τοῦτον ὡμολόγησεν.

Ibid. p. 188.

86.

"Καὶ εἶπεν Σεδράχ, Μισάκ, Ἀβδεναγώ." Ἱππολύτου. Καὶ τῶν μὲν τριῶν τὰ ὀνόματα ἐκάλεσεν, τοῦ δὲ τετάρτου οὐχ εὗρεν ἐξειπεῖν. οὐδέπω γὰρ ἦν ἐκ τῆς παρθένου γεγενημένος ὁ Ἰησοῦς.

Ibid. p. 189.

87.

"Τότε ὁ βασιλεὺς κατηύθυνεν." Ἱππολύτου. Ὥσπερ γὰρ αὐτὸν τὸν θεὸν ἐδόξασαν ἑαυτοὺς τῷ θανάτῳ παραδόντες, οὕτω πάλιν καὶ αὐτοὶ οὐ μόνον ὑπὸ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐδοξάσθησαν καὶ τὰ ἀλλόφυλα καὶ βάρβαρα ἔθνη τὸν θεὸν σέβειν ἐδίδαξαν.

Ibid. p. 190.

88.

"Καὶ τὸ ἐνύπνιον ἔγραψεν." Ἱππολύτου. Ὅσα μὲν οὖν ὑπὸ τοῦ πνεύματος δι' ὁραμάτων ἀπεκαλύφθη τῷ μακαρίῳ προφήτῃ, ταῦτα καὶ ἑτέροις ἀφθόνως διηγήσατο, ἵνα μὴ μόνον αὐτὸς ἑαυτῷ προφητεύων τὰ μέλλοντα φανῇ, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις τοῖς βουλομένοις ἐρευνᾶν τὰς θείας γραφὰς προφήτης ἀποδειχθῇ.

Ibid. p. 199.

89.

"Καὶ ἰδοὺ οἱ τέσσαρες ἄνεμοι." Ἱππολύτου. Τὴν τετραπέρατον κτίσιν σημαίνει.

Ibid. p. 199.

8 Dan. 3, 26. ‖ 13 Dan. 3, 30. ‖ 20 Dan. 7, 1. ‖ 26 Dan. 7, 2.

90.

"Καὶ τέσσαρα θηρία μεγάλα." Ἱππολύτου. Ἐπεὶ οὖν διάφορα θηρία ἐπεδείχθη τῷ μακαρίῳ Δανιὴλ καὶ ταῦτα ἀλλήλων διαφέροντα, δεῖ νοῆσαι ἡμᾶς ὅτι οὐ περὶ θηρίων τινῶν ἡ ἀλήθεια διαλέγεται, ἀλλ' ἐν τύπῳ καὶ ἐν εἰκόνι δείκνυσι τὰς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐπαναστάσας βασιλείας ὥσπερ θηρία διαφέρροντα τὴν ἀνθρωπότητα. τὴν γὰρ θάλασσαν τὴν μεγάλην τὸν σύμπαντα κόσμον λέγει.

Ibid. p. 199.

91.

"Ἕως οὗ ἐξετίλη τὰ πτερὰ αὐτῆς." Ἱππολύτου. Τοῦτο γὰρ ὄντως ἐπὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορ συνέβη, καθὼς ἐν τῇ πρὸ ταύτης βίβλῳ σεσήμανται, καὶ αὐτὸ εὐθὺς τοῦτο οὕτως ἐπ' αὐτῷ γεγενῆσθαι μαρτυρεῖ ὡς ἐξεδιώχθη ἐκ τῆς βασιλείας καὶ ἀφῃρέθη ἀπ' αὐτοῦ ἡ δόξα αὐτοῦ καὶ ἡ μεγαλοσύνη, ἣν ἐκέκτ[ητ]ο τὸ πρότερον.

Καὶ μετ' ὀλίγα· τὸ οὖν εἰπεῖν "ἐπὶ ποδῶν ἀνθρώπου ἐστάθη καὶ καρδία ἀνθρώπου ἐδόθη αὐτῷ" τοῦτο δηλοῖ ὅτι ταπεινοφρονήσας Ναβουχοδονόσορ καὶ ἐπιγνοὺς ἑαυτὸν ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν ὑπὸ τὴν τοῦ θεοῦ ἐξουσίαν κείμενος, δεηθεὶς τοῦ κυρίου, ἔτυχε τῆς παρ' αὐτοῦ εὐσπλαγχνίας, πάλιν εἰς τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν ἀποκατασταθείς.

Ibid. p. 200.

92.

"Θηρίον δεύτερον ὅμοιον ἄρκῳ." Ἱππολύτου. Ἵνα ἐν τούτῳ δείξῃ τὴν τῶν Περσῶν βασιλείαν.

Ibid. p. 200.

93.

"Καὶ τρία πλευρά." Ἱππολύτου. Τρία δὲ πλευρὰ καλεῖ τὰ

2 Dan. 7, 3. ‖ 10 Dan. 7, 4. ‖ 18 Matth. 8, 9. ‖ 23 Dan. 7, 5. ‖ 27 Dan. 7, 5.

6 διαφθείροντα L? ‖ 10 οὖν ἐξετείλη M. ‖ 12 σεσέμαγται M. ‖ 19 εὐσπλ. καὶ πάλιν M.

τρία ἔθνη. λέγει οὖν Ἦρχεν αὐτὸ τὸ θηρίον, οἳ ἦσαν Μῆδοι, Ἀσσύριοι καὶ Βαβυλώνιοι.

Ibid. p. 200.

94.

"Καὶ οὕτω ἔλεγον αὐτῇ Ἀνάστηθι φάγε." Ἱππολύτου. Οἱ γὰρ Πέρσαι ἐπαναστάντες ἐν τοῖς τότε καιροῖς τὴν πᾶσαν χώραν ἠρήμωσαν καὶ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ὑποδούλους ἑαυτοῖς ποιήσαντες διέφθειραν. ὥσπερ γὰρ τὸ θηρίον ἡ ἄρκος ῥυπαρόν ἐστι ζῷον καὶ σαρκοβόρον, σπαράσσον ὄνυξιν καὶ ὀδοῦσιν, οὕτως ἐγενήθη καὶ ἡ τῶν Περσῶν βασιλεία, οἵτινες διεκράτησαν ἐπὶ ἔτη σλ.

Ibid. p. 200.

95.

"Καὶ ἰδοὺ θηρίον ἕτερον ὡσεὶ πάρδαλις." Ἱππολύτου. Πάρδαλιν οὖν ὀνομάσας τὴν τῶν Ἑλλήνων βασιλείαν σημαίνει, ὧν ἦρξεν Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών. ἀφωμοίωσε δὲ αὐτοὺς παρδάλ[ε]ι διὰ τὸ γεγενῆσθαι αὐτοὺς ὀξεῖς καὶ πολυμηχάνους ἐν τοῖς λογισμοῖς καὶ πικροὺς ἐν τῇ καρδίᾳ, ὃν τρόπον καὶ τὸ ζῷον ποικίλον ἐστὶ τῇ ἰδέᾳ, ὀξὺ δὲ εἰς τὸ κακοποιῆσαι καὶ αἷμα ἀνθρώπου ἐκπιεῖν.

Ibid. p. 201.

96.

"Τέσσαρες κεφαλαὶ τῷ θηρίῳ." Ἱππολύτου. Μετὰ γὰρ τὸ ὑψωθῆναι τὴν βασιλείαν Ἀλεξάνδρου καὶ αὐξηθῆναι καὶ εἰς πάντα τὸν κόσμον ὀνομασθῆναι διεμερίσθη ἡ βασιλεία αὐτοῦ εἰς τέσσαρας ἀρχάς. τελευτῶν γὰρ ὁ Ἀλέξανδρος διεῖλεν αὐτοῖς τοῖς συντρόφοις τοῖς ἐκ τοῦ γένους τὴν βασιλείαν, τέσσαρσιν ἀνθρώποις, Σελεύκῳ, Δημητρίῳ, Πτολεμαίῳ καὶ Φιλίππῳ. καὶ "ἐπέθεντο πάντες" οὗτοι "διαδήματα," καθὼς Δανιὴλ τοῦτο προμηνύει, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Μακκαβαίων ἀναγέγραπται.

Ibid. p. 202.

5 Dan. 7, 5 ‖ 15 Dan. 7, 6. ‖ 23 Dan. 7, 6. ‖ 26 Macc. α 1, 9.

8 ῥιπαρὸν M. ‖ 10 „*cod.* σλ, *id est* CCCXXX. *Sed centenarium numerum male additum scimus, tum e supradictis* p. 196 [cf. § 124], *tum ex universa historia.*" Mai. ‖ 15 ἀπωμοίωσε M. ‖ 26 Δημητρίῳ „*videtur scriptum pro Cratero.*" Mai.

97.

"Καὶ ἰδοὺ θηρίον τέταρτον." Ἱππολύτου. Ὅτι μὲν οὖν μετὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων βασιλείαν ἑτέρα οὐκ ἐγήγερται ἄλλη βασιλεία εἰ μὴ ἣ κρατοῦσα νῦν ἕστηκε, καὶ τοῦτο πᾶσι πρόδηλόν ἐστιν. ἥτις ὀδόντας μὲν ἔχει σιδηροῦς διὰ τὸ πάντας δαμάζειν καὶ λεπτύνειν τῇ ἰδίᾳ ἰσχύι, ὥσπερ γε ὁ σίδηρος, τὰ δὲ ἐπίλοιπα τοῖς ποσὶ συνεπάτει διὰ τὸ μὴ καταλείπεσθαι ἑτέραν βασιλείαν ἔτι μετὰ ταύτην, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ταύτης κέρατα δέκα ἀναφύεσθαι.

Ibid. p. 202. 203.

98.

"Καὶ κέρατα δέκα αὐτῷ." Ἱππολύτου. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς παρδάλεως προεῖπεν ὁ προφήτης ὅτι τέσσαρες κεφαλαὶ τῷ θηρίῳ, καὶ ἐγένετο καὶ ἐμερίσθη ἡ βασιλεία Ἀλεξάνδρου εἰς τέσσαρας ἀρχάς: οὕτω καὶ νῦν προσδοκᾶν δεῖ, ἕως ἀναβήσεται δέκα κέρατα ἐξ αὐτῆς ταύτης, ὅταν ὁ χρόνος τοῦ θηρίου πληρωθῇ καὶ τὸ μικρὸν κέρας, ὅπερ ἐστὶν ὁ ἀντίχριστος, ἐν αὐτοῖς αἰφνιδίως ἀναφανῇ καὶ ἡ δικαιοσύνη ἐκ τῆς γῆς ἀρθῇ καὶ ὁ πᾶς κόσμος εἰς συντέλειαν παρῇ· ὥστε οὐ προλαμβάνειν ἡμᾶς δεῖ τὴν τοῦ θεοῦ βουλήν, ἀλλὰ μακροθυμεῖν καὶ δεῖσθαι, ἵνα μὴ εἰς τοιούτους χρόνους ἐμπέσωμεν, οὔτε μὴν ἀπιστεῖν ὡς μὴ μέλλοντα γίνεσθαι. εἰ γὰρ τὰ πρῶτα, ὅσα προεῖπον οἱ προφῆται, οὐκ ἐγένετο, μήτε ταῦτα προσδοκᾶν [δεῖ]· εἰ δὲ ἐκεῖνα ἐγένοντο κατὰ καιροὺς ἰδίους καθὼς προείρηται, πάντως καὶ ταῦτα τελεσθήσεται.

Ibid. p. 203.

99.

"Προσενόουν τοῖς κέρασιν." Ἱππολύτου. Τοῦτ' ἐστὶν ἀτενὲς ἑώρων πρὸς τὸ θηρίον καὶ ἐθαύμαζον μετὰ τῶν λοιπῶν ἁπάντων καὶ τῶν κεράτων τὸν ἀριθμόν. ἐξηλλαγμένη γὰρ παρὰ τὴν τῶν λοιπῶν θηρίων φύσιν ἦν ἡ τούτου θεωρία.

Ibid. p. 204.

2 Dan. 7, 7. || 11 Dan. 7, 7. || 26 Dan. 7, 8.

3 ἣ L, ἡ M. || 6 ἰσχύει M. || 16 αἰφνίδιος M.

τρία ἔθνη. λέγει οὖν Ἦρχεν αὐτὸ τὸ θηρίον, ᾗ ἦσαν Μῆδοι, Ἀσσύριοι καὶ Βαβυλώνιοι.

Ibid. p. 200.

94.

"Καὶ οὕτω ἔλεγον αὐτῇ Ἀνάστηθι φάγε." Ἱππολύτου. Οἱ γὰρ Πέρσαι ἐπαναστάντες ἐν τοῖς τότε καιροῖς τὴν πᾶσαν χώραν ἠρήμωσαν καὶ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ὑποδούλους ἑαυτοῖς ποιήσαντες διέφθειραν. ὥσπερ γὰρ τὸ θηρίον ἡ ἄρκος ῥυπαρόν ἐστι ζῷον καὶ σαρκοβόρον, σπαράσσον ὄνυξιν καὶ ὀδοῦσιν, οὕτως ἐγενήθη καὶ ἡ τῶν Περσῶν βασιλεία, οἵτινες διεκράτησαν ἐπὶ ἔτη σλ.

Ibid. p. 200.

95.

"Καὶ ἰδοὺ θηρίον ἕτερον ὡσεὶ πάρδαλις." Ἱππολύτου. Πάρδαλιν οὖν ὀνομάσας τὴν τῶν Ἑλλήνων βασιλείαν σημαίνει, ὧν ἦρξεν Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών. ἀφωμοίωσε δὲ αὐτοὺς παρδάλ[ε]ι διὰ τὸ γεγενῆσθαι αὐτοὺς ὀξεῖς καὶ πολυμηχάνους ἐν τοῖς λογισμοῖς καὶ πικροὺς ἐν τῇ καρδίᾳ, ὃν τρόπον καὶ τὸ ζῷον ποικίλον ἐστὶ τῇ ἰδέᾳ, ὀξὺ δὲ εἰς τὸ κακοποιῆσαι καὶ αἷμα ἀνθρώπου ἐκπιεῖν.

Ibid. p. 201.

96.

"Τέσσαρες κεφαλαὶ τῷ θηρίῳ." Ἱππολύτου. Μετὰ γὰρ τὸ ὑψωθῆναι τὴν βασιλείαν Ἀλεξάνδρου καὶ αὐξηθῆναι καὶ εἰς πάντα τὸν κόσμον ὀνομασθῆναι διεμερίσθη ἡ βασιλεία αὐτοῦ εἰς τέσσαρας ἀρχάς. τελευτῶν γὰρ ὁ Ἀλέξανδρος διεῖλεν αὐτοῖς τοῖς συντρόφοις τοῖς ἐκ τοῦ γένους τὴν βασιλείαν, τέσσαρσιν ἀνθρώποις, Σελεύκῳ, Δημητρίῳ, Πτολεμαίῳ καὶ Φιλίππῳ. καὶ "ἐπέθεντο πάντες" οὗτοι "διαδήματα," καθὼς Δανιὴλ τοῦτο προμηνύει, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Μακκαβαίων ἀναγέγραπται.

Ibid. p. 202.

5 Dan. 7, 5 ‖ 15 Dan. 7, 6. ‖ 23 Dan. 7, 6. ‖ 26 Macc. α 1, 9.

8 ῥιπαρὸν M. ‖ 10 „*cod.* τλ, *id est CCCXXX. Sed centenarium numerum male additum scimus, tum e supradictis* p. 196 [cf. § 124], *tum ex universa historia.*" Mai. ‖ 15 ἀπωμοίωσε M. ‖ 26 Δημητρίῳ „*videtur scriptum pro Cratero.*" Mai.

97.

„Καὶ ἰδοὺ θηρίον τέταρτον." Ἱππολύτου. Ὅτι μὲν οὖν μετὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων βασιλείαν ἑτέρα οὐκ ἐγήγερται ἄλλη βασιλεία εἰ μὴ ἣ κρατοῦσα νῦν ἕστηκε, καὶ τοῦτο πᾶσι πρόδηλόν ἐστιν. ἥτις ὀδόντας μὲν ἔχει σιδηροῦς διὰ τὸ πάντας δαμάζειν καὶ λεπτύνειν τῇ ἰδίᾳ ἰσχύι, ὥσπερ γε ὁ σίδηρος, τὰ δὲ ἐπίλοιπα τοῖς ποσὶ συνεπάτει διὰ τὸ μὴ καταλείπεσθαι ἑτέραν βασιλείαν ἔτι μετὰ ταύτην, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ταύτης κέρατα δέκα ἀναφύεσθαι.

Ibid. p. 202. 203.

98.

„Καὶ κέρατα δέκα αὐτῷ." Ἱππολύτου. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς παρδάλεως προεῖπεν ὁ προφήτης ὅτι τέσσαρες κεφαλαὶ τῷ θηρίῳ, καὶ ἐγένετο καὶ ἐμερίσθη ἡ βασιλεία Ἀλεξάνδρου εἰς τέσσαρας ἀρχάς: οὕτω καὶ νῦν προσδοκᾶν δεῖ, ἕως ἀναβήσεται δέκα κέρατα ἐξ αὐτῆς ταύτης, ὅταν ὁ χρόνος τοῦ θηρίου πληρωθῇ καὶ τὸ μικρὸν κέρας, ὅπερ ἐστὶν ὁ ἀντίχριστος, ἐν αὐτοῖς αἰφνιδίως ἀναφανῇ καὶ ἡ δικαιοσύνη ἐκ τῆς γῆς ἀρθῇ καὶ ὁ πᾶς κόσμος εἰς συντέλειαν παρῇ· ὥστε οὐ προλαμβάνειν ἡμᾶς δεῖ τὴν τοῦ θεοῦ βουλήν, ἀλλὰ μακροθυμεῖν καὶ δεῖσθαι, ἵνα μὴ εἰς τοιούτους χρόνους ἐμπέσωμεν, οὔτε μὴν ἀπιστεῖν ὡς μὴ μέλλοντα γίνεσθαι. εἰ γὰρ τὰ πρῶτα, ὅσα προεῖπον οἱ προφῆται, οὐκ ἐγένετο, μήτε ταῦτα προσδοκᾶν [δεῖ]· εἰ δὲ ἐκεῖνα ἐγένοντο κατὰ καιροὺς ἰδίους καθὼς προείρηται, πάντως καὶ ταῦτα τελεσθήσεται.

Ibid. p. 203.

99.

„Προσενόουν τοῖς κέρασιν." Ἱππολύτου. Τοῦτ' ἐστὶν ἀτενὲς ἑώρων πρὸς τὸ θηρίον καὶ ἐθαύμαζον μετὰ τῶν λοιπῶν ἁπάντων καὶ τῶν κεράτων τὸν ἀριθμόν. ἐξηλλαγμένη γὰρ παρὰ τὴν τῶν λοιπῶν θηρίων φύσιν ἦν ἡ τούτου θεωρία.

Ibid. p. 204.

2 Dan. 7, 7. ‖ 11 Dan. 7, 7. ‖ 26 Dan. 7, 8.

3 ἣ L, ἡ M. ‖ 6 ἰσχύει M. ‖ 16 αἰφνίδιος M.

οἰκοδομηθήσεται πλατεῖα καὶ τεῖχος," [ὃ] ὄντως γεγένηται. ἐπιστρέψας γὰρ ὁ λαὸς ᾠκοδόμησε τὴν πόλιν καὶ τὸν ναὸν καὶ τὸ τεῖχος κύκλῳ. ἔπειτα λέγει "μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς ἑξήκοντα δύο ἐκκενωθήσονται οἱ καιροὶ καὶ διαθήσει διαθήκην πολλοῖς ἑβδομὰς μία καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος ἀρθήσεται θυσία καὶ σπονδή, καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν βδέλυγμα τῶν ἐρημώσεων." 22. τῶν γὰρ ἑξήκοντα δύο ἑβδομάδων πληρωθεισῶν καὶ χριστοῦ παραγενομένου καὶ τοῦ εὐαγγελίου ἐν παντὶ τόπῳ κηρυχθέντος, ἐκκενωθέντων τῶν καιρῶν μία ἑβδομὰς περιλειφθήσεται ἡ ἐσχάτη, ἐν ᾗ παρέσται Ἡλίας καὶ Ἐνώχ, καὶ ἐν τῷ ἡμίσει αὐτῆς ἀναφανήσεται τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, ὁ ἀντίχριστος ἐρήμωσιν τῷ κόσμῳ καταγγέλλων, οὗ παραγινομένου ἀρθήσεται θυσία καὶ σπονδή, ἡ νῦν κατὰ πάντα τόπον ὑπὸ τῶν ἐθνῶν προσφερομένη τῷ θεῷ. τούτων οὕτως εἰρημένων ἑτέραν πάλιν ὀπτασίαν διηγεῖται ἡμῖν ὁ προφήτης. οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἐμερίμνησεν εἰ μὴ ἵνα πάντα ἀκριβῶς ἐκδιδαχθῇ τὰ μέλλοντα καὶ ἡμᾶς ἐκδιδάσκων φανῇ. 23. λέγει γοῦν "ἐν ἔτει τρίτῳ Κύρου τοῦ βασιλέως Περσῶν λόγος ἀπεκαλύφθη τῷ Δανιήλ, οὗ τὸ ὄνομα Βαλτάσαρ, καὶ ἀληθινὸς ὁ λόγος καὶ δύναμις μεγάλη καὶ σύνεσις ἐδόθη αὐτῷ ἐν τῇ ὀπτασίᾳ. ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐγὼ Δανιὴλ ἤμην πενθῶν τρεῖς ἑβδομάδας ἡμερῶν. ἄρτον ἐπιθυμιῶν οὐκ ἔφαγον, καὶ κρέας καὶ οἶνος οὐκ εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου, καὶ ἄλειμμα οὐκ ἠλειψάμην ἕως πληρώσεως τριῶν ἑβδομάδων. ἐν ἡμέρᾳ τετάρτῃ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου ἐταπεινοφρόνησα," φησίν, "εἴκοσι καὶ μίαν ἡμέραν," εὐχόμενος τῷ θεῷ τῷ ζῶντι, ἀπαιτῶν παρ' αὐτοῦ ἀποκάλυψιν μυστηρίου. καὶ δὴ ἀκούσας πατὴρ ἀπέστειλε λόγον ἴδιον ἐνδεικνύμενος τὸ μέλλον ἀποβῆναι δι' αὐτοῦ. καὶ δὴ ἐγένετο παρὰ τὸν ποταμὸν τὸν μέγαν. ἔδει γὰρ ἐκεῖ τὸν παῖδα δείκνυσθαι, ὅπου καὶ ἁμαρτίας ἀφιέναι ἤμελλε. 24. "καὶ ἦρα," φησί, "τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἐνδεδυμένος βαδδίν." ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ὀπτασίᾳ φησί[ν] "ἰδοὺ ἄγγελος Γαβριὴλ ἀπεσταλμένος," ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τὸν κύριον ὁρᾷ, οὔπω μὲν τελείως ἄνθρωπον, "ἐν σχήματι δὲ ἀνθρώπου"

11 ἐρημώσεως ἕως ὁ cod. [16 Dan. 10, 1 sqq. || 32 Phil. 2, 7.

φαινόμενον, καθὼς λέγει "καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἐνδεδυμένος βαδδίν." τὸ γὰρ ποικίλον τῆς κλήσεως τῶν χαρισμάτων ἐνδεδυμένος ποικίλον χιτῶνα μυστηρίων ἐπεδείκνυεν, ὅτι ἐκ διαφόρων χρωμάτων ἦν κατηρτισμένος ὁ ἱερατικὸς χιτών, τῶν ποικίλων ἐθνῶν παρουσίαν χριστοῦ προσδεχομένων, ἵνα πολλοῖς χρώμασι καταρτισθῆναι δυνηθῶμεν. "καὶ ἡ ὀσφὺς αὐτοῦ περιεζωσμένη ἐν χρυσίῳ ὠφάζ." 25. τό δὲ ὠφὰζ χρυσίον καθαρὸν σημαίνει τοῦτο, ἐκ τῆς ἑβραΐδος εἰς τὴν ἑλληνίδα μετατιθέμενον. καθαρὰν γοῦν περιεζωσμένος περὶ τὴν ὀσφὺν ζώνην. πάντας γὰρ ἡμᾶς ἤμελλεν ὁ λόγος περὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα τῇ ἰδίᾳ ἀγάπῃ ὡς ζώνην σφίγξας βαστάζειν. τὸ σῶμα τὸ τέλειον αὐτοῦ ἦν, ἡμεῖς δὲ μέλη ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἡνωμένοι καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λόγου βασταζόμενοι. "καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ὡς Θαρσεῖς." Θαρσεῖς δὲ ἑρμηνεύεται Αἰθίοπες. τὸ γὰρ δυσεπίγνωστον αὐτοῦ ἤδη ὁ προφήτης προκατήγγειλεν, ὡς μελλήσει, ἔνσαρκος ἐν κόσμῳ φανείς, δυσεπίγνωστος ἔσεσθαι πολλοῖς. "καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ἀστραπή, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς λαμπάδες πυρός." ἔδει γὰρ τὸ πυρῶδες καὶ κριτικὸν τοῦ λόγου προσημαίνεσθαι, ἵνα τοῖς ἀσεβέσι δικαίως τὸ πῦρ ἐπενέγκας τούτους καταφλέξῃ. 26. προσέθηκε δὲ λέγων "καὶ οἱ βραχίονες αὐτοῦ καὶ οἱ πόδες ὅμοιοι χαλκῷ στιλβῶντι," ἵνα τὴν πρώτην τῶν ἀνθρώπων κλῆσιν καὶ τὴν δευτέραν τὴν ἐξ ἐθνῶν ὁμοίαν σημάνῃ. "ἔσονται γὰρ τὰ ἔσχατα ὡς τὰ πρῶτα. θήσω γὰρ τοὺς ἄρχοντάς σου ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς καὶ τοὺς ἡγουμένους σου ὡς τὸ πρότερον. καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὄχλου πολλοῦ." πάντες γὰρ σήμερον οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες τὰ λόγια φθεγγόμεθα ὡς διὰ στόματος αὐτοῦ λαλοῦντες τὰ ὑπ' αὐτοῦ προστεταγμένα. 27. καὶ μετὰ βραχέα φησὶ πρὸς αὐτὸν "εἰ οἶδας τί ἦλθον πρὸς σέ; καὶ νῦν ἐπιστρέψω τοῦ πολεμῆσαι μετὰ ἄρχοντος Περσῶν. ἀλλ' ἢ ἀναγγελῶ τὸ γεγραμμένον ἐν γραφῇ ἀληθείας. καὶ οὐκ ἔστιν οὐδεὶς ἀντεχόμενος περὶ τούτων, ἀλλὰ Μιχαὴλ ἄρχων ὑμῶν," "καὶ τοῦτον κατέλιπον ἐκεῖ." "ἀφ' ἧς γὰρ ἡμέρας ἔδωκας τὸ πρόσωπόν σου κακωθῆναι ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ σου, εἰσηκούσθη ἡ δέησις σου καὶ ἀπεστάλην ἐγὼ τοῦ πο-

20 Barnabas 6. ‖ 26 Dan. 10, 20. 21. ‖ 29 Dan. 10, 11 — 13.

16 πυρώδης cod.

114.

"Τοῦ πολεμῆσαι μετὰ ἄρχοντος Περσῶν." Ἱππολύτου. Ἀφ' ἧς γὰρ ἡμέρας ἔδωκας τὸ πρόσωπόν σου κακωθῆναι ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ σου, ἠκούσθη ἡ δέησίς σου καὶ ἀπεστάλην ἐγὼ τοῦ πολεμῆσαι μετὰ ἄρχοντος Περσῶν. βουλὴ γάρ τις ἐγένετο μὴ ἀποστέλλειν τὸν λαόν· ἵνα οὖν ἐν τάξει τὸ αἴτημά σου γένηται, ἀντέστην τούτῳ ἐγώ.

Ibid. p. 216.

115.

"Ἔσται καιρὸς θλίψεως." Ἱππολύτου. Τότε γὰρ ἔσται θλῖψις μεγάλη, οἵα οὐ γέγονε τοιαύτη ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἄλλων ἀλλαχῆ κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν εἰς τὸ ἀναιρεῖσθαι τοὺς πιστοὺς πεμπομένων καὶ τῶν ἁγίων ἀπὸ δύσεως εἰς ἀνατολὴν πορευομένων καὶ τῶν δὲ ἀπὸ ἀνατολῶν εἰς μεσημβρίαν διωκομένων, ἄλλων δὲ ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ σπηλαίοις κρυπτομένων, πανταχοῦ δὲ αὐτοὺς τοῦ βδελύγματος πολεμοῦντος καὶ διὰ θαλάσσης καὶ διὰ ξηρᾶς τούτους διὰ τοῦ προστάγματος ἀναιροῦντος καὶ κατὰ πάντα τρόπον ἐκ τοῦ κόσμου ἐκθλίβοντος, μὴ δυναμένων αὐτῶν μηκέτι τῶν ἰδίων πωλῆσαι μήτε ἀγοράσαι παρὰ τῶν ἀλλοτρίων, χωρὶς ἐὰν μή τις τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου ἔχῃ καὶ περιφέρῃ ἢ τὸ τούτου χάραγμα ἐπὶ μετώπου βαστάσῃ· πάντες γὰρ τότε ἐκ παντὸς τόπου ἐκδιωχθήσονται καὶ ἐκ τῶν πόλεων ἐξελασθήσονται καὶ ἐκ τῶν οἰκιῶν κατασπασθήσονται καὶ ἐν τῷ δημοσίῳ συρθήσονται καὶ πάσῃ κολάσει κολασθήσονται καὶ ἐκ παντὸς κόσμου ἐκβληθήσονται.

Ibid. p. 219.

116.

"Ἐξεγερθήσονται οὗτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον." Ἱππολύτου. Οἱ τῇ ὄντως ζωῇ πεπιστευκότες καὶ ἐν βίβλῳ ζωῆς ἐγγεγραμμένοι.

Ibid. p. 220.

2 Dan. 10, 20. ‖ 10 Dan. 12, 1. ‖ 27 Dan. 12, 2.

23 οἰκείων M.

σαρας ἀνέμους τοῦ οὐρανοῦ. τελευτῶν γὰρ ὁ Ἀλέξανδρος διεῖλε τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰς τέσσαρας ἀρχάς. "καὶ ἀναστήσεται βασιλεὺς καὶ εἰσελεύσεται εἰς τὰ ὑποστηρίγματα βασιλέως Αἰγύπτου." 31. Ἀντίοχος γὰρ γεγένηται τῆς Συρίας βασιλεύς. οὗτος ἐβασίλευσεν ἐν ἑκατοστῷ καὶ ἑβδόμῳ ἔτει βασιλείας Ἑλλήνων. καὶ δὴ τοῖς τότε καιροῖς πόλεμον συνάπτει πρὸς Πτολεμαῖον βασιλέα Αἰγύπτου καὶ ὑπερισχύσας αὐτοῦ κρατεῖ. οὗτος ὑποστρέφων ἐξ Αἰγύπτου ἀνέβη ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ ἔτει ἑκατοστῷ καὶ τρίτῳ, καὶ λαβὼν πάντας τοὺς θησαυροὺς οἴκου κυρίου ἐπορεύθη εἰς Ἀντιόχειαν. καὶ μετὰ δύο ἔτη ἡμερῶν ἀποστέλλει ὁ βασιλεὺς ἴδιον φορολόγον εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἰουδαίας, ἀναγκάζειν τοὺς Ἰουδαίους μεταβαίνειν ἀπὸ τῶν πατρώων νόμων, τοῖς δὲ τοῦ βασιλέως δόγμασιν ὑποτάσσεσθαι. ὃς παραγενόμενος ἠνάγκαζεν αὐτοὺς λέγων "Ἐξέλθετε καὶ ποιήσατε τὸ πρόσταγμα τοῦ βασιλέως καὶ ζήσεσθε. 32. οἱ δὲ εἶπαν οὐκ ἐξελευσόμεθα οὐδὲ ποιήσομεν τὸ πρόσταγμα τοῦ βασιλέως· ἀποθανούμεθα ἐν τῇ ἁπλότητι ἡμῶν. καὶ ἀπέκτεινεν ἐξ αὐτῶν χιλίας ψυχὰς ἀνθρώπων." πληροῦται οὖν τὰ πρὸς τὸν μακάριον Δανιὴλ λελαλημένα "ὅτι θλιβήσονται καὶ ἀσθενήσουσιν οἱ δοῦλοί μου ἐν λιμῷ καὶ ἐν μαχαίρᾳ καὶ ἐν αἰχμαλωσίᾳ." λέγει δὲ Δανιὴλ "καὶ βοηθήσονται βοήθειαν μικράν." ἀνέστη γὰρ τότε Ματθίας καὶ Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος καὶ ἐβοήθησαν αὐτοῖς καὶ ἐρρύσαντο ἐκ χειρὸς Ἑλλήνων. 33. ἐπληρώθη τὸ εἰρημένον ἐν τῇ γραφῇ. λέγει δὲ οὕτως· "καὶ εἰσελεύσεται θυγάτηρ τοῦ νότου πρὸς βασιλέα τοῦ βορρᾶ, τοῦ ποιῆσαι μετ' αὐτοῦ συνθήκας. καὶ οὐ στήσονται βραχίονες τοῦ ἄγοντος αὐτήν. καὶ συντριβήσεται καὶ πεσεῖται καὶ αὐτὴ καὶ ὁ ἄγων αὐτήν." γεγένηται γάρ τις αὐτὴ Πτολεμαΐς, βασιλεύουσα Αἰγύπτου. τότε δὴ ἐκπορεύεται ἅμα τοῖς δυσὶν υἱοῖς αὐτῆς, Πτολεμαίῳ καὶ Φιλομήτορι, συνθήκας ποιησομένη πρὸς Ἀντίοχον βασιλέα τῆς Συρίας. καὶ δὴ ἐλθοῦσα κατὰ Σκυθόπολιν ἐκεῖ ἀναιρεῖται. ὁ γὰρ ἄγων αὐτὴν προέδωκεν αὐτήν. τότε δὴ οἱ δύο ἀδελφοὶ πόλεμον πρὸς ἀλλήλους συμβάλλουσι καὶ

2 Dan. 11, 7. ‖ 14 Macc. α 2, 33—38. ‖ 18 Dan. 11, 33. ‖ 23 ib. 6.

31 τότε post δὴ repet. cod.

ἀναιρεῖται ὁ Φιλομήτωρ, κρατεῖ δὲ ὁ Πτολεμαῖος. 34. συμβολὴ τοίνυν πάλιν γίνεται Πτολεμαίῳ πρὸς Ἀντίοχον. τούτῳ ἐπέρχεται ὁ Ἀντίοχος. λέγει γὰρ οὕτως ἡ γραφή· "καὶ ἐπαναστήσεται βασιλεὺς τοῦ νότου πρὸς βασιλέα τοῦ βορρᾶ. καὶ ἐπαναστήσεται σπέρμα ἐξ αὐτῆς." ποῖον δὲ σπέρμα ἀλλ' ἢ Πτολεμαῖος, ὃς συνῆψε πόλεμον πρὸς Ἀντίοχον, ᾧ ἐπεξελθὼν ὁ Ἀντίοχος καὶ μὴ κατισχύσας αὐτοῦ, φυγὰς γενόμενος ἀνέστρεψε πάλιν εἰς Ἀντιόχειαν, συναγαγὼν ὄχλον πλείονα. λαμβάνει τοίνυν πᾶσαν τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ Πτολεμαῖος καὶ ἄγει εἰς Αἴγυπτον. πληροῦται ἡ γραφὴ ὡς λέγει Δανιὴλ "καὶ τοὺς θεοὺς αὐτῶν καὶ τὰ χωνεύματα καὶ πᾶν χρυσίον ἐπιθυμητὸν εἰσοίσει εἰς Αἴγυπτον." 35. καὶ μετὰ ταῦτα ἐξέρχεται Ἀντίοχος ἐκ δευτέρου πόλεμον ἐγείρων κατ' αὐτοῦ, ὃς ἥττησε τὸν Πτολεμαῖον. καὶ δὴ τούτων γενομένων ἐπεγείρεται πάλιν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ὁ Ἀντίοχος καὶ ἐξαποστέλλει τινὰ Νικάνορα μετὰ δυνάμεως πολλῆς, ὅπως ἐκπολεμήσῃ τοὺς Ἰουδαίους, ἡνίκα Ἰούδας μετὰ τὴν τελευτὴν Ματθίου ἦρχε τοῦ λαοῦ, καὶ τὰ ἑξῆς, ὡς γέγραπται ἐν τῷ Μακκαβαϊκῷ. τούτων γενομένων λέγει πάλιν ἡ γραφὴ "καὶ ἐπαναστήσεται ἕτερος βασιλεὺς καὶ οὗτος κατισχύσει ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἐπαναστήσεται βασιλεὺς τοῦ νότου καί γε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ λήψεται εἰς γυναῖκα." 36. γίνεται γάρ τινα Ἀλέξανδρον ἀναστῆναι υἱὸν Φιλίππου. οὗτος κατὰ τὸν καιρὸν ἐπαναστήσεται Ἀντιόχῳ καὶ πολεμήσας αὐτὸν ἀναιρεῖ, κρατεῖ δὲ τῆς βασιλείας. τότε ἀποστέλλει πρὸς Πτολεμαῖον τὸν βασιλέα Αἰγύπτου, λέγων Δός μοι τὴν θυγατέρα σου Κλεοπάτραν εἰς γυναῖκα. καὶ δίδωσι τῷ Ἀλεξάνδρῳ εἰς γυναῖκα. πληροῦται ἡ γραφὴ ὡς λέγει "καὶ λήψεται τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς γυναῖκα." λέγει δὲ "καὶ διαφθερεῖ αὐτήν, καὶ οὐκ αὐτοῦ ἔσται γυνή." ἀληθῶς. καὶ τοῦτο πεπλήρωται. ἡνίκα γὰρ αὐτῷ ἔδωκε Πτολεμαῖος τὴν ἰδίαν θυγατέρα, ἐπιστρέφων εἶδε τὴν βασιλείαν Ἀλεξάνδρου θαυμαστὴν καὶ ἔνδοξον, ἧς κατεπίθυμος γενόμενος ὑπούλως ἐλάλη[σε] τῷ Ἀλεξάνδρῳ, ὡς λέγει ἡ γραφὴ "καὶ ἐπὶ τραπέζης

21 υἱὸν Φιλίππου editori romano „ex margine irrepsisse videtur." ‖ 22 "Ἀντιόχῳ leg. Δημητρίῳ" ed. rom.

ψευδῆ λαλήσουσιν ἀμφότεροι βασιλεῖς." καὶ δὴ πορευθεὶς Πτολεμαῖος εἰς Αἴγυπτον καὶ στρατολογήσας δύναμιν πολλήν, ἐπῆλθε τῇ πόλει, ἡνίκα Ἀλέξανδρος ἐπορεύθη εἰς Κιλικίαν. 37. ἐπιβαίνων τοίνυν ὁ Πτολεμαῖος τῇ χώρᾳ, φρουρὰν ἔταξε κατὰ πόλεις, κρατήσας τε τῆς Ἰουδαίας ἦλθε πρὸς τὴν θυγατέρα καὶ ἐξαπέστειλε γράμματα πρὸς Δημήτριον ἐν ταῖς νήσοις, λέγων Ἔξελθε καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε, καὶ δώσω σοι τὴν θυγατέρα μου Κλεοπάτραν εἰς γυναῖκα, ὅτι Ἀλέξανδρος ἐζήτησεν ἀποκτεῖναί με. ἔρχεται τοίνυν ὁ Δημήτριος, καὶ λαβὼν ὁ Πτολεμαῖος δίδωσιν αὐτῷ τὴν γενομένην Ἀλεξάνδρου. πληροῦται τὸ εἰρημένον "καὶ διαφθείρῃ αὐτὴν καὶ οὐκ αὐτοῦ ἔσται." ἀναιρεῖται ὁ Ἀλέξανδρος, περιτίθεται τὰ δύο διαδήματα ὁ Πτολεμαῖος, Συρίας καὶ Αἰγύπτου, ἅτινα περιθέμενος τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τελευτᾷ. πληροῦται τὸ εἰρημένον ἐν τῇ γραφῇ "καὶ οὐ δώσουσιν αὐτῷ δόξαν βασιλείας." ἀπέθανε γὰρ καὶ οὐκ ἔλαβε δόξαν ὑπὸ πάντων ὡς βασιλεύς. 38. διηγησάμενος οὖν ὁ προφήτης τὰ ἤδη συμβάντα καὶ χρόνοις τελεσθέντα, ἕτερον πάλιν ἡμῖν μυστήριον καταγγέλλει, ἐσχάτων καιρῶν ποιούμενος ἔνδειξιν. λέγει γὰρ οὕτως· "καὶ ἀναστήσεται ἕτερος βασιλεὺς ἀναιδὴς καὶ ὑψωθήσεται ἐπὶ πάντα θεὸν καὶ μεγαλυνθήσεται καὶ λαλήσει ὑπέρογκα καὶ κατευθυνεῖ, μέχρις οὗ συντελεσθῇ ὀργὴ" καὶ τὰ ἑξῆς. "καὶ οὗτοι διασωθήσονται ἐκ χειρὸς αὐτοῦ, Ἐδὼμ καὶ Μωὰβ καὶ ἀρχὴ υἱῶν Ἀμμών. καὶ ἐκτενεῖ τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἡ γῆ Αἰγύπτου οὐκ ἔσται εἰς σωτηρίαν, καὶ κυριεύσει ἐν τοῖς ἀποκρύφοις τοῦ χρυσίου καὶ τοῦ ἀργυρίου καὶ πᾶσι τοῖς ἐπιθυμητοῖς Αἰγύπτου καὶ Λιβύων καὶ Αἰθιόπων ἐν τοῖς ὀχυρώμασιν αὐτῶν." 39. ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ὁ προφήτης διηγεῖται περὶ τοῦ ἀντιχρίστου, ὃς ἔσται ἀναιδής, πολεμοτρόφος καὶ τύραννος, ὃς ὑπὲρ πάντας βασιλεῖς καὶ πάντα θεὸν ἐπαρθεὶς οἰκοδομήσει τὴν Ἱερουσαλὴμ πόλιν καὶ τὸν ναὸν ἀναστήσει. τούτῳ προσκυνήσουσιν ὡς θεῷ οἱ ἀπειθεῖς καὶ τούτῳ γόνυ κλινοῦσιν, ὑπονοοῦντες αὐτὸν εἶναι τὸν χριστόν. οὗτος ἀνελεῖ τοὺς δύο μάρτυρας καὶ προδρόμους χριστοῦ κηρύσσοντας τὴν ἔνδοξον αὐτοῦ ἀπ' οὐρανῶν βασιλείαν, ὡς

10 Dan. 11, 17. ‖ 13 Dan. 11, 21. ‖ 18 Dan. 11, 36. ‖ 21 Dan. 11, 41-43

λέγει "καὶ δώσω τοῖς δυσὶ μάρτυσί μου καὶ προφητεύσουσιν ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἑξήκοντα περιβεβλημένοι σάκκους," καθὼς καὶ τῷ Δανιὴλ εἴρηκε "καὶ διαθήσει διαθήκην πολλοῖς, ἑβδομὰς μία, καὶ ἔσται ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος ἀρθήσεταί μου ἡ θυσία καὶ ἡ σπονδή," ἵνα δειχθῇ ἡ μία ἑβδομὰς εἰς δύο μεριζομένη. τῶν μὲν δύο μαρτύρων τρία ἥμισυ ἔτη κηρυσσόντων, τοῦ δὲ ἀντιχρίστου τὸ ἐπίλοιπον τῆς ἑβδομάδος τοὺς ἁγίους πολεμοῦντος καὶ τὸν κόσμον ἐρημοῦντος, ἵνα πληρωθῇ τὸ εἰρημένον "καὶ δώσουσι βδέλυγμα ἐρημώσεως ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἐνενήκοντα." 40. δύο οὖν βδελύγματα εἴρηκε Δανιήλ, ἓν μὲν ἀφανισμοῦ, ἓν δὲ ἐρημώσεως. τί τὸ ἀφανισμοῦ ἀλλ' ἢ ὃ ἔστησεν ἐκεῖ κατὰ τὸν καιρὸν Ἀντίοχος; καὶ τί τὸ τῆς ἐρημώσεως ἀλλ' ἢ καθ' ὅλου ὡς παρέσται ὁ ἀντίχριστος; "καὶ οὗτοι σωθήσονται ἐκ χειρὸς αὐτοῦ, Ἐδὼμ καὶ Μωὰβ καὶ ἀρχὴ υἱῶν Ἀμμών. οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ συνερχόμενοι αὐτῷ διὰ τὴν συγγένειαν καὶ βασιλέα αὐτὸν πρῶτοι ἀναγορεύοντες. οἱ μὲν Ἐδὼμ εἰσιν υἱοὶ Ἠσαῦ οἱ κατοικοῦντες τὸ ὄρος Σηείρ, Μωὰβ δὲ καὶ Ἀμμὼν οἱ ἐκ τῶν δύο θυγατέρων τοῦ Λὼτ γεγεννημένοι, ὡς καὶ Ἡσαΐας λέγει "καὶ πετασθήσονται ἐν πλοίοις ἀλλοφύλων, θάλασσαν ἅμα προνομεύσουσι καὶ οἱ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ οἱ ἀπὸ δυσμῶν καὶ βορρᾶ δώσουσι δόξαν· οἱ δὲ υἱοὶ Ἀμμὼν πρῶτοι ὑπακούσονται." οὗτος, ὑπ' αὐτῶν βασιλεὺς ἀναγορευθεὶς καὶ ὑπὸ πάντων δοξασθεὶς καὶ βδέλυγμα ἐρημώσεως τῷ κόσμῳ γενηθείς, κρατήσει ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἐνενήκοντα. "μακάριος ὁ ὑπομείνας καὶ φθάσας εἰς ἡμέρας χιλίας τριακοσίας τριάκοντα πέντε." τοῦ γὰρ βδελύγματος παραγενομένου καὶ πολεμοῦντος τοὺς ἁγίους, ὃς ἂν ὑπερβῇ τὰς ἡμέρας αὐτοῦ καὶ ἐγγίσῃ εἰς ἡμέρας τεσσαράκοντα πέντε, ἑτέρας ἐγγιζούσης πεντηκοστῆς, ἔφθασεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. ἔρχεται μὲν ὁ ἀντίχριστος καὶ εἰς μέρος τῆς πεντηκοστῆς, τὴν δὲ βασιλείαν οἱ ἅγιοι ἅμα χριστῷ κληρονομεῖν μέλλουσι. 41. τούτων οὕτως εἰρημένων λέγει ὁ Δανιὴλ "καὶ ἰδοὺ δύο

1 Apoc. 11, 3. || 3 Dan. 9, 27. || 8 Dan. 12, 11. || 18 Esaj. 11, 14. || 23 Dan. 12, 12. || 30 Dan. 12, 5—7.

17 τοῦ Λὼτ L, αὐτοῦ cod.

ἄνδρες εἱστήκεισαν, εἷς ἐντεῦθεν τοῦ χείλους τοῦ ποταμοῦ καὶ εἷς ἐντεῦθεν. καὶ ἀπεκρίθησαν τῷ ἀνδρὶ τῷ ἑστηκότι ἐπὶ τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ καὶ εἶπαν αὐτῷ Ἕως πότε τὸ πέρας τῶν λόγων τῶν θαυμαστῶν ὧν ἐλάλησας; καὶ ἤκουσα τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ἐνδεδυμένου τὸ βαδδίν, ὃς ἦν ἐπάνω τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ καὶ ὕψωσε τὴν δεξιὰν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀριστερὰν αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὤμοσεν ἐν τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι εἰς καιρόν, καιροὺς καὶ ἥμισυ καιροῦ ἐν τῷ συντελεσθῆναι διασκορπισμὸν γνώσονται ταῦτα πάντα." 42. τίνες οὖν ἦσαν οἱ δύο ἄνδρες οἱ ἑστῶτες παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ ἀλλ' ἢ "ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται;" καὶ τίς ἦν ὁ ἑστὼς ἐπάνω τοῦ ὕδατος εἰ μὴ αὐτὸς οὗτος, περὶ οὗ αὐτοὶ πάλαι προεκήρυξαν; ὃς ἔμελλεν ἐπ' ἐσχάτων ἐπὶ τῷ Ἰορδάνῃ φανερῶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς μαρτυρεῖσθαι καὶ ὑπὸ Ἰωάννου τῷ λαῷ παρρησίᾳ δείκνυσθαι, ὁ τὸ κάστυ τοῦ γραμματέως περὶ τὴν ὀσφὺν φέρων καὶ τὸ βαδδίν, τὸν ποικίλον χιτῶνα, ἐνδεδυμένος. οὗτοι οὖν πυνθάνονται αὐτοῦ, εἰδότες ὅτι αὐτῷ ἐδόθη πᾶσα ἀρχὴ καὶ ἐξουσία, ἵνα μάθωσι παρ' αὐτοῦ ἀκριβῶς, πότε μέλλει ἐπάγειν τῷ κόσμῳ τὴν κρίσιν καὶ πότε τὰ ὑπ' αὐτοῦ λελαλημένα πληρωθήσεται. ὁ δὲ κατὰ πάντα τρόπον πείθειν τούτους βουλόμενος "ἐπῆρε τὴν δεξιὰν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀριστερὰν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὤμοσε κατὰ τοῦ ζῶντος εἰς τὸν αἰῶνα." τίς κατὰ τίνος ὤμοσεν; υἱὸς δῆλον ὅτι κατὰ τοῦ πατρός, λέγων ὅτι Ζῇ ὁ πατὴρ εἰς τὸν αἰῶνα, εἰ μὴ "εἰς καιρὸν καὶ καιροὺς καὶ ἥμισυ καιροῦ ἐν τῷ συντελεσθῆναι διασκορπισμὸν γνώσονται ταῦτα πάντα." 43. τὸ οὖν ἐκτεῖναι αὐτὸν τὰς δύο χεῖρας δι' αὐτοῦ τὸ πάθος ἔδειξε. τὸ δὲ εἰπεῖν "εἰς καιρὸν καὶ καιροὺς καὶ ἥμισυ καιροῦ ἐν τῷ συντελεσθῆναι διασκορπισμὸν" τὰ τρία ἥμισυ ἔτη τοῦ ἀντιχρίστου ἐσήμανε. καιρὸν γὰρ λέγει ἐνιαυτόν, καιροὺς δὲ δύο ἔτη, ἥμισυ δὲ καιροῦ ἥμισυ ἐνιαυτοῦ. αὗταί εἰσιν αἱ χίλιαι διακόσιαι ἐνενήκοντα ἡμέραι, ἃς προεῖπε Δανιὴλ "ἐν τῷ συντελεσθῆναι" τὸ πάθος καὶ γενέσθαι "διασκορπισμόν," παρόντος τοῦ ἀντιχρίστου. ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις "γνώσονται ταῦτα πάντα." "καὶ ἀπὸ καιροῦ παραλ-

10 Luc. 16, 16. || 19. 22. 25 Dan. 12, 7. || 31 Dan. 12, 11.

1 εἱστήκασαν. || 27 ἐνιαυτὸν καὶ καιροὺς δέ.

λάξεως τοῦ ἐνδελεχισμοῦ." καὶ τὸ "ἡμέραι χίλιαι διακόσιαι ἐνενήκοντα" ψηφιζόμενόν ἐστι. "πληθυνθήσεται ἡ ἀνομία," καθὼς καὶ ὁ δεσπότης λέγει "διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν." **44.** ὅτι γὰρ τῆς παραλλάξεως γενομένης τὰ σχίσματα γέγονεν, οὐκ ἀμφίβολον. τῶν σχισμάτων δὲ γενομένων πέψυκται ἡ ἀγάπη. καὶ τὸ "μακάριος ὁ ὑπομείνας καὶ φθάσας ἡμέρας χιλίας τριακοσίας τριάκοντα πέντε" ἐστὶ χρηστόν, ὡς εἶπεν ὁ δεσπότης "ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται." καθ' ὅλου τοίνυν τὴν παράλλαξιν μὴ παραδεξώμεθα, ἵνα μὴ ἡ ἀνομία πληθυνθῇ καὶ καταλάβῃ "τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως," τοῦτ' ἐστὶν ὁ ἀντικείμενος. καὶ εἶπεν αὐτῷ "ἕως ἑσπέρας," τοῦτ' ἐστὶ μέχρι τῆς συντελείας, "καὶ πρωΐ," ὅπερ ἐστὶ πρωΐ, ἡ ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως· ἀρχὴ γάρ ἐστιν ἑτέρου αἰῶνος, ὡς ἀρχὴ ἡμέρας ἡ πρωϊνή. τὸ δὲ "ἡμέραι χίλιαι τετρακόσιαι" ἐστὶ φῶς κόσμου. τοῦ γὰρ φωτὸς φανέντος ἐν τῷ κόσμῳ τοῦ εἰπόντος "ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου," καθαρισθήσεται τὸ ἅγιον, ὡς εἴρηκεν ὁ ἀντικείμενος. οὐδαμῶς γὰρ καθαρίζεται τὸ ἅγιον, μὴ ἐκείνου καταργηθέντος.

E codice chisiano saec. decimi. Δανιὴλ κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα, Romae 1772 fol. p. 95—122.

60.

"Ἐν ἔτει τρίτῳ βασιλείας Ἰωακείμ." Ἱππολύτου. Ταῦτα μὲν οὖν ἡ γραφὴ διηγεῖται, ἵνα τὴν γεγενημένην δευτέραν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ σημάνῃ, ἡνίκα μετῳκίσθη ὅ τε Ἰωακεὶμ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τρεῖς παῖδες ἅμα τῷ Δανιὴλ εἰλημμένοι.

Mai script. vet. nova collectio I (2) p. 166.

61.

"Καὶ ἔθετο Δανιὴλ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ." Ἱππολύτου. Ὦ μακαρίων τὴν διαθήκην τῶν πατέρων φυλαξάντων καὶ τὸν διὰ Μωϋσέως δοθέντα νόμον μὴ παραβάντων, ἀλλὰ τὸν δι' αὐτοῦ κηρυτ-

3 Matth. 24, 12. ‖ 8 Matth. 24, 13. ‖ 12 Ioh. 20, 1. ‖ 15 Ioh. 8, 12. ‖ 21 Dan. 1, 1. ‖ 27 Dan. 1, 8.

τόμενον θεὸν φοβηθέντων. οὗτοι, αἰχμάλωτοι ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ ὑπάρχοντες, οὐ βρώμασι ποικίλοις ἠπατήθησαν οὐδὲ οἴνου ἡδοναῖς ἐδουλώθησαν οὐδὲ δόξῃ βασιλικῇ ἐδελεάσθησαν ἁρπαγέντες, ἐτήρησαν δὲ τὸ ἑαυτῶν ἁγνὸν καὶ καθαρὸν στόμα, ὅπως καθαρὸς λόγος ἐκ στομάτων καθαρῶν προέλθῃ καὶ ἀνυμνῇ δι' αὐτῶν τὸν ἐπουράνιον πατέρα.

Ibid. p. 167.

62.

"Πείρασον δὲ τοὺς παῖδάς σου." Ἱππολύτου. Διδάσκουσιν ὅτι μὴ βρώματα ἐπίγεια εἴη τὰ παρέχοντα ἀνθρώποις κάλλος καὶ ἰσχύν, ἀλλὰ χάρις θεοῦ διὰ λόγου δωρουμένη. καὶ μετ' ὀλίγα· εἶδες πίστιν παίδων ἀπαράβατον καὶ φόβον θεοῦ ἀμετάθετον. δέκα ἡμερῶν χρόνου διάστημα ᾐτήσαντο, ἵνα ἐν τούτῳ ἐπιδείξωσι μὴ δύνασθαι ἑτέρως ἀνθρώπους παρὰ θεοῦ κτήσασθαι χάριν, εἰ μὴ τῷ διὰ τοῦ κυρίου κηρυσσομένῳ λόγῳ πιστεύσωσιν.

Ibid. p. 167.

63.

"Ὡράθησαν αἱ ἰδέαι αὐτῶν ἀγαθαί." Ἱππολύτου. Οὕτω μὲν οὖν ἄρτῳ καὶ ὕδατι μόνῳ τρεφόμενοι, τῇ ἐπουρανίῳ σοφίᾳ κοσμούμενοι ἔσχον χάριν παρὰ πάντα τὰ παιδάρια τὰ συνήλικα αὐτῶν.

Ibid. p. 167.

64.

"Καὶ οὐχ εὑρέθησαν ἐκ πάντων αὐτῶν ὅμοιοι Δανιήλ." Ἱππολύτου. Τούτους μὲν ἐν πάσῃ σοφίᾳ ὁ λόγος προῆγε, μάρτυρας πιστοὺς ἐν Βαβυλῶνι δεικνυμένους, ἵνα δι' αὐτῶν τῶν Βαβυλωνίων τὰ σεβάσματα καταισχυνθῇ καὶ Ναβουχοδονόσορ ὑπὸ τριῶν παίδων ἡττηθῇ καὶ διὰ τούτων πίστεως τὸ ἐν καμίνῳ πῦρ φυγαδευθῇ καὶ ἡ μακαρία Σουσάννα ἐκ θανάτου ῥυσθῇ καὶ τῶν ἀνόμων πρεσβυτέρων ματαίως ἡ ἐπιθυμία ἐλεγχθῇ.

Ibid. p. 168.

8 Dan. 1, 12. ‖ 17 Dan. 1, 15. ‖ 22 Dan. 1, 19.

1 φοβηθέντες M. ‖ 13 ἄνθρωπον M.

τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου ἐδύνατο εἶναι ἐν τοῖς πρὸ τοῦ ὀγδόου. καὶ ὅτι ὁ δεύτερος ὑπὲρ τῶν ληνῶν ὀγδοηκοστός ἐστιν, ἄλλην ὀγδοάδα περιέχων, τὴν ἐν δεκάσιν. ὁ δὲ ὀγδοηκοστὸς τρίτος, ἐπιπλεκομένων δύο ἁγίων ἀριθμῶν, τοῦ ὀγδόου ἐν δεκάσι καὶ τοῦ τρίτου ἐν μονάσι[...]. καὶ περὶ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων ἀξιῶν καὶ ἐξομολόγησιν περιέχων ὁ πεντηκοστός ἐστιν. ὡς γὰρ ὁ πεντηκοστὸς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ἄφεσιν ἔσχεν, μαρτυρῶν τῇ νοήσει τῇ περὶ τοῦ ἰωβηλαίου, οὕτως ἐλπίζει οὐκ ἐν ἄλλῳ ἢ ἐν τῷ πεντηκοστῷ ἄφεσιν λήψεσθαι ὁ εὐχόμενος τάδε τινὰ τῆς ἐξομολογήσεως. πάλιν τε αὐτοῦ εἰσι τινὲς τῶν ἀναβαθμῶν ᾠδαί, τὸν ἀριθμόν πεντεκαίδεκα, ὅσοι καὶ οἱ ἀναβαθμοὶ τοῦ ναοῦ, τάχα δηλοῦσαι τὰς ἀναβάσεις περιέχεσθαι ἐν τῷ ἑβδόμῳ καὶ ὀγδόῳ ἀριθμῷ. ἡ δὲ ἀρχὴ τῶν ἀναβαθμῶν ἀπὸ ἑκατοστοῦ εἰκοστοῦ ἁπλούστερον λεγομένου ψαλμοῦ, ὡς τὰ ἀκριβῆ ἔχει τῶν ἀντιγράφων. οὗτος δέ ἐστιν ἀριθμὸς τελειότητος ζωῆς ἀνθρώπου. καὶ ἑκατοστός, οὗ ἡ ἀρχὴ "ἔλεος καὶ κρίσεις ᾄσομαί σοι, κύριε," περιέχει βίον ἁγίου κοινωνουμένου ὑπὸ θεοῦ. ὁ δὲ ἑκατοστὸς πεντηκοστὸς καταλήγει εἰς τὸ "πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν κύριον."

5. ἀλλ' ἐπείπερ, ὡς προείπαμεν, ἐφ' ἑνὸς ἑκάστου τοῦτο ποιῆσαι καὶ εὑρεῖν τὰς αἰτίας σφόδρα ἐστὶ χαλεπώτατον καὶ δυσέφικτον τῇ ἀνθρώπων φύσει. τούτοις ἀρκε[σ]θησόμεθα, ὑπογραφῆς χάριν μόνον προσθέντες ὅτι οὐ κατὰ τὴν τάξιν τῆς γραφῆς τῆς ἱστορίας οἱ δοκοῦντες ἠρτῆσθαι τῆς ἱστορίας ψαλμοὶ ἐνεγράφησαν. καὶ αἰτίαν τούτων ἔχει οὐκ ἄλλην ἢ τοὺς ἀριθμούς, ἐν οἷς εἰσι τεταγμένοι οἱ ψαλμοί. οἷον ἡ ἱστορία τοῦ πεντηκοστοῦ πρώτου προτέρα ἐστὶ τῆς ἱστορίας τοῦ πεντηκοστοῦ. τὰ γὰρ περὶ Δωὴκ τὸν Ἰδουμαῖον διαβάλλοντα τὸν Δαυὶδ τῷ Σαοὺλ πᾶς ὁμολογεῖ πρότερα εἶναι τῆς πρὸς τὴν τοῦ Οὐρίου ἁμαρτίας. οὐκ ἀλόγως δὲ τὸ τῆς ἱστορίας δεύτερον πρότερόν ἐστι τοῦ τῆς ἱστορίας προτέρου, ἐπειδὴ ὡς προειρήκαμεν ὁ περὶ ἀφέσεως τόπος συγγενής ἐστι τῷ πεντηκοστῷ ἀριθμῷ, ὁ δὲ οὐκ ἄξιος ἀφέσεως ὑπερέπεσε τὸν πεντηκοστὸν ἀριθμόν, ὡς Δωὴκ ὁ Ἰδουμαῖος. πεντηκοστὸς γὰρ πρῶτός ἐστιν ὁ ἀπαγγέλλων τὰ περὶ αὐτοῦ. ἀλλὰ μὴν καὶ τρίτος, ἐπειδὴ "ὅτε ἔφευγε Δαυὶδ

15 Psalm. 101, 1. ‖ 17 Ps. 150, 6. ‖ Psalm. 3, 1.

ἀπὸ προσώπου Ἀβεσσαλὼμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ" εἴρηται, δῆλον τοῖς ἀνεγνωκόσι τὰς βασιλείας, ὅτι μετὰ τὸν να ἐστι καὶ τὸν ν. καὶ τὰ τοιαῦτα δ', εἰ ἐπὶ πλεῖόν τις διατρίψας τηρήσῃ, τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἐπιγραφῶν ἀκριβέστερον εὑρήσει τὰς αἰτίας τῆς τε τάξεως τῶν ψαλμῶν. 6. εἰκὸς δ'. ἔχειν ἀναλογίαν καὶ τὸ μόνον προφητῶν τὸν Δαυὶδ σὺν ὀργάνῳ πεπροφητευκέναι, τῷ παρὰ μὲν Ἕλλησι καλουμένῳ ψαλτηρίῳ, παρὰ δὲ Ἑβραίοις νάβλα, ὅπερ μόνον ὀργάνων μουσικῶν ὀρθότερόν ἐστι, οὐδὲν ἔχον ἐπικαμπές. καὶ μὴν οὐδὲ συνεργεῖται εἰς ἦχον ἐκ τῶν κάτω μερῶν, ὡς συμβαίνει ἐπὶ κιθάρας καὶ ἄλλων τινῶν, ἀλλ' ἄνωθεν. τῇ κιθάρᾳ μὲν γὰρ καὶ τῇ λύρᾳ κάτωθεν ὁ χαλκὸς ὑπηχεῖ πρὸς τὸ πλῆκτρον, τὸ ψαλτήριον δὲ τοῦτο τῶν ἁρμονικῶν ῥυθμῶν ἄνωθεν ἔχει τὰς ἀφορμάς, ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ ἄνω ζητεῖν μελετῶμεν καὶ μὴ τῇ ἡδονῇ τοῦ μέλους ἐπὶ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη καταφερώμεθα. κἀκεῖνο δὲ οἶμαι τὸν προφητικὸν λόγον βαθέως ἡμῖν καὶ σοφῶς διὰ] τῆς τοῦ ὀργάνου κατασκευῆς ἐνδεδεῖχθαι, ὅτι οἱ ἐμμελεῖς καὶ εὐάρμοστοι τὰς ψυχὰς ῥᾳδίαν ἔχουσι τὴν εἰς τὰ ἄνω πορείαν. ὄργανον δὲ πάλιν ἐκ τῶν ἄνω τὴν ἀφορμὴν τοῦ ἠχεῖν ἐν ῥυθμῷ λαμβάνον, ποῖον ἂν εἴη [ἢ] τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ; ὄργανον τὴν εὐθύτητα μόνον τετηρηκός, ("ἁμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ") ὄργανον σύμφωνον, ἐναρμόνιον, ἐμμελές, οὐδεμίαν ἀνθρωπίνην ἀσυμφωνίαν εἰληφὸς οὐδὲ παρὰ μέλος τι πεποιηκός, πάντη δὲ τὴν ἁρμονίαν τὴν πρὸς τὸν πατέρα τετηρηκός. ὡς γάρ φησιν αὐτὸς "ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς ἐστι καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος ὃ ἑώρακε καὶ ἤκουσε μαρτυρεῖ." 7. λοιπόν ἐστι διαλαβεῖν, ὄντων ψαλμῶν καὶ οὐσῶν ᾠδῶν καὶ ψαλμῶν ᾠδῆς καὶ ᾠδῶν ψαλμοῦ, περὶ τῆς τούτων διαφορᾶς. ἡγούμεθα τοίνυν ψαλμοὺς μὲν εἶναι τοὺς πρὸς τὸ ὄργανον μόνον, φωνῆς οὐ συνεζευγμένης, κρουομένους καὶ δι' ὀργάνου μουσικὴν μελῳδίαν [....]. ᾠδὰς δὲ τὰς τῇ φωνῇ ἐκδεχομένῃ εἰς τὸ στόμα ἐπαγγελίας μουσικῆς ἐναρμόνιον ἐκφωνεῖσθαι λεγομένας ὑπάρχειν. ψαλμοὺς δὲ ᾠδῶν, ὅτε προτέτακται

20 Esaj. 53, 9. ‖ 23 Ioh. 3, 31. 32.

8 ὀρθ. εἶναι. ‖ 19 Χριστοῦ. ‖ 19 τετηρικός. ‖ 28 συνεζευγνυμένης.

μὲν ἡ φωνή, ταύτης δὲ ἤρτηται ὁ ἐκείνων συγγενὴς ἦχος, ἀποδιδόμενος εὐρύθμως διὰ τῶν ὀργάνων. ᾠδὰς δὲ ψαλμῶν, ὅταν προτάσσηται μὲν τὸ ὄργανον, χώραν δὲ λαμβάνῃ δευτέραν ἡ φωνὴ ἡ ἑπομένη τῇ τῶν χορδῶν μουσικῇ. καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν τῶν σημαινομένων. κατὰ δὲ τοὺς τῆς ἀναγωγῆς λόγους ψαλμὸς μὲν ἂν εἴη, ὅτε τὸ ὄργανον, τὸ σῶμα, κρούοντες διὰ τῶν καλῶν ἔργων πρᾶξιν ἀγαθὴν ἐπιτελοῦμεν, κἂν μὴ πάνυ ἐν τῇ θεωρίᾳ προκόπτοντες· ᾠδὴ δέ, ὅτε χωρὶς τοῦ πρακτικοῦ θεωρήσαντες τὰ τῆς ἀληθείας μυστήρια, τούτοις συγκατατιθέμενοι φρονοῦμεν τὰ κάλλιστα περὶ θεοῦ καὶ τῶν λογίων αὐτοῦ, γνώσεώς τε φωτιζούσης καὶ σοφίας ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τρανουμένης· ᾠδὴ δὲ ψαλμοῦ, ὅτε προαγούσης πράξεως ἀγαθῆς κατὰ τὸ προειρημένον "ἐπιθυμήσας σοφίαν διατήρησον ἐντολὰς καὶ κύριος χορηγήσει σοι" αὐτὴν συνίεμεν, κριθέντες ἄξιοι ὑπὸ θεοῦ τῆς ἀληθείας, τὰ τέως ἡμῖν ἀποκεκρυμμένα· ψαλμὸς δὲ ᾠδῆς, ὅτε τεθεωρηκότες, τῆς γνώσεως σαφηνιζούσης, τινὰ τῶν κεκρυμμένων ἠθικῶν, πρότερον ἐπὶ τὸ πράττειν γενώμεθα συνιέντες καὶ ὃ πρακτέον καὶ ὅτε πρακτέον καὶ ὡς πρακτέον. καὶ τάχα διὰ τοῦτο αἱ πρῶται ἐπιγραφαὶ οὐδαμῶς περιέχουσιν τὰς κατ' αὐτὰς ᾠδάς, ἀλλὰ μόνον ψαλμὸν ἢ μόνους ψαλμούς. οὐ γὰρ ἀπὸ θεωρίας ἄρχεται ὁ ἅγιος, ἀλλ' ἁπλούστερον πιστεύσας κατὰ ὀρθοδοξίαν ταῖς πραττομέναις πράξεσιν ἑαυτὸν ἐπιδίδωσι. διὰ τοῦτο ἐπὶ τέλει πολλαὶ ᾠδαὶ καὶ ὅπου ἀναβαθμοί, οὐδαμοῦ ψαλμὸς οὔτε κατ' αὐτὸν οὔτε μετὰ τινὸς ἐπιπλοκῆς, ἀλλὰ πᾶσαι "ᾠδαὶ" κατ' αὐτάς. ἐν γὰρ ταῖς ἀναβάσεσιν πρὸς οὐδενὶ οἱ ἅγιοι ἔσονται ἢ πρὸς μόνῳ τῷ θεωρεῖν. καὶ ταῦτα εἰρήσθω ἡμῖν καθολικά, δουλεύουσιν τοῖς σημαινομένοις τῆς ἑρμηνείας τῶν ἑβδομήκοντα. 8. ἐπεὶ δὲ εὕρομεν παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα καὶ Θεοδοτίωνι καὶ Συμμάχῳ ἐπὶ τινῶν κείμενον ἐν μέσῳ ψαλμῶν οὐκ ὀλίγων τὸ "διάψαλμα," ἐστοχασάμεθα μήποτε ὑπεσήμαναν οἱ θέντες αὐτὸ ῥυθμοῦ τινος ἢ μέλους μεταβολὴν γεγονέναι κατὰ τοὺς τόπους ἢ καὶ τρόπου διδασκαλίας εἰς ἕτερον τρόπον ἢ διανοίας ἢ

12 Sirac. 1, 26. || 17 cf. „Origen." φιλοσ. 7, 24 p. 237, 7 et Lagarde rell. gr. p. 84, 13. Plutarch. Alcib. 10, 3.

3 προτάσσεται et λαμβάνει || 16 ἠθηκῶν.

δυνάμεως λόγου ἐνάλλαγμα. οὔτε δὲ παρὰ τῷ Ἀκύλᾳ κεῖται ἢ οὔτε ἐν τῷ ἑβραϊκῷ, ἀλλ' ἀντὶ Διαψάλματος γέγραπται Ἀεί. καὶ τοῦτο δέ σε μὴ παρέλθοι, ὦ φιλολόγε, ὅτι καὶ τὸ ψαλτήριον εἰς πέντε διεῖλον βιβλία οἱ Ἑβραῖοι, ὥστε εἶναι καὶ αὐτὸ ἄλλον πεντάτευχον. ἀπὸ γὰρ α ψαλμοῦ μέχρι μ μίαν ἐλογίσαντο βίβλον, ἀπὸ δὲ μα ἕως οα δευτέραν ἡγήσαντο, ἀπὸ δὲ οβ ἕως πη τρίτην βίβλον ἐποίησαν, ἀπὸ δὲ πθ ἕως ρε τετάρτην, ἀπὸ δὲ ρϛ ἕως τοῦ ρν τὴν πέμπτην συνέθηκαν. ἕκαστον γὰρ ψαλμὸν ἐν τῷ τέλει ἔχοντα "εὐλογητὸς κύριος, γένοιτο, γένοιτο" τοῦτο τέλος βιβλίου ἐδικαίωσαν. ἔστι δὲ προσευχὴ ἱκετηρία περὶ τινὸς τῶν συμφερόντων προσαγομένη τῷ θεῷ, εὐχὴ δὲ ὑπόσχεσις, ὕμνος ἡ ἐπὶ τοῖς ὑπάρχουσιν ἡμῖν ἀγαθοῖς ἀνατιθεμένη τῷ θεῷ εὐφημία, αἶνος ἤτοι αἴνεσις τῶν θείων θαυμάτων ἔπαινος. οὐδὲ[ν] γὰρ ἄλλο ἔπαινος ἢ τοῦ αἴνου ἐπίτασις. 9. πότε καὶ ὅπως εἰς ταύτην ἦλθε τῶν ψαλμῶν τὴν ἐπίνοιαν ὁ θεῖος Δαυΐδ; δοκεῖ μὲν καὶ πρῶτος καὶ μόνος καὶ ἐξ ἀρχῆς, ὅτε καὶ τοῖς δακτύλοις ἔλεγεν ἁρμόζεσθαι τὸ ψαλτήριον. εἰ γὰρ καὶ ἕτερος ἦν ὁ καταδείξας ψαλτήριον καὶ κιθάραν, ἀλλ' ἄλλως ἐκεῖνος ἄτεχνόν τι καὶ ἰδιωτικὸν συμπήξας ἢ διατείνας ὄργανον καὶ οὔτε πρὸς μέλος οὔτε πρὸς λόγον ᾄδων, ἀλλ' ἀγροίκην τινὰ παίζων τέρψιν. ὁ δὲ πρῶτος μετ' ἐκεῖνον εἰς ῥυθμὸν ἀγαγὼν τὸ πρᾶγμα καὶ τάξιν καὶ τέχνην, ἀλλὰ καὶ τῷ μέλει συγκαταμίξας τὸ ᾆσμα καὶ τὸ μεῖζον, πρὸς θεὸν ἢ θεὸν ᾄσας, οὗτος ὁ θεοφορητότατος, ἀρξάμενος μὲν ἐκ ποιμένων καὶ παίδων ἰδιωτικώτερόν τε καὶ ταπεινότερον, γενόμενος δὲ καὶ εἰς ἄνδρας καὶ βασιλέα ἐνδοξότερον ὁμοῦ καὶ κοινότερον. λαβεῖν δὲ λέγεται μάλιστα τὴν ἐπίδοσιν τοῦτο μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ τῆς κιβωτοῦ πρὸς τὴν πόλιν ἀποκατάστασιν, ἧς πολλὰ τότε προχορεύσας καὶ πολλαχοῦ ᾄσας εὐχαριστήριά τε καὶ εἰσδεκτήρια [.....]. ἅμα μετ' ὀλίγον καὶ τὴν φυλὴν ὅλην εἰς κλῆρον τῶν Λευϊτῶν λαβών, ἀρχὰς μὲν ἀπολέγεται τῶν χορῶν τέσσαρας, Ἀσάφ, Αἱμάν, Αἰθάν, Ἰδιθούμ, ἐπειδὴ καὶ πάντων τῶν ὁρωμένων ἀρχαὶ τέσσαρες· τοὺς δὲ χοροὺς ἐξ ἀνδρῶν συνίστησιν, ἐξελὼν τῶν ἄλλων, καὶ τούτους δύο καὶ ἑβδομήκοντα, πρὸς τὰς γλώσσας ἀπαριθμήσας οἶμαι τὰς συγχυθείσας

33 συγχειθείσας.

ἢ μᾶλλον διακριθείσας ἐν τῇ πυργοποιΐᾳ. τί τούτῳ τυπῶν; εἰ μὴ δηλῶν τὸ καὶ πάσας αὐτῷ γλώσσας ὕστερον ἐξομολογεῖσθαι κοινῶς μέλλειν, ὅτε καὶ πᾶσαν ὁ λόγος περιλάβῃ τὴν οἰκουμένην.

Codex casanatensis O I 10: vaticanus 1759 [acta martyrum ad ostia tiberina Rom. 1795 fol. p. 439—448).

126.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἑρμηνείας τοῦ β ψαλμοῦ. Οὗτος ὁ προελθὼν εἰς τὸν κόσμον θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἐφανερώθη. καὶ τὸν μὲν ἄνθρωπον αὐτοῦ εὐκόλως ἐστὶ νοεῖν, ὅτε πεινᾷ καὶ κοπιᾷ καὶ κάμνων διψᾷ καὶ δειλιῶν φεύγει καὶ προσευχόμενος λυπεῖται καὶ ἐπὶ προσκεφαλαίου καθεύδει καὶ ποτήριον πάθους παραιτεῖται καὶ ἀγωνιῶν ἱδροῖ καὶ ὑπ' ἀγγέλου δυναμοῦται καὶ ὑπὸ Ἰούδα παραδίδοται καὶ ἀτιμάζεται ὑπὸ Καιάφα καὶ ἀπὸ Ἡρώδου ἐξουθενεῖται μαστίζεταί τε ὑπὸ Πιλάτου καὶ ὑπὸ στρατιωτῶν παίζεται καὶ ὑπὸ Ἰουδαίων ξύλῳ προσπήγνυται καὶ πρὸς πατέρα βοῶν παρατίθεται τὸ πνεῦμα καὶ κλίνων κεφαλὴν ἐκπνεῖ καὶ πλευρὰν λόγχῃ νύσσεται καὶ σινδόνι ἑλισσόμενος ἐν μνημείῳ τίθεται καὶ τριήμερος ὑπὸ πατρὸς ἀνίσταται. τὸ δὲ θεϊκὸν αὐτοῦ πάλιν φανερῶς ἐστιν ἰδεῖν, ὅτε ὑπ' ἀγγέλων προσκυνεῖται καὶ θεωρεῖται ὑπὸ ποιμένων καὶ προσδοκᾶται ὑπὸ Συμεὼν καὶ ὑπὸ Ἄννης μαρτυρεῖται καὶ ζητεῖται ὑπὸ μάγων καὶ σημαίνεται δι' ἀστέρος καὶ ὕδωρ ἐν γάμοις οἶνον ἀπεργάζεται καὶ θαλάττῃ ὑπὸ βίας ἀνέμων κινουμένῃ ἐπιτιμᾷ καὶ ἐπὶ θαλάσσης περιπατεῖ καὶ τυφλὸν ἐκ γενετῆς ὁρᾶν ποιεῖ καὶ νεκρὸν Λάζαρον τετραήμερον ἀνιστᾷ καὶ ποικίλας δυνάμεις τελεῖ καὶ ἁμαρτίας ἀφίησι καὶ ἐξουσίαν δίδωσι μαθηταῖς.

Theodoretus dial. II. ἀσύγχυτος fol. 39ᵇ 40ᵃ.

3 μέλλειν L, ἤμελλον cod. ‖ 5 librum longe rarissimum, qui nec Londinii in museo britannico nec Berolini neque Gottingae exstat, e bibliotheca monacensi ad me transmissum usurpavi. initium huius capitis usque ad p. 188, 7 διδάσκει protulerat Fabricius e codice Thomae Gale [nunc cantabrigiensi?] desumptum, ante eum Alex. Morus ad Hebr. 10, 5 et Stephanus Le Moyne varia sacra p. 977, uterque codice laurentiano usus. ‖ 23 γεννητῆς.

127.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸ "κύριος ποιμαίνει με." Καὶ κιβωτὸς δὲ ἐκ ξύλων ἀσήπτων αὐτὸς ἦν ὁ σωτήρ. τὸ γὰρ ἄσηπτον αὐτοῦ καὶ ἀδιάφθορον σκῆνος ταύτῃ κατηγγέλλετο τὸ μηδεμίαν ἁμαρτήματος σηπεδόνα φῦσαν. ὁ γὰρ ἁμαρτήσας καὶ ἐξομολογούμενός φησι "προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου." ὁ δὲ κύριος ἀναμάρτητος ἦν ἐκ τῶν ἀσήπτων ξύλων τὸ κατὰ ἄνθρωπον, τοῦτ᾽ ἔστιν ἐκ τῆς παρθένου καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ οἷα καθαρωτάτῳ χρυσίῳ περικεκαλυμμένος.

Theodoret. dial. I ἄτρεπτος fol. 16b ed. rom.

128.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸν κγ ψαλμόν. Ἔρχεται ἐπὶ τὰς οὐρανίας πύλας, ἄγγελοι αὐτῷ συνοδεύουσι καὶ κεκλεισμέναι εἰσὶν αἱ πύλαι τῶν οὐρανῶν. οὐδέπω γὰρ ἀναβέβηκεν εἰς οὐρανούς. πρῶτος νῦν φαίνεται ταῖς δυνάμεσι ταῖς οὐρανίαις σὰρξ ἀναβαίνουσα. λέγεται οὖν ταῖς δυνάμεσιν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων τῶν προτρεχόντων τὸν σωτῆρα καὶ κύριον "ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης."

Theodoret. dial. II ἀσύγχυτος fol. 40a ibid.

129.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὴν ᾠδὴν τὴν μεγάλην. Ὁ τὸν ἀπολωλότα ἐκ γῆς πρωτόπλαστον ἄνθρωπον καὶ ἐν δεσμοῖς θανάτου κρατούμενον ἐξ ᾅδου κατωτάτου ἑλκύσας, ὁ ἄνωθεν κατελθὼν καὶ τὸν κάτω εἰς τὰ ἄνω ἀνενέγκας, ὁ τῶν νεκρῶν εὐαγγελιστὴς καὶ τῶν ψυχῶν λυτρωτὴς καὶ ἀνάστασις τῶν τεθαμμένων γενόμενος, οὗτος ἦν ὁ τοῦ νενικημένου ἀνθρώπου γεγενημένος βοηθὸς κατ᾽ αὐτὸν

3 Psalm. 23, 1. ‖ 6 Ps. 38, 6. ‖ 19 Psalm. 24, 7.

23 Simeon de Magistris ᾠδὴν μεγάλην canticum Mosis esse vult, non psalmum CXVIII: v. Acta mart. ostiens. p. 100. ‖ 27 γινόμενος.

ὅμοιος αὐτῷ πρωτότοκος λόγος τὸν πρωτόπλαστον Ἀδὰμ ἐν τῇ παρθένῳ ἐπισκεπτόμενος, ὁ πνευματικὸς τὸν χοϊκὸν ἐν τῇ μήτρᾳ ἐπιζητῶν, ὁ ἀεὶ ζῶν τὸν διὰ παρακοῆς ἀποθανόντα, ὁ οὐράνιος τὸν ἐπίγειον εἰς τὰ ἄνω καλῶν, ὁ εὐγενὴς τὸν δοῦλον διὰ τῆς ἰδίας ὑπακοῆς ἐλεύθερον ἀποδεῖξαι θέλων, ὁ τὸν εἰς γῆν λυόμενον ἄνθρωπον καὶ βρῶμα ὄφεως γεγενημένον εἰς ἀδάμαντα τρέψας καὶ τοῦτο ἐπὶ ξύλου κρεμασθέντα κύριον κατὰ τοῦ νενικηκότος ἀποδείξας καὶ διὰ τοῦτο διὰ ξύλου νικηφόρος εὑρίσκεται.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Οἱ γὰρ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἔνσαρκον νῦν μὴ ἐπιγινώσκοντες ἐπιγνώσονται αὐτὸν κριτὴν ἐν δόξῃ παραγινόμενον τὸν νῦν ἐν ἀδόξῳ σώματι ὑβριζόμενον.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Καὶ γὰρ οἱ ἀπόστολοι ἐλθόντες εἰς τὸ μνημεῖον τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ οὐχ εὕρισκον τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, ὃν τρόπον υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ τὴν ταφὴν τοῦ Μωϋσέως ἀναβάντες ἐν τῷ ὄρει ἐζήτουν καὶ οὐχ εὕρισκον.

Ibid. p. 39b.

130.

Πολυσήμαντον τὸ ὄνομα τῆς παραβολῆς. ἔστι γὰρ παραβολὴ λάλημα καὶ ἀπόδειγμα καὶ ὀνειδισμός. καὶ παραβολή ἐστι λόγος παραβάλλων τὰ νοητὰ τοῖς αἰσθητοῖς καὶ παριστῶν ἐκ τῶν ἐγκοσμίων καὶ ὁρατῶν τὰ ὑπερκόσμια καὶ τὰ ἀόρατα.

Hippolyto adscripta edidit Simeon de Magistris in Actis martt. ostiens. p. 268.

131.

"Παροιμίαι Σολομῶντος υἱοῦ Δαβίδ, ὃς ἐβασίλευσεν ἐν Ἰσραήλ." Ἱππολύτου. Παροιμίαι τοίνυν εἰσὶ λόγοι προτρεπτικοὶ παρὰ πᾶσαν ὁδὸν τοῦ βίου χρησιμεύοντες. τοῖς γὰρ ἐπὶ τὸν θεὸν τὴν ὁδὸν ποιουμένοις ὁδηγός τις γίνεται παραπλησίως τῷ ὑποδείγματι, τοὺς κάμνοντας διὰ τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος ἀνακτωμένῳ. εἰσὶν οὖν αὗται αἱ

25 om. Sim. ‖ 26 post Ἱππολ. add. S. de Mag. p. 268 Παροιμία δέ ἐστι λόγος ἀπόκρυφος δι' ἑτέρου προδήλου σημαινόμενος. ‖ 30 ἀνακτωμένη Mai.

παροιμίαι Σολομῶντος, ὅ ἐστιν εἰρηνικοῦ ἤτοι τοῦ σωτῆρος χριστοῦ. ἐπειδὴ δὲ τοὺς τοῦ κυρίου λόγους, ἅτε δὴ κυρίου τυγχάνοντας, ἀπταίστως ἐπιστάμεθα, ἵνα μή τις ἐκ τῆς ὁμωνυμίας ὑμᾶς ἀφαρπάσῃ, φησί, τίς ὁ γράψας ταῦτα καὶ τίνων ἦν βασιλεύς, ἵνα ἡ τοῦ λέγοντος ἀξιοπιστία εὐπαράδεκτον τὸν λόγον καταστήσῃ καὶ προσεχεῖς τοὺς ἀκούοντας. Σολομῶντος γάρ εἰσιν ἐκείνου, πρὸς ὃν εἶπεν ὁ κύριος "δώσω σοι καρδίαν φρονίμην καὶ σοφήν· ὡς σὺ οὐ γέγονεν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ μετὰ σὲ οὐκ ἀναστήσεται ὅμοιός σοι" καὶ τα λοιπὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα. ἦν δὲ σοφὸς ἐκ σοφοῦ, διὸ καὶ πρόσκειται τὸ "[τοῦ] Δαβίδ", ἐξ οὗ Σολομὼν γέγονε "ἐκ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα παιδευόμενος" καὶ οὐ κλήρῳ τὴν ἀρχὴν λαβόμενος οὐδὲ βίᾳ, ἀλλὰ κρίσει τοῦ πνεύματος καὶ ψήφῳ θεοῦ.

"Γνῶναι σοφίαν καὶ παιδείαν." Ἱππολύτου. Ὁ γνοὺς τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ λαμβάνει παρ' αὐτοῦ καὶ παιδείαν, ἐκμανθάνων δι' αὐτῆς τὰ τοῦ λόγου μυστήρια. καὶ οἱ γνόντες τὴν ἀληθῆ καὶ ἐπουράνιον σοφίαν εὐκόλως νοήσουσι τοὺς ὑπ' αὐτῶν λαλουμένους λόγους, διό φησι "δέξασθαι στροφὰς λόγων." τὰ γὰρ ἀντιστρόφως ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος λελαλημένα, ταῦτα τοῖς πιστὴν καρδίαν ἔχουσι πρὸς θεὸν εὔγνωστα γίνεται.

Mai script. vet. nov. coll. I p. 223. 224. Usque ad *θεοῦ* vers. 12 ante Maium ediderat Simeon de Magistris Act. Ost. p. 268, qui inde a voce *εἰσὶν* p. 196, 29 apud Basilium in princ. Prov. hom. XII tom. II p. 98 exstare auctor est. e latina Peltani versione ab A. Schotto edita habuerat Fabricius.

7 Reg. γ 3, 12. ‖ 10 Tim. β 3, 15. ‖ 13. 17 Prov. 1, 2. 3.

9 mihi illud *σοφὸς ἐκ σοφοῦ* nescio quid postnicaenum (ut ita dicam) sapere videtur. ‖ 9 *καὶ* om. M. ‖ 10 *πρόσκ. τῷ Δ.* Simeon, qui mox 11 *οὐ κληρωτὴν ἀρχὴν* habet. quid apud Basilium inter *ψῆφον* et *κλῆρον* discriminis interesse possit nescio: id scio arabicum فص ex ipso *ψῆφος* vocabulum ortum esse et rectius *fiçç* pronuntiari quam *fuçç*. non poterant enim Semitae duas literas ψ in initio vocis positas tolerare. hinc factum ut literas transponerent, quod vel librarii graeci fecerunt, ubi non debebant, ut apud Euripidem Phoeniss. 22 scribendum *σπείρας, φλεβὸς γνοὺς τἀμπλάκημα*, ubi *σπείρας βρέφος* edi solet.

132.

"Κρύπτουσιν εἰς γῆν" οὓς ἀναπείθουσι τὰ ἐπίγεια φρονεῖν. "ἄνδρα δὲ δίκαιον" τὸν οὐρανὸν ἔχοντα. δύναται δὲ ταῦτα νοεῖσθαι καὶ εἰς τὸν χριστὸν καὶ εἰς τὸν τῶν Ἰουδαίων λαόν.

Olympiodoro adscripta habet codex monacensis 38 fol. 307ᵃ. Hippolyti nomine praefixo latine ed. Peltanus.

133.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου πάπα Ῥώμης εἰς τὸ "σοφία ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον."

"Ἡ σοφία ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον καὶ ὑπήρεισε στύλους ἑπτά," τὴν νέαν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἁγίαν σάρκα. "στύλους ἑπτὰ" τὴν ἑβδομάδα τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπ' αὐτὴν ἀναπαυομένου ἐσήμανε. Χριστὸς γάρ, φησίν, ἡ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς σοφία καὶ δύναμις, "ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον," τὴν ἐκ παρθένου σάρκωσιν, καθὼς προείρηκεν "ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν," ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ σοφὸς προφήτης. ἡ πρὸ τοῦ αἰῶνος, φησί, καὶ παρεκτικὴ ζωῆς, ἡ ἄπειρος σοφία τοῦ θεοῦ ᾠκοδόμησε τὸν οἶκον ἑαυτῇ ἐξ ἀπειράνδρου μητρός, ναὸν γοῦν σωματικῶς περιθέμενος. "καὶ ὑπήρεισε στύλους ἑπτά," τὴν τοῦ παναγίου πνεύματος εὐωδίαν, ὥς φησιν Ἡσαΐας "καὶ ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν ἑπτὰ πνεύματα τοῦ θεοῦ." ἄλλοι δὲ λέγουσιν εἶναι στύλους ἑπτὰ τὰ ἑπτὰ θεῖα τάγματα [τὰ] διὰ τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ καὶ θεοπνεύστου διδασκαλίας τὴν κτίσιν βαστάζοντα, ἤγουν τοὺς προφήτας, τοὺς ἀποστόλους, τοὺς

2 Prov. 1, 11. ‖ 10 Prov. 9, 1—5. ‖ 15 Ioh. 1, 14. ‖ 20 Esaj. 11, 2.

3 *caelestem prudentiam* Pelt. ‖ 8. 9 om. Sim. ‖ 10—13 μανε om. Fabric. ‖ 13 γὰρ om. F. ‖ 16 ante ἡ Fabricius comma, non punctum posuit. cf. A. Ritschl die entstehung der altkathol. kirche 1857 p. 563: *dieser satz* [χριστὸς — περιθ.] *allein gehört dem Hippolytus an; und daſs er nicht die auslegung des kapitels der proverbien ursprünglich eröffnet hat, erkennt man daran, daſs in ihm der text des Salomon nur in zweiter reihe citirt wird, besonders aber daran, daſs der satz in einen zusammenhang gehört, welcher sich auf die auslegung von aussprüchen des johanneischen evangeliums bezieht.* ‖ 18 γοῦν Fabr., γῆν S. M. ‖ 18. 19 ὑπήρησε Fabric.

μάρτυρας, τοὺς ἱεράρχας, τοὺς ἀσκητάς, τοὺς ὁσίους καὶ τοὺς δικαίους. τὸ δὲ "ἔσφαξε τὰ ἑαυτῆς θύματα" τοὺς προφήτας φησὶ καὶ μάρτυρας τοὺς κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῶν ἀπίστων ὥσπερ ἄρνας ἀναιρουμένους ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ βοῶντας "ἕνεκα σοῦ θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς." "καὶ ἐκέρασεν εἰς κρατῆρα τὸν ἑαυτῆς οἶνον," εἰς τὴν παρθένον. τὴν ἑαυτοῦ θεότητα ἑνώσας τῇ σαρκὶ ὡς οἶνον ἄκρατον, ὁ σωτὴρ ἐγεννήθη ἐξ αὐτῆς ἀσυγχύτως θεὸς καὶ ἄνθρωπος. "καὶ ἡτοιμάσατο τὴν ἑαυτοῦ τράπεζαν," τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἁγίας τριάδος κατεπαγγελλομένην καὶ τὸ τίμιον καὶ ἄχραντον αὐτοῦ σῶμα καὶ αἷμα, ἅπερ ἐν τῇ μυστικῇ καὶ θείᾳ τραπέζῃ καθ' ἑκάστην ἐπιτελοῦνται θυόμενα εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀειμνήστου καὶ πρώτης ἐκείνης τραπέζης τοῦ μυστικοῦ θείου δείπνου. τὸ δὲ "ἀπέστειλε τοὺς ἑαυτῆς δούλους" ἡ σοφία, ὁ χριστὸς δηλονότι, συγκαλοῦσα μετὰ ὑψηλοῦ κηρύγματος, "ὅς ἐστιν ἄφρων, ἐκκλινάτω πρός με" φάσκουσα, τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους πρόδηλον τοὺς εἰς τὸν σύμπαντα κόσμον διαδραμόντας καὶ προσκαλέσαντας τὰ ἔθνη εἰς τὴν ἐκείνου ἐπίγνωσιν ἀληθῶς τῷ ὑψηλῷ καὶ θείῳ τούτων κηρύγματι. τὸ δὲ "καὶ τοῖς ἐνδεέσι φρενῶν" εἶπε τοῖς μήπω κεκτημένοις τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος δύναμιν δηλονότι. "ἔλθετε φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον καὶ πίετε οἶνον ὃν κέκρακα ὑμῖν," τὴν θείαν αὐτοῦ σάρκα καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα δέδωκεν ἡμῖν, φησίν, ἐσθίειν καὶ πίνειν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

E codice taurinensi 82 descriptum cum Fabricio communicavit C. M. Pfaffius: „auctiorem" locum „e schedis suis" Simeon de Magistris in Actis Mart. Ost. p. 270.

134.

Τὸν σοφὸν πολλοῖς εἶναι 'χρήσιμον ἀναγκαῖον ὡς ὅ γε ἑαυτῷ χρήσιμος μόνος οὐκ ἂν εἴη σοφός. πολλὴ γὰρ τῆς σοφίας κατηγορία, εἰ μέχρι τοῦ κεκτημένου τὴν δύναμιν ἕξει. ὥσπερ δὲ ἰὸς οὐκ ἂν εἴη βλαβερὸς ἑτέρῳ σώματι, ἀλλὰ τῷ δεχομένῳ μόνῳ, οὕτως

5 Rom. 8, 36.

καὶ ὁ ἀποβὰς κακὸς ἑαυτὸν βλάψει, οὐκ ἄλλον. οὐδεὶς γὰρ ἐνάρετος παρὰ κακοῦ βλάπτεται.

Tamquam hippolytea protulit S. de Magistris l. l. p. 269.

135.

Ἱππολύτου ἐκ τοῦ εἰς τὸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων. Καὶ ποῦ πᾶσα ἡ πλουσία αὕτη γνῶσις; ποῦ δὲ τὰ μυστήρια ταῦτα; ποῦ αἱ βίβλοι; ἀναφέρονται γὰρ μόναι αἱ παροιμίαι καὶ ἡ σοφία καὶ ὁ ἐκκλησιαστὴς καὶ τὸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων. τί οὖν; ψεύδεται ἡ γραφή; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ πολλὴ μέν τις ὕλη γέγονε τῶν γραμμάτων ὡς δηλοῖ τὸ λέγειν ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων. σημαίνει γὰρ ὅτι ὃ περιεῖχον αἱ πεντακισχίλιαι ᾠδαὶ ἐν τῷ ἑνὶ διηγήσατο. ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις Ἐζεκίου τὰ μὲν τῶν βιβλίων ἐξελέγησαν, τὰ δὲ περιώφθησαν. ὅθεν φησὶν ἡ γραφὴ "αὗται αἱ παροιμίαι Σολομῶντος αἱ ἀδιάκριτοι, ἃς ἐγράψαντο οἱ φίλοι Ἐζεκίου τοῦ βασιλέως." πόθεν δὲ ἐξελέξαντο ἀλλ' ἢ ἐκ τῶν βιβλίων τῶν ἐγκειμένων ἐν αἷς λέγει ταῖς τρισχιλίαις παραβολαῖς καὶ πεντακισχιλίαις ᾠδαῖς; ἐξ αὐτῶν οὖν τούτων οἱ φίλοι Ἐζεκίου σοφοὶ ὑπάρχοντες ἐξελέξαντο τὰ πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας. τὰς δὲ βίβλους τοῦ Σολομῶντος τὰς περὶ τῶν παραβολῶν καὶ ᾠδῶν, ἐν αἷς περὶ φυτῶν καὶ παντοίων ζῴων φυσιολογίας, χερσαίων πετεινῶν τε καὶ νηκτῶν, καὶ ἰαμάτων πάθους παντὸς γραφείσας αὐτῷ ἀφανεῖς ἐποίησεν Ἐζεκίας διὰ τὸ τὰς θεραπείας τῶν νοσημάτων ἔνθεν κομίζεσθαι τὸν λαὸν καὶ περιορᾶν αὐτῶν παρὰ θεῷ τὰς ἰάσεις.

Anastas. sinait. quaest. 41 p. 334 Gretser. Lambec. bibl. vind. VIII p. 390. Nicephori catena Reg. γ 4, 32 tom. II p. 674 β—ε.

136.

Οὐ σαρκικῶς ἐσθίειν καὶ πίνειν προστάσσει ὁ ἐκκλησιαστής, ἀλλὰ πνευματικῶς, ἐπεὶ ὁ ἐν ταῖς παροιμίαις εἰπὼν "μὴ ἀπατᾶσθε χορτασίᾳ κοιλίας" καὶ "ἀγαθὸν πορεύεσθαι εἰς οἶκον πένθους ἢ εἰς οἶκον πότου" καὶ "καρδία σοφῶν ἐν οἴκῳ πένθους καὶ καρδία

13 Prov. 25, 1. ‖ 28 Prov. 24, 15. ‖ 29 Eccl. 7, 2. ‖ 30 Eccl. 7, 4.

ἀφρόνων ἐν οἴκῳ εὐφροσύνης" πῶς ἐνταῦθα ἐπὶ ἀνατροπῇ τῶν οἰκείων λόγων προσέταττεν εὐφραίνεσθαι καὶ γαστρίζεσθαι; ἐσθίει δέ τις καὶ πίνει πνευματικῶς, "ἐργαζόμενος" τὰς ἐντολὰς τοῦ κυρίου, "τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον." "ἐμὸν" γάρ, φησί, "βρῶμά ἐστιν ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου."

In Eccles. 2, 24 apud Anastasium Sinaitam quaest. XL „ex Mss. Bodl." apud Simeonem de Magistris p. 273.

137.

Ἱππολύτου ἐπισκόπου Ῥώμης καὶ μάρτυρος. Διὰ τοῦτο "πυλωροὶ ἰδόντες σε ἔπτηξαν" καὶ συνετρίβησαν πύλαι χαλκαῖ, καὶ μόχλοι σιδηροῖ συνεθλάσθησαν καὶ ἰδοὺ ὁ μονογενὴς εἰσῆλθεν ὡς ψυχὴ μετὰ ψυχῶν θεὸς λόγος ἔμψυχος. τὸ γὰρ σῶμα ἔκειτο ἐν μνημείῳ, οὐχὶ κενωθὲν τῆς θεότητος· ἀλλ' ὥσπερ ἐν ᾅδῃ ὢν τῇ οὐσίᾳ ἦν πρὸς τὸν πατέρα, οὕτως ἦν καὶ ἐν τῷ σώματι καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ· ἀχώρητος γάρ ἐστιν ὁ υἱὸς ὡς ὁ πατὴρ καὶ πάντα περιέχει· ἀλλὰ θέλων ἐχωρήθη ἐν σώματι ἐμψύχῳ, ἵνα μετὰ τῆς ἰδίας ψυχῆς πορευθῇ εἰς τὸν ᾅδην καὶ μὴ γυμνῇ τῇ θεότητι.

M tom. VII p. 14. 15 et tom. IX p. 712. 713.

138.

Ἱππολύτου ἐπισκόπου Ῥώμης. Θαυμάσαι δέ ἐστιν, ἀγαπητοί, τὰ ὑπὸ τῶν τριῶν παίδων ἐν τῇ καμίνῳ λεγόμενα, πῶς οὐδὲν παρέλιπον τῶν ἐκτισμένων, ἵνα μὴ ὡς ἐλεύθερον αὐτεξούσιον νομισθῇ, ἀλλὰ πάντα συμπεριλαβόντες καὶ ὀνομάσαντες, τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ καταχθόνια, πάντα δοῦλα ἔδειξαν εἶναι τοῦ θεοῦ, τοῦ πάντα διὰ τοῦ λόγου κτίσαντος, ἵνα μή τις καυχήσηται ὡς ἀγέννητόν τι ἢ ἄναρχον εἴη τῶν κτισμάτων.

In Cant. III puer. 85-87: cat. in psalmos ed. Corder. t. III p. 951.

3 Ioh. 6, 27. ‖ 4 Ioh. 4, 34. ‖ 9 Iob 38, 17.

9 ἐπ.....μάρτ. om. tom. IX. ‖ 10 ἔπτυξαν tom. VII. ‖ 10 ἰδ. αὐτὸν ἔ. ‖ 10 καὶ π. χαλκ. καὶ μ. σιδ. συνετρίβησαν. ἰδοὺ γὰρ ὁ tom. IX. ‖ 13 ἐν τῷ ᾅδῃ tom. IX. ‖ 14 καὶ prius om. tom. IX. ‖ 15 γάρ ἐστι καὶ ὁ tom. IX.

139.

Ἱππολύτου. Εἰ δὲ βούλει, λόγος θεοῦ ἦν πρωτότοκος, ἀπ' οὐρανῶν ἐπὶ τὴν μακαρίαν Μαρίαν κατερχόμενος καὶ ἄνθρωπος πρωτότοκος ἐν κοιλίᾳ πλασσόμενος, ἵνα ὁ πρωτότοκος θεοῦ πρωτοτόκῳ ἀνθρώπῳ συναπτόμενος δειχθῇ.

Mai scr. vet. nov. coll. IX p. 645 cat. ad Lucam 2, 7: latine in catena corderiana ad Lucam 2, 13 adscripta.

140.

Ἱππολύτου. "Ὅτε αὐτὸν ἀνήγαγον εἰς τὸ ἱερὸν παραστῆσαι τῷ κυρίῳ," τὰς καθαρσίους ἐπιτελοῦντες ἀναφοράς. εἰ γὰρ τὰ καθάρσια δῶρα κατὰ τὸν νόμον ὑπὲρ αὐτοῦ προσεφέρετο, ταύτῃ καὶ ὑπὸ νόμον γέγονεν· οὔτε δὲ ὁ λόγος ὑπέκειτο τῷ νόμῳ, καθάπερ οἱ συκοφάνται δοξάζουσιν, αὐτὸς ὢν ὁ νόμος, οὔτε ὁ θεὸς ἐδεῖτο θυμάτων καθαρσίων, ἀθρόᾳ ῥοπῇ καθαρίζων ἅπαντα καὶ ἁγιάζων. ἀλλ' εἰ καὶ ἐκ τῆς παρθένου τὸ ἀνθρώπινον ὄργανον ἀναλαβὼν ἐφόρεσε καὶ ὑπὸ νόμον ἐγένετο, κατὰ τὰς τῶν πρωτοτόκων ἀξίας καθαρισθείς, οὐκ αὐτὸς δεόμενος τῆς τούτων χορηγίας ὑπέμενε τὰς θεραπείας, ἀλλ' ἵνα τῆς τοῦ νόμου δουλείας ἐξαγοράσῃ τοὺς πεπραμένους τῇ δίκῃ τῆς ἀρᾶς.

Mai scr. vet. nov. coll. tom. IX p. 650.

141.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὴν τῶν ταλάντων διανομήν.

Τούτους δὲ καὶ τοὺς ἑτεροδόξους φήσειεν ἄν τις γειτνιᾶν, σφαλλομένους παραπλησίως. καὶ γὰρ κἀκεῖνοι ἤτοι ψιλὸν ἄνθρωπον ὁμολογοῦσι πεφηνέναι τὸν χριστὸν εἰς τὸν βίον, τῆς θεότητος αὐτοῦ τὸ τάλαντον ἀρνούμενοι, ἤτοι τὸν θεὸν ὁμολογοῦντες ἀναίνονται πάλιν τὸν ἄνθρωπον, πεφαντασιωκέναι διδάσκοντες τὰς ὄψεις αὐτῶν τῶν θεωμένων ὡς ἄνθρωπον οὐ φορέσαντα ἄνθρωπον, ἀλλὰ δόκησίν τινα φασματώδη μᾶλλον γεγονέναι. οἷον ὥσπερ Μαρκίων καὶ

9 Luc. 2, 22. ‖ 23 Matth. 25, 15. [22 μάρτ. L, μέρος rom.

Οὐαλεντῖνος καὶ οἱ γνωστικοί, τῆς σαρκὸς ἀποδιασπῶντες τὸν λόγον, τὸ ἓν τάλαντον ἀποβάλλονται, τὴν ἐνανθρώπησιν.

Theodoret. ἀσύγχυτος p. 39^{ab} ed. rom.

142.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ λόγου εἰς τοὺς δύο λῃστάς.

Ἀμφότερα παρέσχε τὸ τοῦ κυρίου σῶμα τῷ κόσμῳ, αἷμα τὸ ἱερὸν καὶ ὕδωρ τὸ ἅγιον.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Καὶ νεκρόν τε ὂν τὸ σῶμα κατὰ τὸν ἀνθρώπινον τρόπον, μεγάλην ἔχει ζωῆς ἐν αὐτῷ δύναμιν. ἃ γὰρ οὐ προχεῖται τῶν νεκρῶν σωμάτων, ταῦτα ἐξ αὐτοῦ προεχύθη, αἷμά τε καὶ ὕδωρ, ἵν' εἰδείημεν ἡλίκον ἡ κατασκηνώσασα δύναμις ἐν τῷ σώματι πρὸς ζωὴν δύναται, ὡς μήτε αὐτὸ τοῖς ἄλλοις ὅμοιον φαίνεσθαι νεκρόν, ἡμῖν δὲ τὰ ζωῆς αἴτια προχεῖν δύνασθαι.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Οὐ συντρίβεται δὲ ὀστοῦν τοῦ ἁγίου προβάτου, δεικνύντος τοῦ τύπου μὴ καθικνούμενον τῆς δυνάμεως τὸ πάθος. σώματος γὰρ ὀστέα δύναμις.

Theodoret. ἀπαθὴς p. 69^{b} ed. rom.

143.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος ἐκ τῆς εἰς τὸ πάσχα ἐξηγήσεως. Ὅλος ἦν [ἐν] πᾶσι καὶ πανταχοῦ, γεμίσας δὲ τὸ πᾶν πρὸς πάσας τὰς ἀερίους ἀρχάς, γυμνὸς ἀνταπεδύσατο καὶ πρὸς ὀλίγον βοᾷ παρελθεῖν τὸ ποτήριον, ἵνα δείξῃ ἀληθῶς ὅτι καὶ ἄνθρωπος ἦν. μεμνημένος δὲ καὶ διὸ ἀπεστάλη, καὶ βοᾷ "πάτερ, μὴ τὸ θέλημά μου. τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής."

Laudabantur in concilio lateranensi anni 649. Labbe VI p. 287.

5 Matth. 27, 38. ‖ 24 cf. Matth. 26, 39. ‖ 24 Matth. 26, 41.

7 cf. Lagarde reliq. gr. p. XXIV. ‖ 11. 12 προεχέθη ed. rom.

144.

Διήγησις Ἱππολύτου τοῦ γνωρίμου τῶν ἀποστόλων.

Ἐν ἄλλῳ βιβλιδαρίῳ ἐπιγεγραμμένῳ Ἱππολύτου τοῦ γνωρίμου τῶν ἀποστόλων εὗρον διήγημα τοιοῦτον. εὐγενεστάτη τις καὶ ὡραιοτάτη παρθένος ὑπῆρχεν ἐν Κορίνθῳ τῇ πόλει, ἀσκουμένη εἰς τὸν ἐνάρετον βίον. ταύτην κατ᾽ ἐκεῖνο καιροῦ διέβαλον τῷ τότε δικάζοντι Ἕλληνι ὄντι ἐπὶ τοῦ καιροῦ τῶν διωκτῶν ὡς βλασφημοῦσαν καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τοὺς βασιλεῖς καὶ τὰ εἴδωλα. προέπινον δὲ τὸ ταύτης κάλλος οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα κάπηλοι γυναικομανοῦντι τῷ ἀθέῳ τῶν δικαστῶν. ὁ δὲ ἡδέως ἐδέξατο τὴν διαβολὴν τοῖς ἱππικοῖς ὠτίοις καὶ τοῖς θηλυμανέσι λογισμοῖς. προσαχθείσης δὲ ταύτης τῷ μιαιφόνῳ πολὺ πλέον τῇ ἀσωτίᾳ ἐκμέμηνεν. ὡς δὲ πᾶσαν μηχανὴν κατ᾽ αὐτῆς κινήσας ὁ βέβηλος τὴν τοῦ θεοῦ ἄνθρωπον πεῖσαι οὐκ ἠδυνήθη, διαφόροις αἰκίαις ταύτην τὴν γενναίαν ὑπέβαλεν. ὡς δὲ καὶ ἐν τούτοις ἀπέτυχεν, μὴ ἰσχύσας αὐτὴν ἀποστῆσαι τῆς ὁμολογίας τῆς τοῦ χριστοῦ, ἀπομανεὶς πρὸς αὐτὴν ὁ ἀνήμερος τότε τιμωρίᾳ τοιαύτῃ αὐτὴν παρέδωκεν. στήσας τὴν σώφρονα εἰς πορνεῖον, ἐνετείλατο τῷ ταύτας νέμοντι λέγων Δέξαι ταύτην καὶ ἡμερήσιά μοι ἐξ αὐτῆς τρία νομίσματα ἀποκόμιζε. ὁ δὲ εἰσπραττόμενος τὸν ἐκ τῆς αἰσχροπραγίας χρυσόν, ἔκδοτον αὐτὴν ἔστησεν τοῖς βουλομένοις ἐν τῷ τοῦ μύσους ἐργαστηρίῳ. ὡς οὖν ἔγνωσαν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα γυναικοϊέρακες, παρήδρευον τῷ παρανόμῳ ἐργαστηρίῳ, διδόντες τὸν τῆς ἀτίμου ἐργασίας μισθὸν καὶ βουλόμενοι ταύτῃ πρὸς φθορὰν ὁμιλεῖν. ἡ δὲ σεμνοτάτη αὕτη καὶ τοὺς λόγους πρὸς ἀπάτην ἐκκλίνουσα ἐκλιπαροῦσα αὐτοὺς παρεκάλει λέγουσα ὅτι ἕλκος ἔχω τι εἰς κεκρυμμένον τόπον, ὅπερ ἐσχάτως ὄζει, καὶ δέδοικα μὴ εἰς μῖσός μου ἔλθητε τῷ ἀποτροπαίῳ τοῦ ἕλκους. ἔνδοτε οὖν μοι ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἐξουσίαν μου ἔχετε καὶ δωρεάν με ἔχειν. τούτοις δὲ τοῖς λόγοις ἡ μακαρία πείσασα τοὺς ἀσώτους τέως ἀπέπεμψεν. ἐμμελεστάταις δὲ δεήσεσι τὸν θεὸν δυσωπήσασα καὶ κατανενυγμέναις ἱκεσίαις, τοῦτον εἰς εὐσπλαγχνίαν κατέκαμψεν. προσεσχηκὼς τοίνυν ὁ θεὸς ὁ τὰς ἐννοίας εἰδώς,

5 ἐν τῇ Κ. πόλει ed. ‖ 8. 9 προεπείνων ed.

πῶς ἐκ καρδίας ἡ σώφρων τῆς ἁγνείας ἐκήδετο, ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ᾠκονόμησεν ὁ φύλαξ τῆς πάντων ἀνθρώπων σωτηρίας τοιόνδε τι.

Περὶ Μαγιστριανοῦ *τινος.* Νεανίσκος *τις* [ἦν] Μαγιστριανός, *ὡραῖος τῷ εἴδει, εὐσεβὴς τῇ γνώμῃ, ᾧ ἐντέθεικεν ὁ θεὸς ζῆλον πνευματικὸν πυριφλεγῆ ὡς καὶ θανάτου καταφρονῆσαι. καὶ ἀπελθὼν τῷ σχήματι τῆς ἀκολασίας εἰσέρχεται βαθεῖαν ἑσπέραν πρὸς τὸν τρέφοντα ταύτας καὶ δίδωσιν αὐτῷ πέντε νομίσματα καὶ λέγει αὐτῷ* Συγχώρησόν *μοι μεῖναι ταύτην τὴν νύκτα μετὰ ταύτης τῆς κόρης. εἰσελθὼν οὖν μετ' αὐτῆς εἰς τὸν ἀπόκρυφον οἶκον λέγει αὐτῇ* Ἀνάστα, *σῶσον σεαυτήν. καὶ ἐκδύσας αὐτὴν τὰ ἱμάτια καὶ τῇ ἑαυτοῦ ἐσθῆτι μεταμφιέσας αὐτὴν τοῖς τε καμισίοις καὶ τῇ χλαμύδι καὶ τοῖς ἀνδρείοις πᾶσιν λέγει αὐτῇ* Τῷ *ἄκρῳ τῆς χλαμύδος περικαλυψαμένη ἔξελθε. καὶ οὕτως ποιήσασα καὶ ὅλην ἑαυτὴν σφραγίσασα τῷ μυστηρίῳ τοῦ σταυροῦ ἐξελθοῦσα ἄφθορος τοῦ τόπου ἐκείνου καὶ ἀμίαντος παντελῶς διασέσωσται τῇ χάριτι τοῦ χριστοῦ καὶ τῇ τοῦ νεανίσκου αἰτίᾳ, τοῦ τῷ ἰδίῳ αἵματι ταύτην τῆς ἀτίμου φθορᾶς ἀπαλλάξαντος. τὴν δ' ἄλλην ἡμέραν ἐγνώσθη τὸ δρᾶμα. καὶ προσηνέχθη ὁ* Μαγιστριανὸς *τῷ θηριωδεστάτῳ δικαστῇ. ἀνακρίνας δὲ τὸν γενναῖον ἀθλητὴν τοῦ χριστοῦ ὁ ἀνήμερος, καὶ πάντα μαθών, θηρίοις τοῦτον παραβληθῆναι ἐκέλευσεν, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ ὁ μισόκαλος καταισχυνθῇ. νομίσας γὰρ τὸν ἀνδρεῖον τῇ ἀθεμίτῳ τιμωρίᾳ περιβαλεῖν, διπλοῦν μάρτυρα τοῦ χριστοῦ τοῦτον ἀπέφηνεν, καὶ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ ἀθανάτου ψυχῆς ἀθλήσαντα γενναίως καὶ ὑπὲρ τῆς ἀοιδίμου ἐκείνης καὶ μακαρίας ἀθλητικῶς τοῖς πόνοις ἐγκαρτερήσαντα, διὸ καὶ διπλῆς τιμῆς παρὰ τοῦ χριστοῦ καὶ τῶν ἀοιδίμων καὶ μακαρίων στεφάνων παρὰ τῆς τούτου φιλανθρωπίας ἠξιώθη.*

Palladius: historia Lausiaca 148 p. 113 ed. Meursius. 1617.

9 *ν. κατὰ τ.* ‖ 12 *μεταμφιάσας.* ‖ 12 *καμίσιον* arabicum قميص, unde Galli *chemise* dixerunt, hinc cogita quae harum deliciarum aetas et patria sit. ‖ 18 alii *τῇ δ' ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ.*

145.

Τοῦ ἁγίου Ἱππολύτου. Ἐνέργεια φυσικὴ τῆς νοερᾶς ἐστι ψυχῆς ἡ κατὰ φύσιν αὐτῆς αὐτοκίνητος καὶ πρώτη δύναμις ἤγουν ὁ ἀεικίνητος λόγος φυσικῶς αὐτῆς πηγαζόμενος.

A. Mai scr. vet. nov. coll. VII p. 68 B.

146.

Ἀνεγνώσθη βιβλιδάριον Ἱππολύτου. μαθητὴς δὲ Εἰρηναίου ὁ Ἱππόλυτος. ἦν δὲ τὸ σύνταγμα κατὰ αἱρέσεων λβ, ἀρχὴν ποιούμενος Δοσιθεανοὺς καὶ μέχρι Νοητοῦ καὶ Νοητιανῶν διαλαμβάνον. ταύτας δέ φησιν ἐλέγχοις ὑποβληθῆναι ὁμιλοῦντος Εἰρηναίου, ὧν καὶ σύνοψιν ὁ Ἱππόλυτος ποιούμενος τόδε τὸ βιβλίον φησὶ συντεταχέναι. τὴν δὲ φράσιν σαφὴς ἐστι καὶ ὑπόσεμνος καὶ ἀπέριττος, εἰ καὶ πρὸς τὸν ἀττικὸν οὐκ ἐπιστρέφεται. λόγον. λέγει δὲ ἄλλα τε τινὰ τῆς ἀκριβείας λειπόμενα καὶ ὅτι ἡ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴ οὐκ ἔστι τοῦ ἀποστόλου Παύλου. λέγεται δὲ οὗτος καὶ προσομιλεῖν τῷ λαῷ κατὰ μίμησιν Ὠριγένους, οὗ καὶ συνήθης μάλιστα καὶ ἐραστὴς τῶν λόγων ὑπῆρχεν, ὡς καὶ προτρέψασθαι αὐτὸν τὴν θείαν ὑπομνηματίσαι γραφήν, ἐγκαταστήσας αὐτῷ καὶ ὑπογραφέας, ἑπτὰ ταχυγράφους καὶ ἑτέρους τοσούτους γράφοντας εἰς κάλλος, ὧν ἦν καὶ τῆς δαπάνης αὐτὸς χορηγός· καὶ ταῦτα ὑπηρετούμενος αὐτῷ ἀπαιτεῖν αὐτὸν ἀπαραιτήτως τὸ ἔργον, ἐξ οὗ καὶ ἐργοδιώκτην ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν παρὰ Ὠριγένους κληθῆναι. πλεῖστα δὲ καὶ οὗτος λέγεται συγγεγραφέναι.

Photius: biblioth. cod. 121.

147.

Ἀνεγνώσθη Ἱππολύτου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος ἑρμηνεία εἰς

7 Photii locos, quibus de Hippolyto et „Iosepho" agitur, adscribi oportebat, quum ipsius Hippolyti ipsiusque Iosephi fragmenta insint. cf. p. 68. 124 et praefationem nostram huic libro praemissam.

τὸν Δανιήλ. κατὰ λέξιν μὲν οὐ ποιεῖται τὴν ἀνάπτυξιν, πλὴν τὸν νοῦν γε ὡς ἔπος εἰπεῖν οὐ παρατρέχει· πολλὰ μέντοι ἀρχαιοτρόπως καὶ οὐκ εἰς τὸ ὕστερον διηκριβωμένον καταλέγει. ἀλλ᾿ ἐκείνων οὐκ ἂν εἴη δίκαιος λόγον ὑπέχειν. τοὺς γὰρ ἀρχὴν θεωρίας καταβαλλομένους οὐ δίκας ἀπαιτεῖν τῶν παρειμένων, ἀλλ᾿ ἀγαπᾶν μάλιστα αὐτῆς τε τῆς ἐπιβολῆς καὶ ἐφ᾿ ὅσον ἂν καταλήψεως τῶν διασκοπουμένων προχωροίη. τὸ δὲ τὴν τοῦ ἀντιχρίστου παρουσίαν, καθ᾿ ἣν καὶ ἡ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου τοῦδε συντέλεια ἵσταται, μηδὲ τοῖς μαθηταῖς δεομένοις τοῦ σωτῆρος ἀποκαλύψαντος, εἶτα αὐτὸν ταύτην πεντακοσίοις ἔτεσιν ἀπὸ χριστοῦ ὑπαχθέντα περιγράψασθαι, ὡσανεὶ τῶν ἀπὸ πρώτης τοῦ κόσμου καταβολῆς ἑξακισχιλίων ἐτῶν συντελουμένων, καὶ τὴν διάλυσιν αὐτοῦ ἐφεστάναι, τοῦτο καὶ θερμοτέρας ἂν εἴη τοῦ προσήκοντος γνώμης, καὶ ἡ ἀπόφασις ἀνθρωπίνης ἀγνοίας ἀλλ᾿ οὐκ ἐπιπνοίας τῆς ἄνωθεν διελέγχει. ἡ δὲ φράσις αὐτῷ τὸ σαφὲς ὅτι μάλιστα οἰκειουμένη πρέποι ἂν ἑρμηνείᾳ, εἰ καὶ τοὺς ἀττικοὺς οὔ τι μάλα θεσμοὺς δυσωπεῖται. Συνανεγνώσθη αὐτοῦ καὶ ἕτερος λόγος περὶ χριστοῦ καὶ ἀντιχρίστου, ἐν ᾧ ἥ τε αὐτὴ τῶν λόγων ἰδέα διαπρέπει καὶ τὸ τῶν νοημάτων ἁπλούστερόν τε καὶ ἀρχαιότροπον.

Photius: biblioth. cod. 202.

148.

Ἀνεγνώσθη Ἰωσήπου περὶ τοῦ παντός, ὃ ἐν ἄλλοις ἀνέγνων ἐπιγραφόμενον περὶ τῆς τοῦ παντὸς αἰτίας, ἐν ἄλλοις δὲ περὶ τῆς τοῦ παντὸς οὐσίας. ἔστι δὲ ἐν δυσὶ λογιδίοις. δείκνυσι δὲ ἐν αὐτοῖς πρὸς ἑαυτὸν στασιάζοντα Πλάτωνα, ἐλέγχει δὲ καὶ περὶ ψυχῆς καὶ ὕλης καὶ ἀναστάσεως Ἀλκίνουν ἀλόγως τε καὶ ψευδῶς εἰπόντα, ἀντεισάγει δὲ τὰς οἰκείας περὶ τούτων τῶν ὑποθέσεων δόξας, δείκνυσί τε πρεσβύτερον Ἑλλήνων πολλῷ τὸ Ἰουδαίων γένος. δοξάζει δὲ συγκεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον ἐκ πυρὸς καὶ γῆς καὶ ὕδατος καὶ ἔτι ἐκ πνεύματος, ὃ καὶ ψυχὴν ὀνομάζει. περὶ οὗ πνεύματος αὐταῖς λέξεσιν οὕτω φησί· "Τούτου τὸ κυριώτερον ἀνελόμενος ἅμα τῷ σώματι

1 ἔστι μὲν οὖν [ὁ Θεοδώρητος] ἐν τῇ περὶ τὸν θεσπέσιον Δανιὴλ ἀναπτύξει κατ᾿ ἔνια τῷ μάρτυρι συμφερόμενος Ἱππολύτῳ Photius bibl. cod. 203.

ἔκλασε καὶ διὰ παντὸς μέλους καὶ ἄρθρου πορείαν αὐτῷ κατεσκεύασεν. ὃ τῷ σώματι συμπλασθὲν καὶ διὰ παντὸς διϊκνούμενον τῷ αὐτῷ εἴδει τοῦ βλεπομένου σώματος τετύπωται, τὴν οὐσίαν δὲ ψυχρότερον ὑπάρχει πρὸς τὰ τρία, δι' ὧν τὸ σῶμα συνήρμοσται." οὕτω μὲν οὖν ἀναξίως τῆς τε τῶν Ἰουδαίων περὶ ἀνθρώπου φυσιολογίας ταῦτα εἰπὼν καὶ τῆς ἄλλης αὐτοῦ περὶ τοὺς λόγους ἀσκήσεως, διέξεισι καὶ περὶ τῆς κοσμογονίας κεφαλαιωδῶς. περὶ μέντοι χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν ὡς ἔγγιστα θεολογεῖ, κλῆσίν τε αὐτὴν ἀναφθεγγόμενος χριστοῦ καὶ τὴν ἐκ πατρὸς ἄφραστον γέννησιν ἀμέμπτως ἀναγράφων. ὃ τινας ἴσως καὶ ἀμφιδοξεῖν ὡς Ἰωσήπου εἴη τὸ συνταγμάτιον ἀναπείσειεν. οὐδὲν δὲ τὸ τῆς φράσεως αὐτῷ πρὸς τὰ ὑπόλοιπα τοῦ ἀνδρὸς ὑποδεῖ. εὗρον δὲ ἐν παραγραφαῖς, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ λόγος Ἰωσήπου, ἀλλὰ Γαΐου τινὸς πρεσβυτέρου ἐν Ῥώμῃ διατρίβοντος, ὅν φασι συντάξαι καὶ τὸν Λαβύρινθον, οὗ καὶ διάλογος φέρεται πρὸς Πρόκλον τινὰ ὑπέρμαχον τῆς τῶν Μοντανιστῶν αἱρέσεως. ἀνεπιγράφου δὲ καταλειφθέντος τοῦ λόγου φασὶ τοὺς μὲν Ἰωσήπου ἐπιγράψαι, τοὺς δὲ Ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος, ἄλλους δὲ Εἰρηναίου, ὥσπερ καὶ τὸν λαβύρινθόν τινες ἐπέγραψαν Ὠριγένους, ἐπεὶ Γαΐου ἐστὶ πόνημα τῇ ἀληθείᾳ τοῦ συντεταχότος τὸν Λαβύρινθον, ὡς καὶ αὐτὸς ἐν τῷ τέλει τοῦ Λαβυρίνθου διεμαρτύρατο ἑαυτοῦ εἶναι τὸν περὶ τῆς τοῦ παντὸς οὐσίας λόγον. εἰ δ' ἕτερος καὶ οὐχ οὗτός ἐστιν, οὔπω μοι γέγονεν εὔδηλον. τοῦτον τὸν Γάϊον πρεσβύτερόν φασι γεγενῆσθαι τῆς κατὰ Ῥώμην ἐκκλησίας ἐπὶ Οὐίκτορος καὶ Ζεφυρίνου τῶν ἀρχιερέων, χειροτονηθῆναι δὲ αὐτὸν καὶ ἐθνῶν ἐπίσκοπον. συντάξαι δὲ καὶ ἕτερον λόγον ἰδίως κατὰ τῆς Ἀρτέμωνος αἱρέσεως, καὶ κατὰ Πρόκλου δὲ σπουδαστοῦ Μοντανοῦ σπουδαίαν διάλεξιν συντεταχέναι, ἐν ᾗ τρισκαίδεκα μόνας ἐπιστολὰς ἀριθμεῖται Παύλου, οὐκ ἐγκρίνων τὴν πρὸς Ἑβραίους.

Photius: biblioth. cod. 48.

21 Philosoph. ed. Miller X 32 p. 334 [libri finis p. 339] ἱκανὸν νῦν τοῖς εὖ φρονοῦσιν ἀποκεκρίσθαι, οἳ εἰ φιλομαθήσουσι καὶ τὰς τούτων οὐσίας καὶ τὰς αἰτίας τῆς κατὰ πάντα δημιουργίας ἐπιζητήσουσιν, εἴσονται ἐντυχόντες ἡμῶν βίβλῳ περιεχούσῃ περὶ τῆς τοῦ παντὸς οὐσίας.

Gen. 1, 1 p. 42, 4
Gen. 1, 2 p. 124, 18.
Gen. 1, 5 p. 123, 19.
Gen. 1, 6 p. 124, 7.
Gen. 1, 7 p. 124, 17.
Gen. 2, 2 p. 153, 17.
Gen. 2, 7 p. 124, 26.
Gen. 3, 1 p. 102, 22.
Gen. 3, 8 p. 125, 20.
Gen. 3, 9 p. 141, 2.
Gen. 3, 15 p. 134, 3.
Gen. 3, 21 p. 125, 26.
Gen. 25, 23 p. 126, 18.
Gen. 27, 9 p. 126, 20.
Gen. 27, 20 p. 126, 32.
Gen. 27, 41 p. 127, 8.
Gen. 49, 2 p. 137, 8.
Gen. 49, 3. 4 p. 127, 24.
Gen. 49, 5 p. 128, 19.
Gen. 49, 5 p. 128, 28.
Gen. 49, 6. 7 p. 129, 6.
Gen. 49, 8 p. 129, 16.
Gen. 49, 8 — 10 p. 102, 9.
Gen. 49, 8 — 12 p. 5, 15.
Gen. 49, 11 p. 129, 25.
Gen. 49, 11 p. 130, 6.
Gen. 49, 12 p. 130, 13.
Gen. 49, 12 p. 130, 21.
Gen. 49, 14 p. 132, 5.
Gen. 49, 15 p. 131, 18.
Gen. 49, 15 p. 132, 12.
Gen. 49, 16 p. 8, 1.
Gen. 49, 16 p. 102, 26.
Gen. 49, 16 p. 133, 29.
Gen. 49, 16 p. 135, 1.
Gen. 49, 17 p. 7, 17.
Gen. 49, 17 p. 102, 20.
Gen. 49, 17 p. 132, 19.
Gen. 49, 19 p. 132, 25.
Gen. 49, 20 p. 135, 10. 15.
Gen. 49, 21 p. 135, 25.
Gen. 49, 22 p. 136, 7.
Gen. 49, 22 p. 137, 24.
Gen. 49, 25 p. 139, 24.
Gen. 49, 26 p. 139, 17.
Gen. 49, 27 p. 140, 7.
Gen. 49, 27 p. 140, 13.
Exod. 3, 6 p. 44, 3.
Exod. 7, 1 p. 173, 13.
Exod. 13, 2 p. 106, 8.
Exod. 20, 2. 3 p. 44, 3.
Exod. 25, 10 p. 153, 31.
Exod. 32, 34. 33, 3 p. 162, 5.
Exod. 33, 3 p. 183, 8.
Exod. 33, 11. 17 p. 86, 18.
Exod. 34, 19 p. 106, 8.
Num. 8, 16 p. 106, 8.
Num. 11, 16 p. 76, 6.
Num. 25, 7 p. 129, 8.
Deut. 32, 34. 35 p. 29, 25.
Deut. 33, 22 p. 7, 11.
Deut. 33, 22 p. 103, 6.
Deut. 34, 6 p. 84, 17.
Ios. 10, 12 p. 143, 4.
Reg. α 2, 25 p. 157, 9.
Reg. α 9, 9 p. 2, 26.
Reg. γ 3, 12 p. 197, 7.
Reg. γ 13, 33 p. 87, 13.
cf. Reg. γ 17 p. 112, 9.
Esaj. 1, 2 p. 129, 22.
Esaj. 1, 7 p. 14, 25.
Esaj. 1, 7 — 9 p. 94, 8.
Esaj. 1, 8 p. 113, 23.
Esaj. 1, 16 — 19 p. 42, 21.
Esaj. 1, 21 p. 6, 8.
Esaj. 6, 3 p. 58, 3.

Esaj 6, 3 p. 117, 9.
Esaj. 8, 6. 7 p. 29, 17.
Esaj. 10, 12—17 p. 8, 15.
Esaj. 11, 1 p. 6, 3.
Esaj. 11, 2 p. 198, 20.
Esaj. 11, 4 p. 187, 19.
Esaj. 11, 14 p. 27, 4.
Esaj. 11, 14 p. 166, 18.
Esaj. 14, 4—21 p. 8, 26.
Esaj. 14, 14. 15 p. 27, 23.
Esaj. 18, 1. 2 p. 30, 9.
Esaj. 19, 1 p. 142, 8.
Esaj. 26, 10 p. 33, 32.
Esaj. 26, 19 p. 34, 28.
Esaj. 26, 19 p. 115, 11.
Esaj. 26, 20 p. 34, 21.
Esaj. 29, 11 p. 159, 1.
Esaj. 33, 17 p. 21, 19.
Esaj. 38, 5 p. 142, 16.
Esaj. 44, 6 p. 44, 5.
Esaj. 45, 5 p. 44, 5.
Esaj. 45, 11—15 p. 45, 23.
Esaj. 45, 14 p. 45, 16.
Esaj. 45, 14. 15 p. 44, 17.
Esaj. 47, 1 p. 16, 7.
Esaj. 49, 9 p. 158, 28.
Esaj. 53, 1 p. 55, 16.
Esaj. 53, 2. 3 p. 21, 14.
Esaj. 53, 4 p. 56, 24.
Esaj. 53, 9 p. 191, 20.
Esaj. 58, 9 p. 150, 1.
Esaj. 61, 1 p. 158, 6.
Esaj. 62, 11 p. 84, 10.
Esaj. 65, 1 p. 51, 30.
Esaj. 66, 12 p. 37, 13.
Esaj. 66, 24 p. 35, 16.
Ierem. 4, 11? p. 29, 15.
Ierem. 7, 4 p. 15, 27.
Ierem. 8, 16 p. 8, 6.
Ierem. 8, 16 p. 103, 4.
Ierem. 17, 11 p. 28, 8.
Ierem. 22, 24—30 p. 145, 8.
Ierem. 23, 18 p. 52, 15.
Ierem. 25, 11 p. 145, 24.
Ierem. 25, 11 p. 156, 7.
Ierem. 25, 11 p. 156, 29.
Ezech. 28, 2—10 p. 9, 30.
Ezech. 28, 6 p. 27, 22.
Ezech. 28, 9 p. 27, 26.
Dan. 1, 1 p. 168, 21.
Dan. 1, 8 p. 168, 27.
Dan. 1, 12 p. 169, 8.
Dan. 1, 15 p. 169, 17.
Dan. 1, 19 p. 169, 22.
Dan. 2, 3 p. 170, 2.
Dan. 2, 5 p. 170, 11.
Dan. 2, 10 p. 170, 22.
Dan. 2, 14 p. 170, 24.
Dan. 2, 23 p. 170, 30.
Dan. 2, 27 p. 171, 7.
Dan. 2, 29 p. 171, 12.
Dan. 2, 31 p. 171, 23.
Dan. 2, 31 p. 171, 29.
Dan. 2, 31—35 p. 10, 19.
Dan. 2, 31—39 p. 99, 9.
Dan. 2, 33 p. 172, 16.
Dan. 2, 34 p. 172, 20.
Dan. 2, 45 p. 172, 27.
Dan. 2, 46 p. 173, 6.
Dan. 2, 48 p. 173, 19.
Dan. 2, 49 p. 173, 27.
Dan. 3, 1 p. 174, 5.
Dan. 3, 7 p. 174, 15.
Dan. 3, 16 p. 174, 20.
Dan. 3, 19 p. 175, 2.
Dan. 3, 22 p. 175, 12.
Dan. 3, 25 p. 175, 23.
Dan. 3, 26 p. 176, 8.
Dan. 3, 30 p. 176, 13.
Dan. 7, 1 p. 176, 20.

Dan. 7, 2 p. 176, 26.
Dan. 7, 2—8 p. 99, 22.
Dan. 7, 2—14 p. 11, 3.
Dan. 7, 3 p. 177, 2.
Dan. 7, 4 p. 177, 10.
Dan. 7, 5 p. 177, 23.
Dan. 7, 5 p. 177, 27.
Dan. 7, 5 p. 178, 5.
Dan. 7, 6 p. 16, 1.
Dan 7, 6 p. 178, 15.
Dan. 7, 6 p. 178, 23.
Dan. 7, 7 p. 179, 2.
Dan. 7, 7 p. 179, 11.
Dan. 7, 8 p. 179, 26.
Dan. 7, 8—11 p. 23, 15.
Dan. 7, 13 p. 47, 5.
Dan. 7, 13 p. 180, 2.
Dan. 7, 13. 14 p. 21, 19.
Dan. 7, 13. 14 p. 186, 27.
Dan. 7, 14 p. 180, 8.
Dan. 7, 14 p. 180, 18.
Dan. 7, 18 p. 180, 28.
Dan. 7, 19 p. 181, 11.
Dan. 7, 22 p. 181, 25.
Dan. 7, 25 p. 182, 5.
Dan. 8, 4 p. 155, 5.
Dan. 8, 12 p. 155, 19.
Dan. 8, 13. 14 p. 155, 27.
Dan. 9, 1. 2 p. 156, 9.
Dan 9, 21 p. 182, 9.
Dan. 9, 24 p. 158, 4.
Dan. 9, 26? p. 157, 12.
Dan. 9, 27 p. 21, 3.
Dan. 9, 27 p. 23, 1.
Dan. 9, 27 p. 104, 19.
Dan. 9, 27 p. 108, 6.
Dan. 9, 27 p. 114, 22.
Dan. 9, 27 p. 166, 3.
Dan. 9, 27 p. 187, 6.
Dan. 10, 1 sqq. p. 160, 16.
Dan. 10, 6 p. 182, 15.
Dan. 10, 7 p. 182, 20.
Dan. 10, 11—13 p. 161, 29.
Dan. 10, 12 p. 183, 2.
Dan. 10, 13 p. 183, 7.
Dan. 10, 15 p. 183, 13.
Dan. 10, 18 p. 183, 25.
Dan. 10, 20 p. 184, 2.
Dan. 10, 20. 21 p. 161, 26.
Dan. 11, 1—4 p. 162, 13.
Dan. 11, 2 p. 162, 11.
Dan. 11, 6 p. 163, 23.
Dan. 11, 7 p. 163, 2.
Dan. 11, 7 p. 165, 10.
Dan. 11, 21 p. 165, 13.
Dan. 11, 31 p. 33, 7.
Dan. 11, 33 p. 163, 18.
Dan. 11, 36 p. 165, 18.
Dan. 11, 41 p. 27, 1.
Dan. 11, 41—43 p. 165, 21.
Dan. 12, 1 p. 184, 10.
Dan. 12, 2 p. 34, 27.
Dan. 12, 2 p. 115, 8.
Dan. 12, 2 p. 184, 27.
Dan. 12, 2 p. 185, 2.
Dan. 12, 3 p. 185, 6.
Dan. 12, 4 p. 159, 27.
Dan. 12, 5—7 p. 166, 30.
Dan. 12, 7 p. 167, 19. 22. 25.
Dan. 12, 7 p. 185, 11.
Dan. 12, 9 p. 185, 17.
Dan. 12, 11 p. 166, 8.
Dan. 12, 11 p. 167, 31.
Dan. 12, 11 p. 186, 2.
Dan. 12, 11. 12 p. 33, 7.
Dan. 12, 12 p. 166, 23.
Osee 13, 15 p. 94, 19.
Osee 14, 10 p. 171, 3.
Osee 15, 1 p. 94, 21.
Amos 5, 11—13 p. 95, 4.

Mich. 2, 7. 8 p. 54, 4.
Mich. 3, 5—7 p. 95. 20.
Mich. 5, 4 p. 29, 20.
Aggae. 1, 6 p. 84, 23.
Zach. 12, 10 p. 117, 25.
Malach. 3, 23. 24 p. 22, 21.
Malach. 4, 2 p. 32, 26.
Psalm. 2, 2 p. 128, 21.
Psalm. 2, 5 p. 67, 19.
Psalm. 3, 1 p. 190, 32.
Psalm. 3, 6 p. 6, 10.
Psalm. 11, 5 p. 130, 14.
Psalm. 11, 7 p. 84, 10.
Psalm. 16, 10 p. 65, 5.
Psalm. 19, 7 p. 34, 18.
Psalm. 23, 1 p. 195, 3.
Psalm. 24, 7 p. 195, 19.
Psalm. 29, 3 p. 41, 5.
Psalm. 33, 6 p. 52, 10.
Psalm. 38, 6 p. 195, 6.
Psalm. 45, 10 p. 137, 2.
Psalm. 45, 17 p. 133, 21.
Psalm. 46, 5 p. 37, 16.
Psalm. 51, 12 p. 42, 8.
Psalm. 66, 7 p. 130, 14.
Psalm. 69 p. 64, 12.
Psalm. 90, 4 p. 153, 21.
Psalm. 90, 4 p. 154, 13.
Psalm. 93, 1 p. 39, 21.
Psalm. 101, 1 p. 190, 15.
Psalm. 104, 2 p. 119, 25.
Psalm. 104, 9 p. 85, 19.
Psalm. 110, 1 p. 32, 13.
Psalm. 110, 1 p. 129, 17.
Psalm. 110, 1 p. 136, 12.
Psalm. 110, 3? p. 32, 6.
Psalm. 110, 3 p. 55, 12.
Psalm. 114, 5 p. 37, 28.
Psalm. 150, 6 p. 190, 17.
Prov. 1, 2. 3 p. 197, 13. 17.
Prov. 1, 11 p. 198, 2.
Prov. 1, 32 p. 147, 30.
Prov. 9, 1—5 p. 198, 10.
Prov. 21, 1 p. 175, 28.
Prov. 23, 29. 30 p. 85, 2.
Prov. 24, 15 p. 200, 28.
Prov. κδ 72. 73 p. 84, 16.
Prov. 25, 1 p. 200, 13.
Prov. 26, 9 p. 84, 23.
Prov. 26, 27 p. 151, 10.
Eccl. 7, 2 p. 200, 29.
Eccl. 7, 4 p. 200, 30.
Iob 38, 10 p. 85, 20.
Iob 38, 17 p. 201, 9.
Paral. β 16, 9 p. 130, 14.
Sap. 2, 1. 12—16 p. 67, 2.
Sap. 5, 2—9 p. 67, 23.
Macc. α 1, 9 p. 178, 26.
Macc. α 1, 41 p. 25, 17.
cf. Macc. α 1, 41 p. 30, 7.
Macc. α 2, 33—38 p. 163, 14.
Macc. β 9, 9 p. 25, 22.
Baruch 3, 36 p. 44, 11.
Baruch 3, 36—38 p. 47, 9.
Sirac. 1, 26 p. 192, 12.
Sirac. 31, 27 p. 84, 21.
Tobit 3, 17 p. 151, 6.
Cant. III pueror. 34 p. 186, 15.
Matth. 3, 11 p. 38, 21.
Matth. 3, 14 p. 39, 4.
Matth. 3, 15 p. 39, 17.
Matth. 3, 15—17 p. 40, 3.
Matth. 3, 16 p. 40, 13.
Matth. 3, 16 p. 41, 7.
Matth. 3, 17 p. 47, 15.
Matth. 4, 15. 16 p. 131, 5. 13.
Matth. 4, 15. 16 p. 135, 26.
Matth. 5, 17 p. 132, 8.
Matth. 5, 18 p. 93, 13.
Matth. 7, 13 p. 150, 12.

Matth. 7, 14 p. 148, 19.
Matth. 7, 15 p. 5, 4.
Matth. 7, 21 p. 122, 25.
Matth. 7, 23 p. 122, 7.
Matth. 7, 23 p. 122, 19.
Matth. 8, 9 p. 177, 18.
Matth. 8, 20 p. 41, 11.
Matth. 10, 23 p. 32, 20.
Matth. 10, 27 p. 159, 25.
Matth. 10, 28 p. 150, 6.
Matth. 11, 13 p. 158, 18.
Matth. 11, 27 p. 48, 6.
Matth. 11, 28 p. 41, 10.
Matth. 11, 28 p. 131, 20.
Matth. 12, 29 p. 158. 27.
Matth. 13, 43 p. 35, 7.
Matth. 13, 43 p. 116, 21.
Matth. 13, 43 p. 185, 7.
Matth. 16, 16 p. 42, 13.
Matth. 17, 5 p. 47, 15.
Matth. 17, 5 p. 56, 31.
Matth. 18, 16 p. 74, 21.
Matth. 18, 20 p. 83, 20.
Matth. 19, 19 p. 116, 18.
Matth. 21, 31 p. 138, 16.
Matth. 23, 37 p. 32, 25.
Matth. 24, 1 p. 118, 25.
Matth. 24, 12 p. 97, 8.
Matth. 24, 12 p. 168, 3.
Matth. 24, 13 p. 168, 8.
Matth. 24, 15 p. 32, 28.
Matth. 24, 22 p. 114, 13.
Matth. 24, 27 p. 115, 1.
Matth. 24, 27. 28 p. 34, 11.
Matth. 24, 29 p. 117, 3.
Matth. 24, 31 p. 34, 15.
Matth. 24, 31 p. 116, 3.
Matth. 25, 15 p. 202, 23.
Matth. 25, 23 p. 123, 9.
Matth. 25, 31—34 p. 118, 5.
Matth. 25, 34 p. 35, 8.
Matth. 25, 34 p. 134, 12.
Matth. 25, 37. 40. 41 p. 119, 18.
Matth. 25, 41 p. 35, 10.
Matth. 25, 44 p. 122, 10.
Matth. 25, 46 p. 122, 26.
Matth. 25, 46 p. 149, 21.
Matth. 26, 15. 55 p. 66, 26.
Matth. 26, 35. 36 p. 121, 4.
cf. Matth. 26, 39 p. 203, 24.
Matth. 26, 41 p. 59, 18.
Matth. 26, 41 p. 85, 7.
Matth. 26, 41 p. 203, 24.
Matth. 26, 56 p. 65, 14.
Matth. 27, 38 p. 203, 5.
Matth. 27, 42 p. 28, 24.
Matth. 28, 19 p. 53, 13.
Marc. 1, 7. 8 p. 38, 14.
Marc. 14, 65 p. 66, 1.
Luc. 1, 17 p. 22, 23.
Luc. 1, 35 p. 42, 10.
Luc. 2, 22 p. 202, 9.
Luc. 2, 23 p. 106, 8.
Luc. 2, 34 p. 132, 21.
Luc. 3, 7 p. 38, 5.
Luc. 3, 14 p. 116, 8.
Luc. 4, 18 p. 158, 6.
Luc. 7, 41 p. 189, 22.
Luc. 7, 50 p. 123, 8.
Luc. 10, 16 p. 85, 13.
Luc. 10, 16 p. 89, 13.
cf. Luc. 12, 31 p. 174, 2.
Luc. 13, 15. 16 p. 158, 22.
Luc. 16, 16 p. 167, 10.
Luc. 18, 2—5 p. 28, 27.
Luc. 19, 41 p. 141, 22.
Luc. 21, 8. 9 p. 97, 10.
Luc. 21, 28 p. 34, 8.
Luc. 22, 16 p. 92, 7.
Luc. 23, 34 p. 65, 3.

Luc. 24, 39 p. 90, 19.
Iohann. 1, 1 p. 52, 26.
Iohann. 1, 1—3 p. 52, 5.
Iohann. 1, 3 p. 51, 16.
Iohann. 1, 10 p. 49, 8.
Iohann. 1, 10 p. 52, 8.
Iohann. 1, 14 p. 198, 15.
Iohann. 1, 16 p. 139, 16.
Iohann. 1, 18 p. 47, 22.
Iohann. 1, 20 p. 38, 6.
Iohann. 1, 29 p. 22, 8.
Iohann. 1, 29 p. 157. 18. 19.
Iohann. 1, 30 p. 38, 12.
Iohann. 2, 19 p. 5, 11.
Iohann. 3, 6 p. 55, 9.
Iohann. 3, 13 p. 46, 25.
Iohann. 3, 13 p. 47, 23.
Iohann. 3, 31. 32 p. 191, 23.
Iohann. 4, 34 p. 201, 4.
Iohann. 5, 25 p. 34, 30.
Iohann. 5, 25 p. 115, 13.
Iohann. 5, 36 p. 49, 28.
Iohann. 6, 27 p. 201, 3.
Iohann. 6, 35 p. 135, 18.
Iohann. 6, 45 p. 81, 24.
Iohann. 8, 12 p. 168, 15.
Iohann. 10, 18 p. 56, 18.
Iohann. 10, 30 p. 48, 27.
Iohann. 11, 35 p. 150, 20.
Iohann. 11, 52 p. 5, 7.
Iohann. 14, 6 p. 65, 26.
Iohann. 14, 8—10 p. 49, 12.
Iohann. 14, 12 p. 49, 28.
Iohann. 16, 29 p. 54, 23.
Iohann. 17, 5 p. 137, 22.
Iohann. 19, 14 p. 154, 12.
Iohann. 19, 37 p. 117, 25.
Iohann. 20, 1 p. 168, 12.
Iohann. 20, 17 p. 48, 21.
Act. 1, 9 p. V, 21.
Act. 1, 20 p. 188, 14.
Act. 2, 20 p. 115, 23.
Act. 3, 15 p. 67, 1.
Act. 5, 29 p. 48, 26.
Act. 10, 36 p. 52, 20.
cf. Act. 12, 23 p. 25, 22.
Act. 17, 7 p. 149, 13.
Act. 26, 14 p. 88, 2.
Act. 27, 34 p. 34, 10.
Iacob. 2, 13 p. 122, 8.
Petr. α 1, 12 p. 185, 20.
Petr. β 2, 1 p. 98, 9.
Petr. β 3, 3 p. 98, 7.
cf. Petr. β 3, 12 p. 115, 24.
Iohann. α 2, 18 p. 98, 12.
Iohann. α 3, 10 p. 98, 11.
Iohann. α 4, 1 p. 98, 12.
Iud. 18 p. 98, 15.
Roman. 1, 18 p. 34, 23.
cf. Roman. 2, 22 p. 148, 25.
Roman. 8, 3. 4 p. 54, 8.
Roman. 8, 11 p. 46, 13.
Roman. 8, 36 p. 199, 5.
Roman. 9, 5 p. 44, 27.
Roman. 9, 5 p. 47, 26.
Roman. 9, 12 p. 126, 18.
Roman. 10, 4 p. 39, 27.
Corinth. α 2, 9 p. 73, 1.
Corinth. α 2, 9 p. 185, 19.
Corinth. α 5, 7 p. 142, 1.
Corinth. α 7, 31 p. 114, 19.
Corinth. α 8, 6 p. 45, 14.
Corinth. α 10, 11 p. 148, 14.
Corinth. α 14, 33 p. 87, 23.
Corinth. 15, 20 p. 90, 16.
Corinth. α 15, 23. 24 p. 48, 8.
Corinth. α 15, 47 p. 138, 15.
Corinth. α 15, 52 p. 114, 19.
Corinth. α 15, 52 p. 115, 17.
Corinth. β 6, 14 p. 83, 22.

Corinth. β 13, 4 p. 134, 26.
Galat. 1, 1 p. 6, 13.
Galat. 2, 4 p. 147, 20.
Galat. 3, 20 p. 140, 21.
Ephes. 2, 14 p. 157, 23.
Ephes. 3, 15 p. 45, 13.
Ephes. 4, 13 p. 3, 24.
Ephes. 4, 26 p. 107, 3.
Ephes. 5, 14 p. 35, 2.
Ephes. 5, 15 p. 98, 22.
Ephes. 5, 19 p. 121, 13.
Philipp. 2, 7 p. 160, 32.
Philipp. 2, 7. 8 p. 5, 10.
Philipp. 2, 7. 9 p. 137, 11. 15.
Philipp. 2, 10 p. 121, 24.
Philipp. 2, 11 p. 117, 4.
Philipp. 3, 2 p. 98, 19.
Philipp. 3, 13 p. 136, 25.
Coloss. 1, 16 p. 117, 7.
Coloss. 2, 8 p. 98, 20.
Coloss. 2, 14 p. 157, 24.
Thessal. α 2, 10 p. 1, 16.
Thessal. α 4, 13—17 p. 35, 20.
Thessal. α 4, 16 p. 115, 14.
Thessal. β 2, 1—12 p. 33, 11.
Thessal. β 3, 2 p. 2, 3.
Timoth. α 5, 15 p. 86, 15.
Timoth. α 6, 16 p. 40, 25.
Timoth. α 6, 20. 21 p. 1, 17.
Timoth. β 2, 1. 2 p. 1, 20.
Timoth. β 2, 19?? p. 5, 8.
Timoth. β 3, 15 p. 197, 10.
cf. Timoth. β 4, 7 p. 23, 9.
Timoth. β 4, 8 p. 15, 20.
Tit. 2, 5 p. 80, 14.
Tit. 2, 13 p. 36, 4.
Tit. 3, 5 p. 30, 22.
Tit. 3, 5 p. 92, 25.
Hebr. 10, 31 p. 149, 29.
Hebr. 11, 38 p. 118, 20.
Hebr. 13, 12 p. 64, 32.
Hebr. 13, 17 p. 89, 10.
Apocal. 1, 7 p. 117, 19.
Apocal. 1, 8 p. 48, 3.
Apocal. 3, 7 p. 159, 8.
Apocal. 5, 1. 2 p. 159, 10.
Apocal. 5, 5 p. 5, 1.
Apocal. 5, 6 p. 5, 3.
Apocal. 5, 6—9 p. 159, 14.
Apocal. 6, 14 p. 115, 24.
Apocal. 6, 16 p. 113, 1.
Apocal. 11, 3 p. 21, 9.
Apocal. 11, 3 p. 22, 28.
Apocal. 11, 3 p. 32, 18.
Apocal. 11, 3 p. 104, 24.
Apocal. 11, 3 p. 166, 1.
Apocal. 11, 4—7 p. 23, 1.
Apocal. 11, 5—6 p. 105, 2.
Apocal. 12, 1—6 p. 31, 8.
Apocal. 12, 13—17 p. 31, 18.
Apocal. 13, 11—18 p. 23, 23.
Apocal. 13, 18 p. 110, 19.
Apocal. 16, 2 p. 5, 9.
Apocal. 17, 1—18. 24 p. 17, 18.
Apocal. 17, 9 p. 14, 18.
Apocal. 17, 10 p. 153, 23.
Apocal. 19, 11—13 p. 53, 22.
Apocal. 20, 6 p. 35, 3.
Apocal. 20, 14 p. 35, 5.
Apocal. 21, 1 p. 116, 1.
Apocal. 21, 8 p. 35, 13.
Apocal. 22, 15 p. 35, 13.
cf. Barnabas 6 p. 161, 20.
cf. Ignat. ad Roman. 7 edit. Cur. p. 51. p. 118, 23.

Addenda.

§ 3 Rossani apud Calabros *in abbatia b. Mariae ὁδηγητρίας, quae vulgo dicitur de lo patire, antiquissimo monachorum s. Basilii monasterio* Cyrilli hierosolymitani catecheses, Dionysii alexandrini adversus Noetianos et *Hippolyti adversus Noetii haeresim et contra Paulum samosatenum opuscula inventa sunt*, teste G. Sirleto in liturgia divi Marci (Paris. 1583), qui scripsit Rom. XVI Kal. Mai. anni 1582. hanc liturgiam perlegi Londinii in museo britannico.

§ 9. 10 ex analectis meis syriacis p. 87 apparebit § 9 et 10 ad unum eundemque librum pertinere, λόγον περὶ ἀναστάσεως πρὸς Μαμμαίαν, Alexandri Severi matrem.

§ 56 Τοῦ ἁγιωτάτου Ἱππολύτου ἐπισκόπου Ῥώμης. Εὑρίσκομεν ἐν τοῖς ὑπομνηματισμοῖς τοῖς ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἀναγεγραμμένοις γεγενῆσθαι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὡρῶν λβ. τοῦ γὰρ ἡλίου διαδραμόντος καὶ ἐπὶ τὴν δεκάτην ὥραν φθάσαντος καὶ τῆς σκιᾶς τοὺς δέκα ἀναβαθμοὺς τοῦ οἴκου τοῦ ναοῦ κατελθούσης ἀνέστρεψε πάλιν ὁ ἥλιος τοὺς δέκα ἀναβαθμοὺς εἰς τὰ ὀπίσω κατὰ τὸ ῥῆμα κυρίου καὶ ἐγένοντο ὧραι κ. καὶ πάλιν τὸν ἴδιον δρόμον κατὰ τὴν ἰδίαν τάξιν κυκλώσας ὁ ἥλιος ἐπορεύθη εἰς δυσμάς. ἐγένοντο οὖν ὧραι λβ.

Mai nova biblioth. patr. VI, 1 p. 239 ad Esaj. 38, 8.

§ 57 Τετάρτη ὑπὸ Ναβουχοδονόσορ τὸ πρῶτον ἐπὶ Ἰωάχαζ βασιλέως Ἰούδα, καθὼς ἱστορεῖ Ἱππόλυτος ὁ ἐν ἁγίοις Ῥώμης ἐπίσκοπος. φησὶ γὰρ ὁ αὐτὸς ὅτι τῷ μακαρίῳ Ἰωσίᾳ ε υἱοὶ γεγένηνται, Ἰωάχαζ, Ἐπακεὶμ ὁ καὶ Ἰωακείμ, καὶ Ἰωάν, καὶ Σεδεκίας ὁ καὶ Ἰεχονίας, καὶ Σαλούμης.

Mai nova collectio I vol. med. p. 5.

§ 125 p. 200, 5 verba ἐκ … ᾀσμάτων om. Niceph.

